

અવધૂતી આનંદ

૨૭૧ અવધૂત

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કાપીરાશિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૧૭૦૭૮-

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ

અમરજીવી

અમરજીવી

વિષયક ૪-૩

અવધૂતી આનંદ

“ અક્ષરત્વાદ્દ્રેણ્યત્વાદ્ભૂતસંસારબન્ધનાત્ ।
તત્ત્વમસ્યર્થસિદ્ધત્વાદ્ અવધૂતોઽભિધીયતે ” ॥ ૧ ॥

પ્રકાશક—

અમૃતલાલ નાથલાલ મેતી

મોઢીસાંથ

નડીઆદ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ સંગ્રહ
૧૬૦૬૯
સં. ૧૯૮૭

(સર્વ હક પ્રકાશકને સ્વાધીન છે.)

પ્રથમ આવૃત્તિ

વ્રત ૧૨૫૦

મુદ્રક : પટેલ મળચંદલાલ ત્રીકમલાલ
મુદ્રણસ્થાન : ધી સૂર્યપ્રકાશ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
પા ન કો ૨ ના કા : અ મ દા વા દ

પ્રવેશક.

આ જગતમાં દરેક માણસને કંઈને કંઈ ધૂન લાગેલી જ હોય છે. કાંઈને પેટસેવાની ધૂન લાગી હોય છે તો કાંઈને લોકસેવાની ધૂન લાગી હોય છે; કાંઈને નામ કમાવાની ધૂન લાગી હોય છે તો કાંઈને દામ કમાવાની ધૂન લાગી હોય છે; કાંઈને સાંસારિક એશઆરામની પરાકાષ્ટાએ પહોંચવાની ધૂન લાગી હોય છે તો કાંઈને વિદ્યાના શુભ ભંડારનાં તાળાં ખોલી જગતને જાગૃત્વમાન કરવાની ધૂન લાગી હોય છે. ટૂંકમાં, જેને તેને ધૂન લાગેલી જ હોય છે. પણ આ બધું ક્ષણભંગુર છે, આ બધાની પાછળ જીવન વ્યતીત કરવાથી શાશ્વત શાંતિ મળનાર નથી એવું માત્ર ખોલનાર જ નહિ, પણ યથાર્થ સમજનાર મનુષ્ય આ બધાની ઉપેક્ષા કરીને કેવળ 'રામદિવાનો' બને છે. આવા મનુષ્યો ગીતાકારની ભાષામાં કહીએ તો હજારો લાખોમાં પણ કોઈ વિરલા જ નીકળે છે. લોકપ્રવાહની વિરુદ્ધનું આ ગાંડપણ જોઈ લોકો આવા માણસની પાછળ પડે છે; અને અનેક પ્રલોભનો એને એના માર્ગમાંથી રચુત કરવા માટે કૂડ બાંધીને એની પાછળ મંડે છે. આવે વખતે તેનામાં સાચી ઇશ્વરનિષ્ઠા અને ભગવતપ્રાપ્તિ માટેની સાચી તાલાવેલી લાગેલી હોય તો જ તે બચવા પામે છે. નહિ તો ધ્યેય બાણુએ રહી અધવચ જ આડે માર્ગે ચઢી જવાથી એના બૂકેભૂકા ઊડી જાય છે.

કોઈ પણ વિષયમાં સ્થિરતા અને એકાગ્રતા સાધવા માટે અનુકૂળ વાતાવરણની અપેક્ષા રહે છે. મુમુક્ષુને તો એના માર્ગમાં મોટામાં મોટી સહાય આ વાતાવરણ જ કરે છે. સંતપુરુષોનો જીવંત સમાગમ અને એની અવેજીમાં એમના અનુભવની પ્રાસાદિક વાણીનું શ્રવણ અને કીર્તન એ સાધકને પોતાના ધ્યેય તરફ પહોંચાડવા માટે ભોમીયાની આબાદ ગરજ સારે છે. જેનું મન ક્ષણે ક્ષણે વિષય-

વાસનાઓ તરફ દોડ્યા કરતું હોય છે તેને માટે સંતોની વાણી એક મજબૂત ખીલાનું કામ કરે છે; તેમજ, જેનું મન સ્થિર થવા પામ્યું છે તેને એ અધિક એકાગ્ર કરવામાં અને ઇશ્વરી આનંદ લૂટવામાં કંઈ એરજ મદદગાર થાય છે.

આ પુસ્તકના રૂપમાં અમે એવી જ ભક્તવાણી ગૂજરાતની પ્રજા સમક્ષ રજૂ કરીએ છીએ. એમાં આપેલાં ભજનોના કેતાં બ્રહ્મચારી શ્રી. પાંડુરંગ (રંગ અવધૂત) મહારાજશ્રી નાનપણથી જ ઇશ્વરાભિમુખ વૃત્તિવાળા હતા. એમના અભ્યાસકાળમાં પણ એમનું ચિત્ત ઇશ્વરપરાયણ જ હતું. એમની શ્રદ્ધા અને ભક્તિની કસોટીના અનેકવિધ પ્રસંગો એમના એ જીવનમાં આવ્યા, અને દેવની દયાથી તેમાં તેઓશ્રી ઉત્તીર્ણ થઈ શક્યા એટલે તેમની શ્રદ્ધા અને ભક્તિ અનેકગણી વધી. છેલ્લે છેલ્લે તેઓ જ્યારે એક લયંકર બિમારીમાં સપડાયા ત્યારે એમના દિલમાં માત્ર એક જ ખેદ રહ્યા કર્યો કે શું આ શરીરથી જ પરમાત્માની ઝાંખી નહિ કરી શકાય ? ઘણા દિવસો પથારીવશ રહ્યા પછી જ્યારે શરીર કંઈક કામ કરી શકે એવું થયું કે તરત જ એમણે નોકરીઘંધાને છેવટની સલામ કરી પતિતપાવની નર્મદાને તટે નારેશ્વરના પુરાણપ્રસિદ્ધ એકાન્ત સ્થાન પાસે પોતાની અંતિમ સાધના આદરી. આ સાધના દરમ્યાન એમના આનંદોત્પ્લુત અંતઃકરણમાંથી પ્રસંગવશાત્ જે કંઈ કાવ્યોદ્ગાર નીકળ્યા તે તેમણે પોતાના કેટલાક સ્નેહીઓને લખી મોકલ્યા. લખતી વખતે એમના દિલમાં એવો જરાય ખ્યાલ નહોતો કે એમાંથી કશું પણ છપાવું, કે છપાશે. માત્ર પોતાની સાધના તરફ ચાતકાત્સુક દૃષ્ટિથી નોંધ રહેલા સ્નેહીઓની જાણાવૃત્તિ સંતોષવાની ખાતર જ કવચિત્ કવચિત્ કંઈક કંઈક લખી મોકલેલું. અમને અને અમારા મિત્રોને પણ તે વખતે એવો ખ્યાલ નહોતો કે અમે એમનાં ભજનો આવી રીતે એક વિશિષ્ટ પુસ્તકાકારમાં છપાવી શકીશું. પરંતુ જુદા જુદા ભક્તોને મળેલાં જુદાં જુદાં ભજનો ભેગાં કરતાં એમ લાગ્યું

કે જે ભજનાનંદનો લાભ અમને મળ્યો છે તે ગુજરાતની સમગ્ર મજાને મળે તો સારું એમ સમજીને એ બધાં ભજનો આ અવધૂતી આનંદના પુસ્તકના રૂપમાં પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે.

પુસ્તકનું નામ જરા અપરિચિત લાગશે. ‘અવધૂત’ એટલે ત્યાગ, વૈરાગ્ય, અને જ્ઞાનની પરાકાષ્ઠાએ પહોંચેલો યોગી. અવધૂત ગીતામાં અવધૂત એ અક્ષરે અક્ષરનું જે સુંદર કાવ્યમય વર્ણન કર્યું છે તે મૂળ શ્લોકો જ આ પુસ્તકના આરંભમાં મૂક્યા છે. આ પુસ્તકમાં એવા અવધૂત-જ્ઞાનીઓના સમ્રાટ-ની મસ્તી કેવી હોય છે, તેમજ તે કેવા વાતાવરણમાં વિચરતો હોય છે એ લગભગ એકેએક ભજનમાં જણાઈ આવે છે. ‘અવધૂત’નો ખીજો અર્થ તિરસ્કૃત એવો પણ થાય છે. સામાન્યતઃ જે કોઈ દેવપ્યાસો ‘રામદિવાનો’ બની નિશ્ચિત આત્માનંદમાં મસ્ત રહે છે તેના તરફ પહેલાં પહેલાં તો દુન્યવી રમકડાં પાછળ ગાભરા ગાભરા ફરનારા ‘ખલ્લક દિવાનાઓ’ તિરસ્કારની નજરથી જોતા હોય છે; ત્યારે એવા ‘નામ દિવાના,’ ‘દામદિવાના,’ અને ‘ચામદિવાના’ઓથી હડધૂત થનારા-ઓનો ઈશ્વરી આનંદ કેવી જાતનો હોય છે, કાવે તેવી વિકટ અને બેડોળ પરિસ્થિતિમાંયે, એ આનંદ, સૌન્દર્ય, અને પ્રશ્નાન્તતાનાં દર્શન કેવી રીતે કરી શકે છે, તે આ પુસ્તકના હરફાઈ ભજન પરથી જણાઈ આવશે. વ્યવહારપક્ષે, ‘અવધૂત’ એ સાગનો મૂર્તિ છે, અત્રિ અનસૂયાના વિશુદ્ધ તપની પ્રતિમા છે, પોતાનું સર્વસ્વ પારથે હોમી દઈ વેંત લંગોટીનીયે પરવા ન રાખતાં દિગંબર, નિરાવરણ, અનિકેત ફરનાર દત્ત છે. એ દત્તની જ્ઞાનઐશ્વર્યાદિ વિભૂતિઓનાં અને તેમણે કરેલી લૌકિક અ-લૌકિક લીલાઓનાં યશોગાન પણ કેટલાંક ભજનોમાં નજરે પડશે. તેથી આ ભજનસંગ્રહનું નામ અવધૂતી આનંદ રાખ્યું છે. વળી મહારાજશ્રીના મુખમાં ‘અવધૂત’ શબ્દ વારંવાર આવતો હોવાથી એમના ભક્તમંડળમાં તેઓ અવધૂતના નામથી ઓળખાય છે. પુસ્તકની નામયોજનામાં આ પણ એક અન્વર્થક કારણ છે.

આ પુસ્તક લખનાનંદીઓને જોટલું ઉપયોગી થઈ પડશે તેટલું ખીજને ઉપયોગી થઈ પડશે કે કેમ એ એક પ્રશ્ન છે; કેમકે તેમાંનાં બજનો કાવ્યમીમાંસકોની કસોટીએ ચઢે, અથવા તો ભાષાશાસ્ત્રીઓની પીંજણે પીંજાય, કે કાવ્યાલંકારશાસ્ત્રીઓની દષ્ટિએ આદરણીય લેખાય, એવો કોઈ હેતુ કે ખ્યાલ ધ્યાનમાં રાખીને એ લખાયાં જ નથી; અથવા સાચું કહીએ તો એ લખાયાં છે એ વાત જ બરાબર નથી. ઇશ્વરી આનંદની મસ્તીમાં જે કંઈ સ્વાભાવિક સ્વૈર કાવ્યોદ્ગાર નીકળ્યા તે કેટલાક ભક્તજનોએ સંભરી રાખ્યા. એમના એ સાંપ્રદાયિક પરિશ્રમને, અને ખાસ કરીને મહારાજશ્રીના બાળસ્નેહી શ્રી. અમ્બાલાલ પુરુષોત્તમ વ્યાસની નોંધપોથીને જ આ પ્રકાશન આભારી છે. એટલે પોચાથોધાના યાનના ધમંડને એક કારે મૂકીને, તેમાંથી ઇશ્વરી આનંદ અને જોજ સંબંધી કેટલું પ્રાપ્ત કરી શકાય તેમ છે એ એક જ દષ્ટિ રાખીને વાંચનારને નિરાશ નહિ થવું પડે, એવું અમારું જરૂર માનવું છે.

મહારાજશ્રી દત્તોપાસક હોવાથી એમણે પરમાત્માને જ્યાં ત્યાં દત્ત શબ્દથી સંબોધ્યા છે. પણ એમનો દત્ત એ કોઈ પાંથિક દેવની માફક એક નાનકડા મંદિરમાં સમાઈ રહેલ પાપાણુનો ટૂકડો કે કોઈ મનુષ્યને પેટે અવતરેલ સાડાત્રણ હાથનું હાડચામનું નાશવંત પૂતળું નથી. પણ અણુમેરુમાં વ્યાપીનેયે અવશેષ રહેલ પૂર્ણ પરબ્રહ્મ છે. એનાં ત્રણ મુખ તે સત્, ચિત્, અને આનંદ છે; અને ઐશ્વર્યાદિ વિભૂતિઓ એ એની પડ્મજાઓ છે; યોગભૂમિ-કામકોધાદિ દુર્ગંધયુક્ત મડાંની દાહભૂમિ જે મુમુક્ષુઓનું અંતઃકરણ-તે રમશાન છે; અને ઇશ્વરના એ નિઃશ્વાસરૂપ વેદ કૂતરારૂપે એના પગ ચાટે છે વગેરે કાવ્યમય વર્ણન એમણે એમનાં xપ્રાતઃસાધ્યસ્મરણાદિ સ્તોત્રોમાં

અને કવચિત્ અલંગભજનાદિમાં કરેલું છે, એટલે એનું વિવેચન અહિંયાં નથી કરતા. દત્ત વિષેનો એમનો ખ્યાલ કેટલો બાપક છે તે એમનું એક માત્ર દસ્તાવેજી સ્મરણ વાંચવાથી સહેજે જણાઈ આવશે.

ઉત્તમોત્તમ સુવર્ણના સમૂહમાંથી નાના પ્રકારનાં આભૂષણો બનાવીને તે સોનાના ટચ કાઢવા બેસવું જેમ અઘટિત, અરે અશક્ય જ છે; તેમ સાક્ષાત્ દેવી પ્રકૃતિથી મુખોદ્ગત થએલી વાણીના જુદા જુદા ભાગમાંથી કયો ભાગ ઉત્તમ છે અને કયો ભાગ કનિષ્ઠ છે એ કહેવું માનુષિક બુદ્ધિની મર્યાદા બહારની વાત છે. શ્રીકૃષ્ણપરમાત્માના મુખથી વિનિર્ગત થએલી શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં કયો અધ્યાય ઉત્તમ છે અને કયો કનિષ્ઠ છે એમ વિચારવા બેસવું એ માનુષિક દક્ષતાનું લક્ષણ નથી. અંકોની ગણતરીમાં એકડો—પ્રથમ અંક—એની કિંમત ઓછામાં ઓછી લેખાય છે, છતાં તેજ અંક (૧) સહસ્રાવધિ સંખ્યાઓ લખવામાં પ્રથમ જ યોગ્ય છે, તેવીજ રીતે માત્ર એકાદ પાનું કે એકાદ લીટી જોઈને જ પરમાત્માના પ્રતિસ્વરૂપ કોઈપણ સંતની વાણીની ઉત્કૃષ્ટતા કે કનિષ્ઠતા નિર્માણ કરવા બેસવું એ નામરૂપની ગંધમાં રમી રહેનાર દુન્યવી માણસ માટે પોતાની બૌદ્ધિક ક્ષુદ્રતા અને પરિમિતતાનું પ્રદર્શન કરવા જેવું જ છે. છતાં અત્રે જે સત્પુરુષની દેવવાણી મુદ્રિત કરવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો છે તે વાણીથી અજ્ઞાત મનુષ્યોને તે સંબંધી કંઈક દિશાસૂચન જેવું થાય તો ઠીક એમ ધારી તેના પ્રયત્નમાં ઉતરીએ છીએ.

સાકરની મોહાશ જેમ સ્વસંવેદ જ છે; અને તેથી તેનું વર્ણન ગમે તેવો કુશાત્ર બુદ્ધિવાળો માણસ કરે તોપણ તે અનુચિત અને અપૂર્ણ જ રહે; તેવી જ રીતે પરમાત્મસ્વરૂપ સત્પુરુષોની વાણીની પ્રશંસા કરવી એ પણ નિરર્થક જ છે, અને તેના રહસ્યનું સ્ફુટીકરણ તો ઉપર કહ્યું તેમ અશક્ય જ છે. છતાં નિર્વિકાર હૃદયથી જોનારને

આ સંગ્રહના એકે એક પાનામાં નરી આધ્યાત્મિકતા નીતરી રહી છે એ તો ગમે તે પાનું ઉપાડતાં સહેજે જણાઈ આવશે. પ્રભાતિયામાં રહેલી સ્વાનુભવ અને આનંદની ક્ષણિક એકદમ તરી આવે તેવી છે. ‘આનંદં ब्रह्मणो विद्वान् न विमेति कुतश्चन’ ની નિર્ભયતા ભગભગ દરેક ભજનમાં જણાશે. ગૂજરાતી, અંગ્રેજી અને ઉર્દૂ કક્કો, તેમજ વાર, મહિના, નક્ષત્રો વગેરે પરની ગરબીઓ વાંચવાથી સાધક પોતાની સાધનામાં કઈ કઈ કક્ષામાંથી કેવી કેવી રીતે પસાર થતો હોય છે, માર્ગમાં તેને કેવાં કેવાં વિદ્વો નડતાં હોય છે, અને તે કેવી રીતે દૂર કરી શકાય છે, પ્રભુમીલનની વ્યાકૂળતા એ શી ચીજ છે, સાચા જીવન માટે ક્યા ક્યા ગુણ આવશ્યક છે, વગેરેની ઝાંખી થશે. ઝાંખી શબ્દ હેતુપૂર્વક વાપર્યો છે. સામાન્યતઃ તમામ શાસ્ત્રો એકે અવાજે કહે છે કે આધ્યાત્મિક અનુભવ એ કોઈ એવી જ વસ્તુ છે કે જેને ‘સાન્ત’ વાણી વર્ણવી જ ન શકે, અને અનુભવ પણ એ જ તથ્યનું સમર્થન કરે છે. ભગવાન માર્કુંડે સપ્તશતીના પાઠમાં ભગવતી જગદંબાના પ્રત્યેક અંગનું ખૂબ પ્રતિભાશાળી અને કાવ્યમય વર્ણન કર્યું છે, છતાં એમની પોતાની દૃષ્ટિએ પણ એ અપૂર્ણ જ છે. મહારાજશ્રીના શબ્દોમાં કહીએ તો

‘ગૂંગાને જ્યોં ઘેખર ખાઈ, ડકાર માત્ર દિખાઈ’

તે પ્રમાણે સર્વ શાસ્ત્રો અને પ્રાચીન અર્વાચીન સંતોની વાણી એ એમના અપૂર્ણ ઓડકારમાત્ર જ છે. એમણે ખાધેલું મિષ્ટાન્ન અને તેનાથી એમને પ્રાપ્ત થએલો એમને. અવર્ણનીય અને અમર્યાદ આનંદ તો જાતે સાધન કરીને જ અનુભવવાનો હોય છે.

પતિપત્નીને વિશુદ્ધ પ્રેમ એ પ્રેમલક્ષણા ભક્તિનો ઉત્તમ વ્યાવહારિક નમુનો છે; અને પતિની એહમાં જીવતાં શરીરને પ્રત્યક્ષ હોમી દેનાર પ્રેમધેલી આર્યમહિલાઓનું જ્વલંત દર્શાંત બીજા દેશના કવિઓની કલ્પનામાંયે જડવું મુશ્કેલ છે. ખાનપાન અને શણગારનું ભાન ભૂલી, લોકનિંદાના પ્રહારોથી અજર્જરિત, પૂર્ણપુરુષોત્તમ

કૃષ્ણચંદ્ર પાછળ ઘેલી થઈ કૃષ્ણદર્શન માટે દોડતી પ્રજાઓ એ એનું ઉત્તમોત્તમ પારમાર્થિક દૃષ્ટાંત છે. કાષ્ટએ મિત્રભાવથી, કાષ્ટએ માતૃભાવથી, કાષ્ટએ પિતૃભાવથી, કાષ્ટએ પુત્રભાવથી તો કાષ્ટએ પત્નીભાવથી, એમ અનેક અનેક ભાવથી પરમાત્માને રીઝવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. પણ પતિભાવે પરમાત્માને પામવાની આવેદનામાં, તેના વિરહની વ્યાકૂળતામાં, અને મીલનની ઐક્યતાના આનંદમાં ‘સ્વ’-ભાવ ભૂલી સર્વાત્મભાવને પામેલી, ‘અહ’ વિસરી સ્વયં ઇશ્વર થએલી ગોપીઓનું સ્થાન તો હંમેશાં અદ્વિતીય જ રહેશે. કેટલાક સંતો એ ગોપીભાવ કેળવીને પણ તરી ગયા છે. આવા સંતોના અનુભવોદ્દગાર વિરહી સ્ત્રીના ઉદ્દગાર જેવા હોય છે. આ પુસ્તકમાંની કેટલીક ગરબીઓમાં અને ભજનોમાં એ ભાવ પ્રધાનપણે જણાઈ આવશે. એમાં પરમાત્મ-પ્રાપ્તિ એ જ પતિમીલન છે, અને એના આનંદની ખુમારી તે બ્રહ્માનંદની મસ્તી છે. સર્વ અભિમાનના આંતરિક ત્યાગ વિના પરમાત્મપ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, અથવા કહો કે સર્વ અભિમાનનો ત્યાગ-સ્વાત્મત્વનું વિસ્મરણ-એજ પ્રભુપ્રાપ્તિ છે. મનુષ્યમાં જાતિ (Sex)નું અભિમાન સૌથી પ્રથમ સ્ત્રુરે છે અને ઉત્તરોત્તર વધીને દૃઢ થાય છે. એ નિર્મૂળ થવું એ સહેલી વાત નથી; અને એનો બીજાભાવ પણ સ્વરૂપચ્યુતિ કરાવનાર છે. એ ભાવ નષ્ટ થવા માટે પણ સંતો પોતાના પુરુષત્વનું અભિમાન બાળુએ મૂકી દઈ ચૌદે બ્રહ્માંડના પ્રાણરૂપ પ્રિયતમ પરમાત્માના ચરણોમાં પ્રિયતમારૂપે પોતાનું શિર ઝૂકાવે છે. આ ભાવ, આ તાલાવેલી, આ વ્યાકૂળતા, આ ‘મેહની ઝાળ’, આ આનંદની, ‘બ્રહ્માંડની બહાર ઉછાળા મારતી,’ છાજોની ઝાંખી કેટલાંક કાવ્યોમાં તો જરૂર થશે.

કેટલાંક ભજનાદિમાં યોગિક સાધનાની કક્ષાઓ, અનુભવ વગેરેનું દિગ્દર્શન નજરે પડશે. જ્યાં ત્યાં મહારાજશ્રીને પૂછીને અમે ટૂંક નોંધ તો આપી જ છે. પરંતુ એ સઘળાંય વિષય ગહન અને કેવળ શુરુગમ્ય હોવાથી અત્રે એ વિષે લાંબું પુસ્તકિયા વિવેચન કરવું

ઉચિત નથી લાગતું. યોગ્ય માર્ગદર્શક વિના ન્યાયહારિક સત્યોનીયે
 ઝાંખી થવી મુશ્કેલ છે તો મનવાણીને અગોચર એવા પરમાત્મસ્વરૂપનું
 જ્ઞાન પોતાની દોઢવેંતની બુદ્ધિથી માણસને કેમ ચર્ચ શકે ? સાક્ષાત્
 રામચંદ્રજી જેવા પશુ હતાશ થઇ શાંતિની શોધ માટે રડતી બાંખે
 વસિષ્ઠ જેવાના ચરણકમળમાં ઝૂકી પડયા છે, ત્યાં સામાન્ય મનુષ્યને
 તો શો હિસાબ ? ત્રિવિધ તાપથી તમ થએલ સાચા સાધકને સદ્ગુરુ
 વગર ટાઢક આપનાર બીજું કોઇ જ નથી. પોચાંથોચાં તમામ ત્યાં
 નકામાં છે. બુદ્ધિનો ધમંડ ઊલટો વધારે જાંડા ખાડામાં નાખે છે.
 સંસારસાગરમાં ડૂબતા માણસને માટે જગતમાં ગુરુ એ જ એક
 તારણહાર છે અને ગુરુભક્તિ એ ઈશ્વરભક્તિ કરતાંયે સાધકને માટે
 તો વધારે કીમતી અને આવશ્યક છે.

“ ગુરુ ગોવિંદ દોનું ખડે, કીનકો લાગું પાય;
 બલિહારી ગુરુદેવકી, જીન્ને ગોવિંદ દિયો બતાય. ”

એ સદુક્તિ પ્રમાણે સદ્ગુરુની સંપૂર્ણ કૃપા અને આશિષ જેના
 ઉપર છે તેને પરમાત્મપ્રાપ્તિમાં વિલંબ નથી.

यस्य देवे परा भक्तिर्यथा देवे तथा गुरौ ।

तस्यैते कथिता ह्यर्थाः प्रकाशयन्ते महात्मनः ॥

એ ઉપનિષદુક્તિમાં કહ્યા પ્રમાણે, જેને પોતાના સદ્ગુરુમાં
 ઈશ્વરતુલ્ય ભક્તિ હોય તેને જ આ બધી ગદન ચીજો સમજાય છે.
 વાણા તો એકની એક હોય છે, પરંતુ બુદ્ધિભેદે દરેકને પ્રથક્
 બોધ થાય છે; અને એની એ જ વાણીથી એક જણ તરી બાય છે
 અને બીજો ડૂબે છે. ગુરુદેવની સંપૂર્ણ કૃપા હોય તો જ બુદ્ધિના રજસૂ,
 તમસૂ મળો દૂર થઇ બુદ્ધિમાં પૂર્ણ સત્ત્વપ્રકાશ પડે છે; અને
 ઋતંભરા પ્રજા જગત થઇ સત્યાર્થનું જ્ઞાન થાય છે. આ જાવ વિના
 જાગ્યે જ આ સંગ્રહનું એક પણ પાનું ખાલી હોય.

કેટલાંક ભજનોમાં નીતિવૈરાગ્યાદિનાં અત્યંત આવશ્યક તત્ત્વોને પણ સમાવેશ કરેલો માલમ પડશે. નીતિ કે સદાચાર એ સર્વ સાધનાનું મૂળ છે. દુરાચરણમાં રત થએલો મનુષ્ય ભલેને ભગીરથ પ્રયત્ન કરે, અને ઇશ્વરપ્રાપ્તિ માટેની એની ઇચ્છા ભલેને ફાવે તેટલી ઉત્કટ હોય તોપણ એ તલપૂરે આગળ વધી શકતો નથી; પણ ઊલટો દિવસે દિવસે વધારે ઊંડાણમાં સપડાતો જાય છે. આ તત્ત્વનું પણ કેટલેક ઠેકાણે સરળ પણ જોરદાર વર્ણન માલમ પડશે.

કેટલાંક ભજનોમાં સગુણવાદનું સૂચન જણાશે. સગુણભક્તિ એ ઉપેક્ષણીય નથી, અને કેટલાક ‘પંડિત’ મન્યમાના:’ અજ્ઞાન લોકો માને છે તેમ તદ્દન પ્રાથમિક પગથીયું પણ નથી; પરંતુ મનુષ્યની આધ્યાત્મિક સાધનામાં એક અત્યંત આવશ્યક અને પ્રાથમિક તો શું પણ માધ્યમિકથીયે આગળ વધેલા મનુષ્યો માટે પણ ઉપયોગી વસ્તુ છે. સગુણભક્તિ એટલે સ્થૂળ મૂર્તિપૂજા જ નહિ, પણ કોઈ પણ આલંબનનિષ્ઠ ભક્તિ. પથ્થર કે ધાતુની મૂર્તિની માફક યોગિક ચક્રાદિ કે કોઈ ઝંકારાદિ વા અન્ય સૂક્ષ્મ આલંબ અથવા કલ્પના પણ મૂર્તિ જ છે; અને એની નિષ્ઠાને ફાવે તેવું ઉદાત્ત નામ આપવામાં આવે તોપણ એય મૂર્તિપૂજાનો જ એક પ્રકાર છે. આવી મૂર્તિપૂજા કઈ સ્થિતિએ પહોંચ્યા પછી છૂટી શકે, અને ચિત્તની નિર્ગુણ સ્વરૂપમાં ક્યારે સ્થિતિ થાય, નિર્ગુણભક્તિ ક્યારે શરૂ થઈ શકે અને ક્યાં પરિણમે, અને ચિત્ત સાવ નિરાલંબ કેવલીભાવને કેમ પ્રાપ્ત થાય, એ બધું પુરતકો પઠી તેના જોર પર ખુરસીઓમાં બેસી વાતો કરવાનો વિષય નથી. એ લોઢાના ચણા આવવાની વાત છે. ‘બીજમની બાણશ્યા કરતાંયે વધુ તીક્ષ્ણ શ્યા પર સૂવાની’ તાલીમ છે, ‘શળી પરની પુરી’ નો અમર આસ્વાદ છે. સગુણભક્તિ વગર નિર્ગુણભક્તિની વાત કરવી એ પાણીમાં પડ્યા વગર તરતાં શીખવાની વાત જેવી હાસ્યાસ્પદ અને મનુષ્યબુદ્ધિની ગમારતાની સૂચક છે. જ્યાંસુધી

દેહાભિમાન કાયમ છે, ત્યાંસુધી નિર્ગુણશક્તિની વાતો સ્વમના રાજ્ય-
વૈભવની વાતો જેવી છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રે પણ કહ્યું છે કે

“ અવ્યક્તા હિ ગતિર્દુઃખં દેહશ્ચન્નિરવાપ્યતે ।”

છેવટનો આત્મવિચારાદિ કેટલોક ભાગ કેવળ તાત્ત્વિક છે. આધ્યાત્મિક સાધનામાં સાધકને ઉપસ્થિત થતી અનેક શંકાઓનું એમાં સ્વાનુભવપૂર્ણ સૂચક વિવેચન છે. એ બધામાં કદાચ પૂર્વાપર સંગતિ નહિ હોય; કારણકે અનેક ભક્તોએ કાળ અને પાત્રભેદે મૂંઝેલા અનેકવિધ પ્રશ્નોનું એમાં ટૂંકમાં સ્પષ્ટીકરણ કરેલું છે. એમાંના ઘણાભાગ તો અમને પોતાને વૈયક્તિક પત્રોત્તર તરીકે જ મળેલા, પણ એ સર્વસામાન્ય હિતનો જાણી અમે એને પણ આ સંગ્રહમાં સ્થાન આપ્યું છે. આધ્યાત્મિક સાધનાની એવી એકેય બાજુ ભાગ્યે જ રહી ગઈ હોય કે જેના ઉપર થોડો ઘણો પણ પ્રકાશ ન પડેલો હોય.

ભજનોનો કાંઈક ક્રમ રાખ્યો હોય તો હીક એમ લાગ્યું; પણ કાંઈ સૂઝ પડી નહિ. મહારાજશ્રીને એ સંબંધી પૂછતાં તેઓ તુરત જ બોલી ઉઠ્યા: “ક્રમ તો બગીચામાં હોય, પણ આ તો જંગલ છે; બગીચો રહેલ કરવા માટે હીક છે, પણ નિર્ભયતાનાં ઝરણાં તો જંગલમાં જ જડે.” આ કથનની યથાર્થતા અમને પણ થતી ગઈ એટલે ક્રમની ભાંજગડમાં ન પડતાં અમે ભજનો જેમ આવે તેમ મૂકવાનું ઉચિત ધાર્યું છે. એક રાગનાં ભજન ઘણું ખર્ચ સાથે રાખ્યાં છે. અમને મળી આવ્યા તેટલા ભજનોના રાગ ઉપર લોકપ્રિય ભજનોની રાહ આપી સૂચવ્યા છે. કેટલાકના રાગ અમને નથી બેઠા. મહારાજશ્રીને પૂછતાં તેઓ એક જ ઉત્તર આપે: “રાગ અવધૂતી. તમારું સંગીતશાસ્ત્ર પૂર્ણતાએ પહોંચ્યું છે એમ કાં માની લો છો? હજુ કાણ જાણે કેટલીયે રાગરાગિણીઓ એમાં ઉમેરાવાની બાકી હશે! પણ ભજનમાં રાગનો પ્રશ્ન જોણ છે. પ્રધાન પ્રશ્ન તો ભાવનો છે. ઉત્કટ ભાવ વિનાનું ભજનગાન તે ભૂખ વિનાના ભોજન જેવું છે. ભજન એટલે સંગીતનો જલસો નહિ. ક્ષણિક મનોરંજનની વાત બાજુએ મૂકીએ

તો સરવાળે એવા જાનથી અપાય જ થાય છે. હું કોકવાર ગાંડુઘેલું ગાઉં છું તેવું તમે પણ નિખાલસ બાવથી ગાઓ તો તમારું કલ્યાણ થશે. બીજાની બાંજગડમાં કાં પડે છે ? છતાં કોઇ ગવૈયાને પૂછી તમને મળી આવે તો રાગ શોધવાની માથાફટ બહે કરી લો. મને એની કાંઈ ગમ નથી. ”

સંગીત અમારો વિષય નથી, એટલે કોઇ અનુભવી રાગની બાબતમાં અમને સૂચના કરશે તો તેનો બીજી આવૃત્તિ કાઢવાનો પ્રસંગ આવે તો સાબાર સ્વીકાર કરીશું. પણ અસારે તો અમે નિરુપાય છીએ.

છેવટે બે શબ્દો સંતોની દિવ્યવાણીના વાંચન કે કીર્તન સંબંધમાં. સંતોની વાણી એ પ્રથમ અમુક અર્થ ધ્યાનમાં રાખીને કેવળ પ્રાસ મેળવીને કરેલાં શાબ્દિક, કૃત્રિમ જોડકણું નથી. એ તો એમના હૃદયના પ્રસાદ (inspiration) ની શાબ્દિક સૌંદર્યભૂતિ છે. અર્થની પૂર્વયોજનાની એમાં ગંધ પણ નથી હોતી. અર્થ તો એમના દિવ્ય શબ્દોની પાછળ ગુલામની માફક દોડતો આવે છે. જૂની શાસ્ત્રીય પરિભાષામાં કહીએ તો આવી વાણી એ સાક્ષાત્ મંત્રો જ છે. અને એ બાવથી તેનું વાંચન અને પરિશીલન કરનારને તેનાથી અમૂલ્ય લાભ થયા વિના કદાપિ રહેતો નથી. બાકી એવી સાત્ત્વિકદષ્ટિ વગરનું વાંચન તો મહારાજશ્રીએ લખ્યું છે તેમ

“ વાંચી વાંચી પંડિત મૂઆ, ખોદી ખોદી મૂઆ ચૂવા,

બાપ એતો પડવાના ફૂવા, ચઢયો બુદ્ધિએ કાટ ” ના જેવું જ છે. તે તે ભજન કે સ્તોત્રના અર્થમાં તો સૌન્દર્ય રહેલું હોય છે જ; પણ શાસ્ત્રીય દષ્ટિએ ખરું સામર્થ્ય તો એમાંના શબ્દો અને તેની પ્રાસાદિક રચનામાં જ હોય છે. કેટલાક લુલ્લક બુદ્ધિના મનુષ્યો એમ કહે છે કે ભગવતી ત્રિપદા (ગાયત્રી) કોઇ અદ્વપમતિ પુરુષને આવડતી ન હોય તે પુરુષ તેના અર્થવિભાગનું મનન કરે તો તેને ગાયત્રી મંત્રના જાપનું ફળ મળે કે નહિ ? આમ

કથન કરનાર મનુષ્યની શુદ્ધિનું સંકુચિત સ્વરૂપ અને મંત્રજ્ઞાનનું અજ્ઞાન જ સિદ્ધ થાય છે; કારણ કે કોઈ પણ મંત્ર કે ભજન-સ્તોત્ર એટલે અમુક અર્થ ધ્યાનમાં રાખી ક વર્ગાદિ વર્ણો (અક્ષરો) ની ગમે તેમ ગોઠવણી કરીને રચેલી શુદ્ધિ નથી. પરંતુ મંત્રમાં તો તેમાં આવેલા પ્રત્યેક દિવ્ય વર્ણમાં રહેલું સામર્થ્ય સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી જોનારને પ્રત્યક્ષ થાય છે. અર્થાત્ મંત્રનો ઉચ્ચાર કરવો એ વર્ણ તથા તેના પ્રત્યેક અંગમાં રહેલા સામર્થ્યનું સ્મરણ કરવું એ છે. તેથી જ તે મંત્ર, જપનારને અલૌકિક ક્ષણની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, અને તે તે મંત્ર તેની પાછળ રહેલા સંકલ્પબળ દ્વારા ઉત્પન્ન થએલા સામર્થ્યથી ફલપ્રદાતા થાય છે; નહિ કે ક સ્વ આદિ વર્ણો ક્ષણે છે. આ માંત્રિક દૃષ્ટિથી આવી જ્ઞાતનાં ભજનાદિનું મનનકીર્તનાદિ કરવામાં આવે તો સામાન્ય વાંચન કરતાં કેટલે અંશે એ વધારે ક્ષણે છે, તે દરેક વાચક સ્વાનુભવથી જોઈ લે.

આમ પુસ્તક વિષે બનતું સૃષ્ટીકરણ કરી વાચકોનો વધારે વખત ન લેતાં આટલેથીજ વિરમીએ એ ઠીક.

પ્રસ્તાવનાના લેખન આદિમાં અમને અમારા કેટલાક સ્નેહીઓએ અમૂલ્ય મદદ કરી છે, તે માટે તેમનો અત્યંત આભાર માનીએ છીએ.

નડિયાદનિવાસી સ્વ. મગનલાલ ગોકળદાસ મોદીના ભત્રીજા શ્રી. બાલકૃષ્ણ મોદીએ આ પ્રકાશનમાં આર્થિક સહાય કરી છે, તેની પણ આભાર નોંધ લેવી ઘટે છે.

અંતમાં, જે પૂ. મહારાજશ્રીની પ્રેરણા અને શુભ આશીર્વાદથી અમે આ પ્રકાશનનું કાર્ય નિર્વિઘ્ને પૂર્ણ કરી શક્યા તેમને અનેકશઃ પ્રણામ કરી, તેમના અવધૂતી આર્નદના પ્રસાદનો આ થાળ ગૂજરાતની ધાર્મિક પ્રજાને અર્પણ કરીએ છીએ.

इति शम् ।

રામનવમી.

પ્રકાશક

अवधूत

आशाप शविनिर्मुक्त आदिमध्यान्तनिर्मलः ।
आनन्दे वर्तते नित्यम् अकारं तस्य लक्षणम् ॥
वासना वर्जिता येन वक्तव्यं च निरामयम् ।
वर्तमानेषु वर्तेत वकारं तस्य लक्षणम् ॥
धूलिधूसरगात्राणि धूतचित्तो निरामयः ।
धारणाध्याननिर्मुक्तो धूकारस्तस्य लक्षणम् ॥
तत्त्वचिंता धृता येन चिंताचेष्टाविवर्जितः ।
तमोहंकारनिर्मुक्तस्तकारस्तस्य लक्षणम् ॥

अवधूतगीता अ. ८ श्लो. ६-९

(पृष्ठ ४४ श्लो.)

When my long day draws down to dark at
last,

And from my fingers falls the worn-out
pen,

I shall not boast a wealth of volumes vast
On themes abstruse, to win the praise of
men.

My vagrant rhymes, my tales of bygone days,
Are autumn leaves a wind-tossed tree has
shed.

And few will deem them worth a meed of
praise,

Or backward turn to read a page once
read.

But I shall be content if you, my friends,
Who know my lack of literary lore,

Can say, when my, inglorious scribbling ends,

“ He won the love of folk whose hearts were
sore;

An evil deed he never called to mind,

Nor wrote a line that left a sting behind.”

C. S. D.

મૂર્ખોઽહં મૂર્ખરાજોઽહં મૂર્ખાણાં ચ શિરોમણિઃ ।
 જ્ઞાત્વાપ્યેવં ભજન્તે માં તેઽપિ મૂર્ખા ન સંશયઃ ॥૧॥
 નાહં કર્તા સર્વમેતદ્ બ્રહ્મૈવ કુરુતે યથા ।
 કિં લિખામિ ચ કસ્મૈ વા સર્વં બ્રહ્મમયં જગત્ ॥૨॥
 બ્રહ્મણા લિખ્યતે લેખ્યં બ્રહ્મૈવ સંપ્રલિખ્યતે ।
 બ્રહ્મણે લિખ્યતે તસ્માદ્ બ્રહ્માર્પણમિદં મતમ્ ॥૩॥

મૂર્ખ હું મૂર્ખને રાજા, વળી મૂર્ખશિરોમણિ;
 જાણ્યા છતાં મને જે કો લજે નિઃશંક મૂર્ખ તે. ૧
 કરું હું ના કરું સર્વ બ્રહ્મ પોતે કરેજ આ;
 લખું શું? કો તણે કાળે? બ્રહ્માત્મક જગત્ બધું. ૨
 લખાએ બ્રહ્મથી લેખ્ય, સમ્યક્ બ્રહ્મ લખાય છે;
 લખાએ બ્રહ્મને માટે, તેથી બ્રહ્માર્પણ લલું. ૩

રંગ અવધૂત.

ૐ

॥ શ્રીદત્તઃ પ્રસન્નોઽસ્તુ ॥

। શાસે શાસે દત્તનામ સ્મરાત્મન ।

અવધૂતી આનંદ.

૧

(ભોવાનાથ દિગંબર—એ રાહ)

મેરો દત્ત દિગંબર એકહિ તારનહાર.—ધ્રુવ.

ગુરુચરનરજ મેરો તીરથ, એહિ ગંગ ૧ અધહાર.—મેરો ૦ ૧

૨ ગુરુકંઠપદધ્યાન સ્નાન મમ, સંધ્યા તર્પણ સાર.—મેરો ૦ ૨

સ્વાધ્યાય ૩ ગુરુગુણસંકીર્તન સેવા તપ ૪ કલિતાર.—મેરો ૦ ૩

‘ રંગ ’ ગુરુ બિન કોઇ ન તેરો, વિષય ૫ વિષારી ૬ વિખાર.—મેરો ૦ ૪

૨

હું મૂરખ નાદાન, સંતો, હું મૂરખ નાદાન.—ટેક.

સ્નાન ન જાણું, ધ્યાન ન જાણું;

પૂજા નવ પવમાન. ૭ સંતો ૦ ૧

દેવ ન જાણું, ધર્મ ન જાણું;

કર્મ તાણું નવ જાન. સંતો ૦ ૨

૧. પાપહરણ કરનાર. ૨. ગુરુના ચરણકમળનું ધ્યાન. ૩. નિત્યખંડ
વા મંત્રજપ. ૪. (i) કલિયુગમાં તારનાર (ii) જીવેશ્વરના જગડામાંથી
બચાવનાર. ૫. ઝેરી. ૬. સાંપ. ૭ એક વૈદિક સૂક્ત

વેદ ન જાણું, પુરાણુ ન જાણું;
 દર્શન નાહીં કુરાન. સંતો ૦ ૩
 કાવ્ય ન જાણું, ભાણુ^૧ ન જાણું;
 છંદ તાલ નહિ જામ. સંતો ૦ ૪
 મંદિર જાઈ ન મસ્જિદ ધાઉં,
 દત્તદાર હું જ્ઞાન ! સંતો ૦ ૫
 ભોં ભોં કરતાં જન્મ ગયો આ;
 'રંગ' થજો અવસાન !! સંતો ૦ ૬

૩

શ્રીદત્તાષ્ટક.

(દોહરા)

હૃદય દેખા જગતમેં, સાર વસ્તુ હૈ એક;
 જન પાયે સખ પા લિયા, દત્ત દત્ત દો બેદ. ૧
 દયા દાન અરુ દમન હૈ, દદાકા યહ બેદ;
 તત્તા વિષયાધ્યાસ હૈ, તાકા તું કર બેદ. ૨
 કુતે ચારેં બેદ હૈ, ચાટત નિશદિન પાંવ;
 ગૌમાતા શાંતિ જમા ધરમલચ્છન સાર. ૩
 એક હાથ ત્રિશુલ હૈ, નાશ કરે અત્તાન;
 કમર બાજે હૃદયમેં, સોહં સોહં નાદ. ૪
 રંગદા દાન કર જ્ઞાનકા, કમલ હૃદયબિકાસ;
 ચક્ર નાશ ભવચક્રકા, શંખ રટે ઝોંકાર. ૫
 જ્ઞાનનદી નિત સ્નાન હૈ, કૌપીન સંયમ સાર;
 કિસ જીવહા જીન ગાસકું ? બેદ ઝનેતિ પુકાર. ૬

૧. જૂના નાટકનો એક પ્રકાર, જેમાં ધણુંખરું એકજ માણસ બધા વેષ ભજવે છે. અહીંયાં નાટકતા સામાન્ય અર્થમાં રાજદ વાપર્યો છે.

૨. ગન્ધર્ભ, જ્ઞાન; દા=આપણું. ૩. નેતિ=ન+હતિ.

સખ દેવનકા દેવ યહ, સખ બેદનકા બેદ;
 ભૂપનકી તો કયા કયા ? શ્વાસ નિસારે અનેક. ૭
 બાર બાર 'પ્રણુતિ' કહે, ગાઉં મુખસે ગાન;
 નાચું હો નિર્ભાજ મૈં, મસ્ત ફકીર પુરાણ. ૮
 દત્તાષ્ટક જો યહ પટે, 'રંગ' દત્ત નિર્ધાર;
 પામર વિષયો કાઉ હો, સાધુ સાધુ ત્રિવાર. ૯

૪

(રામભજનકું દિયા કમલમુખ—એ રાહ)

દત્તગુરુ અવધૂત, બજી લે પ્રાણી, દત્તગુરુ અવધૂત.—ટેક.

કાપાયાંબર ચરણપાદુકા (૨), અંગ સુરંગ ભજૂત.—ભજી ૧
 માલા કમંડલુ ડમરુ બિરાજે (૨), હાથ ધર્યો હૈ ત્રિશૂલ. ભજી ૨
 સ્નાન સંધ્યા ચરુ ધ્યાન સમાધિ (૨), છોડ હજારો તૂત. ભજી ૩
 'રંગ' કહે સૂણ સૂણ રતનજી (૨), એ વિણુ સખ કુછ જૂઠ. ભજી ૪

૫

દત્ત દિગંબર દેવ, બજી લે પ્રાણી, દત્ત દિગંબર દેવ.—ટેક.

ભક્તન કારન દેહ ધર્યો હૈ (૨), અલખ નિરંજન એહ. ભજી લે ૧
 ચૌદ લોક સખ ચાકર જાકે (૨), જગત જગાવત અલેખ. ભજી લે ૨
 જો કૂતર પશુ પંછી સમાના (૨), નર નારાયણ પેખ. ભજી લે ૩
 'રંગ' કહે સૂણ સૂણ રતનજી (૨), એ વિણુ ફેગટ ભેખ. ભજી લે ૪

૧. નમન. ૨. મહારાજશ્રીના પરમ સ્નેહી શ્રી. રતનલાલ ત્રિપાઠીને ઉદ્દેશીને
 આ તથા જ્ઞાની પછીનું, એમ બંને ભજન લખાયાં છે. સમુણ સાક્ષાત્કાર વગર
 નિર્ગુણ સાક્ષાત્કાર દુર્લભ છે અને અનન્ય ભક્તિ વગર સમુણ સાક્ષાત્કાર
 પણ દૂર છે, એ તારવનું એમાં સ્થાન છે.

પ્રભાતિયાં

(જગ્યને જાહેવા-એ પ્રભાતિયાની રાહ)

જગ્યને જોગીડા દત્ત દિગંબરા,
તુજ વિના ભક્તઅથ કોણ હરશે ?

કલિ અધે વ્યાપિયો ધર્મ સંતાડિયો,
ધર્મસંસ્થાપના કોણ કરશે ?—ટેક.

નાસ્તિકો ? નમ થઇ વલ્ગના બહુ કરે,
ઓચરે જેહ મન જેહ ભાવે;

ભક્તિ પંગૂ થઈ અન્ય ખંડે ગઈ,
સર્વને શુષ્ક મન જ્ઞાન ભાવે.—જગ્યને ૦ ૧

ત્યાગવૈરાગ્યની ઠેકડી સહુ કરે,
ભોગમાં મસ્ત થઈ જગત ડોલે;

દાનવ્રતપૂજને ચિત્ત હા ! નવ ઠરે,
જેમ બાધા અધે સ્વૈર ચાલે.—જગ્યને ૦ ૨

ગુરુ તણો રાફડો ચોદિશ કાટિયો,
જેહને જે ગમે તેને મુડે;

‘મુ’ડને મોક્ષ’ એ સૂત્ર સોંધું થયું,
વ્યાસશાંડિલ્ય ગમ કોણ દોડે ?—જગ્યને ૦ ૩

આપપંથી બધા આત્મ નવ ઓળખે,
દેવને ભૂલી મંદિર પૂજે !

‘રંગ’ મૂગો થઈ તુંહિ તુંહિ ઓચરે,
તું વિના આનર નવ કાંઈ સૂઝે !!—જગ્યને ૦ ૪

એક કિરતાર કલિતાર સૃષ્ટિ તણો,
 મૂકીને મૂઢ નાના^૧ ઉપાસે;
 એક અનંત અવિનાશી પરિબ્રહ્મને,
 ભૂલીને ભૂતની દોડે વાંસે !—ટેક.
 આંખ દેખે નહિ કાન સૂણે નહિ,
 ઇન્દ્રિયો સ્પર્શ ના જોઈ કરતી;
 તે થકી જીવન્યું^૨ સર્વ સૃષ્ટિ વિષે,
 પવન પાણી અને તેજ ધરતી.—એકં ૧
 કાળ કંપે અતિ ખીકથી જોહની,
 તેજ ચંદ્રાર્ક જે અમિત^૩ આપે;
 સૂર્યનો સૂર્ય એ ચંદ્રનો ચંદ્ર એ,
 દુઃખડાં દીનનાં એજ કાપે.—એકં ૨
 પ્રેત ને પહાણને પૂજી પાપડને,
 પોટલાં પાપનાં કેમ છૂટે ?
 જોમ બાધા થકી બોધ થાયે નહિ,
 બોધ વિણ બંધ જનિ^૪ કેમ તૂટે ?—એકં ૩
 બીજમાં વૃક્ષ ને વૃક્ષમાં બીજ પરિ—
 બ્રહ્મમાં આપ પર તેમ કાસે;
 પરબ્રહ્મજીવ સમ વિશ્વ પ્રાંતિ બધી,
 આદિમધ્યાંત પરિબ્રહ્મ ભાસે.—એકં ૩
 સુશને સાન બસ કંચનને આણ પણ,
 ઉદગધને ડા'પણ કાણ દેશે ?
 દેખતાં આંધળો આપથી થાય જે,
 તેહનો હસ્ત તે કાણ રહેશે ?—એકં ૫

૧. અનેક ૨. જીવન્યું. ૩. અપાર. ૪. જન્મ. ૫. દોરડીમાં સર્પની
 પ્રાંતિની માફક. ૬. ચણસમજી. ૭. દોઢડાહ્યો.

તર્કવિતર્કનું જોર ચાલે નહિ,
 પંડિતાઈ વૃથા ત્યાં તકાસે;
 જ્ઞાતઅજ્ઞાતની પાર પર એ વસે,
 જ્ઞાત અજ્ઞાત એથી પ્રકાશે !—એકં ૬

જ્ઞાની મૂળા થયા મૂક બોલે ઘણું,
 દેખતા આંધળા અંધ દેખે !
 પંગુ દોડે ઘણું દોડતા પાંગળા,
 સુરિજનો શૂન્યમાં આપ પેખે !!—એકં ૭

તેહ તું તેહ તું વેદ ગર્જી કહે,
 સૃષ્ટતાં 'રંગ' નર જ્ઞાન બૂલે;
 મોહપડદા ખરે, સંસૃતિભય દળે,
 ગુરુકૃપા હોય તો ભેદ ખૂલે.—એકં ૮

૮

એક આધાર કિરતારનો જગતમાં,
 એ વિના શૂન્ય શમશાન ઠાલું;
 દીપ વિણુ ગેહ? જ્યમ સ્નેહ વિણુ દીપ જ્યમ,
 પ્રાણુ વિણુ દેહ જ્યમ કુણપર મેલું.—ટક.

દિવ્ય રચના કરી માનવી તનુ રચી,
 અંગઉપાંગથી પૂર્ણ કેવી ?
 દુઃખ પેદા કરી જનનીના સ્તન વિષે,
 જન્મ પહેલાં લીધી સૂઝ એવી !!—એકં ૧

ચિત્ત ચિંતન કરે બુદ્ધિ નિશ્ચય કરે,
 શક્તિ એવી વળી જોણે દીધી;
 તેહને બૂલીને અન્ય વાંસળ ફરે,
 રતનને છોડીને રાખ લીધી !—એકં ૨

આંખની આંખ જે કાનનો કાન જે,
 દેવનો દેવ જે તેહ ભૂધી;
 વિષયકર્દમ^૧ ચુથી મોહ જાળું ગુથી,
 શીરો મૂકી ગળી વ્યર્થ થૂલી!—એકં ૩
 શું થયું વેદવાણી બકમાથી ઘણી ?
 શું થયું શાસ્ત્ર પુરાણ વાંચ્યે ?
 શું થયું સ્નાન ને દાન કીધા થકી ?
 શું થયું તીર્થ ને પ્હાણ પૂજ્યે ?—એકં ૪
 શું થયું રૂપ કાઢી થયે ફૂટડો ?
 શું થયું નાર કાઢે રમાડી ?
 શું થયું હસ્તી ને વાજરે સ્વારી થકી ?
 શું થયું લોક અચરજ પમાડી ?—એકં ૫
 શું થયું ગદ્ય ને પદ્ય રચના થકી ?
 શું થયું ભાષણો વ્યર્થ દીધે ?
 શું થયું દેશવિદેશવિખ્યાતિથી ?
 શું થયું કાવ્યરસ ભૂરિ^૩ પીધે ?—એકં ૬
 શું થયું મુંડ મુંડાવી ચોદિશ ભમ્યે ?
 શું થયું વન વિષે વાસ કીધે ?
 શું થયું કાય સૂકાવી ઉપોષણે ?
 શું થયું શુષ્ક હરિનામ લીધે ?—એકં ૭
 વેદના મૂળને શાસ્ત્રના ઈસૂરને,
 જગતકરતારને જે ન જોયો;
 વ્યર્થ નર અવતરી માતૃયૌવન હરી,
 'રંગ' ચિંતામણિ જન્મ ખોયો!!—એકં ૮

૧. કાદવ. ૨. ઘોડો. ૩. ઘણો. ૪. (i) સૂર્ય-સર્વ શાસ્ત્રોના
 આધારભૂત બ્રહ્માનુભવરૂપ પ્રકાશ. (ii) સમ્બ્રાહ્મોદ્ધી વાજરોમાં મુંજ રહેલ
 જીવબ્રહ્મની એકતાનો સૂર.

ભાવથી ભજન કર, હરિતણું રટણુ કર,
 નિદ પર છોડી દે, મૂર્ખ પ્રાણી;
 કાઠિ ખુણે કરી નરતનુ આ મળી, તાર ચિંતામણિ એહ જાણી. ટેક.
 બાલપણ ખેલમાં તરુણપણ ? ખેલમાં, કલેશમાં કામિનીસંગ ખોયું;
 દામ ને ચામમાં વ્યર્થ એળે ગયું, અંત પરતાવથી ચિત રોયું !—ભાવથી ૦ ૧
 વૃદ્ધ તનુ થરથરે, ચીતકું નવ ઠરે, કામના ના મરે કા ઉપાયે;
 માળ ગ્રહી ના ગ્રહી, કાળ ઉભો સહી, કાજ ત્યાં ના સરે મૂઢ રોયે.—ભાવથી ૦ ૨
 હાથથી દાન કર, કાનથી શ્રવણુ કર, ગાન કર વદનથી નાથ કેરું;
 સાંગ છે દેહ રેવરથાક્ષ નર જ્યાંસુધી, પુણ્યપંથે પળી ટાળ તેડું—ભાવથી ૦ ૩
 આગ લાગી ઘરે કૂપ ખણુવા ફરે, હાંસી થાએ હરે જો વિચારી;
 ઉદાર ને વિત્ત ત્યાં કામ આવે નહિ, દાસ ને દાસીની વ્યર્થ ચારી.—ભાવથી ૦ ૪
 આલ ફાટયું તિહાં થીગડું કાણુ દે, નાથ નટવર ચિના કાણુ બેલી ?
 ‘રંગ’ માયા ત્યજ ભકિત દૃઢ હર ધરી,
 ૪ નાથપદકંજરત થાને ૫ આલી !!—ભાવથી ૦ ૫

૧૦

ગિહને જીવ ઉદ્ધોગ અદેકા કરી,
 જનમનાં પાપ સહુ નાખ ધોઈ;
 ભકિત ભગવાનની પ્રાપ્તિ નિર્વાણની,
 આપથી આપને લેને જોઈ.—ટેક.

કાણુ તું જીવડા શે થકી આવિયો,
 મરણ પછી શી ગતિ જો વિચારી;
 આદિ ને અંતમાં નાહી, તે મધ્યમાં
 શે હશે કાય તુજ આ વિકારી ?—ગી. ૦ ૧

૧. વિષયોપભોગમાં. ૨. શાશ્વત ઈદ્રિયોવાળો. ૩. સ્ત્રી. ૪. પ્રભુના ચરણકમલમાં મગ્ન. ૫. હે (મનરૂપી) ભ્રમર.

નાશની આશમાં બ્યર્થ કાં ભંટકતો,
 કીચડે કાંચન ક્યાંથી હોયે?
 ૧ તોયને મંથતાં તૂપર નહિ નીસરે,
 ૨ અબ્દ હજાર જો તું વલોવે!—૭૬૦ ૨
 ૪ ઉપક્ષ અમિ તણા જોગ જાણ્યો ઘણો,
 જુકિત વિણ મુકિત નવ હાથ આવે;
 અદ્ય મતિ આંધળી આત્મ નવ ઓળખે,
 વેદિયાં ઢોરપ તે ત્યાં ન કાવે!—૭૬૦ ૩
 મરત કો ભેદીઓડ આપ પર વેદીઓડ,
 જાણતો દસ્ત જો 'રંગ' પકડે;
 મોહબુધટ ખરે, શોક શંકા ટળે,
 શાંતિ મુખ પ્રજ્વળે આપ મેળે!!—૭૬૦ ૪

૧૧

શે મુખે વર્ણવું કીર્તિ કિરતારની ?
 નેતિ નેતિ કહી વેદ થાક્યા;
 સહસ્રદય જીભથી શેષ વર્ણી રહ્યા,
 શેષ નવ ગુણ તણું તોએ પામ્યા! ટેક.
 પિંડબ્રહ્માંડની ખંડરચના કરી,
 લક્ષ ચોરાશી યોનિ ખનાવી;
 ખાણ ને પેય વળી અવનવું ત્યાં રચ્યું,
 એકથી એક છે દિવ્ય ભારી.—શે. ૧

૧. પાણીને. ૨. ધી. ૩. વર્ષ. ૪. પથ્થર. ૫. પઢત મૂર્ખ
 (learned fools). ૬. ભેદ. ૭. જાણકાર, જ્ઞાની. ૮. હાથ.

રવિ શશી તારલા બોમ^૧ માંહે ભર્યા,
 મેઘમંડળ તણાં જૂથ ન્યારાં;
 આભ વણ્યંભ અદર ધરી રાખિયું,
 પહાડથી નીસરે વારિધારા!—શે. ૨

દિવસ ને રાત ઋતુકાળ નિશ્ચય કર્યો,
 સર્વમાં દીસતી એક માઝા;
 પવન ને પાણીની જોડ સાધી ઘણી,
 એકથી સરજ્યા ઘાટ ઝાઝા.—શે. ૩

ખિંદુથી સિંધુ નિર્મોણ કોટિ કીધા,
 નિયમથી બદ્ધ કરી તેહ ચાપ્યા;
 બાજ સારી રચી ખેલતો રચીપચી,
 દેખીને રસુરવરો મોહ પામ્યા.—શે. ૪

અકળ ગતિ તાહરી, મતિ ન ચાલે હરિ!
 મૌનમાં મુનિજનો મોજ માણે;
 ‘રંગ’ કરગરી પડી પાંવ તુજ નરહરિ,
 તું વિના આન નવ વેણ આણે.—શે. ૫

૧૨

વિષયની વાતમાં વિષ્ણુ ભૂલી ગયા,
 રાખની આશમાં લાખ ખોયા;
 દેહની ચિંતમાં દેવ કારે રહ્યા,
 મોહિનીજળમાં સર્વ મોહ્યા.—ટક.

પેટની વેડમાં રાતદિન આથડે,
 શેઠની ભેટ નવ ક્યાંય થાતી;
 આયુ એળે ગઇ કરમકથની રહી,
 રોઇ રોઈ થઇ આંખ રાતી.—વિષયની. ૧

ગંગકાંઠે રહી તુટું થઈ તડકડે,
 બીકથી ફકડે જીન મેલો;
 કલ્પવૃક્ષે વસી બૂખથી ટળવળે,
 બીખથી હરખતો જીવ ઘેલો.—વિષયનીં ૨
 કહાન મન ના ઠરે, કામિની ચિત હરે,
 ભોગમાં ભમ થઈ અંત કાયા;
 પિંડપોષણ કરી પાપ પૈસો રળી,
 નિર્યમાં^૨ નાખતી 'રંગ' માયા.—વિષયનીં ૩
 મન માર્યા વિના મુકિત નવ સાંપડે,
 કેશુકિત જાણ્યા વિના જમ ન જાયે;
 જમ લાગ્યા વિના પ્રભ નવ આકળે,
 લવબ્યથા ના શમે કેા ઉપાયે.—વિષયનીં ૪

૧૩

જૂઠાં જાંઘળી જાય નર જો વહી,
 પાણીનું પૂર જ્યમ જાય દરિયે;
 દિવસ ને રાત ઋતુકાળ ઝટઝટ વહી જાય છે,
 ચેત નર મૂઠ જરીએ ! ટેક.
 શઠ તણી સંગતે સંતનિંદા કરી,
 સાધુકુચલી કરી મોજ માણે;
 દેવ ને ધર્મની ઠેકડી બહુ કરી,
 આપને અન્યથી સુઘ^૪ માને—જૂઠાં ૧
 દામની દોડમાં કામિનીસોડમાં,
 નામની નેમમાં જીવન ખોતો;
 પરદોષે કરી સૂક્ષ્મદષ્ટિ હરિ !
 આપની^૫ એયમાં અંધ થાતો !—જૂઠાં ૨

સત્ય મુખ નવ ગમે અનૃતે^૧ મન રમે,
 બ્રાંતિમાં ચિત્ત ભમે દિવસરાતી;^૨
 પરધન દાર પરની તકાસે અતિ,
 દાનમાં નવ ધરે પાઈ રાતી.—જૂઠાંમાં ૩
 દેહને અમર માની રમે વિષયમાં,
 ઉદ્ધમનને ઢોંગ માની વખોડે;
 આપપથે પળા આત્મહત્યા કરી,
 પાપનાં પોટલાં બાંધે કાંડે^૪.—જૂઠાંમાં ૪
 આખર આકરી ચેત મન વાઘરી,
 કાળ મન લેશ કરુણા ન આવે,
 માર મારે અતિ શરણ એક શ્રીપતિ,
 ‘રંગ’ વક્રીલાત નવ અન્ય કાવે!—જૂઠાંમાં ૫

૧૪

ભાવ વિણુ ભક્તિ નવ કામ આવે કદી,
 ભૂખ વિણુ ભાખરી વ્યર્થ ઝેરી;
 રનેહ^૫ વિણુ દીપકળી કેમ જોપે સહી,
 કંકલીબની વલ્ગના ગગનધેરી ? ટેક.
 પ્રેમ ત્યાં નિત્ય પરમેશ હાજર ખડો,
 ઢોંગથી ટૂંકડો દૂર નાસે;
 નાટકી કાઠથી કાટ નવ નીસરે,
 કામ ત્યાં રામ કદીએ ન ભાસે.—ભાવ૦ ૧
 કાઠ છિપર કર્યો મેલ માંહે ભર્યો,
 ખેલ ખેલાડીનો પેટ ભરવો;
 હરિ હરિ રાતદિન મુખ થકી જોયર્યો,
 આંસુ પાડી મૂવો ભાંડ ભડવો !—ભાવ૦ ૨

કૂડ ને કપટ કુકર્મ માંહે ભર્યા,

બહારથી તિલક ને છાપ દીધાં ?

માળ ને ^૧ટાળથી મૂઠ જન છેતર્યા,

મીઠડી વાણીથી કવન કીધાં ! !—ભાવ૦ ૩

પિયુ પિયુ ઓચરી વન બપૈયો મૂવો,

પિયુ તણો શોધ નવ ક્યાંય લાગ્યો;

કાળની જાળમાં અંત જઈ સાંપડ્યો,

પાંખ ફફડાવીને વ્યર્થ રોયો !—ભાવ૦ ૪

લજન અમૃત તણું ^૨અશન વિષનું ઘણું,

અમર તે કાય તુજ કેમ થાશે ?

ગાન મુખ રામનું ધ્યાન તો દામનું

ચામનું ‘રંગ’ કયમ મુક્તિ થાશે ?—ભાવ૦ ૫

૧૫

વિષયની વાડીમાં જીવ ભૂલો પડ્યો,

વિષયપુષ્પે લમે મૂઠ ઘેલો;

રૂપ ને રંગમાં મોહી ખળસંગમાં,

આયુ એળે ખુવે રાંડ્યેલો.—ટક.

જ્ઞાનને હાડથી પ્રીત લાગી ઘણી,

દ્વેષથી ઝાડની ઓથે ધાઓ;

દાહથી જ્ઞાવ જે થાય તે હાડતો,

માની મનમાં અતિ ખુશ થાઓ.—વિષયની૦ ૧

સ્વાત્મસુખ પરિહરી નિમ્નદ્રિય^૩ થઈ,

આપથી આપને મૂઠ બાંધે;

અંત જજર થઈ કાળજાળે પડી,

મત્સ્ય સમ તડફડી પ્રાણ કાઢે !—વિષયની૦ ૨

જાકિત મન ના ગમે જાંડ જવાઈ રહે,
 ખાન ને પાનમાં મસ્ત રહેતો;
 રાનમાં અંત જઈ રાખ થઈ હોટતો,
 ફરી ફરી ગર્ભમાં દુઃખ સહેલો.—વિષયનીં ૩
 કીટી કર્મે કરી વમળમાં જઈ પડ્યો,
 એકથી અન્યમાં એ તણાએ;
 દેખે દયાળુ તો બહાર કાઢી મૂકે,
 વૃક્ષ નીચે ફરી શાંત થાએ.—વિષયનીં ૪
 એમ સદ્ગુરુ તણી દષ્ટિ જો નર પડી,
 ભ્રમણપરંપરા તો જ ખૂટે;
 શાંતતટ હાથ લાગે ફરી પુણ્યનો
 ઉદય જો થાય તો બંધ તૂટે.—વિષયનીં ૫
 ચેત ને ચેત નર નરક ખર કાં ચુથે,
 વીતી વેળા નહિ હાથ આવે;
 વાસનાવસ્ત્ર મેલાં ત્યજી નાથને
 ‘રંગ’ના પ્રેમથી નિત્ય ગાએ !—વિષયનીં ૬
 સાર નરદેહનો એજ શ્વાસે કથ્યો,
 રસુરિજનો એહમાં મોજ માણે;
 જે મુખ રામ નહિ ધૂળ મુખ એ પડી,
 શ્વાન સફર સમો જન્મ તાણે !—વિષયનીં ૭

૧૬

આવ દિગંબરા દત્ત કરુણાકરા,
 તુજ વિના ચેન નવ કાંઈ પડતું;
 ઝગહહોગમાં ચિત્ત નવ આં કરે,
 વ્રેહના દુઃખથી નિત્ય રડતું.—ટેક.
 ખાન ને પાન મન ઝેર સમ લાગતાં,
 વસ્ત્ર વિભૂષણો ઐતબૂષા;

હિંચી અટારી ને મેડી સમશાનવત

શન્ય ખાવા ધસે ભૂતવેષા !—આવ૦ ૧

ગાય વિણ વાછકું દીન જ્યમ આપકું,

ચંદ્ર વિણ સૂતકી કાળી રાતી;

માત વિણ ^૧તોડ આકંદનો પાર નવ,

તું વિના દુઃખથી ફાટે જાતી !—આવ૦ ૨

કાષ થઇ પાવડી પાંવની તુજ બનું,

રમૂદ બની કેશ કાળા પખાણું !

દેહ બાળી બનું ભરમ ભીતિહરા,

અંગ પર જો ધરે તું કૃપાળુ !!—આવ૦ ૩

મૃગ થઈ ઉઘ્યાધથી દેહ વિંધાવું આ,

અજીન^૪ થઈ ખેસવા કામ લાગું !

ખાન થઇ મંદિરે નિત્ય ચોકી કરે,

દરસ વિણ આન નવ કાંઇ મારું ! !—આવ૦ ૪

હૃદયમંચક^૫ કરી સાફ રાખ્યો હરિ,

પ્રેમજલ પાણીથી^૬ પગ ધોઈ;

સત્યશૌઆદિપુણ્યે કરે અર્ચના,

બાળીને કામકૃષ ધૂપ દેઉં !—આવ૦ ૫

દ્વૈત ભોજન ધરે પેય અથ^૭ આગળું,

‘રંગ’ તાંબૂલ મુખશુદ્ધિ સાફ;

દોડ ને દોડ જોગીવરા શ્રીધરા,

તુજ વિના જીવન લાગે ખારે ! !—આવ૦ ૬

૧૭

દરદીનું દરદ એક દરદી જાણી શકે,

આન મન દેખીને હાંસી આવે;

૧. બાળક. ૨. અટી. ૩. સિકારી. ૪. મૃગજન્યા. ૫. ખાટલો, બાળક.
૬. ગંધાક્ષતાદિથી સુક્ત પગ ધોવાનું પૂજનજળ. ૭. પાપ. ૮. ચિપચાસકિત.

ત્રેહની ઝાળ એક વિરહી પરખી શકે,
કલ્પના આનને અલ્પ નાવે.—ટેક.

રડી રડી આંખડી સજી થઈ રાતડી,
રાતડી જીગ સમી લાગે કારી;
નિંદ આવે નહિ જાગ ભાવે નહિ,
ઊઠ્યેસે તૂટી તંગ^૧ મારી.—દરદીનું ૧
આવ ને આવ અવધૂત દિગંબરા,
ક્યાં લગી અંત અનંત જોશે ?

કંથ વિણ કામિની પંથ શે લાધશે,
માત વિણ તોકગતિ શી જ થાશે ?—દરદીનું ૨
આપું શું તુજને સર્વદાતા હરે ?
વિધિ હરિ હર કરે તુજ સેવા !

ધ્રુવ ઉપમ-યુએ આપ્યું શું ભૂધરા,
જે થકી પામિયા મિષ્ટ મેવા ?—દરદીનું ૩
રશુબ્ધ કાળે હરિ પત્ર આણ્યાં ફરી,
રજકને રાજ દીધું અધારિય;

સતીપતિ ઊઠવી^૪ દુષ્ટ ભગ^૫ ટાળિયું;
એકલો 'રંગ' કાં દીધ વિસરી ?—દરદીનું ૪
કાટિ દોષે કરી પૂર્ણ હું નરહરિ,
તુજ તણો જગતમાં દાસ કહાઉ;

માર કે તાર તુજ દ્વાર આવી ખડો,
લાજ જાશે ક્યદિ ખાલી જાઉં !—દરદીનું ૫

૧૮

ઊઠને મૂઢ આલસ્ય નિદ્રા ત્યજ,
સમરી લે શ્રીહરિ ભાવભૂખ્યા;

૧. ટાંગ; પગ. ૨. મહારાષ્ટ્રમાં થઈ ગયેલ હતાવતાર શ્રીપાદશ્રીવલ્લભ અને નૃસિંહસરસ્વતીની લીલાઓનું સૂચન છે. ૩. પાપનો નાશ કરનાર. ૪. સજવન કરી. ૫. પ્રારબ્ધ; નસીબ. ૬ જો.

નરતનુ આ મળી પુણ્યકોટે કરી,

મુક્તિ લેને વરી, કરમફૂટયા.—ટેક.

૧લાલ વેચી કરી કાચ લે જ્યમ કપિ,^૨

વિણ્ણ મકી ક્યમ વિષય ખોળે ?

ત્યાગી સુરસિંધુ^૩ મૃગનીર વાંસળ ભમે,

અમૃત મૂકી કાં ગરલ^૪ ઘોળે ?—ઊઠને૦ ૧

અમ્મિ ધૃતથી કદી શાંત દીઠો નથી,

વાસના ભોગથી નવ વિરામે;

૫વિરતિવારિ થકી વાસનાદવ શમે,

શાંતિ સુખ સંયમે આપ પામે.—ઊઠને૦ ૨

૬એકથી એક મૂવા મતિ જ્યાં કરી,

પાંચથી શી ગતિ થાશે તારી ?

ચેત રે ચેત જીવ પેખ શિવ અંતરે,

ભીતિ ભવ જે હરે મન્મથારિ!^૭—ઊઠને૦ ૩

વારિભુદ્ધભુદ્ધ^૮ સમી કાય ભંગુર^૯ ધણી,

ફૂટતાં વાર નવ અદ્ય લાગે;

કાળ ઠાડો શિરે આયુ ક્ષણક્ષણ હરે,

વાયદો વણિકનો ત્યાં ન ચાલે !—ઊઠને૦ ૪

રાય ને રંક સહુ માટી ભેળા મળ્યા,

કદમે જાઠ કળ્યા મૂઢ પ્રાણી;

જે નર જાગ્યા ભક્તિપંથે પળ્યા,

‘રંગ’ શિવમાં ભળ્યા વિમુક્ત^{૧૦} જ્ઞાની.—ઊઠને૦ ૫

૧૮

મૂળ સંસારનું મૂઢ મન માંકડું,

વિષયવૃક્ષે ભમે સ્વૈર ઘેલું;

૧. રત્ન. ૨. વાંદરો. ૩. અંગા. ૪. ઝેર. ૫. વૈરાગ્યરૂપી પાણી. ૬. શબ્દથી મુગ, રપરાંથી હાથી, એમ એક એક વિષયથી એક એક જાણ. ૭. કામદેવના નારા કરનાર. ૮. પાણીનો પરપોટો. ૯. નાશવંત. ૧૦. આત્મબોધવાન.

ના હરે એક પલ એકથી અન્ય પર,
 દોડતું દિવસ ને રાત મેલું.—ટેક.
 ૧ અદ્રિ કર પર ધરે, અખિષ શોષણ કરે,
 અસિન્વાળા ગળે સિદ્ધ કોષ;
 આલમંડળ ઉડે, આપ અમૃત કરે,
 રાખ ચિંતામણિ રત્ન સોષ.—મૂળ ૧
 બેસરી કંઠે કોઈ ઘંટ જઈ બાંધતું,
 નાગને નાથ વાલે મદારી;
 રહેલ છે ખેલ સહુ એહ બાજીગરી,
 ધમનહરિબંધને સર્વ હારી!—મૂળ ૨
 મત ગજરાજના દત્ત જીવતાં સહે,
 ૫ મકરની દાઢથી કાઢે મોતી;
 અદ્ય મન આગળે દાળ સીજે નહિ,
 ભલભલાની મતિ ત્યાંહ રોતી!—મૂળ ૩
 ૬ હઠ અને રાજથી મંત્રલયસાજથી,
 વ્રતજપાદિ થકી કોષ મથતું;
 તીવ્ર હિપોષણે ધન્દ્રિયો મથી વણી,
 સાધના ફરી ફરી કોષ કરતું.—મૂળ ૪
 ધ્યાન અબ્યાસથી ઉવિરતિ અસિધારથી,
 નાદસંધાનથી સુરતી જોડે;
 ગુરુતણી સેવથી ઈશની મ્હેરથી,
 મન તણાં મૂળ તો તેહ તોડે.—મૂળ ૫
 ૮ જિર્મિ જો જરી પ્રહસાગર મહા;
 ફેલતાં ફેલતાં નષ્ટ થાએ!
 જ્ઞતિ ખેચરી કરી નામરૂપ વિસરી,
 ‘રંગ’ રંગે હરિ કા સમાઈ! !—મૂળ ૬

૧. પર્વત. ૨. પાણી. ૩. સિંહ. ૪. મનરૂપી વાંદરે અથવા સિંહ
 અથવા ઘોડો. ૫. મમર. ૬. હઠાદિ ચોખ્ખા પ્રકાર છે. ૭. વૈરાગ્યરૂપી
 તરવાર. ૮. પારથી. ૯. તરંગ. ૧૦. નિરાશાંજ.

વેણુ વાગે અલી ! હૃદયકુંજે હરિ,
 રાસ રમતા કરી વિવિધ લીલા;
 ભોતેર સહસ્ર સાહેલી ટોળે કરી,
 પ્રેમરસ પાષને પીતા ઘેલા.—ટેક.
 દશ લટકાં કરે ત્રણ ઠમકે ઠરે,
 એક મુરતીબળે કા'ન ખેચે;
 વિવિધ વસ્ત્રો સજી ચોરાશી ફેરા ફેરે,
 મધ્યમાં કાળિયો નાચ નાચે.—વેણુ ૧
 એક નીચી નમે બીજી મધ્યે ભમે,
 ત્રીજી આકાશમાં અધર ઉડતી;
 એક વળી ચક્રમાં ફરી ફરી દોડતી,
 એક તટસ્થ રહી હારય કરતી.—વેણુ ૨
 એક પ્રતિબિંબને જોઈને રાચતી,
 એક આલિંગતી ખાલી છાયા;
 એક વળી નાદમાં ભાન ભૂલી ભમે,
 એક તેજે કરી બાળે કાયા.—વેણુ ૩
 ૧સ્વાન્તઃવૃંદાવને વૃત્તિગોપી મળી,
 કાનુડો આત્મ નટરાજ ખેલે;
 પલકમાં પલક અનંત પેદા કરે,
 મત આનંદમાં 'રંગ' રેલે.—વેણુ ૪
 ૨૧
 ભેદમાં ખેદ અભેદ નિર્વાણુ છે,
 ભક્તિમાં શક્તિ સધળી પ્રકાશે;
 ભક્તિનાવે ચઢી ભક્ત ભવ ને તરી,
 નિજ સ્વરૂપે હરિ તેજ થાશે.—ટેક.

૧. અંતઃકરણરૂપ વૃંદાવનમાં. આ આખા પ્રભાતિયામાં દેવકમાં શ્રીકૃષ્ણ અને ગોપીઓની લીલાનું આધ્યાત્મિક સહસ્ર વર્ણનું છે.

કાઠિ તીર્થો કીધાં પંચગવ્યો પીધાં,

મન તણો મેલ તોએ ગયો ના;

હંસ મોતી ચરે કાક વિઠા ગળે,

દૈવને દોષ દેમૂઢ નાના.—ભેદમાં ૧

દર્દ અંદર થયું ઉપર ઓસડ કર્યું,

મન તણો મેલ કયમ તન ટાળે?

૧ અંધતમ કનજલે ના ટળે કો સમે,

દીપ પ્રગટયા વિના પ્રભર ન થાએ.—ભેદમાં ૨

બ્રમ લાંગ્યા વિના બ્રહ્મ નવ સાંપડે,

બ્રહ્મ જાણ્યા વિના ભય ન જાયે;

સંતસેવા વિના વાટ નવ એ જડે,

ઉમાન મૂક્યા વિના ભાન નાવે.—ભેદમાં ૩

મન માર્યા વિના મુક્તિ ભેટે નહિ,

શાંતિ પામે નહિ સોડ તાણે;

સત્યઅસત્યની જુક્તિ જાણ્યા વિના,

‘રંગ’ ભવપીડ તે કેમ જાયે?—ભેદમાં ૪

૨૨

હોય દેવાંશી તે દેવને ઓળખે, ભૂત ભક્તિ કરે ભૂત કેરી;

કાગને મોતીડાં કંઠ નવ જોતરે, નરક દેખી ચળે જીભ મેલી.—ટંક.

પતિવ્રતા હોય તે કંથને પૂજતી, વારવનિતાઈ વરે જીર દેખી;

ભકતને અન્ય ભગવાન વિષુ નવ ગમે, દૂર દોડે ડરી દંભ પેખી.—હોય ૦૧

મિહશિશુ ગર્દભીદ્ધ નવ તે પીએ, છો મરે ભૂખથી પનિખિડ રોને;

દેવખ્યાસી મને દેહદુઝ્ઘા નહિ, રીઝતો નવ કદી વિષયપાને.—હોય ૦૨

ચંદ્રચક્રારથું પ્રીત લાગી મને, તેહની ગત જતિ તેજ જાણે;

અન્ય માત મોહમાં અંધ થઇ આથડે, કીચડે કાચખો મોજ માણે.—હોય ૦૩

૧ દિવંગણા ૨ અર્ધ દેખી મને રીઝતા, ઝહિલ્લુ ઓથે ભમે ૪તમવિહારી;
 ૫સંસૃતિપૂજકો સંસૃતિમાં ભમે, ચોરને મન ગમે રાતી કાળી.—હોય૦૪
 કો નમે નામને કો નમે દામને, ચામ દેખી મને કાઈ માતું !
 જેહને જેહની સાથ લગની લગી, તેહનું મન તેમાંજ રાતું !—હોય૦૫
 નામ ને રૂપમાં સૃષ્ટિ સારી રમે, નામી અરૂપ છે દિવ્ય ‘રંગા’;
 પાસ છે પ્રેમીને આધે અધર્મીને, હૃદયમાં દેવ જે દિક્ષ ચંગા !—હોય૦૬

એક અક્ષર અવિનાશ વ્યાપ્યું બધે, તેજ તું તેજ તું વેદ ખોલે;
 આંખ ખોલી સખે દેખ અંદર હૃદયે, શ્વાસશ્વાસે પ્રભુ કોણ ખોલે ?—ટેક૦
 શુદ્ધ તું શુદ્ધ તું મુક્ત તું પ્રાણિયા, બંધને કાં પડે આપમેળે ?
 ૧અજ અવિનાશ અક્ષય બધે વ્યાપિયો, જળ થળે આપથી આપ ખેલે.—એક૦૧
 શરીર મન ઇંદ્રિયોથી અતિ વેગળો, પંચભૂતો થકી ના ભમાએ;
 સૃષ્ટિ મુજરો કરે સૃષ્ટિકર્તા તુને, ૭કુન થકી તુજની મોત ધાએ.—એક૦૨
 જન્મ ને મૃત્યુ એ કલ્પના તાહરી, પાપ પુણ્યો ડરી પાસ નાવે;
 ચંદ્ર ને સૂર્ય એ ગેંદથી ખેલતો, દિવસરાતી કરી જગ નચાવે !—એક૦૩
 કોટિ પ્રહ્લાડ પેદા કરી પલકમાં, પલકમાં લય કરે આત્મ માહે;
 આદિ અંતે બધે એક નિર્મળ હરિ, મધ્યમાં નાટકી સ્વપ્ન સોહે.—એક૦૪
 છાઠ જગત થઈ સ્વપ્નસુખ પરિહરી, સદ્ગુરુપદ ગ્રહી જાણ ‘રંગા’;
 મોહનિદ્રા ત્યજ જ્ઞાનજગૃતિ વરી, આત્મધન મંત્રહી ભવભંગા !—એક૦૫

છો સુખે નિંદતા નિંદકો હરિ મને, લાજ મારી તને દેવદેવા;
 ભકિતમાં બ્રષ્ટતા દેખશે દુરિજનો, ઉલટ આણી કરે તુજ સેવા.—ટેક.
 સ્નાન ને ધ્યાનની વાત જાણું નહિ, પાઠપૂજા વિષે મતિ ન ચાલે;
 વેદ ને શાસ્ત્ર ગમ દોડવું શી ગતે, સૂત્ર ખેંચે ત્યમ દેહ હાલે.—છો સુખે૦ ૧

૧. પક્ષીઓ. ૨. સૂર્ય. ૩. ધ્રુવડ. ૪. અંધારે ફરનારો. ૫. સંસાર.
 ૬. અજન્મા. ૭. આજ્ઞાથી.

હીન ને દીન પણ તાહરો શ્રીધરા, દત્ત જોગીધરા દાસ કહાઈ;
 આન શ્રીમંતનું માન પામે ધણું, ત્વણશોગાનથી ધન્ય માઈ.—છો સુખે ૨
 ત્રિશલ કરમાં ત્રહી ત્રિગુણ મમ સંહરી, 'હું અને માહરું' નાખ છેદી,
 જ્ઞાનજલ ધુંટડો પાઈ કરતુંબીથી, ચક્રથી ચક્ર ભવ નાખ ભેદી.—છો સુખે ૩
 મંત્ર માળા ત્રહી પ્રણવ ડમરુ સહી, કર્મનાં જૂતને દે ભગાડી;
 શંખહંકારથી ભસ્મ ભીતિ કરી, પાપ ને પુણ્યને દે નસાડી.—છો સુખે ૪
 કંઈક પંથે પળ્યા, કંઈકે તુજમાં ભળ્યા, કંઈકનાં ગાન તે દેવ ગાતા;
 'રંગ' બિખારી ભારે થયો શું પ્રભો, ક્યાં લગી અંત જોશે વિધાતા?—છો ૫

૨૫

શી કરું અર્ચના દત્ત દયાધના, તું વિના કાંઈ નવ આન ભાસે;
 દેહમંદિર વિષે આત્મ થઈ તું વસે, બુદ્ધિવૃત્તિ વિષે તુંજ કાસે.—ટેક,
 શૂન્યમાં શબ્દ તું વાતમાં સ્પર્શ તું, તેજમાં રૂપ તું પ્રેમધેલા;
 સ્વારિમાં રસ થઈ પૃથ્વી ગંધે ભરી, રૂપરૂપે રહી કરત લીલા.—શી કરું ૧
 કોઈ નિર્ગુણ કહે સગુણ કો મન ધરે, ગુણગુણાતીત છે રૂપ તારું;
 દ્વૈત અદ્વૈતની વાતથી વેગળું, સમરસે રૂપ તુંજ દિવ્ય ન્યારું!—શી કરું ૨
 મોહનું ચૈતન્યનું માનવી મન આણું, નામરૂપે કરી નૃલ્ય કરતું,
 કોટિ રૂપો ધરી આપથી રાચતું, અંત અગ્નિધ વિષે શાંત થાતું.—શી કરું ૩
 ખેલ ખેલાડી તું ગુપ્ત રૂપે રહી, જ્ઞાનદષ્ટિ વિષે પ્રગટ થાતો;
 દેખીને સંતાડૂકડી તાહરી, વિધિ હરિં હર મને હરખ થાતો!—શી કરું ૪
 કોઈ સ્પૃટા કહે, કોઈ ભર્તા કહે, કોઈ સંહારથી શરણ લેતું;
 સૃષ્ટિ સ્પૃટા તણું એક્ય નિહાળીને, કોઈ એકેશ્વરી ગાન ગાતું! શી કરું ૫
 ખે નહીં એક ત્યાં શબ્દ ક્યમ નીસરે, વાણી વિરામતી આત્મદેવા;
 હું અને તું તણી ગોડડી ગુમ થઈ, મૌનમાં 'રંગ' મન મિષ્ટ મેવા!—શી ૬

૨૬

આજ આનંદનું પૂર હિરમાં વહે, છોળ બહાંડમાં ના સમાએ;
 ચિત્ત ચૈતન્યરૂપે થયું પલકમાં, ખલકનું નામ ત્યાં ના જણાએ.—ટેક.

ચેત્ય ચૈતન્યનું નામ ના ત્યાં અણ્, ગેય ગાનારનું વ્યર્થ ગાણું;
એક અનેક રૂપે અરૂપી થયું, ઘટમઠે બોમ ન્યમ લબ્ય ન્હાનું.—આજ્ઞ૦ ૧
મોળું અર્ણવ^૧ મળ્યું આપ અર્ણવ થયું, નાચવું ના રહ્યું નામદરિયે;
તેડું જમનું ટળ્યું માન મનનું ગળ્યું, આપ પર પરવર્યું તેજઝડીએ.—આજ્ઞ૦ ૨
શન્યમાં સહુ મળ્યું આપ અળગું રહ્યું, શન્યસાક્ષી લહ્યું આપ આપે;
બોલવું ના રહ્યું બોખડું સહુ કહ્યું, કો લહે શું થયું મૂળ છાપે?—આજ્ઞ૦ ૩
ના થયું ના ગયું જેમનું ત્યમ રહ્યું, ‘રંગ’ કાંચન સમું ઘાટઘાટે;
ના લહી જાણવું આપ અંગે થવું, કાં વૃથા દોડવું સ્વપ્ન હાટે?—આજ્ઞ૦ ૪

૨૭

નથી ગમતું, નથી ગમતું આ ઘેર; જાવું પેલે દાર!—ટેક.
રંધતમે આ સધળું ભરિયું, ત્યાં તો તેજ અપાર;
ભૂખકડાકા તીખા અહીંયાં, ત્યાં મિજલસ નહિ પાર!—જાવું ૧
પાણીના પણ સાંસા અહીંયાં, ત્યાં અમૃતપાથાર;
દુખદરિયો ઉછાળા મારે, (ત્યાં) સુખસાગર રેલાય!—જાવું ૨
રાગદ્વેષનાં બુધ બણેરાં, (ત્યાં) શાંતિ તણો નહિ પાર;
‘રંગ’રાજ ગુરુ સેવા કોની,^૪ જઈ બેઠો તે કામ!—જાવું ૩

૨૮

(રામલજનનક દિવા કમલમુખ—એ રાહ)

મુખસે હરિ હરિ બોલ, પાપીડા પ્રાણી, મુખસે હરિ હરિ બોલ.—ધ્રુવ.
ધન જોખન કષ્ટ કામ ન આવે (૨), રામરતન તું તોલ.—પાપીડા ૧
બાહિર દષ્ટિ બંધ કરી તું (૨), અંતર્દષ્ટિ બોલ.—પાપીડા ૨
વિષય વિષમ રસ ઢોળ જમીં પે (૨), રામ અમીરસ ઘોળ.—પાપીડા ૩
‘રંગ’ કહે સૂણ સૂણ રતનજી (૨), એ વિણ જીવન ફોલ.—પાપીડા ૪

(ધન્ય હો પ્રદક્ષિણા—એ મશાદી રાહ)

દિગંબરા દિગંબરા શ્રીપાદવક્ષભ દિગંબરા;
અરજ કરું છું ઉરમાં ધરજો, ^૧કરુણાપારાવારા. ટેક.
પાંવ પાકુકા બાજત ચટચટ દંડકમંડલુ હસ્ત;
બીડ પડી છે દોડો વહેણા, નિબનંદમાં મસ્ત.—દિગંબરાં ૧
તમ દર્શનથી અમ અધર ટળશે, હિરમાં બાંધી આશ;
ભક્તકામકલ્પદ્રુમ સ્વામી, તોડો માયાપાશ.—દિગંબરાં ૨
માફ કરો અપરાધ કરોડો, પાપી હું તમ બાળ;
તમ વિણ બીજું કાંઈ ન જાણું, ભક્ત તણા પ્રતિપાળ.—દિગંબરાં ૩
દ્રુવ પ્રદહાદ ઉગાર્યા પ્રભુજી, તારી મણિકા નીચ;
હાથ ગ્રહી કાં છોડો જ્ઞાલા, 'રંગ' રાંક અધખીચ !—દિગંબરાં ૪

૩૦

(જય જય) ગુરુ મહારાજ ગુરુ, જય જય પરબ્રહ્મ સદ્ગુરુ;
જીવનદોરી તુજને સોંપી, નિશ્ચિત જગમાં ફરું.—ટેક.
કાયા વાયા મનથી તુજની, સેવા નિશ્ચિત કરું;
પાપપુણ્ય અરપી તુજ ચરણે, અક્ષય શાંતિ વરું.—જય જયં ૧
તેત્રીસ કોડ દેવ સહુ તુજમાં, તીરથ શીદને ફરું;
નામનાવમાં બેસી, દારુણ ભવસાગર આ તરું.—જય જયં ૨
ઈંદ્રિય ઈંધન^૨ મન કુસુમ^૪ ને, મસ્તક શ્રીફળ ધરું;
સ્વાર્પણવ્રજે અહ હોમીને, સ્વાનંદે સંચરું.—જય જયં ૩
ત્રિગુણ વટાવી ગુણાતીતમાં, નિર્ગુણ થઈને ફરું;
જલલહરિસમ 'રંગ' રૂપને, બાળી જીવતાં મરું.—જય જયં ૪

૩૧

(મદનરિપુ મહાદેવ લજી લે—એ રાહ)

દત્ત દિગંબર મન સુમરી લે, પુણ્યપંથ પપાથેય ભરી લે.—ટેક.

પ્રેમગંગા નિત સ્નાન કરી લે, અનાસક્તિ સુરમાજ સજી લે.—દત્ત૦ ૧
 ૧ શીલવર્મ સુદૃઢ કરી લે, ક્ષમા શાંતિ રસિ ઢાલ ધરી લે.—દત્ત૦ ૨
 મોત સાથ રણ્યાથ બીડી લે, મુક્તિ સુંદરી શીઘ્ર વરી લે.—દત્ત૦ ૩
 વનવગડાની વાટ ત્યજી લે, રાજમાર્ગ પર 'રંગ' રમી લે.—દત્ત૦ ૪

૩૨

ઔષધિ કૌન પિલાવે ? ગુરુ બિન, ઔષધિ કૌન પિલાવે ?—ટેક.
 ભવવ્યાધિ યહ બહોત સતાવે, સુધયુધ બૂલાવે ! —ગુરુ૦ ૧
 વિષય વિષમજ્વર અતિ ઘબડાવે, તૃષ્ણાપ્યાસ બઢાવે !—ગુરુ૦ ૨
 એસો કૌન કૃપાળુ જગમે, આવાગમન મિટાવે.—ગુરુ૦ ૩
 આપ બૂલા જગ સખ બૂલાવે, એસો કામ ન આવે !—ગુરુ૦ ૪
 હોવે કામિલ^૪ નજી^૫ દિખાવું, અમૃત 'રંગ' પિલાવે !—ગુરુ૦ ૫

૩૩

તીરથ કહાં જના, મેરે ભાષ ? (૨)—ટેક.

ઘટમેં ગંગા ઘટમેં જમુના, ઘટમેં મરસ્વતી માષ;
 બાહિર સખ જગ પથ્થર પાણી, ભટક ભટક ધર આષ.—તીરથ૦ ૧
 દિન દિન ભટકા રાત જગાયા, તબહિ ન મીલા સાંધ;^૬
 નેક કમાષ કર લે ભાષ, ઇસમેં સખ કુછ આષ. —તીરથ૦ ૨
 મનમેં મક્કા મનમેં કાશી, મનમેં, 'સાલેમ'^૭ ભાષ;
 આતમગંગા 'મલમલ' નહાષ, જનમમરણુ મિટ બાષ.—તીરથ૦ ૩
 મનમાલા દિનરૈન ચલાષ, સોહં સોહં એહિ;
 અંતસમે બિન હરજી ભાષ, કોષ કામ ન આષ. —તીરથ૦ ૪
 'રંગ' રંગકે કપડે પહેને, દાઢી મુંછ મુંડાષ;
 જટા બઢાષ ભભૂત લગાષ, એ સખ જગ ડગવાષ. —તીરથ૦ ૫

૧. ચારિત્રકી બખ્તર. ૨. તરવાર. ૩. જન્મમરણનો ફેરો. ૪. હોંશિયાર; અનુભવી. ૫. નાડ. ૬. પ્રભુ. ૭. જેઠસલેમ; ખ્રિસ્તી લોકોનું મુખ્ય જત્રાનું મથક. ૮. ચોળીચોળીને.

(જાવ ધરા રે—એ મરાઠી રાહ)

ગુરુ ધર આબ્યા, વિઘ્નો સહુ દૂર સિધાબ્યાં.—ધ્રુવ.

જાહાહરિહર મૂર્તિ મનોહર, દંડકમંડલુશોભિત ^૧વર કર;
કુંથા કૌપીન ^૨અક્ષમાલધર, સુરવર ધાયા. —વિઘ્નો ૧
આનંદાબ્ધિ ઉર છલકાએ, દુઃખ નામ ક્યાયે ન જણાએ;
આધિ બ્યાધિ સહુ મન ગભરાએ, સુકૃત કાલ્યાં. —વિઘ્નો ૨
વાણી ઉચ્છ્વાસમ શી મધુરી આ, જણે કુસુમે મુખદ્રુમ ^૪ખરીયાં;
ચિંતા દૈન્ય ઉપાધિ ટળીયાં, મન સુખ પામ્યા. —વિઘ્નો ૩
સ્વાગતની શી કરે તૈયારી ? તન મન ધન સહુ તુજ પર વારી !
ન્યાં દેખું ત્યાં તુજ બલિહારી, 'રંગ' ચઢાયા !! —વિઘ્નો ૪

સૂન સૂન પતપસી ! જ્ઞાન સૂનાવું, ફિર ફિર ધ્યાન લગાવ;
મન યલે તો ચલન દે, પણ તન ન જાય લગાર—

ઐસી ભીતર સુરત ચલાવ.—ટેક.

ગિલ્લી દંડા ખેલ ચલાયા, ગિલ્લી ઉડે આભ;
ગિરત ગિરત ફિર દંડા મારા, ફિર ફિર ઉડે આપ.—ઐસી ૧
મન મરકટ નિશ્ચિન ભટકત હૈ, ભટક ભટક સ્થિર આપ;
ગોલી સુરત ખેલોશ ^૭બનાકે, તદાકાર કર થાપ. —ઐસી ૨
કહાં ^૬કશ્મીર કહાં ગૂજરાતા, કહાં પક્ષીડી જાત ?
ચક્રાર ચંદા નિત આનંદા, એહિ સુરત સાક્ષાત. —ઐસી ૩

૧. ૧. સુદર. ૨. રુદ્રાક્ષની માળા ધારણ કરનાર. ૩. અમૃત જેવી.
૪. વૃક્ષ. ૫. મહારાજશ્રી પ્રકાશકને પ્રેમાવેશમાં કોકવાર આ નામથી
સંબોધે છે; એટલે એને ઉદ્દેશીને લખાએલાં ભજનોમાં સ્થેને એ નામ આવી
જાય છે. ૬. સંભતીય વૃત્તિનો એકધારો પ્રવાહ. ૭. મૂર્ચિત. ૮. કાશ્મીરમાં
એકભતનાં કુજ નામનાં શ્વેત પક્ષી થાય છે. તેઓ ત્યાં ઇંડા મૂકી,

સીતામાઘ શોક જવાઈ, દેતગઢ ગણડાય;
 સુરત ચલાઈ સેના આઈ, રાવણુ માર્યો રામ. —ઐસીં ૪
 ‘રંગ’ રાગ સખ છોડ જહાંકે, સખ જગ અલ્લાહ પેખ;
 આહિર દેખે ગદ્દા કુતા, બીતર રામ હિ રામ. —ઐસીં ૫

૩૬

ઠેરન દે દિન ચાર, સાંધ, તેરે દારપે.—ટેક.
 ફિર ફિર મેરી તંગડી તૂટી, શ્વાસ ન ઉર સમાય ! —ઠેરનં ૧
 તુજ કારણ મેં ભાઈ આવરી, મુઘલુઘ લૂલી હાય ! —ઠેરનં ૨
 રો રો મેરી અપિયાં ફૂટી, દરસ ન પાયો, રલાલ ! —ઠેરનં ૩
 ફટી ચીંદડી નંગી નટિયાં, દેખનહાર ગમાર ! —ઠેરનં ૪
 દેખન દે મુખ મીઠા સાંધ ! અમૃતવેણુ પીલાવ ! —ઠેરનં ૫
 તું ‘રંગે’ રસી અંતર ખાડી, આન ન જાઉં બહાર ! —ઠેરનં ૬

૩૭

(કમળત રાણી પિંગલા-એ રાહ)

ખોલ ખોલ ખોલ પ્રેમવેણુ એક ખોલ;
 ખોલ ખોલ ખોલ દાર, પલક એક ખોલ !—ટેક.
 દરસખ્યાસ લાગી મુને, છિપાવનાર કોણ ?
 પ્રેહ અગનજાળ આ, શુઝાવનાર કોણ ?—ખોલં ૧
 ભવાબ્ધિમધ્ય નાવ, પાર ઉતારનાર કોણ ?
 ઝકામ ચાંચીયા લૂટે, ભગાડનાર કોણ ?—ખોલં ૨
 દૂર દૂર સહુ કહે, ખોલાવનાર કોણ ?
 તું વિના માત, અંકઁ એસાડનાર કોણ ?—ખોલં ૩

જીવારો તૈયાર થઈ જાય છે તે અરસામાં દૂર દૂર ઠેઠ ગૂંજરાત સુધી નર્મદા અને દરિયા કિનારે ચારો ચરવા આવે છે. પરંતુ તેમની સુરત ઈંડાં તરફ લાગેલી રહે છે અને કેવળ એ સુરતના બળથી એમનાં ઇંડાં સેવાધને તૈયાર થાય છે: એ વાતનું સૂચન છે. ૧. કુનિયાના. ૨. રત્ન (પરમાત્માઈપી). ૩. કામના; વિવિધ ઇચ્છાઓ. ૪. ખોળો.

વિષયવિષ બ્યાપ્યું બધે, ઉગારનાર કોણ ?

‘રંગ’ પ્રેમ અમૃત આજ, પિવાડનાર કોણ ?—ખોલ૦ ૪

૩૮

(મંગલ મંદિર ખોલો—એ રાહ)

ચૌદ બ્રહ્માંડ મેરી ઝોલીમેં !—મુ૦

અમુલ્ય મોતી હીરા માણેક, જડીબૂટી મેરી ઝોલીમેં !

બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવ સનકાદિક, રિક્તિ સિદ્ધિ મેરી ઝોલીમેં !—ચૌદ૦ ૧

૧ ધનપતિ તાકો પાર ન પાવે, નવાં નિધિ મેરી ઝોલીમેં !

પંચ ૨ કુષકી ઝોલી હમારી, ખેંચત સાંઘ દોરીસે !—ચૌદ૦ ૨

ત્રીન ગુણોકા તાંત બનાયા, ખટ ચિતર મેરી ઝોલીમેં !

‘રંગ’ રંગાયા સદ્ગુરુ નાથે, રંગ નિકાલ્યો ઝોલીસેં !—ચૌદ૦ ૩

૩૯

મૈં તો દત્ત દિગંબર ધ્યાઉં—ધ્રુ૦

છન છન પલ પલ ગુરુગુન ગાઉં, આવાગમન મિટાઉં.—મૈં તો૦ ૧

લોગ ખીજે આતમ રીઝે; આતમ ખીજે કહાં જાઉં ?—મૈં તો૦ ૨

વિષય ઉવિષારી ૪ અહિંગણ માનું, દૂરહિ દૂર લગાઉં.—મૈં તો૦ ૩

તપસી ! દુનું કાંઈ ન જાણું, ભૂલ ગયો સંસાર ! —મૈં તો૦ ૪

‘રંગ’ રંગે લોગલુગાઈ, કહાં કહાં મન ભટકાઉં ? —મૈં તો૦ ૫

૪૦

કહે દિવાના મુજકો, દુનિયા, કહે દિવાના મુજકો.—ટેક.

મૈં દિવાના તું દિવાના, સખ જગ દિવાના;

કો દિવાના નાહી જગમેં ? કહે દિવાના મુજકો.—દુનિયા૦ ૧

નામદિવાના દામદિવાના, ચામદિવાના કોઉ;

ધન ધન સો જો રામદિવાના, મૈં દિવાના સોઉ.—દુનિયા૦ ૨

૧ ખલ્લદિવાના ખલ્લ ન પાયો, જુગ જુગ ભટકાયો;
 રામદિવાના રામ સમાયો, રામરંગ રહાયો!—દુનિયાં ૩
 નામ ન ભાયો દામ ન ભાયો, ચામ ન ભાયો મુજકો;
 રોમ રોમ અવધૂત દિગંબર, એહિ ધૂન જગાયો!—દુનિયાં ૪
 ગુરુગમ મારગ, પોચાથોથા કોઉ કામ ન આયો;
 'રંગ' કૃપા મુરશીદ-દિવાના, સ્વાદ અનુપમ પાયો!—દુનિયાં ૫

૪૧

(અથ માતૃભૂમિ તેરે—એ રાહ)

આજે સૂણી ઝયમનમેં, મોહન, તિહારી બંસી;
 મીઠી અનેરી મોંઘી, મોહન, તિહારી બંસી!—ટક
 કોડહં વદે છે કાક, સોડહં કથે છે હંસ;
 તું હં તું હં પુકારી, કોયલ રહી છે ધીરો!—આજે ૧
 ખીલ્યું ગુલાબ કેવું ? શું હાસ્ય એ ન તારે ?
 એ કંટકો તું હિ તું, ખુશ્ખો મહોં સખે તું!!—આજે ૨
 વૃક્ષો નભે અડ્યાં શાં, તુંકીર્તિ ગાન ગાતાં;
 એ પત્તિ ફૂલ વેલી, તુંરૂપ આત્મદેવા!—આજે ૩
 એ કાષ્ઠજીવી તું તું, એ કાષ્ઠભેદી તું તું!
 ધૂણી તપે તપસ્વી, એ રૂપ તું હિ તું તું!!—આજે ૪
 વારિ નિકુંજ મત્સ્યો, એ મત્સ્યજીવી તું તું!
 એ કપલ જુગ^૭ તું તું, નાયે મયૂર તું તું!!—આજે ૫
 માળા ગુલો^૮ તુંહિ તું, માળા અથે ધરે તું,
 તંતુ મહોં સખે તું, સિયંત ચૂંટતો તું!—આજે ૬
 તું રંગ સર્વ રંગ્યું, ના રંગ રાગ તુજમાં,
 તું 'રંગ' રંગ રાયે, નાયે સુરંગ રંગે^૯!!—આજે ૭

૧. દુનિયા (સાંસારિક વિષયો)ની પાછળ ગાંડો ૨. ગુરુ ૩. જેની
 ઉપમા નથી એવો; અવર્ણનીય. ૪. બગીચામાં. ૫. માછલાં મારી ગુજરાન
 ચલાવનાર; માછી. ૬. કમળ. ૭. લમરો. ૮. ફૂલો. ૯. સંસારરૂપી રંગભૂમિમાં.

ગાળે અતિશે ઘેરો, અંતરનાદ અનેરો;
 સૂણે કો ? નાથએરો, દાસાનુદાસ તેરો.—ટેક.
 કરતાલ કુંક બાળે, પડધમ ઢોલ ગાળે;
 બિનતાર બીન બાળે, ગંધર્વરાજ લાળે.—ગાળે૦ ૧
 થંભાવે સૂર્ય રથને, લહરિ અનિલ^૨ ગતને;
 કલ્લોલ અગ્નિસ્વનને, તારા નિજાત્મરવને૩.—ગાળે૦ ૨
 ષહાઉ હ્રહ શમે જ્યાં, સા રે ગ મ ગમે ના;
 નાદે કો ચિત ઠરે ના, શ્રીતત્વ^૪ શેષ રે' ના.—ગાળે૦ ૩
 દિવાનું મન આ નાચે, શૂન્યે સમાઈ રાચે;
 પારે જે 'રંગ' પ્રકાશે, મન વાફ^૬ બેઠિ નાસે !—ગાળે૦ ૪

ક્યા ખોળે અજ્ઞાના ? અવધૂ ! ક્યા ખોળે અજ્ઞાના ? ટેક.
 ઘેર અંધેરા ખોજનહારા દીપકજ્યોત જલાયા;
 ખોજ ખોજ બુગ ચારિ ગંવાયા, મૂલ ન કોઠિ પાયા !—અવધૂ૦ ૧
 બાંધી હૈ જળ ગઠરી ગહરી, છટી ળીરાં ચારાં;
 મોલી^૮ ખોજ ઘણેરો સિરપે, છટી લકડી ચારાં.—અવધૂ૦ ૨
 સસાસીંગકા નાવ બનાયા, મૃગતૃષ્ણાપૂર બહાયા;
 વંધ્યાસુત વેપાર ચલાયા, ગગનકુસુમ ફલ પાયા.—અવધૂ૦ ૩
 જૂઠી માયા જૂઠી કાયા, જૂઠા સખ સંસારા;
 એક નિરંજન સોઈ દુખલેજન, સખમે^૯ ખેલનહારા !—અવધૂ૦ ૪
 ઝંદાવેસ્તા^{૧૦} કુરામ દેખા, ઢૂંઢા વેદ પુરાણા;
 કરાર^{૧૧} કલમા કામ ન આયા, ખાલી મગજ ખવાયા !—અવધૂ૦ ૫
 'રંગ' કૃપા શુરુ જોતા^{૧૨} માર્યા, અમુલ્ય ખોતી પાયા;
 અંદર બાહિર અમક દિખાયા, લાન આપ બૂલાયા !—અવધૂ૦ ૬

૧. સમર્થ ગુરુનો ચેલો. ૨. પવન. ૩. અવાજ. ૪. સામ ને ગંધર્વજાન.
 ૫. સાંભળવા થોમ્. ૬. વાણી. ૭. ચીથરાં. ૮. લારી. ૯. પારસીઓનો
 મુખ્ય ધર્મગ્રંથ. ૧૦. બાણબ. ૧૧. રૂપડી.

(હું તો રામ સુમર—એ રાહ)

મન છોડ દે કપટ, હરિપદ લજ રે. ટેક.

કલિમલતારકે ભવભયહારક, શ્વાસ શ્વાસ મન એહિ રટ રે !—મન૦ ૧
એળ પરાઈ કયૌં દેખત હૈ ? મૈલ ભર્યો નિજ ચિત્ત હરો રે.—મન૦ ૨
હિપર તો બક હંસ બન્યો હૈ; બીતર કામ હરામ ભર્યો રે !—મન૦ ૩
દો દિન કરસે ચમન દિવાલી; આખર હોલી 'રંગ' જલે રે !!—મન૦ ૪

(ક્યાંથી આ સંભળાય—એ રાહ)

શૂન્યશિખર^૧ પર ચઢી, નિહાળ્યો વીજળીનો ચમકાર !

સખી, મેં વીજળીનો ચમકાર !! ટેક.

ચપળા ના એ વાદળ ત્યાં ના, નૂર જ અપરંપાર !—સખી૦ ૧
ચંદા સૂરજ આતશ નાહી, દીપક કોણ જ આપ ?—સખી૦ ૨
કાજો ધોજો રાતો નાહી, એક અમાપ જ ભાસે !—સખી૦ ૩
મનહું મોહું ચિતહું ચોરું, દિલ આનંદ અપાર !—સખી૦ ૪
'રંગ' કૃપા ગુરુ રંગ^૪ નિહાળ્યો, નિંદ ગંવાઈ રાત !—સખી૦ ૫

(જમકા અજબ તડાકા બે—એ રાહ)

ગીતા અજબ પઢાયા રે, મુજકો ત્યાગી બનાયા રે ! ટેક.

ગુરૂપસતિ^૫ કફની પહેની, શ્રવણ અંગ ભજૂત;
મનન મોક્ષમહામંત્ર સિખાંચો, નિદિધ્યાસ શિરમુંડ !—ગીતા૦ ૧
કર્મયોગકા દિયા કટોરા, ભક્તિયોગકી બીખ;
જ્ઞાનયોગ કર દંડ ગહાયા, વાહ ગુરુકી શીખ !—ગીતા૦ ૨

૧. મરતકર્મા રહેલું સહસ્રદળ કમળ; બ્રહ્મરૂપ. શરીરનાં નવ દ્વારની અપેક્ષાએ એને દસમું દ્વાર પણ કહે છે, કેમકે એમાંથી પ્રાણોત્ક્રમણ કરી યોગી બ્રહ્મલોકને પામે છે. ૨. લૌકિક સંજ્ઞાનુર વીજળી. ૩. પ્રકાશ. ૪. પરમાત્માનું દિવ્ય સ્વરૂપ. ૫. મોક્ષેચ્છાથી સદગુરુને શરણ જવું તે. ૬. ગ્રહણ કરાવ્યો.

મન નિર્મળ આસન બેઠાયા, યમ નિયમોંકી દીખ; ૨
હૃદયકુંડમે અગન જલાયા, કામ ક્રોધ બલિ દીધ !—ગીતા૦ ૩
'રંગ' અર્જુના મોહ મિટાયા, સારથિ સુંદર સ્થામ;
રથ હાંક રણ જીત કરાયા, અંત દિલાયો રાજ !—ગીતા૦ ૪

૪૭

(માયામાં મનડું મોહુ રે—એ રાહ)
ડાયું શું દર્પણ દેખે રે. મૂરખ પ્રાણી ?
જાશે એક દિન જમ ફાંસી રે, મૂરખ પ્રાણી !—ટેક.
ગોડે ગુલાબી તારે, મુખડું હા ચાંદ જેવું;
ક્ષણમાં કરમાઈ જાશે રે ! —મૂરખ૦ ૧
મખમલ ગાલીચા ઢોળી, ચંદનની ખાટ મેલી;
જંગલમાં વસતી થાશે રે ! —મૂરખ૦ ૨
કાયા આ કામળ તારી, ચાંદનીમાંયે કરમાતી;
અચિતાનળ બડબડ બળશે રે ! —મૂરખ૦ ૩
અંદર દુર્ગંધી મેલી, બાહિર કુલેલ સુગંધી;
પવિતર શું એ દંભી રે ? —મૂરખ૦ ૪
મૂકી સહુ માન અંધા, પાયે પડ સદ્ગુરુ 'રંગા';
પનોતી પૂરી થાશે રે ! —મૂરખ૦ ૫

૪૮

દુનિયા આ મનનું મટકું રે, પામર પ્રાણી !
નિદ્રાનું મોહક સ્વપ્નું રે, પામર પ્રાણી ! ટેક.
પમે એ કરતો હા ચાલ્યો; મૂરખ મેઢો બે કેવો !
તારે પણ એક દિન જાવું રે, —પામર૦ ૧

૧. યમ—અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય (અચૌર્ય), બ્રહ્મચર્ય ને અપરિગ્રહ (દેહ-
રક્ષાને માટે જોઈએ તે કરતાં વધારે ભોગસાધનોનો અસ્વીકાર). નિયમ-
શીલ, સતોષ, તપ, સ્વાધ્યાય (નિત્યપાઠ), ને ઈશ્વરપ્રણિધાન (ઈશ્વરભક્તિ).
૨. દીક્ષા. ૩. ચિતાનો અગ્નિ. ૪. જન્મમરણની પનોતી. ૫. માંડે માંડે;
બકરાનું બોલવું.

આઓ તું ક્યાંથી જીવડા ? જાણું કે પ્રથ તિહારે ?
 બૂલ્યો હા અથવચ વાટે રે ! —પામર૦ ૨
 મૃગજળ દેખી હરખાયો, દોડીને મૃગ પસ્તાયો;
 પાણીનું યુંદ ન પાયો રે ! —પામર૦ ૩
 એકે 'કરી ભૂંગ' હણાયો, મૃગ ભીન પતંગ ઝલાયો;
 પાયે સુખસમર્થુ યાનું રે ! —પામર૦ ૪
 આકાશકુસુમની માળા, પહેરી વંધ્યાસુત વે'વા;
 મ્હાલ્યો જઈ મનને ધોડે રે ! —પામર૦ ૫
 મંધ્યાના રંગ જેવા, સુખદુખ સંસારી તેવાં;
 ભાવે ભજ હરિહર 'રંગા' રે ! —પામર૦ ૬

૪૯

(ક્યાંથી આ સંભળાય—એ રાહ)

જે જાણું તે જાણ, જગતમાં, જે જાણું તે જાણ;
 કૂલ્યું તે કરમાય, જગતમાં, જે જાણું તે જાણ.—ટેક.
 ઉદય થયો રવિ પ્રાતઃકાળે, જનમન સહુ હરખાય;
 અસ્ત થતાં નલ માંહી નિશાએ, ઈતિમિર ધોર છવાય !—જગતમાં ૦ ૧
 ચોંદ ચોકડી રાજ દશાનન,^૫ સુરવર સેવા માંભ;
 કાળ કોપતાં રીંછ માંકડાં, હાથ હાથ રગડાય !—જગતમાં ૦ ૨
 હિરણ્યકશિપુ શિવવરદાને, અમર કરે નિજ કાય;
 સ્તંભ ફાટતાં થરથર કંપે, ધૂળ ચાટતો ચાય !—જગતમાં ૦ ૩
 વર્ષાકાળે વારિ ઉછાળે, નહેર નદી ઉભરાય;
 જોતજોતામાં વારિપૂર એ, કો જાણે ક્યાં જાય !—જગતમાં ૦ ૪
 કુમુદાકર^૬ ખીલ્યો મુખ શોભે, દિવ્ય સૂર સંભળાય;

૧. હાથી. ૨. ભમરો. ૩. માછલું. ૪. અંધારું. ૫. તાપણ. ૬. વસન્તઋતુ.

એક દિન જૂનાં ઢૂંઢાં દેખી, અંતર અતિ ગભરાય !—જગતમાં ૫
 ધનજોબનઅભિમાન નકામો, કાળ સર્વને ખાય;
 રાય રંક સુર નર મુનિ કિન્નર, કાથી નવ છટકાય !—જગતમાં ૬
 'રંગ' જ્ઞાન વિણ મોત દો ના, નિર્ભય કેમ થવાય ?
 ૧ મોહ મૃત્યુ એ સૂત્ર સનાતન, ૨ અનુભવથીજ તરાય !—જગતમાં ૭

૫૦

(જંગલ વસાવું રે જોગીએ—એ રાહ)

ફટ રે ભૂંડા આ શું કર્યું ? ઝોળખ્યા નહિ અવિનાશીજ;
 નાશીને વળગી દુઃખી થયો, દોડે મથુરાને કાશીજ. ફટ૦ ૧
 સકળ તીરથ તારા તન વિષે, ગંગા જમુના સરસ્વતીજ;
 સાતે પુરી મોક્ષદાયિની, જાણો ગુરુગમથી વાતજ. ફટ૦ ૨
 વામ ઇંડા ગંગા જાણવી, ષ્ઠક્ષ પિંગલા કાલિદીજ;^૪
 ૫મેરુદંડમાં સુષુમ્ણા વહે, શાસ્ત્ર ગંડકી પ્રમાણજ. ફટ૦ ૩
 વામ કર્ણે ગાંધારી વસે, વદે કાવેરી સંતજ;
 દક્ષ હસ્તિની સિંધુ વહે; જાણો જોગ વિવેકજ. ફટ૦ ૪
 જીજ મહીં મા સરસ્વતી, વામ નેત્રે તે સુષાજ;
 તામ્રપર્ણી એ જાણવી, જાણી કરવું સ્નાનજ. ફટ૦ ૫
 અલંબુષા ગોમતી સતી, વસે દક્ષિણ નેત્રજ;
 કુહ ગુદા વિષે નર્મદા, પતિતપાવન ક્ષેત્રજ. ફટ૦ ૬
 લિંગ મહીં બે નદીવસે, શંખિની વીર્યસ્રવનજ;
 મૃતવાહિની વારુણી, તાપી તાપદહનજ. ફટ૦ ૭
 પયસ્વિની સર્વ શરીરમાં, શીલ જીર્મિ સોહાયજ;
 તટ દયા દીપે દમ થકી, ન્હાયે મુક્ત થવાયજ. ફટ૦ ૮
 સંયમસ્નાન સોહામણું, કાપે ક્રાંતિજન્મપાપજ;
 જન્મમાતીત લક્ષ્ય એ લહે, માપે આતમ અમાપજ. ફટ૦ ૯

૧. આત્મસ્વરૂપનું વિસ્મરણ. ૨. આત્માનુભવ. ૩. જમણી. ૪. જમના.
 ૫. બરડાની કરોડ.

સ્નાનથી મેલ શરીરનો, મનનો ધ્યાનથી જાયજી;
 હૈભય મેલ નાશ પામતાં, મુક્તિ કરતલ આપજી. ૬૮૦ ૧૦
 જોગસ્નાનની વાંત એ, જાણે વિરલા સંતજી;
 ૧ કુવળ કુંભક એને વહે, તુરીય^૨ પવન વિગતજી. ૬૮૦ ૧૧
 નહાયા તે તો નર પરવર્યા,^૩ બીજાં દેહકાં નહાયજી;
 કૌટિ કલ્પ વીતી ગયા, તોય ન મટી હાયજી!! ૬૮૦ ૧૨
 વિરલો સદ્ગુરુબાલકો,^૪ પૂરણ પુણ્ય પ્રતાપજી;
 નહાય આત્મનદી સાગરે, થાય તદ્રૂપ 'રંગ'જી. ૬૮૦ ૧૩

૫૧

(કમળત રાણી પિંગલા—એ રાહ)

શું થયું જે રૂપ તારું જીવ ગયું ફરી ?
 શેઠ થઇને દાસ કેમ થાય ફરી ફરી ? —ટેક.
 સ્વતંત્ર રાજ વન તણો તું, કેસરી^૫ સહી;
 મેષ ગોડ^૬ મે મે કરત કાં મરે અહીં ? શું થયું ૦ ૧
 અક્ષયસુખનિધાન^૭ તું, રાજરાજવી !
 બીખ માગતો ફરે કાં નિત નવી નવી ? શું થયું ૦ ૨
 કાળનોએ કાળ તું વિશાળ શ્રીપતિ;
 લાળ પાછું બહાલ આણી સ્વાંત ધીપતિ-! શું થયું ૦ ૩
 મોહસુરાપાનથી તું લાન ગયો ભૂલી;
 વિપ્રવંશી હાથથી અન્યો જઈ કુલી ! શું થયું ૦ ૪
 કોડી માટ કોડ તેં કર્યા જતા કપિ;
 રામ મૂકી દામમાળ ૧૦ કોડથી જપી ! શું થયું ૦ ૫
 મૂળ તરફ આવ 'રંગ' ધૂમવું મૂકી;
 માન મૂરખ વેદવચન, જાણુ ગુરુ થકી ! શું થયું ૦ ૬

૧. રેચક પૂરકથી રહિત કુંભક. ૨. (પૂરક, કુંભક ને રેચક, એ ત્રણની અપેક્ષાએ) થોથો. ૩. સ્નાનથી કાચમના પરવાર્યા; જન્મમરણથી મુક્ત થયા. ૪. ગુરુનિષ્ઠ સાધક. ૫. સિંહ. ૬. પેટે; જેમ. ૭. ભંડાર. ૮. ભુક્ષિતા નિયન્તા. ૯. કોળી; હીન. ૧૦. હોંસથી.

कहां जना निराना, साधो, कहां जना निराना ! टेक.
 आना जना देहधरम है, तुं देही जगज्जना;
 क्या मतलब दुनियासे प्यारे ? भरषट अलख जमाना. साधो० १
 रात दिवस सभ तेरी करामत, तुं यंदा सुर स्थाना;
 कूंक भारके सृष्टि उड़ावत, पेदा करत पुराना. साधो० २
 याद भाणका मढाल पियारे, छनमे' मिट्टी मिलाना;
 लरम लगकि अंभोलासे, पुनि पुनि नैन मिलाना. साधो० ३
 अहं जोपडी तोडी अपपर काला हाथ गढाना;
 शून्य शहरमे' बीअ भागकर, निगन'हरस पाना. साधो० ४
 पर्वत संत्री देखो प्यारे, नदीयन नाथ सुढाना^१;
 तरुवरभुजरा मोख देखके, सोहं उमर अजना. साधो० ५
 सुरत मियासे 'रंग' जमाना, बेद भरम भिटाना;
 रेभुदी जोह के देह दखाना, अवमुक्त कढाना. साधो० ६

मैं दिवानी दिवानी, उड़क धरकी प्यासी;
 लटक लटक जय सय जग थाकी, आ जैडी कासी^४ ! टेक.
 पंथ किरमकी मिट्टी मिलाई, कुटी यनी अदलुत;
 पपंथ महेलमे' किर किर थाकी, गिडी लई नअत ! मैं दिवानी० १
 कशनी पहेनी दृष्टिक दकीकी, अंग बिराग^७ लभूत;
 सोहं जीला कंधे पकरी, यनी जडी अजधूत ? मैं दिवानी० २
 जानगंगामे' मल मल न्हाछ, अहं अढाया भैल^८;
 काया कंयन सोहन लागी, अलख दिआयो भेल ! मैं दिवानी० ३
 कामकोधंडी धूनी धिआई, शीत जगा अज्ञान;
 प्लकउअथी आप जलाई, लई रोखनी रान ! मैं दिवानी० ४
 आनभकासी^{१०} कासन लागी, विश्वाथ सभ दौर;
 मैं बैरागन 'रंग'^{११} दिवानी, पता नहि मुज और. मैं दिवानी० ५

१. सुहर. २. अहंकार. ३. परमात्मा. ४. काशी (आत्मस्वप्नपत्र). ५. पंथ
 काय. ६. छिंदी मेम (dancing). ७. बैराग्य. ८. भेल. ९. बिद्विद्वन्नी.
 १०. प्रकाशवा लागी. ११. परमात्मानुं दिव्य स्वप्न.

(અનુક્રમ)

હા અને ના તણી વચ્ચે, હેયું આ મૂલ્યું હતું;
 સૂક્ષ્મતાં મૂલ્યતાં આજે, દિવ્ય પંથ મળ્યો ખરો ! ૧
 સભ્યાની તીક્ષ્ણ ધારે, ચઢવું એ ક્ષિપ્રો કથે;
 બીજમની બાજુસખાએ, મૃદુ એથી હશે નકી ! ૨
 મરીને જીવવું એ છે, જીવતાં મૃત્યુ લાવવું;
 જાગતાં જીવવું એ તો, જીવતાં જાગૃતિ તિહાં ! ૩
 પહીને ચઢવું એ તો, ચઢતાં પડતી તિહાં;
 રહીને હસવું એ તો, હસતાં આંશુઓ ઝરે ! ૪
 મરવું બેઠવું એ તો, બધિરો સાંભળે મુદ્ધ ?
 પાંગળા નાચતા હરખે, આંધળા દેખતા મઝા ! ૫
 બાપજી મહેર તો કીધી, રાંકડો 'રંગ' આ તર્યો;
 તર્યો ફળ્યો મર્યો જીવ્યો, મૃત્યુનો સ્વાદ તો લહ્યો !! ૬

(ગઝલની રાહમાં ગવાશે)

લખવું અને બકવું નકામું, હા ! વધ્યું અવળું બધે !
 લખવા અને બકવા થકી, પ્રભુ ના મળે પ્રભુ ના મળે !!—ટોક
 વાણી તણો ના વિષય એ, હા ! શેષ કુંઠિત જ્યાં થયો;
 વેદો પુકારે માન મૂકી, નેતિ નેતિ સર્વથા ! —લખવું ૧
 અનન્તને એ રસાન્ત વાણી, રીત શી વણી શકે ?
 માબાપની શાદી ખુશાલી, બાળ શું બાણી શકે ?—લખવું ૨
 હે પંડિતો ! સાચું કહો, શું મેળવ્યું પાંડિત્યથી ?
 જૂઠું વદો તો આણુ છે, શ્રીરામની રહેમાનની !—લખવું ૩
 રૂપડા વડે પંડિત વદે, ના ચીજ પંડા શી લહી !
 ઠંડા દિલે મિશ્રી^૪ બધી, વેચી ન ચાખી, હા જરી !!—લખવું ૪
 જ્ઞાની બધો પોથાં પઢી, ખોલો^૫ વહી ચંદન મૂવો !
 માંહે બળનો જે ભર્યો, હા ! અન્યને તે ફાંપડયો !!—લખવું ૫

૧. આનંદથી. ૨. અંતવાણી. ૩. જીવજીવની એકતાનું જ્ઞાન. ૪. ખાડ. ૫. ગધેડો. ૬. જરૂર.

પોયાં તણો ના વિષય એ, ના તર્કની ત્યાં તો ગતિ;
 ૧ આગમ-અગોચર પંથ એ, ગુરુગમ બધી ચાવી રહી !-લખવું ૦૬
 રહ્યું અને સિદ્ધાન્તથી, જે અન્ત^૩ હાંસલ ના થયો;
 બાળી મૂકા સિદ્ધાન્તને, એ પાણિની પડતો મૂકા !-લખવું ૦ ૭
 સણી સણાવી ઝરામગાથા, ગર્થ કોટિ સંધર્યો;
 એ અયન^૪ જે ના રામનું, પામ્યો વૃથા બોલો !-લખવું ૦ ૮
 પર્વો અદારેનાં કીધાં, પારાયણો તે ભારતી;^૬
 જે પલા વિષે રત ના થયો, તો જન્મ એજે રે ગયો !-લખવું ૦ ૯
 વેદો પઠી બહેનનીઅત^૮, જે ના કોધી હાંસલ બધે;
 વાણી થકાવી હા વૃથા ! આયુરસી ટૂંકી કીધી ! !-લખવું ૦ ૧૦
 ગીતા ઉઠેલી ના સમી, ત્યાગી થયો જે ના જરી !
 ફૂદી ફૂદી મવા કપિ,^૯ મોતી મળ્યાં ના ૧૦ જળનિધિ ! !-લખવું ૦ ૧૧
 ઉપનિષદ સારાં આચર્યો, પાસે ન બેઠો રામની !
 જળ જળ કહી પાસે મર્યો; પાણી ન પીધું કાં જરી ?-લખવું ૦ ૧૨
 'રંગ' પોયાં પુસ્તકો ફેંકી બધાં દરિયાવમાં;
 મૃગો થઈ ફૂખી રહે, ૧૧ સમુદ્રે એ શાહના ! -લખવું ૦ ૧૩

૫૬

એક અલખ નિરંજન સખ જગ, ભૂચર ખેચર એક હિ આસા,
 અમ્મન ખતરી શહર લંગી, મલેચ્છ ૧૨ અનારજ એક હિ શ્વાસા;
 પશુ પંછી અરુ કાટ પતંગા, જળચળ સખ જગ એક હિ દેવા,
 સ્વર્ગભુવન અરુ સપ્ત પતાલા, ગિરિ કંદર જંગલ નદી નાલા. ૧
 રામ કહે રહેમાન કહે કોઇ, ૧૩ અર્ચન કોઇ બુદ્ધ બખાના,

૧. શાસ્ત્રથી ન બાળી શકાય એવો. ૨. લઘુકામુદ્રી. ૩. ધ્યેય; મોક્ષ.
 ૪. રામાયણ. ૫. સ્થાન; અર્હતિયાં, સ્વરૂપ. ૬. મહાભારતનાં. ૭. તેજ (આત્મ-
 તેજ). ૮. જીવજ્ઞાની એકતા. ૯. વાંદરાં. ૧૦. સમુદ્ર. ૧૧. પરમાત્માનું
 સર્વવ્યાપી સ્વરૂપ. ૧૨. અનાર્થ. ૧૩. પારસીઓ પોતાના ઈશ્વરને એ નામે
 ઓળખે છે.

કૃષ્ણ કહે કાંઈસટ કહે કોઈ, જીન કહે કો પારસનાથ;
 મહાદેવ કોઈ ગણુપતિ દેવા, શક્તિ કાલિકા કો કર સેવા,
 વસ્તુ એક કિન નામ અનન્તા, રૂપ મૃતિકા ઘટઘટ પેખા. ૨
 ઘટઘટ રમતા રામ રમૈયા, રહેમ કરે રહેમાન કહેયા,
 અંતર્દુઃખ અભિર્મુદ્ધ મિટાવે, કર્ષત દુખડા કૃષ્ણ કનૈયા;
 જીત-ઈંદ્રિય સો જીન કહેલાના, પ્રેમ પિલાવે પારસનાથ,
 ઇશુ ઇશ્વર? અંતર પૂર બહાવે, કર્મ મિટાવે કાંઈસટ દાતા. ૩
 બુદ્ધિપ્રકાશ બુદ્ધ કહાવે, મહાદેવ સખ દેવનરાના,
 કાલનિયામક કાલિ કહાવત, જનગણુદેવા ગણુપતિ માના;
 વ્યાપક બ્રહ્મ મિટાવત બ્રમકો, રશિવ કરે શંકર કહેલાના,
 સકર મિશ્રી અંડ કહો કોઈ, સ્વાદ અનેરા એક બખાના. ૪
 ગહનાઘાટ અનેક દિખાવે, અંદર કંચન એક હિ જાના,
 ઇસવિધ આતમ સખ જગ વ્યાપ્યો, સખ કોઈ કહે અપને મન લાના;
 પપેડ અનેક બીતર રસ એકા, કસાહેબ એક હિ રૂપ અનેકા,
 નામરૂપ સખ છોડ નિકમ્મા, અંદર પેખત 'રંગ' રમૈયા ! ૫

૫૭

તપસી, છોડ દિયા સંસાર ! ટેક.
 જૈસી જસુકર વિષ્ણુ બાઈ,
 તૈસો ભવસુખ મુજ મન આઈ,
 દત્તદિગંબર મન લુભાઈ ! -તપસી ૧
 લોકલાજ સખ છોડ પરાઈ,
 તાર મંજરા ખૂબ બખાઈ,
 નંગી હોકર જગ ફિર આઈ ! -તપસી ૨
 સગા સહોદર મન ન ભાઈ,
 સાધુકી સંગત ચિત્ત ચુરાઈ,
 ખાનપાન મન સખ બિસરાઈ ! -તપસી ૩

પન કોણ સખ મિટી મનઘ,
હાડચામ મઠ કણુ ન પાઇ,
નામ નિકમ્યા મોહ તમજાઇ !—તપસી ૪

‘મુક્તિગુરતકી’ ગોલી મલાઇ,
રબંકનાલ મઠ અગમ જતાઇ,
અલખ નિરંજન તંજુ તણાઇ !—તપસી ૫

મનમકકાકી હજ કરાઇ,
સંતબચન ઝમજમડે પિલાઇ,
રૂપિયા-ગલ-કાળા ખૂખ ચૂમાઇ-તપસી ૬

પશુ પછી સખ એક સમાઇ,
નર નારી કણુ બેદ ન પાઇ,
એક અલખ સખ નજરેં આઇ !—તપસી ૭

‘રંજ’ દિવાના ફિર ફિર ગાઇ,
સોહં સોહં બેજુ બળાઇ,
વૃત્તિ-ગોપીકા વ્રજ નચવાઇ ! તપસી ૮

૧. વિભતીય (દેહાદિવિષયક) વૃત્તિઓના તિરસ્કારપૂર્વક સન્નતીય (જીવબ્રહ્મૈક્યતાવિષયક) વૃત્તિઓનો અખંડ એકધાર પ્રવાહ.

૨. વાંકી નેળ; ત્રિકુટીની ઉપરનો સુપુરણાનો વટ (વિષમ) માર્ગ, જ્યાંથી સુરતી ઉપર બ્રહ્મરંધ્ર તરફ ચડે છે. ૩. કાશીની જ્ઞાનવાપીની માફક મુસલમાનોમાં પવિત્ર મનાતો મક્કાનો એક કૂવો; જેના જળનું આચમન કરવાથી યાત્રિકો પોતાને પાવન થએલા માને છે. ૫. પ્રાણપતિ પરમેશ્વરના ગાદરૂપી કાળા (મક્કાની મસ્જિદનો એક પત્થર, જેનું યાત્રિકો પવિત્ર પ્રેમભાવથી ચુંબન કરે છે અને જે યાત્રિકોનાં પાપ હરણ કરી કરીને અત્યારે કાળો થએલા છે). અહીંયાં, નિસર્ગમાં પ્રતિબિંબિત થએલા પરમાત્માના સૌંદર્યને ગાલની ઉપમા આપી છે અને તેજ જ્ઞાનીઓનો કાળા છે; અને સર્વત્ર એ સૌંદર્યનો સાક્ષાત્કાર કરવો, એજ એ કાળાનું ચુંબન છે.

હમારા, અસ્થાન મરઘટપાટ ! —ટકાં

મડાં જલ્લે જહાં દિનરૈનાં સખ,

પ્રેમઅમનમસ્તાન ! —હમારાં ૧

૧ ખુદીપતિકા પ્રેત જલાકર,

૨ દુધ સ્ત્રી લખ નાર ! —હમારાં ૨

દુખ દુખા સખ રોને લાગે,

માતપિતા અવસાન^૩ ! —હમારાં ૩

૫ અમૂલકા નાય તમાસા,

૫ થીસ દેખનહાર ! —હમારાં ૪

૪ વાસનકૂતર લસન લગે તબ,

લાગે શ્યાળ^૫તમ^૬ સાથ ! —હમારાં ૫

રંગરંગકા ધૂમ ધડાકા,

દેખત 'રંગ' નિવાત^૭ ! —હમારાં ૬

(રામનામ તું બજ લે પ્યારે—એ રાહ)

વાહ ફકારી ! કોન અમીરી ? દાસી તેરે ચરણોમેં :

રાજ રંક ઝમીનદાર સખ, આકર તેરી નઝરમેં !—વાહં

કોઇ દિન ખાતે માલમલીદા, કોઇ દિન ફકમ ફક્કા હે ;

કોઇ દિન ચાવલ ચના ચખીના, કોઇ દિન અક્ક ધતૂરા હે !—વાહં ૧

કદિ તો પહેને જરિયન જમા, કોઈ દિન સિર્ફ લગોટી હે ;

કોઇ દિન ચોળે રાખ લભૂતિ, કોઈ દિન કાયા નંગી હે !—વાહં ૨

કોઇ દિન બેઠે મહેલ ઝરખા, કોઇ દિન મરઘટ^૮ સોતે હે.

કોઈ દિન શહર વજીશ વાડી, કોઈ દિન જંગલ ઝાડી હે !—વાહં ૩

૧. અહંકારથી પતિ. ૨. દ્વેષ. ૩. માત. ૪. વિષયવાસનાઓથી
કૂતરાં. ૫. અનાત્માકાર વૃત્તિઓથી શિયાળ. ૬. અજ્ઞાનથી અધકાર. ૭.
નિર્જયતાથી; નિર્વિકારપણે. ૮. સ્વપ્ન.

કોઇ દિન ઘોડા મોઢર ગાડી, કોઇ દિન પેદલ સ્વારી હૈ;
 કોઇ દિન પાંવ દબાવત દાસી, કોઇ દિન સોળ બારી, હૈ !—વાહ૦ ૪
 કોઇ દિન હિડતા અખીલ ગુલાલા, અતર ફુલેલ સુમધી હૈ;
 કોઇ દિન ધૂમા ચૂળ ધડાકા, સિર પર જૂવાં ખેલત હૈ !—વાહ૦ ૫
 કોઇ દિન પંડત મંડત^૧ સારે, કોઇ દિન દુરિજન દંડત હૈ;
 કોઇ દિન ગાવત નાયત નંગે, કોઇ દિન દુખ દરિયાવ ડૂબે !—વાહ૦ ૬
 કોઇ દિન શાસ્તર સુખસંવાદા, કોઇ દિન મૂરખ મૂક રહૈ;
 બાહિર 'રંગ'ર અનેક ધરે કિનક, અંદર દેખત એકહિ હૈ !—વાહ૦ ૭

૬૦

(સખસે ઉંચી પ્રેમસગાઇ—એ રાહ)

સતસે નાહી ચીજ પરાઈ;

જહાં દેખો વહાં આપુ સમાઈ, રૂપ અરૂપ દિખાઈ.—ટેક

એક નૂર વિધુ^૪ સુરૂપ પ્રકાશ્યો, મૃગજલ કિરણ એહિ;

સત્સરંગ ધનુ આપુ દિખાયો, અંત આપુ સમાઈ. —સતસે૦ ૧

એક બુદ્ધ નખ શિખ તન વ્યાપ્યો, હડ્ડી ચામ સખ એહિ;

પતિ ફૂલ ફૂલ શાખન માંહી, એક કપેડરસ માઈ. —સતસે૦ ૨

જલતરંગ અરુ ફેન બુદ્ધબુદ્ધા,^૭ બરફન શીકર^૬ સોઈ;

એક મૃતિકા ઘાટ ઘડાયો, ઘટકટોરી કહાઈ. —સતસે૦ ૩

એક તંતુ પટ સખ ભખપરાયો, વિધવિધ રૂપ દિખાઈ;

અશ્વ સ્વાર છવિ લિખ દિખાયો, અંત 'રંગ'^{૧૦}સમુગ્રાઈ—સતસે૦ ૪

૬૧

૧૧બાલમ આગે મારે દેશ,

મારો જોખન બીથો જાય !—ટેક.

રાત અકારી નેન ન મીચે, પલક પલક જુગ જાય;

સુની સેજડી આંસુભીની, લોક વગોવે હાય ! —મારો૦ ૧

૧. પૂજે; માન આપે. ૨. વેષ; ઢંગ. ૩. લેકિન; પાણુ. ૪. ચંદ્ર.
 ૫. સૂરજ. ૬. ગાડ. ૭. પરપોટા. ૮. પાણીનાં ફોરાં. ૯. છેવટ. ૧૦. રહસ્ય.
 ૧૧. આ ભક્તિશૃંગારરસના ભજનમાં પત્નીની પતિભિલન માટેની

૧કુસુમાકર કેસુડે ફૂલ્યો, લર પીયકારી માર; સમી સાહેલી હોરી ખેલે, એકલડી હું નાર !—મારો ૦ ૨
 ઘર ઘર હોળી કાઢ જલાવે, મનહોળી તન ખાખ; પ્રેમભભૂતિ ચોળી અંગે, પિયુ પિયુ ફેરૂં માળ !—મારો ૦ ૩
 'રંગ' ગુલાબી ચિયુકર સૂકાયો, શિર પર જટા સુહાય; અંગભભૂતિ દેખી પેલો, અનંગડે દિલ હરખાય !—મારો ૦ ૪
 હૃદયકમળની સેજ બિછાવી, સોહં પંખો હાય; વાસનવસ્ત્ર^૪ ફગાવી વાલમ, વાટ જોઈ દિનરાત !—મારો ૦ ૫

૬૨

(સામરો અજહુ ન આયો—એ રાહ)

ધનધોર બ્યોમ^૫ અજ^૬ છાયો, નભમેં સુરધનુ^૭ ખીચવાયો. ટેક.
 નીલકંઠ^૮ મન મોદ^૯ ન માયો, થેધ થેધ નાય નચાયો;
 બનપંછી મલ્હાર ગવાયો, બિરહી મન ધબડાયો;
 પિયાસે નેહ લગાયો ! —ધનધોર ૦ ૧
 ઉલ્લે તટ ગંગા પલ્લે તટ જમુના, ખીચમેં ગોકુલ આયો;
 આતમ—કા'ન સંગ વૃત્તિ—ગોપીકા, મનહર રાસ રચાયો;
 સુરવરગણુ^{૧૦} દેખન ધાયો ! —ધનધોર ૦ ૨
 મન—બૃંદાબન મોહન નાયત, રવિ ત્રિધુ^{૧૧} રથ ચંભાયો;
 સોહં બંસી મધુર બજવત, કાલીય કામ હરાયો;
 શૂન્ય સમુંદર ધાયો ! —ધનધોર ૦ ૩
 મેંડક^{૧૨} મછલી શબ્દ સૂનાયો, ૧૩પિક્કમુખ મૌન ધરાયો;
 અબધૂ અંગ ધૂલ દુધકી પુનિપુનિ^{૧૪} ગગન ઉડાયો;
 ખાલકસો મન ભાયો ! —ધનધોર ૦ ૪

વ્યાકુળતાના રૂપકથી ભક્તની પરમાત્મપ્રાપ્તિ માટેની વ્યાકુળતાનું વર્ણન કર્યું છે. આગળ કેટલીક ગરબીઓ અને ભજનોમાં પણ આજ રૂપક છે. ૧. વસંત-જાતુ ૨. ગાલ. ૩. કામદેવ. ૪. વાસનાઓ રૂપી વસ્ત્ર. ૫. આકાશ. ૬. આજે. ૭. મેઘધનુષ. ૮. મેર. ૯. આનંદ. ૧૦. દેવસમૂહ. ૧૧. ચંદ્ર. ૧૨. દેડકાં. ૧૩. કાચલ. ૧૪ ફરી ફરી.

‘મુનિ રહ-મની યોજ મન માન્યો, સુંદરશ્યામ વિખામો;
 સર્વપ્રકાર પરમ જગ જાણો, ‘જગ’ જલમિસા ટાણો
 ભવકો ભરમ મિટાણો !

—અનંત ૨૦ ૫

(દેવળ દેખ લો—એ એકતારાની ધૂન)

(સંસ્કૃત શ્લોકને આધારે.)

અવધૂત દેખ લો,

જેથી જનમમરણ મિટ જાય રે. —ટેક.

અક્ષર જે અવિનાશી સર્વળે, જડ ચેતન ભરપૂર;
 સર્વશ્રેષ્ઠ વરેણ્ય કહાવે, સભર ભર્યું એક નૂર.—અવધૂત૦ ૧

ધૂત તિરસ્કૃત સંસૃતિબંધન, અલખનિરંજન દેવ;
 તત્ત્વમસિ પદ લક્ષ્ય, ધરે કિન ભક્તન કારણ દેહ.—અવધૂત૦ ૨

આશ્વાપાશ ન સ્પર્શે જેને, આદિ અંત નહિ મેલ;
 નિજનંદમાં મસ્ત ફરે જે, પચેલ કુચેલ^૬ ધરેલ.—અવધૂત૦ ૩

વાસનાનો લેશ ન જેને, વાણી સદા નિર્દોષ;
 ભાવિભૂતની ચિંતા નાહી, વર્તમાન સંતોષ.—અવધૂત૦ ૪

દેહ તણું નવ જ્ઞાન જરાએ, ધૂલિધૂસર^૭ અંગ;
 ધ્યાનધારણાવજિત નિર્મલ, નિત્ય સમાધિ અલંગ.—અવધૂત૦ ૫

ખાનપાનની ચિંતા નાહી, ચિંતન તત્ત્વ અલેખ;
 અહંકાર તમ એટા નાહી, વિરલો જોગીભેખ.—અવધૂત૦ ૬

૧. જ્ઞાની; અવધૂત.૨. મનની સંકલ્પવિકલ્પપરહિત સ્થિતિ. ૩. ઇદ્રિયોને
 અગોચર એવો સ્વરૂપપ્રકાશ. ૪. રાત્રિ (મોહરૂપી). ૫. સાઈ વચ્ચ. ૬. કાંઈયું—
 નુરૂં વચ્ચ. ૭. ધૂળથી ખરડાયેલું.

સુર નર મુનિજન વંદે જેને, મૂઠ કરે હડધૂત;
સ્વાર્પણથી જે દત્ત કહાવે, રંગ એહ અવધૂત ।—અવધૂત૦ ૭
આન સુરભિ સમદષ્ટિ દેખે, ગિયનીય નહિ ભેદ;
સ્વૈર—સમાધિ ખૂઝે તેને 'રંગ' રહે ક્યાં ખેદ ?—અવધૂત૦ ૮

૬૪

હું બિખારી બિખારી, ગુરુધરની કાસી;
ચોરાશી ધર બિલ્લા માગી, તોએ રહી ઉપવાસી. —ટક.

પાંચ પચીસ અતીસ ગલી ભટકી, લીધાં ઝરથ્યાચીર;
નિર્ગુણ કંથા કાંધે પહેરી, બની બિલ્લાચી ધીર. —હું બિખારી૦ ૧
૪અહ—ખાખ તન રાખ લગાવી, હાથ લીધો પપચપાત્ર;
કાહં કાહં કરતી ચાલી, સોહં મળીયો સાથ. —હું બિખારી૦ ૨
પથ પકવાને ભરી કાવડી, ફિર ફિર ખાલી આપ;
પુણ્ય પાવડી ખટખટ ચાલી, ફિર ફિર ભીડી આભ.—હું બિખારી૦ ૩
કામ—કેશ શિર જટા ચઢાવી, વિરતિ^૭ વટરસ સાર;
પાપપુણ્યની ગઠરી ગઠરી—છોડી ગુરુદરબાર. —હું બિખારી૦ ૪
ગંગા જમુના સરસ્વતી ન્હાઇ, કીધાં અડસઠ ધામ;
અલખ અલક સખ નજરોં આઇ, આઠોં દિશ વિશ્રામ.—હું બિખારી૦ ૫
અલખ નિરંજન ભવદુખભંજન, જ્યાં દેખું ત્યાં રામ;
દર્શન પાછ સુરત ગંવાઈ, સખળાં સરીયાં કામ.—હું બિખારી૦ ૬
જાનોચિછે ભરી પેટડી, શ્વન્નસુધા જલપાન;
ભઈ ભત્ત મૈં 'રંગ' દિવાની, કયા પરવાહ જગ આન ?—હું બિખારી૦ ૭

૧. ખાચ. ૨. કાવે તેવા વર્તન અથવા સ્થિતિમાં મનની અલંગ્રહ પ્રભા-
ત્મભાવે સ્થિતિ. ૩. સ્ત્રીનાં ચીંથરાં. ૪. અહંકાર બાળીને બનાવેલી લખૂતિ.
૫. કમંડલ અથવા બિલ્લાપાત્ર. ૬. કામનાઓ. ૭. વૈશ્યા. ૮. ભારે.

ગરબી.

૬૫

(આધવજ સંદેશો કહેને શ્યામને—એ રાહ)

કકો કહું છું ધ્યાન ઈ સહુ સાંભળો—ટેક.

કકા કર્મ તણી છે વસમી વાટડી,

વાવે તેવું પામે સહુ કો જગત ને;

રૂડાં કર્મ તણું ફળ રૂડું છે નકી,

રૂડાં કર્મ તણું ફળ રૂડું જાણુને. —કકો ૧

અખખા, ખાખર ખિલ્લી સાકર શું લહે?

ખેલાડીની લીલા ખંદર ?ખાંડ ને ?

રખલક ખિચારી રખલખ નિરંજન શું લહે?

ખાળજળે ગંગાજળ માની નહાય ને !—કકો ૨

ગગંગા, ગુરુગમ મારગ છે અતિ દોહલો,

પોથાં થોથાં તકં તણું નહિ કામ ને;

મસ્તક મૂકી પ્રેમ અગન શરૂઆત ને,

ચઢવું અવધટ ઘાટે પંથ ખિલામણો. —કકો ૩

ઘઘઘા, ઘટઘટ વ્યાખ્યા આતમરામ રી,

એ વિણુ નાહી જળથળ ઠાલો ઠામ ને;

ઘાટ અનેરા ધાતુ નિર્મળ એક ને,

નામ અનેકે વસ્તુ સાકર મીઠડી. —કકો ૪

ચચ્ચા, ચંચળ મનકું નિશ્ચિદિન નાચતું,

રામ તણે ખુટલડે તાણી ખાંધ ને;

પ્રીતિ ચંદ્રચકોર પ્રભુશું રાખ તું,

ખેડો ચાશે જન્મમરણનો પાર ને. —કકો ૫

છઠ્ઠી, છત્રીસ વાળું વાગે સૂણુ જો,
 નાદ ન માથે મીઠા અંતરઆભમાં;
 ૧ કાન ફેરવી સંભળશે જન જેહ જો,
 આપો ભૂલી આપ સમાશે રામમાં.—ક્રકો ૬
 જનજન, જનમ જરા ભય માથે રે ભમે,
 સ્થાવર જંગમ સરવ તેહને હાથ જો;
 જાપ અજંપા જાણી જે જન રે જપે,
 ભવલય દુખડા તેનાં નાસે આપ જો.—ક્રકો ૭
 ઝઝૂં, ઝબ્બો જીર્ણ થતાં જન તે ત્યજે,
 હરખડિમંગે ખીજો ધારે દેહ જો;
 જીર્ણ શરીરો મૂકી જીવડો અન્ય જો,
 ધારે તેમાં દુખ શાનું તું રે કરે ? —ક્રકો ૮
 ટટ્ટા, ટટું દેહ આતમા સ્વાર જો,
 મન માને ત્યમ ફેરવતો જગખાગમાં;
 થાકી જતાં અન્ય પલાણે અશ્વ જો,
 પંથ કાપતો જય અગમદરબારમાં. —ક્રકો ૯
 ઠઠ્ઠા, ઠાકુર એક જગતનો રામ રી,
 એ વિણ નાહીં અન્ય થળે વિશ્રામ જો;
 ઉપાંચ પચીસ હગ લૂંટી અધવચ વાટ રી,
 અંત સમે હેતા સહુને એ છેહ૪ જો.—ક્રકો ૧૦
 ડડા, ડાકુ કામકોષને માર જો,
 બેડા રોકી સ્વર્ગ તણી એ વાટડી;
 માયાડાકણ વળગી ડોકે દેખ જો,
 મારગમાં સેતાન^૫ તણી છે હાટડી.—ક્રકો ૧૧

૧. વૃત્તિ અંતર્મુખ કરી. ૨. અહંકાર; દેહાત્મબુદ્ધિ. ૩. પૃથ્વી, આપ, તેજ, વાયુ, ને આકાશ, એ પાંચ તત્ત્વો; અને તે દરેકના પાંચ પાંચ મળી પચીસ ગુણ. એ બધા પોતાનામાં આત્મબુદ્ધિ કરાવી જીવાત્માનું સ્વાત્મધન લૂંટી લે. ૪; તેથી તેમને હગ કહ્યા છે. ૪. દગો. ૫. લોભસેતાન.

હટ્ટા, હમદમ દોલ મમનમાં વાગવું,
 જમ બિહ મુરુ સાથ અમમ મદ પહેંચ જો;
 રાખ સત્ય તરવાર, શીલની હાલ વું,
 મારી મનમાંતંચ, ^૧ વેગથી દોડ જો.—કકો ૧૨
 તત્તા, ચોદિશ રતિમિર જવાયું અંધ હા!
 સોહંભાવ મજવાળ જ્ઞાનનો દીપ જો:
 પ્રેમભક્તિ દીવેલ પૂરી હૃદયપાત્રમાં,
 નિષ્કામ કર્મ મૃદુ હૃદય ^૪ વાટ સંકોર જો!—કકો ૧૩
 થૃથ્યા, સ્થાવર જંગમ સંધજે એ હરિ,
 પથ્થર પાણી પરુપંછી સહુ હામ જો;
 લીલા એની અકળિત અપરંપાર રી,
 વિણ થંભે લટકાવ્યું અધર આકાશ જો!—કકો ૧૪
 દદા, દાન દયા દમ ^૫ દૈવી સંપદા,
 પુણ્યપંથનું એહ રચિર ^૬ પાથેય ^૭ જો;
 દંભ દ્રેષ ને દર્પ ^૮ દૈત્યુણુ છે બધા,
 જે રાખે તે નરક તણુ અધિકારી જો.—કકો ૧૫
 ધૃધ્ધા, ધર્મ તણો મારગ છે અતિ દોલસો,
 ડગલે ડગલે દુર્ગમ દુનર દેખ જો;
 હેડે રાખી હામ મુખે હરિનામ લો,
 ચઢવું રોડા જ્ઞાસ અચળમદ આપ ^૯ જો.—કકો ૧૬
 નત્રા, નામ તણો આધાર ધણીના ધામમાં,
 નામ ^{૧૦} નામીમાં બેદ નહિ લવલેશ જો;
 નામે તરિયા પથ્થર પહાણુ ^{૧૧} આપમાં,
 નર નારાયણ થાય નહિ મંદેહ જો.—કકો ૧૭

૧. હાથી. ૨. અધિકાર. ૩. અતઃકરણથી કોડીયામાં. ૪. હાથ. ૫.
 ઉદ્ધિયનિગ્રહ. ૬ સુંદર. ૭ ભાવું. ૮. ગુમાન. ૯. પોતાની જાતે. ૧૦. તે તે
 નામથી ઓળખાતી વ્યક્તિ. ૧૧. પાણીમાં.

પુપ્પા, પરદુષ્પભંજનતા છે પુણ્ય રે,
 પીઠ પરાઈ પાપ કારખું પેખ જો;
 આપપીડથી જન પરપીડા જે લહે,
 ધન્ય ધન્ય અવતાર દેવતા જોહ જો.-કંકડો ૧૮
 ફેફફા, ફક્કડ હેલ છખીસો તું બન્યો,
 ફડફડ હાલે હોઠ કાળનો પેખ જો;
 શંકો મૂકી સંતગુરુચરણે નમો,
 સંતગુરુ ભગવાનથાન દરવાન જો.-કંકડો ૧૯
 બુખ્યા, બકબક મૂક બડાઇ આપની,
 મૂગો બેસી રામ હદે સંભાર જો;
 તુથી નવ બોલે સળી તૃણધાસની,
 એની સત્તાથી ચાલે તવ શ્વાસ જો.-કંકડો ૨૦
 ભબ્લા, ભાવભક્તિનું નામ ન તુજમાં, શું થશે ?
 ભવદુખડું તે કેમ મટે તુજ, પેખ જો;
 ભાંડ ભવંયા ભોજન નિત નિત રે જમે,
 સંતસાધુમુખ જાય ન એકે કણ જો.-કંકડો ૨૧
 મમ્મા, મરતાં પહેલાં મરવું જીવન એ નકી,
 મમતા મોહ મગર મારી મસ્તાન જો;
 મનકુંજર અંકુશ વિણ વશ થાએ નહિ,
 શ્વાસા અંકુર દાન પળેપળ નેમ ? જો.-કંકડો ૨૨
 ચૂચ્યા, યમનિયમોનું અખતર છે નકી,
 દેખી ભાગે દૂર થકી યમદૂત જો;
 ચારી રેરબથી એક સખો દલ નાખની,
 જનમ ધર્યાનું સાર્યક થાશે દેખ જો.-કંકડો ૨૩

૧. ચોમાચાસના નિમમથી. ૨. પરમાત્મા.

રત્ન, રામસારથિ દેહરથે તું થાપ જો,
દેખી દુશ્મન નાસી જશે આપ જો;

દોરી જીવન સોંપ એહના હાથમાં,

એહ રમાડે તેમ રમે 'લવરંગમાં. —કકકો ૨૪

લલ્લા, લોભ લાલચો વિષય તણી વસમી બણી,

મૂઠી લવરી છોડ નકામી આપ જો;

જન્મ માનવી કોટિપુણ્યફળ એ નકી,

કોડી મૂલે વેચ નહિ નિર્લાભ જો. —કકકો ૨૫

વગ્વા, બેઠમ વસવસાર મનના સર્વે દે મૂકી,

તન ધન વાલમ કે કર સર્વે દુર્યાન જો;

શબ્દ ઝોચરે વાણી જે જે હેતથી,

તે તે સર્વે વાલમ મીઠાં ગીત જો. —કકકો ૨૬

શશ્તા, દેહ શબ્દ છે આતમ માંહે અર્થ ની,

શબ્દ છોતરાં દાણો નિર્મળ અર્થ જો;

દેહ છોતરાં છોડી દેહીય દેખ રી,

પકાશ ફોતરાં ફેંકી ફેશમ કાઢ જો.—કકકો ૨૭

ધૂબ્યા, ડબ્બ શત્રુ જે અંતર માંહે રે વસે,

ધેરી ગદને મસ્ત ફરે બેદોર જો;

સંયમખર્જી અહીં કર વેગે દોડ રે,

ખાખ થયે ગૃહ, કૂપ ન લાગે કામ જો.—કકકો ૨૮

સરસા, સાર વસ્તુ છે એક જગતમાં જો ફરી,

સહેજ સમાધિ સાધી એને પેખ જો;

એ વિણ ફાંફાં વ્યર્થ નકામાં છે સખી,

સાહેબ દરસ વિના જ્યમ બંગલો વ્યર્થ જો.—કકકો ૨૯

૧. સંસારરૂપી રંગભૂમિમાં. ૨. જામણાઓ. ૩. પતિ; પરમેશ્વર.
૪. આત્મા. ૫. (i) કોટિપુણ્ય. (ii) અત્રત્રમયાદિ પંચકોષ. ૬. આત્માનુભવ-
રૂપી રેશમ. ૭. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ ને મત્સર. ૮. તરવાર.

હુહા, હરિ ભજવાનું ટાણું માનુષ જન્મ જો,
 ચૂક્યો તે પસ્તાયો ફરી ફરી આથડ્યો;
 હાથરતન ગૂમાવી ફાકે રાખ જો,
 ખાલી હાથે હીરો જયમ પાછો વળ્યો !—કકકો ૦ ૩૦
 કકકો વ્યંજન સર્વતંત્ર સ્વરહાથમાં,
 ઉચ્ચારણુ વણુ આતમ નાહોં પેખ જો;
 દેહવ્યંજને આતમસ્વર આવી મળ્યા,
 તુંખી તંતુ ખે એક મિલંતાં નાદ જો.—કકકો ૦ ૩૧
 આતમલીલા એહ મુખ મુરદાલ હાં,
 જેમ નચાવે નાચે પુતળી નાચ જો;
 દેહ દેહી સંબંધ વિચારી વાંચતાં,
 ગાતાં 'રંગ' અંતરંગ? આનંદ જો!!—કકકો ૦ ૩૨

૬૬

અંગ્રેજી કકકો કહું છું સહુ સાંભળો.—ટેક.
 એ એ એકં પ્રહ્લ દ્વિતીયં નાસ્તિ,
 સર્વ શાસ્ત્ર તણો એ નિર્ધાર જો;
 એક પિયુ તમ અમ સહુનોએ જાણુ રી,
 એકદ્વિતીયી સુધરે સહુ સંસાર જો.—અંગ્રેજી ૦ ૧
 ખી ખી પ્રહ્લ સત્ય, જગ મિથ્યા એ નકી,
 ચાર દિવસનું ચાંદરણું એ પેખ જો;
 સહુની અંદર સહુથી ન્યારો એ હરિ,
 જીવ પ્રહ્લ ખે એક જગતી જયોત જો.—અંગ્રેજી ૦ ૨
 સી સી સત્ય તણી સાડી સખી રી સજી,
 શીયળ—ચણિયો અંદર ઓપે આપ જો;
 સંયમ—કુંકુંમ અભય લલાટે રે ધરી,
 ચાલી હુમહુમ અગમ પ્રહ્લ દરબાર જો.—અંગ્રેજી ૦ ૩

ઠી ડી સભા દયાથી કુંજર^૧ કેવરી,
 મારી, દાને લોકરક્ષ^૨ ભગાડ ને;
 દમન-દોરથી કામ-આખસો નાથ રી,
 ધર્મકુંડ બસિ દંભમેષનો આપ ને.—અંત્રીજી ૪
 ઈ ઈ ઈરક ગહકીકી ગાંડુ લાધ ને,
 અંતર-હુજડો^૪ સાફ કરી ઉભી સખી;
 ઈશ નગીના નાથ વાટડો દેખતી,
 આસન નાખી દીપ જલાવી હેત ને.—અંત્રીજી ૫
 ઔંફે ફના મુજ જીવન તુજમાં નાથ જી,
 ફિકર નિવારો અગન જુઝાવો અંત ને;
 ફરી ફરી થાકી લોક ફજેતી રે સહી,
 આવો આતમ અંત^૫ ન દેખો આમ ને.—અંત્રીજી ૬
 જી જી જીવન જ્યોત ભજૂકે અંતની,
 આવો જાદવ જીવ હવે ગજરાય ને;
 જાપ જપું છું પિયુ પિયુ જીવન કયારની,
 ખાંડે લાગે જગત સહુ તુજ વિશુ ને.—અંત્રીજી ૭
 એચ કરી ચિંતા નવ થાયે કામ રી,
 અંગ જલાવે અંતર બાળે ફેક ને;
 સતનું ચિંતન નિશદિન કરવું રે સખી,
 ચિંતા ચેષ્ટા બાજી સર્વ વિસાર ને.—અંત્રીજી ૮
 આઈ આયનો અંતરનો ના સાફ રો,
 કોટિ ઉપાયે નવ દેખાયે મુખ ને;
 આશા તૃષ્ણા મેલ ઘસી કર સાફ રી,
 અજવાળું થાશે ત્યાં આતમ જ્યોત ને.—અંત્રીજી ૯

જે જે જાપ અજંપા જમતી જાગ રી,
 જિંધ્યાજાણસે જગડે છે સહુ કાજ જો;
 જનમ ધર્માનું સાર્થક કરવું જો નકા,
 જીવન આતમ અંતર દેરસે પેખ જો.—અંગ્રેજી ૧૦

કે કે કાલ તણો ન રાખ વિશ્વાસ જો,
 કાયા જાશે કાલ પડી, કા જાણવું ?
 કરવાનું તે આજ અખી કરવું બધું,
 કર્યું, કર્યું ના, નવ દેખે એ કાજ જો.—અંગ્રેજી ૧૧

એક લાલચ લોભ નહારી છે છુરી;
 સાઈ જગ ફસીયુ છે એમાં અંધ જો;
 લાભ હાનિ સહુ એને ચરણે રે ધરી,
 લક્ષ લગાડી અલખ અંતરે પેખ જો. —અંગ્રેજી ૧૨

એમ મોહર મમરમચ્છ છે મોટડા.
 જેએ જીવડા ભરદરિયામાં વેગ જો;
 મહાવાક્યમંત્રાનલ બાળી એદને,
 મૌનગર્ભ ભગવંત અંતરે દેખ જો. —અંગ્રેજી ૧૩

એન નિંદ સ્તુતિ સહુ સરખાં લેખ જો,
 નર્ક પચે તો પચવા દે એ લોકને;
 નામ-તીર નામી-નિશ્ચાતે પીખને,
 નામ નામી બે એક 'એન'ની શીખ જો.—અંગ્રેજી ૧૪

ઓ! ષઝોહંગ સોહંગ બેત્રાઈ ખર્જ છે,
 મારી માયા મારક આપ સમાય જો;

૧. અંતર્દષ્ટિ. ૨. આત્મસ્વરૂપનું વિસ્મરણ. ૩. મહાવાક્યરૂપી મંત્રાભિધી. અહિં પ્રજ્ઞાસ્મ વગેરે જીવબ્રહ્મની એકતા પ્રતિપાદન કરનારાં વેદવાક્ય મહાવાક્ય કહેવાય છે. ૪. એમને સોહ-નું અપભ્રંશ. અલખ લોકો એવો ઉચ્ચાર કરે છે.

વિધે તે ધન, વિંધાએ તે ધન્ય છે,
 વિંધી વેધન વ્યંજન સ્વર સોહં મ જો. —અંગ્રેજી ૧૫
 પી પી પંચ બિકટ અતિ ^૧અસિધાર જો,
 ડગલે ડગલે પહાડ પર્વતો પાર ના;
 પૂર્વજન્મનું પુણ્ય હોય તે પામતા,
 પાપી પામર પંચ દેખી ગભરાય જો. —અંગ્રેજી ૧૬
 કયૂ કોલનું મૂળ મૂળ અજ્ઞાન રી,
 સોહંભાને મેટવર તું સખી શીઘ્ર જો;
 કોહંભાવે કાદવ ચૂથે કાગ રી,
 સોહં માનસરોવર નહાયે હંસ જો. —અંગ્રેજી ૧૭
 આર રામ રહેમાન એક તું પેખ રી,
 નામ ઞનાશિ ને નામી એક અનંત જો;
 ઘટઘટ રમતા રામ રમૈયા એક રી,
 રહેમ કરે રહેમાન કહૈયા એહ જો. —અંગ્રેજી ૧૮
 એસ સાધના આત્મતણી તું સાધની,
 જંતરમંતર બીજું સધળું જૂઠું જો;
 રહેજ સાધીને શાંત થઇ રહેવું સખી,
 બકબક મૂકી સમરો અંતરજામ જો. —અંગ્રેજી ૧૯
 ટી ટી તે તું તત્ત્વમસિ પદ એ કથે,
 ટીકા મૂકી તત્ત્વ થઇ રહેવું ઘટે;
 તાપ પગથો શાંત થઇ સહુ સહેહ જો;
 ચિત્તધર્મ એ મિથ્યા સહુ કો માન જો. —અંગ્રેજી ૨૦
 યૂ યૂ યમનિયમોનું બખ્તર પહેર રી,
 કાળ સંગાથે બાથ બીડવી અંત જો;
 આત્મયજ્ઞે મનવૃત્તિ, પશુ હોમ રી,
 મોક્ષપ્રસાદી પ્રેમે નિશદિન ચાખ જો. —અંગ્રેજી ૨૧

વી વી વાદવિવાદો સઘળા દે મૂકી,
 બહેમ વસવસા વેર વધે છે દેખ જો;
 ૧વાચાર^૧ભણ નામરૂપ સહુ જૂઠું રી,
 વાણી મૂકી રવાગીશ્વરને પેખ જો. —અંગ્રેજી ૦ ૨૨

હખદ્યુ ડરવું લેશ નહિ મનમાં સખી,
 આતમચાને ભીતિ નાસે ભૂત જો;
 મોહ શોક ડાકણ નાસે જીવે કરી,
 આતમમંત્રે કામણ કરીયું દેખ જો. —અંગ્રેજી ૦ ૨૩

એકસ કુદાડો અસંગ કર ઝાલી સખી,
 મૂળ વૃક્ષ ભવ કાપ કારમું શીઘ્ર જો;
 મૂળ ધવાતાં શાખા પક્ષવ ઉપાર રી,
 એક બાળતાં બીજાં ભૂત ભગાય જો. —અંગ્રેજી ૦ ૨૪

બહાય કેમ ક્યાંથી એ પૂછવું ના ધટે,
 કારણ કાર્ય થકી પર એને પેખ જો;
 વંધ્યાસુત વેવ્રહે મહાલે જેમ રે,
 જીવ જગત સહુ શોભા કથની જાણજો. —અંગ્રેજી ૦ ૨૫

ઝેડ નૂર અગમગતું સઘળે જો સખી,
 ૪અંધો દેખે દેખત^૪ અંધો ત્યાંય જો;
 ઝાડ બીજમાં બીજા ઝાડમાં જેમ રી,
 બ્રહ્મ જગતમાં જગત બ્રહ્મમાં 'રંગ' જો. —અંગ્રેજી ૦ ૨૬

અંગ્રેજી કકકો બા ગાઓ પ્રેમથી,
 તૂટી જાશે કર્મપાશ સહુ શીઘ્ર જો;
 કાળ કંપશે થરથર દેખી 'રંગ' રી
 જનમ ધર્યાનું સાર્થક થાશે સંત જો. —અંગ્રેજી ૦ ૨૭

૧. વાણીવિલાસ. ૨. વાણીનો નિયામક. ૩. ખલાસ. ૪. અંતર્મુખ
 દષ્ટિવાળો. ૫. બહિર્મુખ દષ્ટિવાળો. ૬. સ્વરૂપ.

(સખી પડવેની પડ પ્રીત—એ રાહ)

- સખી અલેક અજવાળી રાત, ગરબે રમીએ રે;
એ આદિસ્વરૂપ ઓંકાર બાવે બહુએ રે. ૧
- સખી એ દુખનું છે મૂળ દૈત નિસારો રે;
એ અલખ નિરંજન એક ઉરમાં ધારો રે. ૨
- સખી પે પરપીડન પાપ નિશ્ચય માનો રે;
પરદુખભંજનતા પુણ્ય એક વખાણો રે. ૩
- સખી તે ત્રણ ગુણ સંસાર, દુખનો દરિયો રે;
છે ગુણાતીત ભરથાર, એને વરવો રે. ૪
- સખી ટે તડકો ને ટાઢ દંદો સહેવાં રે;
એ દેહ પ્રાણ મનધર્મ, દેહી અજગો રે. ૫
- સખી સે સોહં કર જાપ નિશ્ચલ મનથી રે;
મરતાં મન સોહનાશ એક અગોચર રે. ૬
- સખી જીમ જગમાં હરિ પેખ હરિમાં જન્મ વસે;
જ્યમ સાગર માંહી આપ જળમાં સાગર રે. ૭
- સખી એ એતન ભરપૂર ઘટ મઠ વ્યાપ્યું રે;
એ ભેદ ઉપાધિ માટ, નિર્મળ આતમ રે. ૮
- સખી હે હૈયાનો હાર હૈયામાં જ વસે;
અંદર ખોવાઈ ચીજ, બાહિર કેમ જડે ? ૯
- સખી એ ખાર સહુ ત્યાગ પ્રેમજળે દિલ ધો;
માઈ તાઈ સહુ મેલ બેખુદર હો ખુદ જો. ૧૦
- સખી દાલ દૈત દિલડાધ ફરી ફરી ધોવો રે;
ધોતાં દિલ આરસ સાફ, મુખકું ઓપે રે. ૧૧
- સખી ડાલ ડાકણી આશ કોટે વળગી રે;
વાળ્યું બે સત્યાનાશ, હણવી એને રે. ૧૨

સખી જાણ કામના જાળ માંહી જીવ રસે;	
જ્યમ માણસકું રસ માટ, અંતે માંહી મરે.	૧૩
સખી રે રાવણ મન માન મદમાં ફરતો રે;	
મહી શસ્ત્ર વિગગ અખ્યાસ હણવો તેને રે.	૧૪
સખી જો જળહળતું નૂર અંતર મહે રે;	
દેખી જે થેષ થેષ નાય મનકું નાયે રે.	૧૫
સખી જે જગ જીવત ^૧ છોડ બંધન મોટું રે;	
એક રામ વિના સહુ આન જમકું ખોટું રે.	૧૬
સખી એ જિલભિલ સંસાર આકળમોતીરે;	
દેખતાં મન મોહાય, આખર ખોટી રે.	૧૭
સખી સીન સ્વર્ગ મન ચંગર દોજખ ^૨ મેલું રે;	
એ સ્વર્ગનરકથી પાર બ્રહ્મ અંકલું રે.	૧૮
સખી શીન શર્કરા ખાંડ મિથી એકજ રે;	
ત્યમ નામ અનેકે આપ સાહેબ ^૪ એક વસે.	૧૯
સખી સ્વાદ અમીરસ બ્રહ્મ જેણે ચાખ્યો રે;	
તે સૂકરવિષા ભોગ કેમ વખાણે રે?	૨૦
સખી જીવાદ ઝલક આનંદ જગમાં જાધરે;	
કોઈ પીર પેગંબર ધીર નજરોં આધ રે.	૨૧
સખી તૌચ સુરતનું તીર ઉત્તમ જાણો રે;	
વીંધો એ બ્રહ્મનિશાન, ઉપર લાળો રે.	૨૨
સખી ઝાંચ અખૂંકે નૂર અંદર અદકું રે;	
જે મારગ જતા શર પઅર્શ ^૫ અટારી રે.	૨૩
સખી અંન અગોચર એક આતમ જાણોરે;	
છે દઆપાશન્ય અરૂપ, રૂપ નિજ પેખો રે.	૨૪

૧. સ્વર્ગ. ૨. નિમર્ણ. ૩. નરક. ૪. પરમાત્મા. ૫. સાતમા અસ્માન
પર રહેલું ખુદાનું તખ્ત; પરમાત્માનું અકળ સ્વરૂપ. ૬. અહંકારરહિત.

સખી ગૈન ૧ મિદુયુત જીવ જુગજુગ ભટકે રે;	
એ વિષ્ય સહુ શિવ સાક્ષાત, આપ વિસારો રે.	૨૫
સખી ફે ફિકર સહુ નાથ જગના ચઢ્યો રે;	
ફેંકીને ફરવું મસ્ત, દસ્તર પિયુ ગહુ રે.	૨૬
સખી કૌફ કાશનું કાળ આજે કરવું રે;	
કો જાણે રહેશે કાલ તનકું જશે રે ?	૨૭
સખી કૌફ કરમનો દોષ સુખદુખ સ્વપ્નું રે;	
કાયા છે કાચો કુંભ, શ્વાસસગાધ રે.	૨૮
સખી ગાફ ગુરુની બાંધ ઝાલી જાજો રે;	
તાફ અધવચ દરિયે નાવ નહિ તો ડૂબશે રે.	૨૯
સખી લામ લાલચો લાખ ચોર લૂંટારે રે;	
તાફ લૂંટી લેશે નાવ, અલખ ગઢ ધાજે રે.	૩૦
સખી મોમ ધુંધટ ખોલ માયા કેરો રે;	
અહમદ૪ તું અહદ૫ સ્વરૂપ આશુક માશુક રે.	૩૧
સખી નૂન નોખત ઢોલ અનહદ બાજે રે;	
કંઈ નાય તમાસા રંગ અંદર ગાજે રે.	૩૨
સખી વાવ મૂકી દે બહેમ, નિશ્ચય રાખે રે;	
મૂકીને વાસનવસ્ત્ર પિયુ સંગ રાચે રે.	૩૩
સખી હે ૬ હુસનદીદાર તનમન હોમી રે;	
રહેજે જેમ મોજી આપ, આપ સમાધ રે.	૩૪
સખી લામઅલેફ નિર્લેપ આતમ રાજે રે;	
ત્યાં લપ્પનછપ્પન દૈત નહિ કો ચાલે રે.	૩૫
સખી હુમઝા હાજરહજૂર વનવન ક્યાં દૂટે ?	
જેમ ઝાડ મહી રસ એક ૭ મુંજશક્ત્રાકા રે !	૩૬

૧. દેહાત્મબુદ્ધિરૂપી સૂક્ષ્મ અજ્ઞાન. ૨. હાથ. ૩. પકડ. ૪. જીવાત્મા. ૫. પરમાત્મા. ૬. પરમાત્માના દિવ્ય સ્વરૂપનાં દર્શન. ૭. મુંજશક્ત્રાકા અંદર રહેલી ઝીણી સખી.

સખી યે દિલરુઆ યાર ઘટઘટ બોલે રે;	
એ વિણ સહુ શન્ય અસાર મડદાતોલે રે.	૩૭
સખી યે...પાદેહક ^૧ રાખ નિશ્ચય મનથી રે;	
મન મરતાં મોહન આપ યાદવ જોગી રે.	૩૮
સખી ઉદ્દુ ^૨ કકકો સાર ગાઓ પ્રોતે રે;	
જેથી જનમમરણુભય ભય 'રંગ' પ્રતીતિ રે.	૩૯

૬૮

સખી પડવે લીધો પંથ પિયુ પરદેશે રે;	
હું બાળા જોનનવેષ દુખમાં બળતી રે.	૧
સખી બીજે દૈતકપાટ તોડી ચાલી રે;	
મૂકી જન ધોરી વાટ અગમવન હાલી રે.	૨
સખી ત્રોજે મળીયા તણુ ઠગ ધૂનાગ રે;	
લૂંટાઈ હું વન માંછ, જ્યમ ત્યમ ભાગી રે.	૩
સખી ચોથે કીધા ધામ ચારે ઢાડે રે;	
જન વન રઝળી ના ઠામ ક્યાંયે પામી રે.	૪
સખી પાંચમ માર્યા પાંચ નાગ ત્રિષારી ^૩ રે;	
સંયમ કહ વાળી હાથ વિરતિ ધારી રે.	૫
સખી છઠે મળીયા દૈત છ અતિ ભારી રે;	
ઓહંગ શર મારી તાત ^૪ આગળ ચાલી રે.	૬
સખી સાતમ સુરત-વિમાન બેસી જાડી રે;	
જળ થળ સહુ મૂકી વેગ નભપથ પહોંચી રે.	૭
સખી આઠમ મૂકી આઠ ^૫ અદ્ધર ચાલી રે;	
જ્યમ પંખી જાડે આપ અંતર પેખી રે.	૮
સખી નવમે રોડી દાર નવ ઉપવાસી રે;	
ગઢસેના સહુ ગમરાય, બ્યાકુળ ભારી રે.	૯

૧. પરમાત્માનું સ્મરણ. ૨. અનુભવ. ૩. ઝેરી. ૪. તાતાં; તીક્ષ્ણ. ૫. ધ્યાનના આઠ પ્રકાર.

સખી દશમે નાયક દશ શરણે આવ્યા રે;	
ગઢ છતવાની બહુ હોંશ મનમાં મારે રે.	૧૦
સખી અગીઆરસને દિન ઠાકુરદારા રે;	
૧સેનાની કુચી હાથ આવી ઠાડો રે.	૧૧
સખી બારસ ઉઘડ્યાં બાર અંદર ચાલી રે;	
નવ સજ્જે મારગ હાથ ! ક્ષણ ક્ષણ ઉભી રે.	૧૨
સખી તેરસ તિરપુટ-હોજ નહાઇ પ્રીતે રે;	
સજ્જ મનગમતા શણગાર હુમહુમ ચાલી રે.	૧૩
સખી ચૌદશ ચૌદમે માળ ઉપર દીકા રે;	
જાચી એક દિવ્ય અગાશ પિયુજ ખેડા રે.	૧૪
સખી પૂનમ પૂરણકામ હેતે મળીયા રે;	
આસિંગન આપી ત્યાંય કોડે રમીયા રે.	૧૫
સખી અમાસ અંધારી રાત હું તું ભૂલી રે;	
કોઇ અગમ એઅંધ પ્રકાશ પિયુસંગ ખેલી રે.	૧૬
સખી મનદુગ્ધા સહુ આપ ભૂલી આપે રે;	
લહરિ જયમ સાગર માંચ ૪૨ંગ સમાઇ રે.	૧૭

૬૮

(રઘુપતિ રામ હૃદેમાં રહેલે રે—એ રાહ)

દુખિયારી નાર, પિયુ તુજ કાળે રે.—ટેક.

સખી સોમે તે મહાસૂન^૧ જન્મ્યે રે;

૧. સેનાપતિ (એકાગ્રમનરૂપી). ૨. દશ ઇંદ્રિયો અને ચતુર્વિંશ અંતઃકરણની પાર. ૩. ઈંદ્રિયોને અગોચર. ૪. પરમાત્માનું દિવ્ય સ્વરૂપ.

૫. ત્રિકુટીની (જે ભવાંની વચ્ચેની જગ્યા) ઉપર સુરતી ચઢવા માટે છે ત્યારે દૃશ્યના વિલયરૂપ અંધકારમય પ્રદેશ આવે છે તેને ચામીઓ સૂન કે શૂન્ય સંજ્ઞાથી પિછાને છે; અને એની ઉપરનો દૃશ્યના આત્યંતિકવિલયરૂપ અત્યંત અંધકારમય પ્રદેશ તે મહાસૂન.

કેડ બાંધી 'અગમ' ગઢ ચઢીએ રે;
 નાથ દત્ત દિગંબર રે વરીએ, -દુખિયારી૦ ૧
 અંગણવારે તે મનમાળા મણકા રે;
 ફેરી જાપ અજંપા જપીએ રે;
 દિલદુખડાં મહુ વિસરીએ, -દુખિયારી૦ ૨
 સખી બુધે તે બંકનાસવાટે રે;
 જમ વસીએ તે અવધટ ઘાટે રે;
 જમીએ ભેગાં ખેસી ખેલ પાટે, -દુખિયારી૦ ૩
 ગુરુવારે ગગનગઢ ગાળે રે;
 વાજાં પઅનહદ મૃદંગ બાળે રે;
 સૂણી મનકું થેષ થેષ નાચે, -દુખિયારી૦ ૪
 સખી શુકે તે સુખમણ સેજે રે;
 જૂલી સુધબુધ ભેળાં થઇએ રે;
 નાથ સાથે તે રંગ રેલવીએ, -દુખિયારી૦ ૫
 શનિવારે તે ઝરદેજ સમાધિ રે;
 ટળા આધિ ઉપાધિ ને વ્યાધિ રે;
 જન્મમગ્નજીની બીતિ તે ભાગી, -દુખિયારી૦ ૬
 રવિવારે તે જમણાઓ ભાગી રે;
 જાન આતમ તેજ સમાપ્ત રે;
 પિયુરૂપ હું રગરગ રાચી, -દુખિયારી૦ ૭

૧. જેની અજ્ઞાનીઓને ગમ નથી એવો આત્મસ્વરૂપના વિકટ અને
 ખેડાડી માર્ગરૂપ કિલ્લો. ૨. સર્વ આવરણે થી રહિત, આકાશના પણ વસ્ત્રરૂપ;
 શુદ્ધ નિષ્કલંક અક્ષાત્મસ્વરૂપ. ૩. દરેક પ્રાણીના આસોચ્છૈસ સાથે થતો 'સોહું'
 નો સ્વાભાવિક જપ. ૪. જેનો કોઈ પણ જાતનો ઘાટ-આકાર-નથી, એકું
 નિરાકાર નિરંજન આત્મસ્વરૂપ. ૫. યોગીઓને ત્રણ અંત્રીનો ભેદ થતાં
 સંભળાતા અનાહત ધ્વનિ—દશવિધ નાદનું સૂચન છે. ૬, સુષુપ્ત્યા; ખરડાની
 કરોડ-મેઠદ-વચ્ચે થઇને અક્ષર તરફ જતી નાડી. ૭. સમાધિનો એક
 પ્રકાર; મનની સહજ, નિરાલંબ સ્થિતિ. ૮. જ્ઞાન; સૂર્ય.

સાતવાર આ નિશ્ચયનિ આપ રે;
 નાચે 'રંગ' મુદ્રા? સ્વાનંદે રે;
 પોઢે પ્રેમે પિયુજની સાથ, —દુષિયારીં ૮.

૭૦

દિલ લાગી આગ બળતી હિંગારો રે !—ટેક.
 સખી *સન્ડે તે સમણામાં દેખ્યા રે;
 નાથ દત્ત દિગંબર પેખ્યા રે;
 દોડી જઈ ત્યાં તો ચૂકી વાટ, —દિલ ૧
 સખી મન્ડે તે મારગ લીધો રે;
 સાધી મૌન મહામંત્ર સીધો રે;
 મૂકી મેં તો લોક તણી લાજ, —દિલ ૨
 સખી ટચુસડે તે તિરખુટીર ઘાટે રે;
 ભાળ્યાં કંથ તણાં પદ વાટે રે;
 એ તો ચઢવું સજન્યાની ધાર, —દિલ ૩
 સખી વેડનસડે વન વન ભટકી રે;
 ઘોર અધારે કાયાને પટકી રે;
 અંતર્યામી પડી રહી ભટકી, —દિલ ૪
 સખી થસડે તે થાણું વટાવ્યું રે;
 સૂન મહાસૂન હાટ હટાવ્યું રે;
 દિલ ચોંકી ઉડ્યું એકદમ, —દિલ ૫
 સખી ક્રાયડે તે ટેડ ભજેતી રે;
 નાથ નાસી ગયા દહ તાળી રે,
 હાથ આવેલ મોતી ગુમાવ્યું. —દિલ ૬

૧. આનંદથી. * રવિવાર; અંગ્રેજીમાં વારની ગણતરી રવિવારથી થાય છે.
 ૨. જે ભવાંતી વચ્ચેની જગ્યા—ત્રિકુટી; છડા, પિંગલા ને સુપુમ્બા-
 ગંગા, યમુનાને સરસ્વતી-નું મિલનસ્થાન. આને યોગીઓ પ્રયાગ કે ત્રિવેણી
 પણ કહે છે. ૩. બકનાલનું થાણું.

સંદરડેએ તે સાજન મળીયા રે;
 ચાપી હાથે હરખથી હસીયા રે;
 હું તું બૂલી બેઠે સંગ રમીયાં, —દિલ ૭
 વાર ગાઇ અંગ્રીજ ઉમંગે રે;
 'રંગ' નાચે દિગંબર સંગે રે;
 જોથી મૃત્યુ તણું લય ભંગે, —દિલ ૮

૭૧

નવ સૂઝે કામ, કંથ વિદેશે રે.—ટેક.

સખી ચૈતરે ચટપટી લાગી રે; ચિત ચોરી ગયા વનમાળી રે;
 આ તે એકલડું કયમ રહેવાય ? —નવ સૂઝે ૧
 સખી વેશાખે વાલમ નવ મળીયા; મારા મનના મનોરથ નવ ફળીયા !
 સૂનાં મંદિર ખાવા ધાય ! —નવ સૂઝે ૨
 જોઈ માસે તે જીવન ક્યાંય હશે ? મુજ અખળાને દર્શન ક્યારે થશે ?
 વાટ જોઈ જાગી આખી રાત ! —નવ સૂઝે ૩
 સખી અપાઢે આંસુની ધાર વહે; જોઈ સ્વર્ગ તણા સહુ દેવ રહે;
 નાથઅંતર હા ન ભીંજાય ! —નવ સૂઝે ૪
 સખી શ્રાવણે સરવર સહુ ભરીયાં; પશુ પંખી વનસ્પતિ સહુ ફરીયાં;
 મનની મનમાં રહી ગઇ આશ ! —નવ સૂઝે ૫
 માસ ભાદરવો બીકથી થરથરતી, કાયા તરુવર દેખીએ ડગમગતી;
 પાછું જાણી નવ જીવે કહાન ! —નવ સૂઝે ૬
 આસોમાસે તે આશા છૂટી રે; આંખો રોઇ રોઇ મારી પૂટી રે;
 તોયે કરમની દોરી ન તૂટી ! —નવ સૂઝે ૭
 સખી કારતક કરમો કેમ જશે ? મુજ અખળાનું કારજ કેમ થશે ?
 હાથ ફૂર થયા કાં કંથ ? —નવ સૂઝે ૮
 સખી માગશરે મારગ નવ સૂઝે; વેહ જખમ જીગરનો નવ રૂઝે;
 મુખીયા દુખીયાનું દર્દ ન ખૂઝે ! —નવ સૂઝે ૯

પોષ માસે પથારી કીધી રે; જોવા આખ્યાં સહુ નરનારી રે;
 કેમે કરી જીવ નવ બંધ ! —નવ સુએ ૧૦
 મહામાસ મરણનો આવીયો; જોગી વૈદ સદ્ગુરુ લાવાયો,
 નાથમિલનની ખૂટી અમેધ ! —નવ સુએ ૧૧
 સખી ફાગણે ફેરા સહુ ફળીયા; કુંજવને તે નાથજી અમ મળીયા;
 મચી અખીલગુલાલની ધૂમ ! —નવ સુએ ૧૨
 માસ અધિક આનંદનું પૂર વહે; દેહમાન સખી કયમ ત્યાંય રહે ?
 ‘રંચ’ ખેરગી એકજ નૂર ! —નવ સુએ ૧૩

૭૨

(એકવચ્ચ સંદેશો કહેજો શ્યામને—એ રાહ)

સૂણ સહિયર, નિજ કર્મ તણી કથની કહું—ટેક.
 જાનેવારી જગમત્રીશીએ ચઢી,
 જે તે કહે કે વંદો પેલી રાંડ જો;
 માઝા મૂકી જ્યાં ત્યાં ફરતી રાતડી,
 રાત દિવસ એને મન એક સમાન જો. —સૂણ ૧
 ફેબ્રવારી લીધ ફકારી વેશ રી,
 છૂટા મૂકી કેશ ભભૂતિ અંગ જો;
 કાંધે મૂકી બીન? મુખે પિયુગાન જો,
 ચાલી મદિર મૂકી, બૂલી વાટડી. —સૂણ ૨
 માર્ચ માસમાં મન માંડે ગભરાય રી,
 છાતી ફાટી અશ્રુ વહે ચોધાર જો;
 મારગ મૂકી જંગલ લીધી વાટડી,
 ફડફડ કંપે બીક થકી મુજ કાય જો. —સૂણ ૩
 એપ્રિલ માસે એકડંડી પગથી પડી,
 શ્વેતો આવળની પગે ઘોંચાય જો;

- જૂઓ પાડે ઘોર પશુ બિહામણી,
અથડાતી ફૂટાતી ચાલી પંથ જો. —સૂણ૦ ૪
- મે મહિનામાં દીડી મહુલો એક રી,
બેઠા તપસી શાંત ધરી મુખ મૌન જો;
૧શીવ નમાવી લાગી ફરી ફરી પાય રી,
સૂણી શાન્તિ ચિત્ત મૌનવ્યાખ્યાન જો. —સૂણ૦ ૫
- જીન વિતાડી રાત ચાલી પૂરજોસમાં,
મારગ પૂછી આવી ત્રિવેણીવાટ જો;
ગંગા જમુના સરસ્વતી ન્હાઇ આપમાં,
દેહકળ્પ વિસારી ચાલી વાટ જો. —સૂણ૦ ૬
- જીલાઇ માસે મૂકી આશ મેં જનની,
કેડ બાંધી ચાલી હું ૨સક્ષમ રાહ જો;
જાપ અજંપા પિયુ પિયુ જપતી ઉસાજની !
આવી પહોંચી સૂન મહામેદાન જો. —સૂણ૦ ૭
- ઝાંગરેટ માસે જ્યાં વટાવી આપમાં,
ઉપર દોડી વાયુદોટે આલ જો;
રાત અંધારી ધૂમસ વરસે વાટમાં,
ચરચર કંપે કાય હંડની સાથ જો. —સૂણ૦ ૮
- સપ્ટેમ્બરમાં મહાસુનમંડળ હું ઉડી,
સુરતનુરતની પાંખ પવિહંગમવાટ જો;
આંખે અંધારાં ને તન ખાલી ચઢી,
દેખી તેજભભૂક આવી હોંશ જો. —સૂણ૦ ૯

૧. શીર્ષ; માથું. ૨. બંકનાળને વિકટ રસ્તે. ૩. સજની; સહિયર. ૪. પ્રકૃતિ, મહત્ત્વ, અહંકાર ને પાંચ તન્માત્રા; અથવા યોગપદ્ધે, ધ્યાનના આઠ પ્રકાર. ૫. વિહંગમ એટલે પક્ષી, અને વિહંગમવાટ એટલે આકાશ. અત્રે ત્રિકુટીની ઉપરનો, આજ્ઞાચક્ર (દ્વિદલ પદ્મ) છોડ્યા પછીનો સુરતીને ચઢવાનો નિરાલંબ માર્ગ.

અકટોખરમાં દીઠો અગમગઢ પંથ રી,
 શોભા ત્યાંની મુખ વર્ણન નવ થાય બે;
 તેજ તેજ ને તેજ તણો અંખાર રી,
 ફૂલ કુસુમ મુગધ અનેરી હોર બે. —સૂણું ૧૦

નવેમ્બરમાં નાવલીઓ ભરથાર બે,
 દેખાડીને મુખકું નહાસી ક્યાં ગયો ?
 લળી લળી લાગું પાય, નાથજી, શો ગુન્હો ?
 એકલડી અનાથ નથી કોઈ સાથ બે. —સૂણું ૧૧

ડિસેમ્બર માસે તે દર્શન દીધ રી,
 બેસાડી અર્ધાંગે જામ્યો રંગ બે;
 હું તું ભૂલી એક થઈ પતિસંગ બે,
 છોડી સઘળો સંગ જગતની ગંધ રી. —સૂણું ૧૨

અંગ્રેજ મહિના આ પ્રીતે ગાવ રી,
 પ્રીતમ દીઠો નજરો નજરે 'રંગ' બે;
 માયા મોહ કરીને જગનાં ખાખ બે,
 અંગે ચોળી રાખ રચલખ જગાવ રી !! —સૂણું ૧૩

૭૩

(ઝીણા ઝરમર વરસે મેહ—એ રાહ)

સખી અંતરમાં પ્રજરાજ, બાહર શીદ જમ્યે ?
 મૂકી સહુ જનની લાજ, તે પિયુને લજ્યે. —ટૂક.

સખી મેષરાશિમાં કામમેષડે આ, ફાટ્યો અપરંપાર રે;
 સંયમ અગ્નિકુંડ જલાવી, દીધું મેં અલિદાન;
 લડલડ બળતું રે ! —સખી અંતરમાં ૧

સખી વૃષભ આખલો મરત ફરે આ, અભિમાન નવ માય રે;
 પાપમૂળ સહુ સંત વખોડે, વાળ્યું સત્યાનાશ;
 જીતવો તેને રે ! —સખી અંતરમાં ૨

૧. પ્રિય પતિ; પરમાત્મા. ૨. ઉચ્ચ સ્વરે સ્વાનુભવથી જીવલક્ષ્મીની એકતાનું
 જ્ઞાન ગા. ૩. બહરો.

મિથુનરાશિ પિયુ કાજ સખીરી, લીધી બ્રહ્મની દીખ રે;

મન-મરકટ છૂમંતર મારી, કીધું વશ વિચાર;

વલખાં કયમ મારે ?

—સખી અંતરમાં ૦ ૩

કુર્ક આયનો ઘોષ કીધ રી, અંતરનો મેં સાફ રે;

કોષ કાચખો અંગ સમેટી, ફૂલ્યો હૃદયસર^૧ માંહ;

હામે ઠરીયો રે !

—સખી અંતરમાં ૦ ૪

સખી સિંહે સોહં જાપ જપાઇ, હંસ ઉડ્યો આજ રે;

મેરુદંડ મેદાન મૂક્યું ત્યાં, દીઠો મેં નરસિંહ;

પાવન મનખો રે !

—સખી અંતરમાં ૦ ૫

સખી કન્યારાશિ કામ ન સૂઝે, બાળા મન ગભરાય રે;

નાથ નગીના કે દિન મળશે, હૈયું ઠરશે હામ;

ચિંતા સહુ જશે ?

—સખી અંતરમાં ૦ ૬

તુલા ધર્મની તરત મંગાવી, તોલ્યું પુણ્ય ને પાપ રે;

સરખું થાતાં મનખો સધર્યો, મળીયો માનવ દેહ;

વરવા કાળે રે !

—સખી અંતરમાં ૦ ૭

સખી વૃશ્ચિક ડાંખે ત્રિવિધ તાપ હા ! અંતર બાળે બાખ રે;

ડાંખવિવેકે પકડી દીધો ફેંકી બાણું હાથ;

ચિંતા રેશાતા રે !

—સખી અંતરમાં ૦ ૮

વૈશ્વન જનતનમદ છોડી સખીરી, લાગી સફુર પાય રે;

૧. અંતઃકરણરૂપી સરોવર. ૨. શાંતિ. ૩. મહારાજશ્રીના સરખેજના નિવાસ-સ્થાન 'અવધૂત-વિશ્વામ'ના પરમ ભક્ત ઠાકોર મણાજી માલાજીની નોંધ-પોથીમાં નીચે પ્રમાણે પાઠ છે—

ધનુષ ધ્યાનનું ધારી હાથમાં, કર વનમાં સંચાર રે;

નિશ્ચય-બાણે મારી વનપશુ, ફર નિર્ભય જમ માંહ;

ચિંતા શાની રે ?

—સખી અંતરમાં ૦ ૯

શુદ્ધ રાખ્દ ધનુષ છે; તેને અનુસરીને આ પાઠ હોવો જોઈએ. ત્યાં, વનમાં= અંતઃકરણરૂપી વનમાં; નિશ્ચયબાણે='અહંબ્રહ્મ'ના નિઃશંક અનુભવરૂપી બાણથી; વનપશુ=અંતઃકરણના દોષો.

જેયું ત્યાં તો અંદર બહિર, ભરીયા ધનકોઠાર;

તૃષ્ણા ત્યાગી રે !

—સખી અંતરમાં ૯

સખી મકર ? મોહ અતિ મોટો હેલો, પહાડસમી શી કાય રે;

જ્ઞાનજળ બિછાવી ગહરી, પકડી ફેંક્યો બહાર;

જેવા સહુ દોડે !

—સખી અંતરમાં ૧૦

કુંભ કાય કાચો અતિ પોચો, ફૂટતાં ન લાગે વાર રે;

લાખવિરાગે છિદ્ર પૂરાતાં, થાશે સધળું કાજ;

દીલ ન ચાલે રે !

—સખી અંતરમાં ૧૧

સખી મીન માછલી જળમાં પ્યાસી, અચરજ મુજને થાય રે;

સુખસાગર તું સુખ સુખ કરતી, ફરતી બહાર બહાર !

કહેવું શું તુજને ?

—સખી અંતરમાં ૧૨

બાર રાશિ સખી રબારબાર આ, ગાતી મનની માંછ રે;

‘રંગ’ દિવાની મસ્ત થઈને, ફરતી પિયુ સંગાથ !

લવલય નય તેને !!

—સખી અંતરમાં ૧૩

૭૪

સખી જાડ ગળે ફળ આપ, દુખડાં ક્યાં રડીએ ?

માતા વિષ દેતાં હાથ, શી રીત તે જીવીએ ? —ટેક.

સખી વસંતઋતુ વસમી અતિ આવી, મનમાં કંઈ કંઈ થાય રે;

વાલમ તો વિદેશે વસીયા, મંદિર ખાવા ધાય !—દુખડાં ૧

ગ્રીષ્મઋતુ ઉદ્ઘાટ અતિશે, મન માઈ ગભરાય રે;

કાયલડી આ દુહુ દુહુ બોલી, ઉદ્ઘાળજ કોરી ખાય !—દુખડાં ૨

સખી વર્ષાઋતુ વાદળ ચઢી આવ્યાં, ઝરમર ઝરમર મેહ રે;

જલ્મ આલ ઉમંગે મળીયાં, પત્રેહ વધ્યો મન માંછ !—દુખડાં ૩

શરદઋતુ નિર્મળ નલ કેવું ? ચાંદલીયો સોહાય રે;

શ્વાસ રુંધાયો આખર આવી, નાથ હશે, હા ! ક્યાંય ?—દુખડાં ૪

સખી હેમંતે હરિ હરખે મળીયા, ^૧દિલહુજડાની માંહ રે;
 પ્રેમે ભેટી સાથે રમીયા, ખરખર આંસુ જાય !—દુખડાં ૫
 શિશિરઋતુ શરદી સહુ નાહી, આગ બુઝાઈ અંત રે;
 રઆપો મૂકી આપડે સમાઈ, જય જય પિયુ ભગવંત !—દુખડાં ૬
 છએ ઋતુ ગાઈ સખી ગરબે, પિયુ પિયુ ફેરો માળ રે;
 'રંગ' લાગતાં સંગ ત્યજશે, થાશે મન નિઃસંગ !—દુખડાં ૭

૭૫

સખી શરદ પૂનમની રાત, ગરબે રમીએ રે;
 નમીએ સહુ જગની માત, આઘભવાની રે. — ટેક.
 અશ્વિની આળસ પરિહરી સધળી, ઉઘમ અદકો કરવો રે;
 અશુભ વાસના અળગી મૂકી, સમરો અંતરજામ;
 ભવભય તે હરશે. —સખી શરદ ૧
 ભરણી ભક્તિ સાધન મોટું, કલિયુગ માંહી સાર રે;
 પપરાનુરક્તિ શાસ્ત્ર કથે છે, તન મન કર કુર્યાન;
 મનખો સુધરે રે. —સખી શરદ ૨
 કર્મ કૃતિકા અટળ કાયદો, વાવે તેવું લણવું રે;
 બાવળ વાવ્યે કંટક પામે, આંખે કેરી સાખ;
 સહુ નિજ હસ્તક રે. —સખી શરદ ૩
 રોહિણી હૃદયે રામ સમરવા, મૂકી જનની લાજ રે;
 રોમાંચિત તનુ કંઠ ગદગદે, કરવું હરિગુણ ગાન;
 આવાગમન મટે. —સખી શરદ ૪
 મૃગ મીનાદિ એકએકમાં, ક્ષણમાં પામ્યાં નાશ રે;
 પાંચે સુખ માની કયમ દોડે ? મન મૂરખ તું ચેત;
 દ્વ્યાળ વિપારી એ. —સખી શરદ ૫

૧. અંતઃકરણથી આરડો. ૨. અહંકાર. ૩. નિજસ્વરૂપ. ૪. નિર્દોષ.
 ૫. સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રેમ. ૬. સર્પ. ૭. ઝેરી.

આર્દ્રા સખી આતમ ફેરી, ખોજ અંતરે કરવી રે;

બાહિર ફાંફાં મિથ્યા મેલી, અંતરદીપ ઉજળ;

અજવાળું થાશે.

—સખી શરદ૦ ૬

પુનર્વસુ વસુ^૧ આતમ મોટું, અવિનાશી અવધટ ઘાટ રે;

કોડી પથ્થર નાશવંત સહુ, જગધન માટી ઢેપ;

મૂરખ ક્યમ દોડે ?

—સખી શરદ૦ ૭

પુણ્ય દેવ પુરુષારથ મોટો, કરવી નિશ્ચિન સેવ રે;

પરસન થાતાં રિદ્ધિસિદ્ધ સહુ, આવી મળશે આપ;

દુખડાં સહુ જશે.

—સખી શરદ૦ ૮

આલેષા અવતાર માનવી, ફેરી ફેરી નહિ આ આવે રે;

દેહપ્રીતડી છોડ સખીરી, દેવપ્રીતડી જાડ;

અવસર નહિ આવે.

—સખી શરદ૦ ૯

મધા દેહ મંદિર છે મોટું, માંહે દેવ વિરાજે રે;

દર્શન થાતાં સહુ દુખ જશે, ખેડો થાશે પાર;

દર્શન કરીએ રે.

—સખી શરદ૦ ૧૦

પૂર્વા-ફાલ્ગુના ફિકર કાલની, હરિચરણે સહુ ત્યજવી રે;

રાખે ત્યમ આનંદે રહેવું, બાળક પેર નિશ્ચિત;

જય જય થાશે રે.

—સખી શરદ૦ ૧૧

ઉત્તરા-ફાલ્ગુના ફળની ઇચ્છા, રાખે તે નર કાયર રે;

માગે તેથી આગ્રે નાસે, અટલ કાયદો એહ;

ગીતા સાખ પૂરે.

—સખી શરદ૦ ૧૨

હસ્ત હાથ ઓપે શુભ દાને; કંકણની શી શોભા રે ?

શ્રવણ^૨ શ્રવણથી હરિગુણ કેરા, ગાન થકી મુખભાન;^૩

સંત વખાણે રે.

—સખી શરદ૦ ૧૩

ચિત્રા રંગ અનેક દિસે પણ, ચિત્ર એક પટ વાંસે રે;

એક દેવ અનેક વિલસે, જાની ખૂંજે એહ;

મૂરખ શું સમજે ?

—સખી શરદ૦ ૧૪

સ્વાતી હુંદ નિપજવે મોતી, ચાતકઅગન છુઝાવે રે;

ગુરુમુખ પીયૂષ^૧ મોત મિટાવે, મુકિત દિલાવે^૨ સાર;

હરિજન સેવો રે.

—સખી શરદ૦ ૧૫

વિશાખા ગુરુ વિષ્ણુ કોણ મટાડે રોગ સંસૃતિ ઝેરી રે!

નાડ સોંપી ગુરુ હાથ જીવડા, પથ્ય નેક તું પાળ;

ઝ્યાતાયાત મટે.

—સખી શરદ૦ ૧૬

અનુરાધા મન કર્મ વચનથી રીઝવો હરિ સધળે રે;

જડચેતનમાં એહ વિરાજે, નામરૂપમાં ફેર;

બૂલી ક્યમ ભટકે ?

—સખી શરદ૦ ૧૭

જ્યેષ્ઠા ગંગા ઝવામનાસિકા, પદક્ષિણ જમુના જણો રે;

મધ્યા સુખમણ સરસ્વતી માર્છ, ઘટમાં કાશી પ્રયાગ;

અંતર ખોળે રે.

—સખી શરદ૦ ૧૮

મૂળ મૂળ મન સંસૃતિ કેરૂં, કામજળે નભ વધતું રે;

^૬અમંગ-અનલથી બાળે તે તો, પામે તત્પદ^૭ સાર;

જિંધ ન ચાલે રે.

—સખી શરદ૦ ૧૯

પૂર્વાષાઢા પડ્મરિપુ^૮ મોટા, કામ ક્રોધ મદ મત્સર રે;

મોહ લોભ ઘટપુર^૯ વણસાડે, નિશ્ચય કરવા ઠાર;

જ્ઞાનકુદારે^{૧૦} રે.

—સખી શરદ૦ ૨૦

ઉત્તરાષાઢા વેદ શાસ્ત્ર સહ, નેતિ નેતિ પુકારે રે;

ગુરુ વિષ્ણુ મારગ લેશ ન સૂઝે, ધોર અંધારી રાત;

ભૂત ભમે છે રે.

—સખી શરદ૦ ૨૧

શ્રવણ શ્રવણ ગુરુમુખ ફળ આપે, તર્કબુદ્ધિ નવ ચાલે રે;

આપબુદ્ધિ કારાણે મૂકી, સદ્ગુરુચરણ તળાંસ;

મસ્તક નામી^{૧૧} રે.

સખી શરદ૦ ૨૨

૧. પીયૂષ; અમૃત. ૨. અપાવે. ૩. જન્મમરણ. ૪. ડાણ. ૫. જમાણું.

૬. નિર્લેપતાપી અગ્નિ. ૭. પરમાત્મસ્વરૂપ. ૮. શત્રુ. ૯. શરીરરૂપી નગર.

૧૦. જ્ઞાનરૂપી કુહાડાથી. ૧૧. નમાવી.

ધનિષ્ઠા સદ્ગુરુ ધન મેરો, અક્ષય અવિચળ આપ રે;
ખીજું ધન સહુ જાણુ મૃત્તિકા, ક્ષણમાં ^૧વણુસી જાય;
આપ વિચારો રે. —સખી શરદ૦ ૨૩

શતતારકા વિદ્યત, સૂરજ, વિદ્યુર, કિંકર જેના દીન રે;
નૂર હકીકી આતમ રાજે, આન વિનાશી ભાસ;
સતગરુ દેવા રે. —સખી શરદ૦ ૨૪

પૂર્વાભાદ્રપદા વશ થાએ, ભાવભક્તિથી દેવ રે;
લૂખી ભક્તિ કામ ન આવે, દેવ ન મૂઢ ગમાર;
અંતર ઉગ્રીછે રે. —સખી શરદ૦ ૨૫

ઉત્તરાભાદ્રપદા ગુરુ દેવે, એક ભક્તિ પરજ જેની રે;
તે સમજે, નર આન ન ખૂઝે; ચૂંથે શાસ્ત્ર હજાર;
પંડિત નવ પામે. —સખી શરદ૦ ૨૬

રેવતી રામ જહાં વિદ્યસે ત્યાં કામ ન નજરે આવે રે;
કામરાજ ત્યાં રામ ન દિસે, સાથ ન તમ^૫પરકાશ;
નિશ્ચે જાણો રે. —સખી શરદ૦ ૨૭

સત્તાવીશ નક્ષત્ર^૬ તણી આ માળા ગૂંથી ^૭‘રંગે’ રે
ધારો સહિયર ઠંઠ ઉમંગે, આભૂષણ^૮ એ સાર;
જય જય જગ થાશે. —સખી શરદ૦ ૨૮

૭૬

(સહિયર આવો રે—એ રાહ)

આખર ખોટી રે, માનવી, ભજી લે જગકરતાર;
કરુણા ^૯નાવે રે, જમને, મારે અતિશે માર. —આખર૦ ૧
ધન સુત દારા રે, અંગલા, રહે સહુ ત્યાંનું ત્યાંય;
જાનું એકલ રે, જીવડા, ખેલી કોઉ ન થાય. —આખર. ૨

૧. હવું ન હવું થઈ જાય. ૨. ચંદ્ર. ૩. જાણે; પિછાને. ૪. સર્વશ્રેષ્ઠ. ૫. અધિકાર. ૬. નક્ષત્ર. (!) નક્ષત્રો (!!) મોતી. ૭. ઈશ્વરી પ્રેમરૂપ રંગથી. ૮. ધરેણાં. ૯. ન આવે.

સગપણુ સાચું રે, સંતનું, જેથી સુધરે કાળ;
 જ્ઞાન સ્વરૂપનું રે, થાય જો, જીવતાં કરી લે રાજ.—આખર૦ ૩
 દેહ ધરીને રે, ના લજ્યા, પ્રીતમ પ્રાણાધાર;
 અંત અંધારું રે, પ્રાણિયા, યોદિશ કાં લટકાય ?—આખર૦ ૪
 પોથાં થોથાં રે, પડિતા, કામ ન આવે લગાર;
 ભણતર ખોટું રે, માટીનું, માને મોટું ગમાર.—આખર૦ ૫
 હું હું કરતોરે, કાં ભમે ? હુંનું મૂળ વિચાર;
 શબ્દાતીત રે, શામળાથો, શાસ્ત્રે ^૧નાવે પાર.—આખર૦ ૬
 લક્ષ લહીને રે, જે રહે, સમજે સખજો સાર;
 સદ્ગુરુ સાને રે, જે ગ્રહે, જામે 'રંગ' અપાર.—આખર૦ ૭

૭૭

હરિગુણ ગાયો રે, પ્રીતથી, થાશે ખેડો પાર;
 નહિ તો રોશો રે, આખરે, પડશે જમનો માર.—હરિગુણ૦ ૧
 ચાર દિવસનું રે, ચાંદણું, ધન જોખન અધિકાર;
 મૂળ વિચારો રે, મૂળથી, નાહક થાશે ખવાર.—હરિગુણ૦ ૨
 પોથાં મૂકી રે, પડિતો, કરો પંડવિચાર;
 અક્ષર આધો રે, એ વસે, ખોલો અંતરદાર. —હરિગુણ૦ ૩
 ચરણ તળાંસો રે, સંતનાં, દેશે સાને જ્ઞાન;
 આપ ભૂક્ષાતાં રે, આત્મનાં, થાશે હૃદયે જ્ઞાન.—હરિગુણ૦ ૪
 રેરામા મૂકી રે, રામનું, લેવું નિશ્ચિન નામ;
 અક્ષર ફેડી રે, અંતરે, જોવું અક્ષર^૨ ધામ. —હરિગુણ૦ ૫

૧. ન આવે. ૨. સ્ત્રી. ભજન પુરુષને હૃદયેશીને લખાએહું છે, એટલે સ્ત્રી-ચિંતનના ત્યાગની વાત છે; બાકી, જેવી રીતે પુરુષસાધકને સ્ત્રીવિષયનું ચિંતન અકલ્યાણકારક ને સાધનામાં વિન લાવનાર હોવાથી ત્યાગ્ય છે તેવીજ રીતે સ્ત્રીસાધકને માટે પુરુષવિષયનું ચિંતન પણ સર્વથા ત્યાગ્ય છે. અહીંયાં સ્ત્રી-શબ્દ કામવાસનાનો નિદર્શક છે; એમાં માત્ર સ્ત્રીજાતિ પ્રત્યે કટાક્ષ જોવું નથી.
 ૨. પરમાત્માનું અવિનાશી સ્વરૂપ.

નિશ્ચય-નાભે રે, જો ચંદે, શ્રદ્ધા શબ્દ ફેલાય;
 સુરતસુકાને રે, કોક હી, ભવસાગર તરાય. —હરિગુણ ૬
 દેહ બૂલીને રે, દેવને, ભજતાં દેવ થવાય;
 દેહે દેવ રે, દેખતાં, આપ વિદેહી થાય; —હરિગુણ ૭
 ગુણગુણ કરતાં રે, ભૃંગ જો, થાય અગુણ અવાફ;
 પર રસ પેખી રે, ત્યાં ઠરે, બૂલે સધજો થાક. —હરિગુણ ૮
 જુગતે જાણે રે, જોગીઓ, વિરલો પામે પાર;
 અંદર ભાજે રે, આપથી, જામે 'રંગ' અપાર. —હરિગુણ ૯

પ્રભુનો મારગ રે, શૂરાનો, કાયરનું નહિ કામ;
 દેખી ભાજે રે, ભીરુઓ,^૧ અધવચ હારે હામ.^૨ —પ્રભુનો ૧
 ભક્તિ ભભૂકે રે, અંતરે, ભવભીતિ સહુ જાય;
 અર્ક ઉદેતાં રે, અંતમાં, તમ તે ક્યમ દેખાય ? —પ્રભુનો ૨
 મસ્તક મૂકી રે, માનવી, લેવું હરિનું નામ;
 રૂપાંગ સતીનો રે, જો સજે, ત્યજે જીવનના^૩કામ —પ્રભુનો ૩
 ડગલે ડગલે રે, ડુંગરા, ચઢવા મેરુપ્રાય^૪;
 કંટક શૂનો રે, દેહમાં, ક્ષણ ક્ષણ ત્યાં ભોંકાય ! —પ્રભુનો ૪
 ભૂત ભમે છે રે, ચોદિશે, ડાકુ ચોર અપાર;
 વનવગડાની રે, વાટડી, વનચર ખાવા ધાય ! —પ્રભુનો ૫
 પાણી મૂક્યું રે, કુલશીલે, છોડી લાજ ને માજ;
 નાચું ઉમંગે રે, માંડવે, પહેરી અમૃત-તાજ!! —પ્રભુનો ૬
 દુર્જન દાઝે રે, દેખતાં, કરડે પો'ચાં હાથ;
 અંત બળીને રે, થાકતાં, છેડે આડી વાત ! —પ્રભુનો ૭
 અવળી વાતે રે, ના મૂકે, વીર ટેક લવમાત્ર^૬;
 તૂલ નવ ભક્ષે રે, કેસરી, ભલે દૂટતાં ગાત્ર. —પ્રભુનો ૮

૧. કાયર માણસો. ૨. હિંમત. ૩. પોષાક; શણગાર. ૪. જીવ બચાવવાની
 છુદ્દ ઇચ્છા. ૫. મોટા મેરુ પહાડ જેવા. ૬. જશસ્વી.

નિશ્ચયનાવે રે, જે ચઢે, થાએ બેડો પાર;
 અધવધરાનું રે, ના ચલે, ઉભયબ્રષ્ટ થઈ જાય.—પ્રભુનો ૯
 કુલટાશાપે રે, ના તજે, પ્રમદા પતિનો સાથ;
 જ્યોતિ જાગે રે, પ્રેમની, બાજે પાપસંધાત.^૧—પ્રભુનો ૧૦
 આપ પરાયું રે, જ્યાં શમે, ઝેરવેરની જાત;
 વાતો ટાઢી રે, કાલની, અર્ક^૨ ક્યાંથી રાત?—પ્રભુનો ૧૧
 તેજે તેજ રે, એકરસ, દુખ અંધારું જાય;
 જેને વીતી રે, તેજ હહે, 'રંગ' કેમ શું થાય!!—પ્રભુનો ૧૨

૭૬

સગપણુ સાચું રે, શીલનું, જેથી રીઝે શ્યામ;
 અવર ઉપાસન રે, મેલનું, જેથી ખીજે રામ.—સગપણુ ૧
 વિષયકથાએ રે, કા'નુડો, કદીએ નાવે હાથ;
 બાવળ વાળે રે, કારમા, કંટક વાગે હાથ. —સગપણુ ૨
 ઝશમદમ સાથે રે, પ્રીતડી, કરીએ ચતુર સુજાણ;
 પર ઉપકારે રે, દેહડી, પાથરીએ નિશદિન પ્રાણ.—સગપણુ ૩
 નરક તણાં છે રે, બારણાં, કામ કોષ ને લોભ;
 દાન દયાથી રે, દમમાં, દમીએ મનનો લોભ. —સગપણુ ૪
 ચોરી ચાડી રે, ના કરે, ઢાંકે દોષ જે આન;
 નિંદા ત્યાગે રે, નારકી, પોષે સદ્ગુણ ખાણ. —સગપણુ ૫
 હિંસા મનથી રે, ના કરે, દેહવેણથી અન્ય;
 ખૂંડે ભાષે રે, ના કદી, જીવતર તેનું ધન્ય. —સગપણુ ૬
 તપસંતોષે રે, જે રહે, મુખમાં હરિનું નામ;
 નિદ્રાસ્વાને રે, ના શમે, ચિંતે હરિનું ધામ^૪. —સગપણુ ૭
 પ્રભુની લીલા રે, સાંભળે. ગાએ હરિજગાન;
 સજ્જન સેવે રે, ભાવથી, ઉર નાણે^૫ અભિમાન. સગપણુ ૮
 જન્મમરણની રે, ચક્કીમાં, પીસે નિશદિન કાળ;
 કાક કરોડે રે, ઊગરે, વિરલો સદ્ગુરુબાળ.^૬ —સગપણુ ૯

૧. પાપસમૂહ. ૨. સૂર્યમાં. ૩. મનોનિગ્રહ તે શમ; અને કૃદ્વિયનિગ્રહ તે દમ. ૪. સ્વરૂપ. ૫. ન આણે. ૬. જેના ઉપર સદ્ગુરુનો પંજો પડેલો છે તેવો.

મનને મારી રે, જો મરે, ફરી ફરી મરવું જાય;
 એ વિષ્ણુ મુક્તિ રે, ના મળે, છો કર કોટિ ઉપાય !—સગપણુ ૦ ૧૦
 જ્ઞાનવિરાગે રે, જો લહે, વિંધે નામનિશાન;
 નામી માંહે રે, દેવ દિસે, ભૂલે દેહનું જ્ઞાન !—સગપણુ ૦ ૧૧
 અક્ષર અળગો રે, 'રંગ' એ, અંતરમાં નિઃસંગ;
 જાણી જાગે રે, જોગીઓ, ભવભય થાએ ભંગ !—સગપણુ ૦ ૧૨

૮૦

હરિજન આવો રે, હેતથી, ધરીએ હરિનું ધ્યાન;
 ગુણીજન ગાઓ રે, પ્રીતથી, હરિજનશ નિર્મળ ગાન.—હરિજન ૦ ૧
 ચાર દિવસનું રે, ચાંદણું, જીવન ક્ષણભંગુર;
 વિજળી ઝખૂકે રે, આલમાં, જોખન વારિપૂર. —હરિજન ૦ ૨
 ધન પદમાટી રે, માનવી, ખરતાં ન લાગે વાર;
 ક્ષણ ક્ષણ ભક્ષે રે, જીંદગી, ઓથે રહીને કાળ. —હરિજન ૦ ૩
 મનની મનમાં રે, રહી જશે, જીવતાં ન જાણ્યા મહેશ;
 આખર અંધારું રે, થઈ જશે, કાળ ઝાલશે કેશ.—હરિજન ૦ ૪
 ભજન કરી લે રે, ભાવથી, જ્યાં લગી શ્વાસોચ્છ્વાસ;
 જીવ મુસાફર રે, જગતમાં, આખર કોઈ ન પાસ !—હરિજન ૦ ૫
 કર્મ સંગાતે રે, જીવડા, જીવું જન્મદરબાર;
 લાડી વાડી રે, ગાડીઓ, કામ ન આવે લગાર. —હરિજન ૦ ૬
 જીવતાં જાલી લે, તે તરે, બીજા ખતા ખાય;
 મનુષ્યસમોએ રે, માનવી, દુષ્ટતા ખાવા ધાય. —હરિજન ૦ ૭
 સંતસમાગમ રે, જો કરે, સૂઝે સવળો પંથ;
 કર્મીતીત રે, તો લહે, લક્ષે આવે કંથ. —હરિજન ૦ ૮
 વ્રત જપ તીરથ રે, તે સમે, કોઈ ન ઝાલે ખાંચ;
 કાયા ધોધ રે, અમૃતે, અંતર્મેલ કયમ જાય ? —હરિજન ૦ ૯
 જ્ઞાનસરિતા રે, નિર્મલા, સ્નાને મુક્તિ થાય;
 શમદમધાટે રે, જો ચઢે, 'રંગ' નાથ દરસાય.—હરિજન ૦ ૧૦

પશ્ચિમ વાની રે, વાદળી, ઝેરી બરખા થાય;
 સદ્ગુણ ખેત રે, ખેરવી, વેલો ખાવા ધાય !—પશ્ચિમ૦ ૧
 ચાર ચક્ષુએ રે, ના જડે, જગજીવન અમાપ;
 અંદર ઓપે રે, આતમા, થાય અજ'પા જપ.—પશ્ચિમ૦ ૨
 એમાં શું શું રે, એમ વદે, નાસ્તિક એ બકવાદ;
 કંઠે પ્રાણ રે, આવતાં, કોણ સૂણશે સાદ ? —પશ્ચિમ૦ ૩
 માન મૂકીને રે, માનવી, સંતચરણ પ્રણામ;
 સેવા અદકી રે, જો કરે, આવે આપની કામ.—પશ્ચિમ૦ ૪
 ભાગે ભીતિ રે, મોતની, જમડાં નાસી જાય;
 જાગે જ્યોતિ રે, અંતરે, મુક્તિમેવા ખાય. —પશ્ચિમ૦ ૫
 શ્રદ્ધાસીડી રે, જો ચઢે, શૂન્ય માનસર ન્હાય;
 મુક્તા ભાષે રે, હંસલા, વાયસ વિષા ખાય !!—પશ્ચિમ૦ ૬
 પરની પડતી રે, મેલીને, આપ હિસાબ તપાસ;
 દેવું ચૂકે રે, દાનથી, લક્ષ્મી આવે પાસ ! —પશ્ચિમ૦ ૭
 આઘો દિસે રે, અજને, પાસે પુણ્યપ્રકાશ;
 દ્રષ્ટે નાવે રે, અંધને, અટવાએ ચારે પાસ !—પશ્ચિમ૦ ૮
 લાખ અનુભવ રે, અંધના, એ સહુ આખર રાખ;
 ક્ષણમાં દેખે રે, દેખતો, બીજા થાશે ખાખ !!—પશ્ચિમ૦ ૯
 રાખ લંગોટી રે, લાખ છે, લાખો રાખ સમાન;
 બંદર નાચે રે, બંદરે, મૂડી ચણક પ્રમાણ !—પશ્ચિમ૦ ૧૦
 ઉપર ટોપી રે, તંગડી, માંહે જૂની ખાણ;
 ગાલ બળવે રે, ગોરીલો, સમજે ચતુર સુગણ !—પશ્ચિમ૦ ૧૧
 મુસ્તક મૂકી રે, મારુતે, સેવ્યા રામ રહીમ;
 ધરધર પૂજે રે, 'રંગ' એ, હનુમાન બલભીમ !—પશ્ચિમ૦ ૧૨

(હું તો વરી છું નહાંકી નાથને રે—એ રાહ)

૧ હું તો નમું છું અનસૂયાસુતને રે;

નાથ દત્ત દિગંબર અવધૂતને રે ! ૮૬૦

ઘટઘટમાં તે દેવ બિરાજે રે;

અત્રિઋષિનું તપ એ તો રાજે રે.—હું તો ૦ ૧

પ્રેમરંગે તે વસ્તર રંગે રે;

ભગવો ભેખ માયાનટી સંગે રે. —હું તો ૦ ૨

જ્ઞાણે સહ્યાદ્રિશિખરે વાસો રે;

કાધો ઔદુંબર તળે ખાસો રે. —હું તો ૦ ૩

પાસે ઉભી કપિલા ધેનુ રે;

ધ્યાન ભસે વગાડે સોહં વેણુ રે. —હું તો ૦ ૪

માલા કમંડલુ કર સોહે રે;

શક્તિ ઉમરુ વગાડી જગ મોહે રે. —હું તો ૦ ૫

ભૂરી ભૂરી શિર જટા દીપે રે;

દેખી આંખ તણી પ્યાસ છીપે રે. —હું તો ૦ ૬

જ્ઞાણો માહરગઢમાં સૂતો રે;

જ્ઞાણે ગંગાજળે નિત ન્હાતો રે. —હું તો ૦ ૭

સાથે સંતમહંતનું ટોળું રે;

નાસે પવનગતે કયમ જોળું રે ? —હું તો ૦ ૮

કુરુક્ષેત્રે તે આચમન કરતો રે;

રંગાધર્વનગરે તે હરિ ધ્યાન ધરતો રે.—હું તો ૦ ૯

ધૂતપાપેશ્વરે ભસ્મી ધારે રે;

કરહાટે પ્રાતઃસંધ્યા કારે રે. —હું તો ૦ ૧૦

૧. આમાં ભગવાનના દત્તાત્રેયાવતારની નિત્યચર્યા વગેરેનું વર્ણન છે. આમાં અને આ પછીની ગરબીમાં વર્ણવેલી ક્ષીલા વિષે વિશેષ જાણવાની ઇચ્છા થાય તેમણે દત્તપુરાજી, ગુરુચરિત્ર વ. સંસ્કૃત મરાઠી ગ્રંથો જોવા.

૨. (!) જાણગાપુર (!!) ગિરનાર.

- બિહ્વાઝોળી ખભે શ્રુતિ ગાવે રે;
 કોલ્હાપુરે અલખ જગાવે રે. —હું તો ૦ ૧૧
 પંઢરપુરે તે તિલક લગાડે રે;
 પાંચાલપુરે ભોજન કરે કાડે રે. —હું તો ૦ ૧૨
 તુંગભદ્રામાં જળપાન કરતો રે;
 બદરીનારાયણે કથા સૂણતો રે. —હું તો ૦ ૧૩
 રૈવતગિરિ પર વિશ્રાંતિ રે;
 સાયંસંધ્યા પશ્ચિમાબ્ધિ થાતી રે. —હું તો ૦ ૧૪
 બહાલો બાગકની ગોડે ખેલે રે;
 નિશ્વનંદમાં મસ્ત થઇ ડોલે રે. —હું તો ૦ ૧૫
 બહાલે ભોગની તે દીક્ષા લીધી રે;
 સહસ્રાર્જુનને મુક્તિ દીધી રે. —હું તો ૦ ૧૬
 બહાલે પ્રલહાદને જ્ઞાન તે દીધું રે;
 રાજ અલર્કનું કામ કીધું રે. —હું તો ૦ ૧૭
 બહાલે ઇંદ્ર તણી લાજ રાખી રે;
 ગુણ ગાતાં શેષજીભ થાકી રે. —હું તો ૦ ૧૮
 બહાલો ભાવ તણો એક બૂખ્યો રે;
 'રંગ' પ્રેમ ભેદ તૂર્ત ખૂક્યો રે!! —હું તો ૦ ૧૯

૮૩

- હું તો વરી ખું શ્રીપાદ્યતિને રે;
 નાથ નૃસિંહસરસ્વતી પતિને રે; —ટેક.
 બહાલે વિધવિધ લીલા કીધી રે;
 હીનદીનોને મુક્તિ દીધી રે. —હું તો વરી ૦ ૧
 બહાલો ધોખીનો ભાવ ભેદ રીઝ્યો રે;
 રાજ આપીને ખુશ કરી ભેજ્યો રે. —હું તો વરી ૦ ૨
 બાધા રાખીને શેઠ એક નિસર્યો રે;
 ધન યોગણું પામી નવ વિસર્યો રે. —હું તો વરી ૦ ૩

વાટે ચોરોએ વધતાં, પ્રગટયો રે;

મારી ચોરોને ભક્ત ઊઠવીયો રે. —હું તો વરી૦ ૪
શળ થકી દિજ એક તડકડતો રે;

અન્નત્રાસ ન એકેય ખાઇ શકતો રે.—હું તો વરી૦ ૫
મહેર કીધી ને અન્નદવા દીધી રે;

દર્દ નાહું એવી સુધ^૧ લીધી રે. —હું તો વરી૦ ૬
અન્નપૂર્ણા પરે દયા કીધી રે;

જ્ઞાલે ઝાલરની શીંગો પ્રીતે ખાધી રે.—હું તો વરી૦ ૭
વેલ કાપીને ચરદાન દીધું રે;

દળદર જન્મોજન્મનું હરી લીધું રે! —હું તો વરી૦ ૮
શિરોળગામની તે ભાવિક નારી રે;

મૃત પુત્ર જીવાડી જ્ઞાલે તારી રે. —હું તો વરી૦ ૯
વંધ્યા ભેંસ તણું દુધ પીધું રે;

મૂઠ ખાળકને જ્ઞાન દીધું રે. —હું તો વરી૦ ૧૦
દિજ વિદ્યામદે બહુ માત્યા રે;

દેશોદેશ કરી વાદ જીત્યા રે. —હું તો વરી૦ ૧૧
જ્ઞાલે હીનમુખે એ હરાવ્યા રે;

વેદવાદ કરાવી મદ ઉતાર્યા રે. —હું તો વરી૦ ૧૨
વિશ્વરૂપ બતાવી યતિ તાર્યો રે;

દાસ અન્યો ત્રિવિક્રમ હાર્યો રે. —હું તો વરી૦ ૧૩
માહરગદની તે સતી એક નિસરી રે;

રોગી પતિ લઇ ઘર વિસરી રે. —હું તો વરી૦ ૧૪
વાટે મોત થતાં જ્ઞાલો ધાયો રે;

પતિ ઊઠાડી ભક્તમન ભાયો રે. —હું તો વરી૦ ૧૫
તણ જણની રસોઈ વિપ્રે કીધી રે;

પ્રેમ દેખી જ્ઞાલે ભિક્ષા લીધી રે. —હું તો વરી. ૧૬

વસ્ત્ર ઢાંકી હજારો જમાડયા રે;

લીલા કરીને નિંદક સજાવ્યા રે. —હું તો વરી૦ ૧૭

અહા ! વખ્યા તણો ભાવ કેવો રે ?

સાઠ વર્ષે કન્યાસુત દહાવો રે ! —હું તો વરી૦ ૧૮

આવી લીલા કંઈ કંઈ કીધી રે;

કોઠ મટાડી વિપ્રસુધ લીધી રે. —હું તો વરી૦ ૧૯

શુભક કાળે તે પક્ષવ આપ્યાં રે;

ભાવભૂખ્યા તે સદ્ગુરુ જાણ્યા રે. —હું તો વરી૦ ૨૦

નિમેષ મહીં તંતુકને રે,

શ્રીશૈલ્ય બતાવી હર્યુ દુઃખને રે. —હું તો વરી૦ ૨૧

દિવાળીએ લીલા કીધી રે;

આઠ રૂપ ધરી બિક્ષા લીધી રે. —હું તો વરી૦ ૨૨

ગાથુગાપુરનો તે ખેડુત તાર્યો રે;

પાક હજારો મણુ ઉતાર્યો રે. —હું તો વરી૦ ૨૩

ઉચ્ચનીચનો બેદ ન જાણ્યો રે;

એક મનનો તે ભાવ વખાણ્યો રે. —હું તો વરી૦ ૨૪

ચાર અઢાર ને છએ થાકે રે;

દેવ દાનવ કંપે ધાકે રે. —હું તો વરી૦ ૨૫

એક સેવા તણી હું તો ભૂખી રે;

સ્વર્ગસંપત્તિ એ વિણુ લૂખી રે. —હું તો વરી૦ ૨૬

દયા કરીને દીન ઉદ્ધારો રે;

મારા દોષ હજારો વિસારો રે. —હું તો વરી૦ ૨૭

તપસ્ય બેતાપ કંઈ નવ જાણું રે;

વાંકુચૂકું સ્ત્રીકાચે આ ગાણું રે. —હું તો વરી૦ ૨૮

મન થાક્યું ને વાણી વિરામી રે;

‘રંગ’ રંગે તું ગુરુ લય પામી રે. —હું તો વરી૦ ૨૯

- તું તો દત્ત દિગંધર બજને રે; —ટોક.
 ફડકપટ મનનાં સહુ ભજને રે.
 અવળી વાતે તે અવળું સૂઝે રે;
 નામરસાયણે ધા ફેડે રે. —તું તો ૦ ૧
 મિત ખાવું પીવું ને મિત સૂવું રે;
 સૂર સાધીને હરિનામ લેવું રે. —તું તો ૦ ૨
 ઘટઘટમાં તે હંસલો જોલે રે;
 મળે સાચા ગુરુ તો સાન જોલે રે. —તું તો ૦ ૩
 ઉલટી સેર ગગનમાં ઉડતી રે;
 મારી સર્વેને આપ વિરમતી રે. —તું તો ૦ ૪
 સૂતાં સૂતાં તે નિશ્ચિન જાગે રે;
 ઊંઘે જાગૃતિમાં નિંદ જાગે રે. —તું તો ૦ ૫
 એક અખંડ વિજળી ઝળૂકે રે;
 નેનનેમ સહુ ત્યાં ચૂકે રે. —તું તો ૦ ૬
 એવો 'રંગ' અલૌકિક જામે રે;
 વણુ જોયે ન પાર કો પામે રે ! —તું તો ૦ ૭
 મૂકી આજસ સાધન કરવું રે;
 મૂઆ પહેલાં તે જીવતાં મરવું રે !! —તું તો ૦ ૮

- હું તો માગણુ ગુરુધર દાસી રે;
 એક સેવા તણી ઉપવાસી રે. —ટોક૦
 એઠા દૂકડો તે ગુરુ તમ આપો રે;
 મારી જન્મોજનમની જૂખ કાપો રે. —હું તો ૦ ૧
 જાણી વરી છું તમારા નામને રે;
 શું કરું આ દામ ને ચામને રે. —હું તો ૦ ૨

ખાનપાનમાં ચિત નવ ઠરતું રે;

અનુમાનું એ નિશ્ચયિન રડતું રે.

—હું તો ૧. ૩

પ્રેમજળે તે પગ તમ ધોઈ રે;

મેલ અંતરનો નિજ ખોઈ રે.

—હું તો ૧. ૪

કાયા બાળીને દીપ જલાવું રે;

તેજે તેજ મધ નિત રહેવું રે.

—હું તો ૧. ૫

ભોગ રમકડાં નવ ગમતાં રે;

દેખી વિષયીજનો મન હસતાં રે.

—હું તો ૧. ૬

નામરૂપસારો લાગી રે;

મુરુશબ્દ થકો હું તો જાગી રે.

—હું તો ૧. ૭

એકવીતી ન બીજો જાણે રે;

‘રંગ’ મૈન ગ્રહી મોજ માણે રે !

—હું તો ૧. ૮

૮૬

(મન વું શીદને ચિંતા કરે—એ રાહ)

સૂતો શું તાણીને સોડ ? આખર ઉડશે સંઘળા કોડ.—ટેક.

ભાવ થકો ભગવાન ભજ્યા ના, ભોજનભક્તિ કીધી;

દેહ-દેવ પૂજ્યા બહુ કોડે, પ્રાંતિ શુક્તિ ? કર લીધી. —સૂતો ૧

‘યદદૃષ્ટ’ તન્નદૃષ્ટ’ શ્રુતિનો ના સૂચો ટંકાર;

અહંકાર આડે ઊભો જ્યાં, આખર પડશે માર.

—સૂતો ૨

પાંચ કોટની અંદર ઓપે, આત્મગજદરબાર;

ચૌદ માળની ઉપર બેઠો, શૂન્ય તણો સરદાર.

—સૂતો ૩

વયમાં રંગહરાં પાણી જલચર ફાડી ખાવા ધાય;

ઉતારો અંદર અતિ ગભરાએ આન ગતિ શી થાય ? —સૂતો ૪

ખૂડતાની બાંહે વળગીને, ખૂડે મૂઠ ગમાર;

બેદુ મરમી પાર ઉતારે, પલક ન ભાગે વાર.

—સૂતો ૫

નીતિનાવડે ચઢજે પ્રાણી, સદ્ગુરુ નાતિકા સાર;

પ્રેમભરતીમાં વહેવું મૂકી, થા ‘રંગ’ ભવપાર.

—સૂતો ૬

- ધાર્યું ધરણીધરનું થાય; મૂરખ, કાં મન તું પસ્તાય ? —ટક.
- એક ધાસથી જમ નિપજાવે, અંતે સહુ લય થાય;
અણુ રૈણુમાં બાપી સઘળે, સચિત્સુખ સોહાય. —ધાર્યું ૧
- ચંદા સૂરજ પહેરે ભરતા, રાતદિવસ નિર્માન^૨;
ધરતીમાતા દૂઝે વિધવિધ, ઋતુકાળસમ ગણ. —ધાર્યું ૨
- મેઘ વરસતો અમૃતવૃષ્ટિ, ચાતક મન હરખાય;
ઝસ્વાતીઋક્ષે મોતી પાકે, કામ અનેરાં થાય. —ધાર્યું ૩
- ધાર્યું થાયે તુજથી જીવડા, કાં ન કરે તું રાજ ?
અભિમાન રાખી મૂરખ મન, કાં વણસાડે કાજ ? —ધાર્યું ૪
- એક સળી ના ઊઠે તુજથી, વૃથા કરે ગુમાન;
શરણુ ગહેજ સાહેબનું મનથી, તો દુખ થારો હાન^૫. —ધાર્યું ૫
- તુજને તુજનો પંડ પ્રાણિયા, એ સહુ જજનો બાપ;
અકળ કળા કર્તાની, કાઢે કાણુ એહનું માપ ? —ધાર્યું ૬
- ચોગ્ય સમે સહુ આવી મળાતું, જેહ જેહને ભાગ;
વણુમાઝ્યે દુખ સુખ પણુ પામે, હંસ મોતી વિદ્^૬ કાગ. —ધાર્યું ૭
- દેહભરોસો છોડી પ્રાણી, દેવભરોસો રાખ;
અવિચળ આતમ જોળખ હેડે, ' રંગ ' અમીરસ ચાખ. —ધાર્યું ૮

- ભગે શું મૂરખ ભૂત અનેક ? ઈશ્વર છે સઘળે એ એક. —ટક.
- પાણી અંબુ જલ વારિ આપમાં, નામ વિના નદિ બેદ;
જબાબ બરફ રૂપે જૂદાં પણુ, અંત વારિ સહુ એક. —ભાગ્યે ૧
- સ્થામ કોલસો મેલો દિસે, હીરો અગમ્ય તેજ;
રાગદ્વેષથી જગત નચાવે, તત્ત્વ એહનું એજ. —ભાગ્યે ૨

૧. રજકણ. ૨. નિરક્ષિમાન. ૩. સ્વાતી નક્ષત્રમાં. ૪. શ્રદ્ધ. ૫. નષ્ટ-
૬. વિદ્યા. ૭. વરાળ.

ઝી પુમાન નપુંસક કહાવે, દેવી દેવ પરપક્ષ;
 'લિંગ' થકી લિંગી બુદ્ધે એ, સચ્ચિદ્રૂપે આમ્. —ભજો ૩
 નામરૂપનો સકલ પસારો, માયાનો દરબાર;
 માયી દરબારી ન્યારો છે, ખેલે અંદર બહાર. —ભજો ૪
 આદિઅંતમાં 'રંગ' બિરાજે, મધ્યે મૃગજલ તૂત;
 દેખી મૃગલાં દોડે અધાં, શાની પરખે ભૂત. —ભજો ૫
 એલ સમેટે આપ ખેલાડી, ખેલે ધમ્માસાર;
 'રંગ' નાટકી નટવર ખેલે, નામ રૂપ મોઝાર. —ભજો ૬

૮૯

(ઓ મન ભમરા—એ રાહ)

મન મૂઠ અબજા ! ફાંફાં કાં મારે છે અમઘાં આલમાં ?
 વળ મૂળ નિશાન, જોણે રે સંરક્ષણ કીધું ગાલમાં. —ટેકો
 પળપળમાં જાય કહાં દોડી, શરણું ભગવંત તણું છોડી ?
 આખર નાવે ફૂટી કોડી. —મન મૂઠો ૧
 અમૃત કીધું દેવા કાળે, સ્તન દૂધ ભર્યું બાળક કાળે;
 ફળ ફૂલ અન્ન પૃથ્વી રાળે. —મન મૂઠો ૨
 ખડતુલુચી પશુને સંતોષે, કીડી કણ મણ હાથી પોષે;
 ભજશે ના તે આખર રોશે. —મન મૂઠો ૩
 દિવસે પ્રગટે બાનુદેવા, રાતે શશીતારકની સેવા;
 ઋતુઓ અરપે વિધવિધ મેવા. —મન મૂઠો ૪
 સાગરમાં ભરતી લાવે છે, વાદળથી જળ વરસાવે છે;
 આકાશે ચાપડ ચઢાવે છે. —મન મૂઠો ૫
 લખ ચોરાશી જાતિ કીધી, કળ કર્મ તણે હસ્તક દીધી;
 વિધવિધતામાં ન કમી કીધી. —મન મૂઠો ૬
 જે ઘટ ઘટ માંહી ખેલે છે, બાજીર અબજો ખેલે છે;
 જે જાણે તે 'રંગ' રેલે છે. —મન મૂઠો ૭

૧. (i) જાતિ; (ii) ચિન્હ. ૨. સૂર્ય. ૩. સોલો. ૪. ધનુષ. ૫.
 આનંદ ભૂંટ છે.

મન મર્કટ રે ! કેમ જામે છે નિત નિત વૃત્તન ? બાળીએ ?
 સુખસમણું રે, લેશ ન એમાં, કળથી અંદર બાળીએ. —ટેક.
 જેમ જેમ રમાડું હું તુજને, તેમ તેમ પ્રજાડે તું મુજને;
 ફટ ફટ રે ન-ગણારે ફટ તુજને ! —મન મર્કટ ૧
 વિશ્વતણી આ વાડી રૂપાળી, ફળપ્રુષ્પોથી સભર નિહાળી;
 બાન ગયો તું છેક જ ભૂલી. —મન મર્કટ ૨
 ઉપરથી અમૃતસમ આપે, માંહે ઝેર હલાહલ દીપે;
 હાથે કંટકખીજ કયમ રોપે ? —મન મર્કટ ૩
 વન છોડી વનમાળી દૂડે, જે માગે તે આપે મોઢે;
 ચઢ નિષ્કામ તણે વરધોડે. —મન મર્કટ ૪
 કામકિરાતે જળ જિછાવી, મૂઢ તને એ અતિ મન ભાવી;
 કાં હાથે હીરાકણી ખાવી ? —મન મર્કટ ૫
 શી રીતે તુજને સમજાવું ? વિષય કેઈ હા ! કેમ જૂલાવું ?
 દિવ્ય ઔષધિ ક્યાંથી લાવું ? —મન મર્કટ ૬
 જ્ઞાનસુધારસ જુદ પીએ જો, મોહ ધૂંધ ક્ષણમાં નિસરે તો;
 મર્કટ ઝમોહન 'રંગ' અને તો !! —મન મર્કટ ૭

મન પમરજીવા ! છે મોતી અમુલ્ય એક અંતર સાગરે;
 એ રસ પીવા, ગહ સદ્ગુરુની બાંધ આ ભવસાગરે. —ટેક.
 જ્યાં આપ તણું બળ નવ ચાલે, એ વિશ્વ પપું તૃણ નવ હાલે;
 આખર જમ કેશ સહી ઝાલે. —મન મરજીવા ૧
 ગુરુજ્ઞાનધટા ગઢરી છાપ, આંધી અજ્ઞાન તણી ધાઈ;
 ઉષર્મામૃતમેધઝડી આપ. —મન મરજીવા ૨

૧. નવી. ૨. ગુણુ ભૂલી જનાર; કૃતધન. ૩. પારધી. ૪. પરમાત્મસ્વરૂપ.
 ૫. જીવને જોખમે મોતી ધઢનાર. ૬. ધૂમસ. ૭. સમાધિકાળમાં ચાલતો
 આત્માકાર વૃત્તિનો અખંડ પ્રવાહ.

મન છીપ મહો ખિંડ પડીયું, સરવામૃત સ્વાતી જઈ ઠરીયું;
 પાણી અમુલ્ય ત્યાં તો થઈયું. —મન મરણવાં ૩
 સહુ દાર જુક્તિથી બંધ કરી, દશમે જઈ પ્રાણ વસેજ ઠરી;
 મારે ફૂલકી હરિનામ સ્મરી. —મન મરણવાં ૪
 ત્યાં કાયરનું નવ કામ જરી, તુગરો જાએ ક્ષણભાંજ મરી;
 કોષ એક કરોડે જાય તરી. —મન મરણવાં ૫
 તનુ 'વર્મ' શીલનું દહ ધરી, રૂઝિની હેડે જાય ફરી;
 દેખે એ ઉમુકતા 'રંગ' હરિ. —મન મરણવાં ૬

૯૨

સણ ચતુર સુભણ ! વાતલડી કહું છું રે તુજને મીઠડી;
 ઉર ઉદયો લાણુ, તેજ ન માએ અંતર સ્વરની વાટડી. —ટેક.
 જે આંખ મીચીને દેખે છે, તે ઝગમગ જ્યોત વિલોકે છે;
 દગ દુરખીન ત્યાં તો થાકે છે. —સણ ૧
 ત્યાં વિદ્યુત લેશ અજૂકે ના, સુર તારક ચંદ્ર પ્રકાશે ના;
 અમિ અણુ મારગ કાપે ના. —સણ ૨
 અગ્નિની ઉલ્લૂની પેરે, પરણે જઈને ચતમની વેરે;
 અટવાએ પઅટવીને ફેરે. —સણ ૩
 જે દેહ મૂકીને દોડે છે, અબ્યંતર મુખને ફોડે છે;
 ભવબંધન તે નર તોડે છે. —સણ ૪
 છોડી ગુણ આકૃતિ જઈ મળીયું, અમિમાં કાષ્ટ જઈ ભળીયું;
 તેજે જઈ તેજ થઈ રહીયું. —સણ ૫
 'સાતે જઈ 'સવિતામાં મળતા, સહુ 'રંગ' એકમાં જઈ ભળતા;
 જ્યાં એક અનેક સૂરો શમતા. —સણ ૬

૧. અખતર. ૨. (i) પાણીનાં મોજાં (ii) મનના સંકલ્પ વિકલ્પાત્મક તરંગો. ૩. મોતી. ૪. અધકાર. ૫. (જન્મમરણચક્ર) જંગલ. ૬. ફેરવે છે. ૭. મેઘધનુષના સાત રંગો. ૮. સૂર્યમાં.

(જોલ મા જોલ મા જોલ મા રે—એ રાહ)

છેડ મા છેડ મા છેડ મા રે, વાત બલ વિના બીજી છેડ મા.—ટેક.
 મેવા મિઠાઈ મીઠાં ત્યજીને, અંધાતી વિઠ્ઠા હેડ? મા રે.—વાત૦ ૧
 દરાખ દાડમ જેળ ત્યજીને, કડવાં તે કેરાં વેડ? મા રે.—વાત૦ ૨
 ચંદન કપદ્રુમ હિમેડી, કાંટાને પાણી રેડ મા રે.—વાત૦ ૩
 ‘રંગ’ બજરે ફાંફાં નકામાં, બાળમુકુંદ તારી કેડમાં રે.—વાત૦ ૪

ધરની ધરની ધરની રે, મૂળ શોધ કરો અસક્ષી ધરની.—ટેક.
 સ્વમાની માયા સઘળે વિસ્તારી, જૂઠી બાજી બાજીગરની રે.—મૂળ૦ ૧
 ચૌદ બ્રહ્માંડની વાતો કરે પણ, ખખર નહિ નિજ ધરની રે.—મૂળ૦ ૨
 જો જો આંગણીયે ઐરાવત બાંધ્યો, કરે પંચાત કાં ખરની રે?—મૂળ૦ ૩
 રાજની રાણી બીખ સહે કાં? તું તો રાણી વિશ્વંભરની રે.—મૂળ૦ ૪
 જ્યાં દેખે ત્યાં રાજ તિહાઈ, વાત પછી ક્યાં ‘રંગ’ ડરની રે?—મૂળ૦ ૫

(વૈષ્ણવજન તો—એ રાહ)

નામ સુધારસ જે જન ચાખે, કાળ ન આવે પાસે રે;
 સૂરજનું અજવાળું ચાતાં, ઝટ અંધાઈ નાસે રે. —ટેક.
 ખટરસ સેવી ખટને પોષે, અંતે રડી રડી મરતા રે;
 ભજન સુધારસ આનંદ આપે, સહુ દુખ એ છેહરતા રે.—નામ૦ ૧
 સંતમહંતનું જીવન એ છે, દુષ્પિયાંનો વિસામો રે;
 ભવરાગીનું ઓસડ મોંધું, કિમીયો કિમતી જણો રે.—નામ૦ ૨
 જે પીએ તે ફરી નવ આવે, બીજું કંઈ નવ ભાવે રે;
 દુનિયામાં દુનિયાથી ન્યારો, કો તોલે નવ આવે રે.—નામ૦ ૩
 શોક મોહ સંતાર્ધ જતાં, આનંદ અર્થવ રેલે રે;
 આપ મહીં સમરસ થઈ સાધુ, આપ વિષે નિત ખેલે રે.—નામ૦ ૪

એ લગ્નજત સનકાદિક જાણે, જાણે નારદ જોગી રે;
 શુક ઉદ્ધવ તુંખર ઋષિ જાણે, શિવ કૈલાસે જોગી રે.—નામ૦ ૫
 'વ્રજવનિતા વર' રસ એ જાણે, ઝરસવંતી કો જોગણ રે;
 'રંગ' અભાગી મટકાં મારે, દારે પ્રભુ તુજ માગણ રે.—નામ૦ ૬

૯૬

જ્ઞાનઘટા ઝુકી આપ, ચિદાકાશે, સંતો ઝુકી આપ રે;
 મતમયૂર નાચે મનકું હા! આનંદની ઝડી ધાપ રે.—ટેક.
 વિષ્ણુ દીપક અજવાળું ઘટમાં, રવિ શશી કોટ પ્રકાસ્યા રે;
 રાતદિવસનો ભેદ મટયો જ્યાં, અગણિત તેજ ઉજાસ્યા રે.—જ્ઞાનઘટા૦ ૧
 વિજળી ચમકે ઘડઘડ વાગે, અનહદ વાગ્યાં ગાજે રે;
 નાદ ઊઠે અંખરમાં અદકો, અનુપમ શોભા રાજે રે.—જ્ઞાનઘટા૦ ૨
 સહુ સખી ટોળે રાસ રમંતી, ભૂલી ભાન વિલોકે રે;
 સુરવર મુનિ જોવા સહુ ધાયા, આંખલડી ત્યાં થાકે રે.—જ્ઞાનઘટા૦ ૩
 ખિન પદ નાચે વ્રજની નારી, ખિન કર તાલ બળવે રે;
 સાત સૂરથી અદકો અષ્ટમ, ખિન મુખ મોહન ગાવે રે.—જ્ઞાનઘટા૦ ૪
 સૂર્ય સૂણે થંભાવી રથને, મંદ અનિલ સુખ આપે રે;
 'સ્વર્ગધર્વ' વિલોકે નીચું, સુરસુંદરી^૫ પગ આપે રે.—જ્ઞાનઘટા૦ ૫
 કૂલ મુગંધી દિવ્ય પ્રસારી, કદપતર કંઈ ડોલે રે;
 અમૃતસરિતા અંદર વહેતી, જન્મમરણ તૃણ તોલે રે.—જ્ઞાનઘટા૦ ૬
 ખેલ અલૌકિક 'રંગ' નિહાળી, ન્યારો રહીને ખેલે રે;
 અંદર બાહિર એજ ખેલાડી, એક અગોચર રેલે રે!—જ્ઞાનઘટા૦ ૭

૯૭

વનવડલાની શીતળ છાયા, જોગી જંગલ વસતો રે;
 હસતો ગાતો કો દિન રોતો, કો સાથે નવ ભખતો રે.—ટેક.
 દિન ગાળે સૂરજને તાપે, રાતે તારક ગોળી રે;
 વનપંખી સમ ગેલ કરંતો, કોઈ દિન નવ એ કથી રે.—વન૦ ૧

૧. ગોપીઓ. ૨. ઝ્રેષ્ઠ. ૩. પ્રભુપ્રેમમાં મસ્ત. ૪. સ્વર્ચના બાનારા.
 ૫. અંશુભાઓ.

વૃક્ષો સાથે વાતો કરતો, 'આલબાલ' રમાડે રે,
 કૌપીનકંઠા ઝોળી ઝાંડા, સંમલ ન કરે કોડે રે;—વન૦ ૨
 અહાં આખ લગાવી તનમાં, મદમત્સરને બાળે રે;
 પરનારી પરધન નવ બાળે, નવ કરતો ક્રોડાળે રે.—વન૦ ૩
 નિર્ઝરવારિ પાન કરે ને, ફળટૂકડો ક્રોડાળે રે;
 વિષય રમકડાં જગનાં ઝેરી, માની નિશ્ચિન જાગે રે.—વન૦ ૪
 સદ્ગુરુ સેવા સંતસમાગમ, પળપળ હરિની ચર્ચા રે;
 ધ્યાનમગ્ન ધીરજ ઉર ધારી, કરતો હરિજન રચર્ચા રે.—વન૦ ૫
 તૃણશય્યા મખમલ મન માની, આતમરાજ બિરાજે રે;
 ઉપાસાપ્રાપ્તે સમશુદ્ધિ ને, સંયમ ઉરમાં રાજે રે—વન૦ ૬
 શાંતિ શીતળ અંદર ચોપે, દીન તથાં દુખ કાપે રે;
 ત્યાગવિરાગે રાજ કરે ને, શ્વાસ શ્વાસ હરિ જાપે રે.—વન૦ ૭
 મનભ્રમણા સહુ બાગે પળમાં, દુખદરિયો સહુ ઝાટ્ટે રે;
 હરિરસમાં સમરસ થઇ જતાં, મુક્તિ પદતલ ચાટ્ટે રે.—વન૦ ૮
 જોતાં અંતર અન્ય હરે ને, 'રંગ' લજ્જનનો જામે રે;
 તત્ત્વમસિ તંજૂરો વાગે, લક્ષ્યપ્રસાદી પામે રે. —વન૦ ૯

૯૧

આવો જે સંતો તો વાતો બે કરીએ, દિલદુખડાં વિસરીએ રે.—ટેક.
 કામાદિ બાળીને ધૂણી ધીખવીએ, અવધૂત ધૂન ગજવીએ રે.—આવો ૧
 જ્ઞાનગંગા નિત સ્નાન કરીને, આતમદેવ રીઝવીએ રે.—આવો ૨
 સતનું તે ગોપીચંદન કરીએ, મૌનની માળા જપીએ રે.—આવો ૩
 ઝેરવેરની હોળી કરીને, પ્રેમ પીચકારી રમીએ રે.—આવો ૪
 દૈતની ધૂલિ ધૂળેટી રમીએ, ફાગણ 'રંગ' રેલવીએ રે.—આવો ૫

૯૨

મન મૂરખ નાદાન અતિશે, શી રીતે સમજાવું રે ?
 પપારદ હોયે રસથી બાંધું, દ્વિરદ્ અંકુશે ખાળું રે ! ટેક.

સાંઠ નાથ ખેંચી સમજાવું, મૃગ નાદે લોભાવું રે;
 'કશ્ચિવર મંત્રે મોહ પમાડું, રવૃશ્ચિક ડંખ ઉડાવું રે.—મન૦ ૧
 પવન બંકગઢ કેદ કરાવું, સુરતસાંડસે બાંધું રે;
 ભૂત ભૂવો થઇ નાથ નચાવું, આખર અધવચ દાડું રે.—મન૦ ૨
 બાળક મિષ્ટ ખવાડું પ્રેમે, યુક્તિપ્રયુક્તિ લગાવું રે;
 સમજે તો સોવિધ સમજાવું, આડે ગાલ સૂળવું રે.—મન૦ ૩
 ભજનકેશી સાન ભૂલાવું, વિધવિધ 'રંગ' રમાડું રે;
 મારી અમર મોક્ષપદ આપું, આવાગમન મટાડું રે.—મન૦ ૪

૧૦૦

ભણતર મોડું ભૂત, તપસી ! — ટેક.

ગર્વ વધારે વિનય સંહારે, દેવ કહે સખ તૂત;
 સહુથી અદકા આપ વખાણે, સંત કહે હડધૂત !—તપસી૦ ૧
 તર્ક કુતર્ક ઉઠાવે કંઈ કંઈ, સ્વચ્છંદ માને પૂત;
 સ્થિર ઠરે ના એક ઠેકાણે, કરે ફૂદાફૂદ ! —તપસી૦ ૨
 અહં અહંની કરે ગર્જના, અન્ય કહે તે જૂઠ;
 આપભુક્ષિ સર્વજ્ઞ પ્રમાણે, બે શાસ્ત્ર અખૂટ !—તપસી૦ ૩
 કા કા શબ્દે હંસ ઉઠાવે, કરે મિથ્યા ફૂટ;
 જ્ઞાન જમને જ્ઞાન જો આવે, 'રંગ' લહે અવધૂત !—તપસી૦ ૪

૧૦૧

(રામનામ તું ભજ બે પ્યારે—એ રાહ)

એક અગોચર બ્રહ્મ પ્રકાશે, ઘટઘટમાં અવિનાશીજી;
 સત્ય નિરંજન નિષ્કલ્પ નિર્મલ, એ વિષ્ણુ સર્વ વિનાશીજી. ટેક.
 કર્ણ વિના સહુ શબ્દ સૂણે જો, નેન વિના જગ ભાળેજી;
 એ જાણ્યા વિષ્ણુ સુખ નવ પામે, મૂરખ મન કો કાળેજી.—એક૦૧

૧. નાગ. ૨. વીંછી. ૩. અવધૂતનું સ્વરૂપ જાણે.

છોડી તાંદુલ તુષને વળગે, તૃપ્તિ તે કેમ થાશે !
 એતન છોડી જડને જાળતાં, જાવળીતિ કયમ જાશે !—એક ૨
 મન શુદ્ધિ છે ચાકર જેના, કરતા હરિહર સેવાળ;
 તે વિશ્વંભર નયને નીરખે, આપ દિગંબર દેવાળ.—એક ૩
 પદતાં પદતાં પડિત પડીયા, સુખ પામ્યા સત્સંગીળ;
 અંગવત્સ રંગે રંગારા, રાજ કરે દિલરંગીળ ? —એક ૪
 સિંચત સિંચત માળી મરતા, સુખ પામે 'ભો'રંગા'ળ;
 નહાતાં નહાતાં મરે દેડકાં, મન ચંગા ધટ ગંગાળ ? —એક ૫
 ગુરુગમ કુંચી દ્વાર બંધ છે, તાળું વિરલો ખોલેળ;
 ધન દાટયું મંદિર-શિખરે, પણ હાથ ન આવે કાર્યેળ.—એક ૬

૧૦૨

દેહમંદિરમાં દેવ બિરાજે, અનહદ વાગ્ગ વાગેળ;
 નોખત ભેરી મૃદંગ તાસાં, શાંખ શરણાધ ગાજેળ.—ટેક.
 આસન વાળી સુરતા સાધી, ભાળે અંદર જોગીળ;
 કાન બંધ કરી સૂણે વિરલો, તે સચ્ચિત્સુખજોગીળ !—દેહ ૧
 કાટિચંદ્રસૂરજની શોભા, મેઘ વિના ધન ગાજેળ;
 અમૃતબરખા કરે આભમાં, જનમમરણ દૂર ભાગેળ !—દેહ ૨
 નાભિકમળસે હંસા ખોલે, સોહં સોહં શ્વાસાળ;
 જપ અજંપા જપે જોગીડા, જેના સવળા પાસાળ.—દેહ ૩
 ઈડાપિંગલા જાશ વલોવે, મેરુદંડ રવૈયાળ;
 સુખમણ સુરતી માખણુ કાઢે, ચોરે ચિત્ત કનૈયાળ.—દેહ ૪
 મૂલાધારે વસે મૂળમાં, ગણપતિદાદા દેવાળ;
 ચતુર્દલે પૃથ્વી રંગ પીળા, કરે જોગીજન સેવાળ.—દેહ ૫

વંશ'પંસ' બીજ પાંખડી, એક એક વિચારોજી;
 ખદશત અર્પણ કરો મોરચા, વિધબીજ નીવારોજી.—દેહ. ૬
 ખદદલ બીજું ઉપરથ^૨ ઉપર, ચેતરંગ જલ જણોજી;
 બંભંમંચંદલં બીજે, ચતુરાનન^૩ પરમાણોજી. —દેહ. ૭
 સ્થિતાત ખદ સહસ એને, ભાવે અર્પી^૪ શાસાજી;
 કમલજાત લક્ષ્યે લક્ષીને, તોડો ભવભયપાસાજી.—દેહ. ૮
 નાભિસરોજે^૫ વિષ્ણુ બિરાજે, દશદલમાં સુખકારીજી;
 તેજ તત્ત્વ રક્તાભ^૬ શું રાજે, લક્ષ્મી દે છે તાળીજી.—દેહ. ૯
 ડંઢંણુંતંથંદંધં ત્યાં નંપંધં ઉર ધારોજી;
 સહસ ખદ અર્પણ કરી ભાવે, આપ આપમાં ભાજોજી.—દેહ. ૧૦
 હૃદયકમળ દાદશદલ દીપે, નીલરંગ શિવ ભોગીજી;
 મારુત તત્ત્વે ઠરે ઢલિ^૬ ચિત્તશક્તિ સાથ વર ભોગીજી.—દેહ. ૧૧
 કંખંગંધં ચંછંઝંઝંટં વિલોકેજી;
 અર્પણ કરી ખદ સહસ પ્રાણી પાશ કર્મના કાપેજી.—દેહ. ૧૨
 કંઠે કંજ^૭ પોડશદલ રાજે, શ્યામરંગ રૂપાળુંજી;
 બોમતત્ત્વે ધ્યાન ધરે જીવ, જ્યોતિ કેરૂં રસાળુંજી.—દેહ. ૧૩
 અં આં ઇ ઈ ઉ ઊ ઝં ઝૂં છ છૂં એં ઐ ન્યારાંજી;
 ઝોં ઝોં અં અઃ બીજ સહસ જપ ભવભયહારક સારાજી.—દેહ. ૧૪
 જૂમખ્યે દ્વિદલ ચક્રે હંસં અક્ષર રઢિયાળાજી;
 નિર્મલ રંગે વસે નિરંતર ચિત્તશક્તિ મહામાયાજી.—દેહ. ૧૫

૧. ગણપતિ. ૨. જનનેદ્રિય. ૩. અક્ષા. ૪. કમળ. ૫. લાલ. ૬. કીડા.

સહસ્ર અર્પણ કરી પ્રીતથી, તુરીય પદે વિશ્રામાણ;
 સોહં સોહં કરે ગર્જના, સુધાપાન સુખધામાણ.—દેહ૦ ૧૬

ઉપર વાટ અતિશય વસતી, બહારંધ ગઢ ધેરાણ;
 સહસ્રદલ અનુપમ ઓપે, પરમ જ્યોતકા ડેરાણ.—દેહ૦ ૧૭

સહસ્ર જોગી જપે જુકિતથી, કોટ લાણ ઉછારાણ;
 અક્ષર અવ્યક્ત અનંત જેમાં, નાદ મેધ થડાડાણ !—દેહ૦ ૧૮

જીવ શિવ ત્યાં એક હો જાવે, કરે અગોચર કેલિણ;
 તુરીયાતીત અગમ ગઢ જીતી, ભેદે દશમ વિચારીણ.—દેહ૦ ૧૯

લક્ષ્ય લહે ગુરુકૃપા હોય તો, આગળ નાવે વાણીણ;
 મનજુદ્ધિનું મૂળ નહિ ત્યાં, કેમ તોડવું તાણીણ ? —દેહ૦ ૨૦

દેવ અગોચર વિરલો દેખે, દ્રષ્ટા દશ્ય વિરામેણ;
 ૧સદ્ગુરુસાન સમજતાં અંદર ‘રંગ’ અનુપમ જામેણ !—દેહ૦ ૨૧

૧૦૩

(મનજી મુસાફર રે—એ રાહ)

સમજ મન મારા રે, જાવું એક દિન વહી;
 સૂતાં મંદિર મેડી રે, સોવું જંગલમાં સહી !—ટેક.

હું હું કરતા તો ચાલ્યા ગયા ને, તારે પણ જાવું એક દન;
 માઈ માઈ કરી કેમ મરે છે ? તાઈ નહિ તુજ તન !

ભૂલીને ભટકાયો રે, જાશે જમ કેશ મહી ! !—સમજ૦ ૧

૧. આખા લજ્જનમાં દૂકમાં અજ્ઞપાનપનો વિધિ અને તેથી થતા પટ્ટચક્રભેદ અને દિવ્યનાદ (અનાહત) શ્રવણાદિનું વર્ણન કર્યું છે. વિષય ગૂઢ અને કેવળ ગુહ્યમય હોવાથી વિશેષ સમજૂતી માટે કોઈ અનુભવીની સલાહ લેવીજ ઉચિત છે.

૧ચરક સુશ્રુત આત્મા ગયા ને, બીમ બાણાવળી પાર્થ; ૨
કાળદંડી રાવણ હણાયો, રામ કૃષ્ણ રણું નામ !

પરણીને પરતાયો રે, બાણ નવ હાથ રહી !!—સમજ૦ ૨
કાલ ગયું કોઇ આજ જતું કોઇ, કોઇ જશે વળી કાલ;
મૂઝ મરોડી કેમ ફરે છે ? હોઠ પાનખીડી લાલ !

તમાચે ગાલ સતો રે, મોતી મૂકી માટી ચઢી !!—સમજ૦ ૩
દિન ગુમાવ્યો ગામગપોડે, પોઠી રહ્યો આખી રાત;
કોડી કોડી ઐર્થ બેળું કીધું ને, આખર ખાલી હાથ !
બાણ હારી મેઠો રે, દીકું ના દૂધ કે જમહી !!—સમજ૦ ૪

ચેતવું હોય તો ચેતજે 'રંગા' ક્ષણ ક્ષણ આયુ જાય;
પાણી આવ્યું પાળ બાંધવા લાગ્યો, લોકમાં હાંસી થાય !
સાડી બુદ્ધિ નાડી રે, મનમાંની મનમાં રહી.—સમજ૦ ૫

૧૦૪

ગિંધતાનો પાડો રે, જાગે તે તો પાડી હરે;
ગિંધતાનું ગિંધે રે, ઉઘમે દૈવ ફરે. —ટેક.

દેવ દત્ત બે સાથે મળીયા, સમુદ્રમંથનકાળ;
ઝેર હળાહળથી નવ બીધા, અંતે પામ્યા રાજ;
અમૃત મોંધું રે, હોય દેવ તેને પજરે. —ગિંધતાનો ૧

ક્ષણ ક્ષણ ખાએ કાળ જીંદગી, જોખન ઝટ પલટાય;
ધડપણ દૂતી ખડી કાળની, કુંપે થરથર કાય;
આજસ છોડો રે, વઢો હરે રામ હરે. —ગિંધતાનો ૨

ભોગ ભોગવે મૂઢ તુજને, ખાલી આખર થાય;
ભોગ તેટલા રોગ સમજ મન, ચેત જ્યાં લગી હાય;
આખર ખોટી રે, જમડાં ના દયા કરે. —ગિંધતાનો ૩

જર જોગન જોરે નવ આવે, જોગન અધ્ય સંમાત;
કર્મ ધર્મ સાથે જીવ અંધા, ? જાશે રાતોરાત;
કુંડી દેશે જોખું રે, મીઠાસ બારે કરે. —જિંધતાનો ૪

સતને મારગ જાળે શરા, સંતસમાગમ નિત્ય;
કરજે હાથે તે સંગાથે, દુખિયાં ફરી પ્રીત્ય;
રસરજનહારો રે, જેથી 'રંગ' રહેર કરે. —જિંધતાનો ૫

૧૦૫

હોમ કોષ પ્યાસા રે, આવો અમીરસ પીવા;
અંધારે અથડાતા રે, આવો અહીં છે અક્ષય દીવા.—ટેક.
પાણી પાણી જપ કર્યે રે, પ્યાસ ન જુએ ક્યાંય;
દીપજપે તમ નવ ટળે રે, કલ્પકાળ અથડાય;
અમરફળ સેવો રે, અમૃત દેહ થવા. —હોય ૧

પ્યાસાં પશુ પેલાં મૃગજળ દેખી, અંતર અતિ હરખાય;
દોડી દોડીને તંગ વૂટે ને, આખર મન પરતાય;
નેન જોલી દેખો રે, સેવો સદ્ગાન દવા. —હોય ૨

ધોળા તેટલા હંસ નહિ રે, કાળા સર્વે નહિ કાક;
મીઠું તેટલું માખણ ના રે, કડવું ન ઝેર કુપાક;
સાચા સંત સેવો રે, જેથી મળે મુક્ત હવા. —હોય ૩

હાથ જોડીને નહિ નબે રે, ડોક નમાવી હોય;
અહં મૂકીને આપ પિછાને, લાખમાં વિરલો કાય;
લોકલાજ છાંડો રે, ખાંતે ખાઓ મિષ્ટમેવા. —હોય ૪

ધારામાં ધાય તે અંતે જપ મરતો જોડા સમુંદર માંધ;
મૂળ તો પૂરવ પશ્ચિમ દોડે, જમ મહીં સપડાય;
સામે પાણી ધાઓ રે, 'રંગ' અહીં તો અક્ષય ઝરા.—હોય ૫

નીતિ તેવે મૂકી રે, અનીતિ કાં કેટલે ચરી ?

પદમણી મેલી રે, ગુણકા તે શીદ વરી ?—ટેક.

૧. પ્રેય પ્રેયરે જે એક ન માનો, શ્રુતિએ કહ્યો વિવેક;

પ્રેયથી સુખ અક્ષય અળતા, પ્રેયથી દુઃખ અનેક;

ઉલ્લસને જાવે રે, દિવસથી રાત્રિ ભલી. —નીતિ ૧

મિષ્ટ મેઘા પશુ ખરને નકામા, વિષ્ઠા જોઈ દોડે એક;

પામર નર પરમેશ્વર મૂકી, પ્રમદાને પૂજે નેહ;

ફરી ફરી નાવે રે, મનખા આ દેહ હરિ ! —નીતિ ૨

ઉપર કેવાં મુંદર રસિયા, માંહે હળાહળ ઝેર;

ઈંદ્રવરણાનાં ફલ સમ જાણો, વિષય વિખારની પેર;

મણિ જોઈ મોહ્યો રે, પડ્યો તે તો મોતદરી. —નીતિ ૩

સ્વાત્મમાં રમતા સુર કહેવાએ, અસુર ઇંદ્રિયદાસ;

ચાર દિવસ રાજ કરીતે, આખર પામે ત્રાસ;

શાણા કેમ ભૂલો રે ? પાછું વળી જૂઓ જરી ! —નીતિ ૪

ક્યાંથી આવ્યા તે કેથે જવાના, મારગ જાય છે ક્યાંય ?

આંખ છતાં જે આંધળા થાયો, આખર રડશે હાય !

વેળા છતે ચેતો રે, કહું છું હું ફરી ફરી. —નીતિ ૫

યમનિયમનું બખતર પહેરી, ધર્મધનુષ સુદરત;

સોહ્યાણે લક્ષ્ય વિધાતા, 'રંગ' પ્રજ્ઞાનંદમસ્ત;

અમંગલે શસ્ત્રે રે, સંસૃતિ જાય મરી. —નીતિ ૬

હરિજન આવો રે, હેતે હરિરસ પીવા;

ગુણીજન ધાઓ રે, ખાતે હરિગુણ ગાવા.—ટેક.

૧. જેમાં સાચું કહ્યાણું રહેલું છે તે; મોક્ષ. ૨. જે પ્રિય લાગે, છતાં
જેમાં પારમાર્થિક કહ્યાણું ન હોય; સાંસારિક સુખ. ૩. ધ્રુવ. ૪. સ્ત્રી.
૫. સાપ. ૬. મોતની ખીણ. ૭. જન્મમરણના પ્રવાહરૂપ સંસાર.

જનમ ધર્માનો એજ દહાવો છે, ખીન્નું સખળું ફાક;
 ચેત્યા તે નર છૂટયા ભવથી, ખીન્ન મૂકે પોક;
 સુરિજન સેવો રે, રુઢિયામાં થાય હીવા. —હરિજન૦ ૧

૧ મુર પીએ સુધારસ સ્વર્ગે, મલપી મલમાં મસ્ત;
 પ્રેમની લહેજત પ્રેમી જાણે, પીએ કા પ્રેમો ભક્ત;
 સમુદર મોતી રે, લેતા તે તો મરજવા. —હરિજન૦ ૨

૨ લંચુર ભોગની બીખ ન માગે, સ્વાનંદરતઃ સમ્રાટ;
 ભાંડભવાઈથી પલટ ના રીઝે, રીઝે નટવો ભાટ;
 આંખ ખોલી દેખો રે, માંહે છે દેવ નવા. —હરિજન૦ ૩

હરિ હરિ સહુ કાઠ કહે રે, શઠ સાધુ શાહુકાર;
 ભવભયહારક તે હરિ જુદો, 'રંગ' હેવાનો હાર;
 સોહં સોહં ખોલે રે, જાણે કાઈ ભેદુ દવા. —હરિજન૦ ૪

ચઢતાં ચઢતાં 'રંગ' ચઢે રે, આવરણ થાયે ભંગ;
 ધ્યાતાં ધ્યાતાં ધ્યેય થવાએ દેહનો છૂટે મંગ;
 દેહે દેવ દાઠો રે, જીવ શિવ એક થયા. —હરિજન૦ ૫

૧૦૮

હરિ હરિ ગાતાં રે, હરિજન હરિ થયા;
 નિર્ગુણ ધ્યાતાં રે, ગુણાતીત પોતે થયા. —ટેક.

કિશોર^૧ વયની બાળા નિશદિન માત થવા તલસાય;
 ઢોંગલાઢોંગલી રમતાં કોડે, અંતે માતા થાય;
 જેવી જેવી બુદ્ધિ રે, તેવા નર તેહ થયા. —હરિ હરિ૦ ૧

કીટ ભમરીનું ધ્યાન ધરે છે, જાત વિજાતીય^૭ ગાહ;
 ભવથી ધ્યાતાં ભમરી થાયે, કેમ ખાલી જશે નેહ^૮?
 ધ્યાતાં ધ્યેય નિશ્ચે રે, જીવ તે તો શિવ થયા. —હરિ હરિ૦ ૨

૧. દેવ. ૨. નાશવંત. ૩. નિજનંદમાં મસ્ત. ૪. બાદશાહ. ૫. જોહી.
 ૬. ન્હાની કંમરની. ૭. ખીજ જાતની. ૮. પ્રેમ.

સંગ દુઃખનું મૂળ ત્યજીને, અસંગ આતમ ધ્યાય;
અંદર રહીને અજગો બેલે, ચિદાનંદરૂપ થાય;
નર કરણી કરી રે, નારાયણ પોતે થયા. —હરિ હરિં ૩

દૂધ દારૂ બે સાથે ટકે ના, વિકૃતિ બમણી થાય;
દેવદાનવનું સખ્ય? ટકે ના, રુધિર 'રંગ' રેલાય;
વિષયની વાટે રે, વિશંભર વિમુખ થયા. —હરિ હરિં ૪

ઊઠતાં બેસતાં એની જ વાતો, હરતાં ફરતાં ધ્યાન;
સુરતનો તાર તૂટે નહિ ને, નાશ પામે અજ્ઞાન;
અમ બતાં આપે રે, જ્ઞાની તે તો બ્રહ્મ થયા. —હરિ હરિં ૫

૧૦૯

વાણી માંહી શરૂ રે, વળો નિજ મૂળ લણી;
પાખંડમાં પૂરા રે, પળો સત્યંથ લણી.—ટેક.

કા કા કરે રે કાક અતિશે, સોહં હંસ અવાહુ;
ખાલી ગર્જે મેઘ શરદમાં, નિઃસ્વનરે વર્ષે દ્રાક્ષૃ૩;
જાણ્યું કહે ના જાણે રે, ન્યારી રીત જ્ઞાન તણી.—વાણી માંહી ૧
ભરાયે મોહું બંધજ થાએ, અધૂરો કરે અવાજ;
ચિત્રની સેનાથી જુદા ન થાએ, એ તો જોવા માતર સાજ;
ચલિતચિત્ર જોવાં રે, જોવા થાએ ગિરદી ઘણી.—વાણી માંહી ૨
ખોટા જગતમાં ખોટું પૂજાયે, સત્ય ભગવંતને ત્યાંય;
વેશ્યાવાડામાં જો સતી જાએ તો, ખત્તા બાવન ખાય;
સાનમાં સમજાવે રે, રીતિ એ તો સંત તણી.—વાણી માંહી ૩
નાટકી રાજા જો રણે ચઢે તો, ખેલ અનેરો થાય;
પાખંડી પ્રસંગ આવી પડતાં, આપ ઉઘાડો થાય;
સૂરજ કેમ છીપે રે, છાયા મહીં વાદળની. —વાણી માંહી ૪

કામાદિ શત્રુને નિઃશેષ મારે, તેજ પામે પરિવ્રજા;
રાજા કહાવે ને પેટ નચાવે, એવો અઘાનીનો ભય;
'રંગ' જોઈ રાચે રે, દોડે જળ બાંક બણી. —વાણી-માંલી. ૫

અજળ જોલ જોયો રે, જોયો તે લો જોવું બૂલ્યો;
બીજો દેખી રોયો રે, રાતાં રાતાં ભેદ બૂલ્યો !—ટક

નિર્દય તરે દયાવંત હૂબે, આ ભવસાગર માંભ;
સાચો હારે વિજયી જૂઠો માલમલીલા ખામ !
મૂળક મીઠડી મારે રે, અજળ દેખી સિંહ ડર્યો !! — અજળ. ૧
કુંવારી જણે વિવાહિત વંધ્યા, કરે ન કુળની વાત;
દેખી નપુંસક દોડે રંભા, કરે દિવસની રાત !
પાણી માંલી દાઝ્યો રે, જીવ તે તો આગે ઠર્યો ! — અજળ. ૨
નેવનાં પાણી મોભે ચઢ્યાં, ને ઠર્યાં અદ્ધર આકાશ;
વિના સરોવર કંઈ ખીલ્યું, તેનો મ્હેક અજળ સુવાસ !
રકુણ્ણ કાને સૂઝે રે, ચાંદે આખો રાહુ ગળ્યો !! — અજળ. ૩
પૂટ્યાં નેન તે જીએ તમાસો, સૂએ ન દિન કે રાત;
દેખનહારો પડે ખાડમાં, કુલટા મારે લાત !
જોતાં મનકું લાજે રે, 'રંગ' પોતે સભર ભર્યો !! — અજળ. ૪

વડલા હેઠે બાવો રે, ટાઢી ટાઢી ધૂણી તપે;
મૂંગો મૂંગો બોલે રે, શ્વાસા સાથે સોહં જપે.—ટક.
રવનિતા તેની છેકળ ઘેલી, જળ ન પતિની પાસ;
મુચ્છામાત્રે ઓધાન રહ્યું ને, પ્રસવે બે ને પચાસ !
બાવાની બલિહારી રે, દેખી બાવી બાળ યજ્ઞપે !! — વડલા. ૧

કાઈ આશ્ચર્ય માની વિલોકે, કાઈ સજ્જે સાશ્વર્ય;
 વિરલો જાણી રાએ મનમાં, કરે ન વાણીવ્યય !
 લોકો કહે મૂરખ રે, આવો આ તે શું રે લપેરે ? —વડલાં ૨
 આવો કહે ના પરણ્યો કદિએ, મુને ન ધર કે ખાર;
 નાર ન દીડી નજરે તોએ, સહુ એ મુજ પરિવાર !
 બૂખ્યોશું સંહારે રે, અંતે સહુ મુજમાં ખપે !! —વડલાં ૩
 પાપ ન લાગે મુજને એનું, પુણ્ય ન આવે પાસ;
 હર્ષશોક ન સ્પર્શે મુજને, હું તો સદા ઉદાસ !
 દેવ દેવી તિર્યકૃષ્ણ રે, નર પશુ મુજને જપે !! —વડલાં ૪
 જામ્યો 'રંગ' અલૌકિક વનમાં, જોવા જન ઉભરાય;
 ગયું તે પાછું નવ આવે, આગ મહીં ઝડપાય !
 લીધું સૂકું ખાળે રે; કાને વંદે કાને પશ્ચપે ? —વડલાં ૫

૧૧૨

બેઠો બેઠો ભાળે રે, જોગી ખીજું કાંઈ ના કરે;
 અષ્ટપદ જોલે રે, વાતો એની ચિત્ત હરે. —ટેક.
 શિયાળે થરથર તનુ કપે, ટાઢ અતિશે વાય;
 કાચખાનાં ફવાડાં કેરી, ગોદડીએ શીત જાય;
 ઝાઢી તે હરખાયો રે, ખીજાં પ્રાણી ટાઢે મરે ! —બેઠાં ૧
 બૂખ્યો ખાએ માંસ પોતાનું, ખ્યાસો કરે મધુપાન;
 જાગતો બોલાવ્યો ન બોલે, ઊંઘમાં કરે ખૂમરાણ;
 ઉજાગરે મારે રે, અન્ય પાપી પોતે મરે ! —બેઠાં ૨
 મીન તડકડે મહાસાગરમાં, રણમાં પામે સુખ;
 ખાધે પેટ ન કે દિ ભરાએ, ઉપવાસે ટળે બૂખ;
 બણેલો ત્યાં બૂલે રે, અભણુ તો મોજ કરે ! —બેઠાં ૩

પશુપાળ તો પડે નરકમાં, ખાટકી વેકુંડ જાય;
 લખપતિ તો ભૂખે મરે ને, માલ બિખારી ખાય;
 અણુસારે સમજાવ્યું રે, અનુભવી અર્થ કરે ! —ખેટાં ૪
 ડગલે ડગલે આવળ ફેરાં, ચંદન વિરલુ કાય;
 કલ્પદ્રુમ તો કાઠ કરોડે, પુણ્યે દર્શન હોય;
 જનમોજનમનાં રે, દળદર 'રંગ' હરે !! —ખેટાં ૫

૧૧૩

અવળુંસવળું ખોલું રે, સંતો મારા ક્ષમા કરે;
 ઝોસડીયું અજણ્યું રે, આખ્યું વૈદે રોગ હરે.—ટેક.

મૂળ મૂકીને ડાળાંઓ કાપ્યે, વૃક્ષ વધે ચોપાસ;
 ઘર છોડીને જંગલમાં દોડ્યે, મરે ન મેલી આશ;
 ભૂખે પાપ સૂઝે રે, રોટલો તે કેમ મળે ? —અવળુંસવળું ૦ ૧
 જન્મમરણની રો રો જે ટાળે, રોટલો તેજ પ્રમાણ;
 આપે સદ્ગુરુભડીયારો, ઠરે મન ને પ્રાણ;
 સંયમની આગે રે, શેકી એને મિષ્ટ કરે ! —અવળુંસવળું ૦ ૨
 પહાણાઓ તરે પલકમાં, ને ડૂબે તુંમાં ખાસ;
 એવું ભવજળ યોગમ ભરીયું, દીસે દૂર ઉજાસ;
 હાંકનહારો ઉલ્લુ રે, ડૂણું ડૂણું હોડું કરે ! —અવળુંસવળું ૦ ૩
 દક્ષિણનો વા નિસર્યો, ને આવી સુગંધની લહેર;
 હર હર ઓમ કરતું ચાલ્યું, હોડું પવનની પેર;
 રહરિને ધામ પહોંચ્યું રે, 'રંગ' કાથી કેમ ડરે ? —અવળુંસવળું ૦ ૪

૧. કેરડા; કરીર. ૨. નર્મદાપરિક્રમામાં દક્ષિણતટથી સાગરસંગમ
 જાળંગીને ઉત્તરતટ પર પરિક્રમાવાસીઓ જે જગ્યાએ ઉતરે છે તે સ્થાનને
 પણ હરિનું ધામ કહે છે; આમાં અણુધડ પરિક્રમાવાસીઓને તો ગર્ભિત
 સંબોધન નહિ હોય ?

૧૦૩

૧૧૪

(ગઝલની રાહમાં ગવારો.)

પ્રભુ પરખ્યા હદે જોણે, ફરે લમતો જગે શાને ?
 પીધું ? આકંઠ અમૃત તે કરે કાંજ વધા શાને ?—ટેક.
 મળી વટવૃક્ષની છાયા, રેનિદાધે તાડ કાં ઢૂંઢે ?
 લયો કાઠાર રત્નોના ગૃહે, કાં પથ્થરો ફોડે ? —પ્રભુ ૧
 ગૃહે સુરધેનુએ કાં દોડે ગૃહોગૃહ તકને માટે ?
 તહે ગગા નિજંગણુમાં, લમે કૂવે એ શા માટે ?—પ્રભુ ૨
 સ્વરૂપનમ તણી રાતે, અકર્મી આગીઓ ખોળે;
 થવા બિજસ અંગણુમાં, બપોરે દીપ પ્રજવાળે !—પ્રભુ ૩
 ન શોધે મોર ચિતારો, કદિ પિકા 'રંગ' ત'ખૂરો;
 કૃતાકૃતથી પરે બેસી, નિહાળે ખલ્કની રો રો !—પ્રભુ ૪
 ખુશામત માળીની કદિ ના કરે વસંત વનમાળી !
 નિર્જનંદે ફરે અવધૂત, દબને મોતને તાળી ! ! —પ્રભુ ૫

૧૧૫

(નૂનું થયું રે દેવળ—એ રાહ)

મરી તો ગયું રે મૃત્યુ, મરી તો ગયું !
 હાય હાય જમડા ! મૃત્યુ મરી તો ગયું ! !—ટેક.
 પાંચે સહિયાઈ કીધું, વેચ્યું, લીધું, વળી દીધું;
 જૂદાઈ અંતે કીધું, તેમાં માઈ શું ગયું ? —મરી ૧
 મોઝાં દેખી લલચાચો, ખોખો ભરી લેવા ધાચો;
 મોજાં મૂકી પાણી પાચો, તેમાં વ્યથા કાં રહું ?—મરી ૨
 કારીગર કોડે આવ્યો, મીઠલડે મીનપ બનાવ્યો;
 સિંધુ જઈ અંત સમાચો, તેમાં કોનું શું ગયું ?—મરી ૩

૧. ઠેક કંઠ મુધી. ૨. ઉન્હાળે. ૩. કામદુધા ગાય. ૪. કોચલ. ૫. માછલી.
 ૬. સમુદ્ર.

વાયુ થઈ થિર? ભરાયો, વેગે અંચળ થઈ ધાયો;
આંસુનું નભદગ^૨ તેથી, ટીપું શું ખરું? —મરી તો ૪
સરળ ધનુરંગ દિખાયો, ક્ષણ ક્ષણ જનમન નચવાયો;
રંગે જઈ 'રંગ' સમાયો, તેમાં ખોદું શું થયું? —મરી તો ૫

૧૧૬

વસમી છે વાટ, એ તો, વસમી છે વાટ;
ચઢવાનો નહિ ધાટ, એ તો, વસમી છે વાટ.—ટેક.
કોઈ કહે શ્વાસા રોકા, કોઈ કહે સામું તાકા;
કોઈ કહે થોડું બાખો, રાખો, નાટકી હાટ!—વસમી ૧
સળયાની ધારે ચઢવું, સતીનું છે એ તો મરવું;
સામે નીરે તરવું, એ તો, કંટકખાટ!—વસમી ૨
વાંચી વાંચી પંડિત મૂવા, ખોદી ખોદી મૂવા ચૂવા^૩;
ખાપ, એ તો પડવાના ફૂવા, ચઢ્યો બુદ્ધિએ કાટ.—વસમી ૩
ગયો જે કો સદ્ગુરુશરણે, દેખ્યો પહાડ ઢ્યાંકયો પર્ણ^૪;
જીવ્યો એ તો મૂક્યો મરણે, થયો અમર સમ્રાટ.—વસમી ૪
આંખ મીંચી પાછું બાજો, ત્યાગો ઘોજો પીજો કાજો;
મળી રહેશે અંતે તાજો, મૂકા 'રંગ' ધોંધાટ.—વસમી ૫

૧૧૭

સાનમાં સમજાવ્યું, શાણે, સાનમાં સમજાવ્યું;
બણેલું બૂલાવ્યું શાણે, સાનમાં સમજાવ્યું.—ટેક.
અવળો સવળો સોહં ચાલે, વચમાં પ્યારો અળજો ન્યાળે;
પ્રહ્લા વિઞ્ણુ તરણે તોલે એવું, અચરજ બતાવ્યું!—સાનમાં ૧
રણુકા એક અંદર બિડ્યો, સ્વપન જાગર રૂક્યો;
નિદ્રાનો તાર તૂટ્યો ત્યારે, અખંડ જગાયું!—સાનમાં ૨
ગૈયા નીચી દોણી બીચી, છલાછલ દુધડે સીંચી;

દોહા આખી મીચી, દોહા કૂટયું તોએ, દૂધ ના ઢબું!—સાનમાં ૩
 ‘રંગ’રંગી સાડી પહેરી, તોએ હું ઉધાડી બેળી;
 થાક્યા સહુ બેળી બેળી તોએ, કાંઈ ના જડયું!—સાનમાં ૪

૧૧૮

જીવાની દિવાની, પ્રાણી, જીવાની દિવાની;

અંતે જવાની, પ્રાણી, જીવાની દિવાની.—ટેક.

કાયા આ ચરચર કંપે, તોએ ના મનકું જંપે;
 આખર જમ આવી ઝડપે, ત્યારે, વલે શી થવાની?—જીવાની ૧
 કાગળની નાંવ બનાવી, ભરદરિયે છૂટી મેલી;
 ઉપર આરિશની? હેલી, એ તે કેથે જવાની?—જીવાની ૨
 સદ્ગુણના સ્વપ્ને પોબ્યા, હરિજન કદી ના સંતોબ્યા;
 નિશદિન રમાડી ચોષા, એ તો નાતરે જવાની.—જીવાની ૩
 નાણાંની નૌતમ થેલી, આખર ના થાશે બેલી;
 જ્યાંની ત્યાં અર્શલવેલી, ‘રંગા’ રાખ થવાની!—જીવાની ૪
 સમપણુ એક હરિનું સાચું, બીજું સઘળુંએ કાચું;
 વાંકું થઇ જશે ડાચું, અંતે ફળેતી થવાની!!—જીવાની ૫

૧૧૯

ગુરુએ બતાવ્યું અચરજ આજ, ગુરુએ બતાવ્યું અચરજ, —ટેક
 ઇંદ્ર તણો ઐરાવત મોટો ઋષિપપૂણે ભરાએ;
 સસાસિંગથી થર થર કંપે, રુદન કરે સુરવરનો રાજ!—ગુરુએ ૧
 વંધ્યાસુત ત્યાં આવી પહોંચ્યો, શન્ય—સિપાઇ સાથે;
 ગાંધર્વનગરે રણે ચઢ્યા બે, ખપુષ્પ ડોલે શિરનો તાજ!—ગુરુએ ૨
 બિન વાદળ ત્યાં વીજળી ચમકે, અમૃતવરખા થાયે;
 અમરવેલે પલ્લવ ફૂટે, પુષ્પ તણો કો વર્ણુ સાજ!—ગુરુએ ૩
 તુડડડ તુડડડ પડધમ બાજે, ભેરી મૃદંગ અપાર;

દિવ્ય સુંદરી થેઈ થેઈ તાએ, બંસી વગાડે નટવર રાજ !—ગુરુએ૦૪
 ૧ દિવા કોટ રવિ શશી પ્રકાશ્યા, અંતર થાય ઉજાસ;
 ધ્રુવડ કાળાં ખૂણે બરાયાં, સરિયાં જનમ તણાં સહુ કાળ !—ગુરુએ૦૫
 પાણી વિના હા ! તરસ છિપાઈ, અન્ન વિના કુષ શાંત;
 જગ નિંદ જ્યાં બેઠે ગંવાઈ, સુખદુખ ટળીયાં બંને આજ.—ગુરુએ૦૬
 ભેખ ભીખ જ્યાં બંને શમીયાં, સુખ શે વણ્યું જાય ?
 ગુરુશિષ્યનું નામ રહ્યું ના, એક અગોચર ‘રંગ’ સુસાજ ? !—ગુરુએ૦૭

૧૨૦

દુર્લભ મોંધુ બ્રહ્મજ્ઞાન, દુર્લભ મોંધુ બ્રહ્મ.—ટેક.

ભણતરની ના ચાલે બડાઈ, તર્કવડાઈ થાકે;
 પોયાથોયાં કામ ન આવે, ગુરુગમ મારગ ચતુર સુજાણ.—દુર્લભ૦ ૧
 પાસ ખડું નજરે નવ આવે, નાટક એનું અપાર;
 કલીબ સુંદરી માયા નચાવે, જગત શિશુ પ્રસવે શું જાણ.—દુર્લભ૦ ૨
 ભોગીજતિ જંગલમાં ખોળે, ભોગી ભામિની૪ માંભ;
 પંડિત શાસ્ત્રો ચૂંચી મરે છે, મૂઠ ભમે કહી એ અજ્ઞાન.—દુર્લભ૦ ૩
 કાન કટાવે મુંડ મુંડાવે, ધૂણી ધીખાવે કોઈ;
 ઊર્ધ્વપાદ આસન લગાવે, નિશદિન હરિહર મુખથી ગાન.—દુર્લભ૦ ૪
 મનભુક્ષિની દોડ ન ચાલે, વાણી તણું નહિ કામ;
 અજ અક્ષય અવિનાશી પરાતપર, જાણી થાવું સ્વયં નિર્વાણ !—દુર્લભ૦ ૫
 શુળી પરની પૂરી એ તો, વિરલો ભોગી ખાયે;
 માન અહંતા મૂઢી સઘળી, સદ્ગુરુશરણે ‘રંગ’ પ્રમાણ.—દુર્લભ૦ ૬

૧૨૧

(અખ તો મેરો રામનામ—એ રાહ)

અખ મેં કહાં જાઉં શરણ છોડ ચરણ તોરે.—ટેક.

ધર દુવાર કોઈ નાહી, બ્રાત બિરાદર નાહી;

નાતગોત સર્વ તુંહિ માઈ બાપ મોરે.

—અખ મેં ૧

નામ સૂત દોડ આયો, પતિતપાવન મન ભાયો;
 સાંવરી સૂરત^૧ દેખ ધાયો, દોહિ કર જોરે. —અખ૦ ૨
 તું પિયાર મેં તેરી દુલહન,^૩ અશરણશરણ મનમોહન;
 લજ્જા તોડી ભવલજ્જન, માર તાર ઓ રે! —અખ૦ ૩
 દિવસરેન ચૈન નહીં, સ્વપ્નછબી તુંહિ સહી;
 છટકે છટકે જાય કહોં? ઈકબ સોં દિલ ચોરે? —અખ૦ ૪
 છોડ છોડ લોકલાજ, મત ભઈ મિલનકાજ;
 ધૂલ પડી જગતતાજ, દરસ પાય તોરે! —અખ૦ ૫
 કોહિ કહે નફ્ટ ભઈ, લાજ માઝ અટક ગઈ;
 મેં પિયા તેરી ભઈ, ભેદભાવ પછોરે! —અખ૦ ૬
 ધુંધટ દૂર ફેંક દિયો, હાથમેં હાથ લીયો;
 ‘રંગ’ રૂપ એક ભયો, કોહિ કાંહી જોલે!! —અખ૦ ૭

૧૨૨

અખ મેં ભઈ મસ્ત પિયા, પકડ દસ્ત તેરો.—ટેક.
 ચર અચર ભૂલ ગઈ, બન નદી નગર સહી;
 નારી નર સર્વ તુંહિ, પ્રાણનાથ મેરો. —અખ૦ ૧
 દિવસ રૈન ભેદ ગયો, કાલ કર્મ એક ભયો;
 દેશ પરદેશ ટર્યો, મૂલ રૂપ હેરો^૬. —અખ૦ ૨
 નાતગોત છોડ દિયો, માગનકા વેષ લિયો;
 તાલ નૃત્ય ઉભોર ભયો, લાજ માઝ ગેરો^૮. —અખ૦ ૩
 સ્વપ્ન જગ નિંદ નહિ, હર્ષ શોક કોહિ નહિ;
 ભોક્ત ભોગ્ય ભોગ સહી, એક રૂપ મેરો. —અખ૦ ૪
 વેદવેદરૂપ ભઈ, શાસ્ત્ર શીખ ભૂલ ગઈ;
 રટન પદન બમ સહી; કો ગુરુ કો ચેરો? —અખ૦ ૫
 પૂણ્યાનંદ ગગર લિયો, પનુધટકો પંથ ધરો;
 ‘રંગ’ સુનરી ફેંક ભયો, સોહં ગગન ધેરો. —અખ૦ ૬

૧. અહેરો; સ્વરૂપ. ૨. પ્રિયપતિ. ૩. દુહાગણ; પ્રિયા; સ્ત્રી. ૪. કયાં સુધી. ૫. છોડી દીધો. ૬. દેખ્યું. ૭. ધણું; અથવા જલસો. ૮. ફેંકી દીધાં. ૯. સંસારાસક્તિ રૂપી સુદહી.

(બન જ હરિદાસા હરિદાસા—એ શબ્દ)

યહ ઘર નહિ તેરા નહિ તેરા; સમજ સમજ મન મેરા, —ટેક.

૧ચિટ્ટી કહે ઘર મેરા મેરા, રૂમસા કહે ઘર મેરા;

૩ખટમલ કહે ઘર મેરા મેરા, છટમિટ્ટીકા ઢેરા. ૪ —યહ.૦ ૧

જટા બઢાયા મુંડ મુંડાયા, કહે મઠ મેરા મેરા;

ચેલાચાટી પગજ જમાયા, સખ અંધેરે ઘેરા. —યહ.૦ ૨

તેરા તો ક્યૌં જાત અકેલા ? કહાં સુત બાંધવ ચેરા ?

દો દિન જગમેં કરત બસેરા, આખિર મરણટ ડેરા !—યહ.૦ ૩

૬ચિડીયા ખેત ચુગાયા ૭ સારા, મર મર કષ્ટ ઉઠાયા;

દિવસ રૈન સખ ખેલ ગુમાયા, ‘રંગ’ અંત પસ્તાયા !—યહ.૦ ૪

બન જ અવધૂતા અવધૂતા, શોક મોહ અતીતા.—ટેક.

કર્તા ભર્તા હર્તા સાહેબ, ક્યૌં મૂરખ મન રોતા ?

દેહભરોંસા મત રખ પ્યારે; ક્યૌં આલસમેં સોતા ?—બન જ.૦ ૧

પાંચ તત્ત્વકા બના પીજરા, બીતર ચેતન તોતા;

આપ કરમસે આપ બંધાયા, પલ રોતા પલ હસતા.—બન જ.૦ ૨

દૂર દેશ હે તેરા પ્યારે; ક્યૌં ગાફિલ જગ ફિરતા ?

ઔર દેંસલા છોડ નિકમ્મા, સાંસ સાંસ હર સ્મરતા.—બન જ.૦ ૩

ભૂત ભૂતકો દે દે પ્યારે, કલકી મત કર ચિતા;

રામભરોંસે કાજ છોડ કર, નિજનંદ રસ પીતા. —બન જ.૦ ૪

કામ ક્રોધ સંગત દુર્જનકી, માનામાન અતીતા;

ચોરી ચાડી નિંદા જરી છોડ, મુડ ૮ ભગવંતા. —બન જ.૦ ૫

૯આપ મારકે આતમ પા લે, બન જ હક ધરકા બંદા;

૬ંદ છોડ દે અન્ય ફકીરા, ‘રંગ’ ધૂલકા ધંધા ! —બન જ.૦ ૬

૧. કીડી. ૨. ઉંદર. ૩. માંકણ. ૪. ઢગલો. ૫. ખૂબ. ૬. ચક્રાં.
૭. ચરી ગયાં. ૮. ભગવાન તરફ પાછા વળ. ૯. અહંકાર.

૧૨૫

મનુવા, હરિ જાગના હરિ જાગના, ફૂડ કપટ સખ ત્યજના.—ટેક.
 ક્ષણભંગુર યહ દેહ સમજ કર, 'દેહી મનમે' લાના;
 ધર ધર જાકે અલખ જાગના; ફૂરે જૂત જાગના—મનુવા૦ ૧
 સખસે હિલમિલ જગમે' રહેના, મનકા સંગ છુડાના;
 'મે'—મેરા' યહ દ્વેત જુલાના, અદ્વિતાતમ ધ્યાના. —મનુવા૦ ૨
 ચંદન સમ નિજ કાય જલાના, જગમે' સુગંધ ફેલાના;
 શીતલ વચનામૃતધારાસે, દુખિયન દુઃખ મિટાના. —મનુવા૦ ૩
 મર કે અમૃત હોના સાંધ, છવત્ સમાધિ લેના;
 અનહદ બંસી મધુર બજના, અનલહકક મુખ ગાના!—મનુવા૦ ૪
 અહં જલાકે જસમી ધરના; જમધર અડંગ લગાના!
 ત્રિશુભેદ ત્રિશલ પકડકે, 'રંગા'ગમન' મિટાના!! —મનુવા૦ ૫

૧૨૬

બન જ દિવાના દિવાના, અસલ ફકીરી બાના.—ટેક.
 જંઝટ દુનિયા છોડ ફગારી, કર પખિયાંબાં થાના;
 કંથા કૌપીન ઝોળી જંઝડા, સુટ^૬ દિગંબર^૭ ધ્યાના. —બન જ૦ ૧
 ઓર કેક કછુ કામ ન આવે, જ્ઞાનધતૂરા બાના;
 'શોકશરામે' પીકર સાધો, સાંસ સાંસ હર ગાના. —બન જ૦ ૨
 સખસે હાં હાં કરના સાધો, કર અપને મન લાના;
 ચંદ સૂરજ તાલ બજ કર, જગન નાય નયાના. —બન જ૦ ૩
 કર્મ વકિતાબાં કીચડ સાધો, કાંચન રામ સુહાના;
 હાર ગલેમે' ખોજત બનમે', કયા મૂરખ કયા રયાના!—બન જ૦ ૪
 કયોં રોના કહાં જાના ફક્કડ, કયા લેના કયા દેના ?
 ૧ મુડ અસલ ધર અલખ જાગના, આવાગમન મિટાના!—બન જ૦ ૫

૧. આત્મા. ૨. પરમાત્માના અનિર્દેશ્ય સ્વરૂપનો ખોધ કર્મો.
 ૩. નાસ્તિકતા; ઈશ્વર વિષે અવળા ખ્યાલો. ૪. આવાગમન. ૫. જંગલ.
 ૬. ફેંકી દઇને. ૭. નિસવરણ; નિરંજન. ૮. ઈશ્વરી આનંદનો શરાબ. ૯.
 પુસ્તકો. ૧૦. વળવું.

‘રંગ’અરંગી લોગ જહાકે; કાહે કાઉકા કહેના ?

શુન્ય સમજ કર મસ્ત નશામે, સાક્ષી હોકર રહેના !—ખન જા૦ ૬
૧૨૭

જો ચાહે સો કહેના, પ્યારે, જો ચાહે સો કહેના.—ટેક.

ના ‘મ’ નહાતા ના મેં ધોતા, ના મેં તિલક લગાતા;

ના પઢતા ના જપતા, સાધો, સ્વૈર મોજમેં ફિરતા !—પ્યારે૦ ૧

કાલી કંઞલ જગવી ચાદર, ઝોલી ચેત ટિંગાતા;

પંથ ભેખકી ખાત ન જાણું, નિજનંદમેં રહેતા ! —પ્યારે૦ ૨

નિતનિત નૂતન ભોગ ભોગ કે, ?બ્રહ્મચારી કહેલાતા;

નારીનરકે વસ્ત્રે ખીંચ કે, દિવ્ય તનુએ દિખલાતા ! —પ્યારે૦ ૩

મુડદા જમકા કબર ઝંદુલસે, કાઢ છાતીપે ચઢતા;

જંગલ ખસ્તી દોનું છોડકે, જાકે મરઘટ સોતા ! —પ્યારે૦ ૪

છશ્ક હકીકી પીકે પ્યારે, ઘોર અધોરી ખનતા;

ખાખ ખુદીકી દિલપે ચોળી, સોહં શંખ ખનતા !—પ્યારે૦ ૫

કોઇ દિન ખમ્મન હોકે ફિરતા, બેદખચન સુનવાતા;

દાઢીમૂંછ મુંડાકે કોઇ દિન, સુધ સંન્યાસી લાતા ! —પ્યારે૦ ૬

અનલહક્ક અહાલેક નિરંજન, કોઇ દિન બંદગી માતા;

ફતેહ ગુરુકી ‘રંગ’ રંગકે, આતમ રૂપ દિખાતા ! —પ્યારે૦ ૭

સખસે ન્યારા સખમેં પ્યારા, એક અનેક લગાતા;

આખર જીવશિવકો પીકે, નિરાલંબમેં સોતા !! —પ્યારે૦ ૮

૧૨૮

જીવન દો દિનકા દો દિનકા નહીં ભરોંસા જમકા.—ટેક.

સાંસ સાંસ સુમર લે સાંધ, ચઢ લે ઘાટ અગમકા;

ગુરુગમ મારગ રહેજ સાંધ લે, સન લે ઘાટ નિગમકા—જીવન૦ ૧

૧. ઔપાધિક દષ્ટિએ અંતઃકરણની અનેકવિધ વૃત્તિઓ રૂપી સ્ત્રિઓ સાથે નાના પ્રકારના ખેલ ખેલવા છતાં, આત્માના નિરૂપાધિક અખંડ બ્રહ્મભાવમાં તાત્ત્વિક દષ્ટિએ જરાએ વિકાર કે ભંગ થતો નથી; તેથી એને નિત્ય બ્રહ્મચારી (બ્રહ્મમાં ફરનાર) કહ્યો છે. ૨. વાસનાઓ રૂપી આવરણ. ૩. સ્વરૂપ. ૪. દ્વૈત.

ધન જન દારા અરુ પરિવારા, સાથ ન કો પરધરકા;
 કરમ ધરમ દો સંગ ચલેંગે, મત બાવર^૧ રખ તનકા.—જીવન૦ ૨
 ઇંગલા પિંગલા મુખમણ્ય સંગમ, સ્થાન ત્રિવેણી ઘટકા;
 બંકનાલ સો વ્રજવૃંદાવન, ધો લે મેલ સખ મનકા.—જીવન૦ ૩
 સંકલપ વિકલપ દોનું બીચમે^૨, અલખ ધામ નિર્ગુણકા;
 નેત્ર ફેર કે રંગ દેખ લે, વૃથા વાદ ત્રીન ગુણકા.—જીવન૦ ૪
 શન્યસમુંદર સુરતનાવસે, ધ્યાન ધરે જળ ધ્રુવકા;
 સાતોં પાર પળે જળ પંથા, લગે પાર ભવજલકા.—જીવન૦ ૫
 અટપટ દેશ અતિશે સાધો, બજે અનાહત ડંકા;
 સદ્ગુરુશરણુ બિના નવ જાને, હો રાજા હો રંકા.—જીવન૦ ૬
 જ્યોં કા ત્યોં સખ સભર ભરા હૈ, આદિ અંત નહીં જાકા;
 દેખનહારા મુખ છુપ બૂલે, ‘રંગ’ કહે કો તાકા?—જીવન૦ ૭

૧૨૯

અક્કલસે ખુદા કો પહેચાનો રે!
 વહ નહાં અક્કલકા બંદા;
 અક્કલમંદ છોડો ફંદા!
 શ્રદ્ધાસે ખુદાકો પહેચાનો રે!
 મુરશીદકે સુખનરે બિચારો રે!! —ધ્રુવ૦
 ઘટ ઘટ જો બોલે હંસા,
 સોહં શ્વાસા બોળે દાસા;
 આતમકાસી મુખ ઝમોડો રે!
 રામ રહીમ દોનું નેડ૪રે!! —અક્કલસે૦ ૧
 ચંદા સૂરજ દોનું હંડા,
 મંથા બના મેરુદંડા;
 મુક્તાનંદ મખખન ઘોળો રે!
 પકડ દસ્ત મસ્ત ડોલો રે!! —અક્કલસે૦ ૨

૧. તસળીહ માલા આર બાલા, ૨

છોડ જાલા દોર કાલા; ૩

બન બ બોલા બાલા ઝકાલા રે !

સળસે ન્યારા સળકો ન્યારા રે ! !—અક્કલસે ૩

બાર બાર ગોતા માર,

નેન ઠાર પીધું બાળ;

લાલ 'રંગ' રતન દેખો રે !

ઔર કાંચ ત્રિપચ છોડો રે ! !—અક્કલસે ૪

૧૩૦

એ સુખ કેવું ?

સુખ થયું, દુખ ગયું; કેવું ?

મન ન જાણે !

વાણી ઉચારે શી રીતે એ ?—ટેક.

આધિ ઉપાધિ વ્યાધિ ન ત્યાંહી;

ભૂત દૈવ અધ્યાત્મિક નાહી;

૧. મુદ પ્રમોદ આનંદ સદા હી !—સુખ ૦ ૧

જાગ્રત સુષ્પ્તિ ૨. સ્વપ્ન ન ત્યાંહી;

૩. વિશ્વ પ્રાણ તેજસ ન દિખાઇ;

એક નૂર સખ રોમ રુલાઇ ! —સુખ ૦ ૨

દિન રાત સંધ્યા નવ ત્યાંહી:

શીત ઉષ્ણ વર્ષા ન દિખાઇ;

પ્રેમઝલક યક સખ જગ છાઇ !—સુખ ૦ ૩

૧. જપમાળા. ૨. મૃગચર્મ. ૩. કાળ. ૪. કાલો; નિર્દોષ. ૫. વસ્તુના સ્મરણમાત્રથી જે સુખ થાય તે મુદ, દર્શનથી જે સુખ થાય તે પ્રમોદ, અને ઉપભોગથી જે સુખ થાય તે આનંદ. ૬. બીધ. ૭. જાગ્રતસ્થાનો અભિમાની જીવ તે વિશ્વ; સ્વપ્નાવસ્થાનો તે તેજસ, અને સુષુપ્ત્યવસ્થાનો તે પ્રાણ.

સૂરજ ચંદ્ર તારક નાહી;
 અગન દીપ બિજલી નવ કાંધ;
 એક અગોચર^૧ નૂર દિખાઇ !—સુખ૦ ૪
 શત્રુ મિત્ર મધ્યમ નવ ત્યાંહી;
 આપ પરાયો ભેદ સમાઇ;
 એક અલખ સખ નજરોં આઈ !—સુખ૦ ૫
 સ્ત્રી પુરુષ નપુંસક નાહી;
 નામ રૂપ કછુ કામ ન આઈ;
 એક અનામી સખ જગ ભાઇ !—સુખ૦ ૬
 હિંદુ મુસલમાન પારસી નાહી;
 ખમ્મન ખત્રી શદર નાહી;
 સખ રેખ રસિયું અંતર બાહી !—સુખ૦ ૭
 રામ રાવણ બુદ્ધ ન ત્યાંહી;
 કૃષ્ણકંસનું નામ ન ક્યાંઈ;
 ખલક રંગ સખ ત્રીશક રુલાઇ !—સુખ૦ ૮
 હદ બેહદ કછુ દેખ ન આઈ;
 શાંતિ શોર કછુ કાન ન આઈ;
 મૂક ગાન યક સખ જગ ગાઇ !—સુખ૦ ૯
 સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલ ન ત્યાંહી;
 જન્મમૃત્યુની ધાક ન ક્યાંઈ;
 યઅનલહક યક બાંગ સુનાઇ !—સુખ૦ ૧૦
 ‘રંગ’ કૃપા સદ્ગુરુ બલિહારી;
 હાડ ચામ સખ હિન પર વારી;
 એસી બાઇ કછુ કહી ન જાઇ !—સુખ૦ ૧૧

૧. ઈદ્રિયોનો અવિષય. ૨. પરમેશ્વર. ૩. ત્રણે લોકના ઇસ; પરમાત્મા.
 ૪. મહં બ્રહ્માસ્મિ; હું બ્રહ્મ છું.

(ગઝલની રાહમાં ગવારો.)

તોડી દિવાલો મહેલની, બેઠા જઈ મેદાનમાં;
ઉપર કડાડે આલ તૂટું, તેથી તમારું શું ગયું ?—ટેક.
ફાડી ફુશાલા ભરજરી, શતખંડ કંથા શિર ધરી;
ઊભા દિગંબર ચોકમાં, તેથી તમારું શું ગયું ?—તોડી ૧.
દિનરાત મિજલસમાં ગઈ, મિષ્ટાન્ન સેવ્યાં પ્રીતથી;
ભૂખે કડાકા બે છીધા, તેથી તમારું શું ગયું ?—તોડી ૨
પીયૂષ પીધું સ્વપ્નમાં, વારિ મળ્યું ના જગરે;
કાતીલ હલાહલ ગટગટાવ્યું, તેથી તમારું શું ગયું ?—તોડી ૩
કસ્તૂરી છોડી રૂઢિમે, રંગી તનુ ઉમંગથી;
ધૂળી ઉડાડી મોજથી, તેથી તમારું શું ગયું ?—તોડી ૪
અક્કલ ગઈ અસ્માનમાં, યારો ! સતાવો કાં મુને ?
પાગલ ભલે પાગલ રહ્યો, તેથી તમારું શું ગયું ?—તોડી ૫
જે કયું તે ભોગવ્યું, જે શેષ ભોગવવું રહ્યું;
નિઃશેષ સંચિત લય થયું, તેથી તમારું શું ગયું ?—તોડી ૬
જે હું કરું હું ભોગવું, ના મેં કર્યું મેં ભોગવ્યું;
બસ 'રંગ' કેાનું શું ગયું ? જેનું જઈ તેને મળ્યું !—તોડી ૭

૧૩૨

(દેવળ દેખ લો—એ એકતારની ધૂન)

મનુવા, ધરી લે ધરથી, પ્રભુનું પ્યારું ધ્યાન.—ટેક.
મનુષ્યદેહ આ નિર્મળ મળીયો, દશ ઇન્દ્રિય સોહાય;
પડે નહિ ત્યાં લગી પરણી લે, કાં ખાલી રંડાય ?—મનુવા ૧
દામ દીકરા ઉદાર ન આવે, અંતસમે કેા કામ;
વાડીવજ્રા બંગલા મેડી, આખર ખાલી હરામ.—મનુવા ૨

કોણુ જીવડા ક્યાંથી આવ્યો, આખર જનું ક્યાંય ?
 જીવતાં પ્રાણી શોધ કરી લે, અંતર ઉજળું થાય.—મનુવાં ૩
 ચાર દિવસની શ્વાસસગાઇ, મોત સાથ છે બાથ;
 જાગ જીવડા મોહનિદથી, નહિ તો ધસશે હાથ.—મનુવાં ૪
 સંતચરણમાં મસ્તક મૂકી, નિત હરિનું ધર ધ્યાન;
 જાણુ નિરામય? આતમ ઓથે, સદ્ગુરુ ખોલે સાન!—મનુવાં ૫
 જાણુ તે નાચે આનંદે, બીજા ખતા ખાય;
 હોલામાંથી ચૂલે પેસી, 'રંગ' રાખ થઇ જાય!—મનુવાં ૬

૧૩૩

વસમી વાટડી, માંહે કંટક શળ અપાર.—ટેક૦
 સુવાવડીના શીરો એ તો, જે જાણુ તે ખાય;
 વંધ્યા દેખી બાળે જીવને, મન પરણી રંડાય.—વસમીં ૧
 ભવાટવીમાં ભૂલા પડીયા, વાટ ન સૂઝે ક્યાંય;
 કામકંકરી ખૂંચે પગમાં, વનચર ખાવા ધાય.—વસમીં ૨
 તરુવર ફાલ્યાં ગીચ અકાશે, ઊંચાં મૂળ અપાર;
 ડાળ પાંખડાં નીચે ધસીયાં, ફેડયાં સમ પતાળ.—વસમીં ૩
 રંગબરંગી પખી બેઠાં, શોર કરે કલ્લોલ;
 ફલપુષ્પમાં રડતાં હસતાં, જીવન જાય અમોલ.—વસમીં ૪
 ધીરજ ધરથી ધારી હરિજન, ધરી શસ્ત્ર અસંગ;
 કાપે કરવત મૂકી કળથી, તે દેખે પર 'રંગ'.—વસમીં ૫

૧૩૪

હરિના નામનો, સૌથી મોટો છે આધાર.—ટેક૦
 હરિરસ પીધો તે નર જીવ્યો, બીજા એળે જાય;
 ખાંડ જલેથી મૂકી પામર, રૂકરૂકવિષ્ણુ ખાય?—હરિનાં ૧

નામમંત્ર મોટો છે જગમાં, જનમમરણ્ય જૂત જન્ય;
 મુક્તિસુદરી આવે દોડી, આકર્ષણ્ય એવું થાય !—હરિનાં ૨
 નામરસાયણ લીધું જોણે, નેન વેણ પલટાય;
 કાયા કંચન સોહન લાગે, ક્રિયા^૧ ફરે તત્કાળ.—હરિનાં ૩
 પાપ જનમનાં પળે પલકમાં, કર્મબંધ તૂટે જાય;
 શોક મોહ નાસે મૂઠી દધ, સુખ વર્ણ્યુ નવ જાય.—હરિનાં ૪
 નામ નાવ જવસાગર માંહી, મહ્યુર નૌકાધાર;
 શ્રદ્ધા શઢ દેલાયો અંબર,^૨ ક્ષણમાં થાયે પાર.—હરિનાં ૫
 નામનામીનો મેદ મટે ને, નામી^૩ આપ હો જાય !
 ગાન ગેય ગાનાર ત્રિપુટી, 'રંગ' એક થઇ જાય !—હરિનાં ૬

૧૩૫

જીવતાં દેખ લો, માંહે જીવનજ્યોત અલખ.—ટેક૦

મૂવા પછીનો વાયદો નકામે; કેા જાણે છે કાલ ?
 આજ અત્યારે જોઇ લો રે સતો, નગદી રોકડ માલ !—જીવતાં ૧
 ધંગલા ને પિંગલા સુખમણ ત્રીજી, અમૃતનીર અગાધ;
 ષતરવેણીમાં ભેગાં રે મળીયાં, સ્નાન કરો સહુ પસાધ !—જીવતાં ૨
 ઝિમિ ઝિમિ ઝિમિ ઝિમિ બરખા બરસે, બિન બાદલ ચમકાર;
 ઘડુડડુ ઘડુડડુ નોખત બાજે, દેવ સજે શણગાર !—જીવતાં ૩
 દેહમંદિરમાં દેવ બિરાજે, પચરંગી નિશાન;
 ધણણણ ધણણણ ધંટા બાજે, સૂણે દિવ્ય^૪ જો કાન !—જીવતાં ૪
 પંચધૂપકી સતત સુંગધી, સૂઘે વિરલો જન;
 દશ નારી નિત આરતી કરતી, થેઈ થેઈ નાયે મન !—જીવતાં ૫
 સુરવર દેખી ડોક ધૂણાવે, શોભા વણી ન જાય !
 જો દેખે સો મૂક હો જાવે, ગૂંગા મૂડ જ્યોં ખાય !—જીવતાં ૬

૧. આચરણ; કર્મ. ૨. આકાશ. ૩. નામથી લક્ષિત વસ્તુ; પરમાત્મા. ૪. ત્રિવેણી; ત્રિકુટી. ૫. સાધુ; સંત. ૬. સામાન્ય કાનથી નહીં જાતના; યોગાચ્ચાસથી અંતર્બુખ થવાને કેળવાયેલા.

‘રંગ’ રાગ સહુ જૂલી બજ લો, આતમ એ અવધૂત;
માયા મેલી નષ્ટ હો જવે, બગે જીવશિવ ભૂત ! !—જીવતાં ૭

૧૩૬

‘ગેંદ’ ખેલું રે હું તો સાહેલી સંગ.—ટેક.
જ્યાં જ્યાં દાણું ત્યાં ત્યાં જીડે,
થાય વ્યોમ માંહે પ્રયત્ન બંગ.—ગેંદ ૧
એક પડે એક જીડે,
મચ્છો અસૌકિક રુદિયામાં જંગ.—ગેંદ ૨
ધોળો જાંચે કાળો નીચે,
પીળો ખેંચે મનકું વચમાં સુચંગ.—ગેંદ ૩
બેને દાખી ત્રીજો જીડે,
દેખી સુરાસુર થાએ દંગ.—ગેંદ ૪
આ તટ જમુના ઓલે તટ ગંગા,
વચચાં ખેલે કા’નુડો ‘રંગ’.—ગેંદ ૫

૧૩૭

(એક રાખદની કટારી રે—એ એકતારાની ધૂન)
ઓચિંતો હું તો જાગ્યો રે, સદ્ગુરુસાને, નિંદથી;
જોઈ ત્યાં તો ન મળે નિંદ કે જગ. —ટેક.
એક સમણાની સહુ માયા રે, જૂહી જાણી, જગતની;
જેવો બાજીરનો જૂહો ખેલ. —ઓચિંતો ૧
એક અગમ અગોચર ભરિયું રે, નાનાર ભાસે, નામથી;
માંહે નામી છે અકળ અનંત. —ઓચિંતો ૨
પાસે પશુ દષ્ટે ન આવે રે, બાંધી નજરો, મોહથી;
એની નાટકી લીલા અપાર. —ઓચિંતો ૩

રૂપે રૂપે એક રાત્રે રે, અરૂપી ઘેલો, બહુરૂપી;

એનું રૂપ કે રંગ ન ક્યાંય.

—ઓચિતો ૪

ખોળા ખોળા સહુ થાક્યા રે, બેઠા હેઠા, હામથી;

જેયું 'રંગ' તો કંઠમાં હાર.

—ઓચિતો ૫.

૧૩૮

અધવચ વગડે લૂંટાઈ રે, દોલત મારી, લાખની;

લાગે ક્યાંએ ન એની ભાળ.

ટેક.

જે આવે લાંચો માગે રે, મ્હોંની માગી, મૂળમાં:

મળ્યો લોભીધૂતારનો સાથ.

—અધવચ ૧

કાંઈ કહે બાધા રાખો રે, અંજામાની, ગોળ ઘી;

આપો જોશીડાને રૂપિયા બાર.

—અધવચ ૨

કાંઈ કહે કલ્પ બનાવું રે, અંજન મોંધું, આંજતાં;

જાવું પડશે ના ખીજે દાર.

—અધવચ ૩

રવડી રવડી હું તો થાકી રે, મારગ બૂલી, ઘરનો;

થઈ બેઠે બાબૂથી ખુવાર.

—અધવચ ૪

આખર આવી એક મળીયો રે, જોગી જૂનો, વાટમાં;

બોલ્યો કાંઈ ના, કીધી સાન.

—અધવચ ૫

આપે મેં જાણ્યું ધરમાં રે, દોલત મારી, આંગણે;

ખોળું તોએ ક્યાંથી જડે એ બહાર? —અધવચ ૬

સીધેસીધી હું તો ચાલી રે, મળીયો મારગ, મૂળનો;

પડી બૂલી એ જૂઠી વાત.

—અધવચ ૭

સમણાની બમણા લાગી રે, દોલત દીડી, દારમાં;

હવે છોડું ન એ 'રંગ'દાર.

—અધવચ ૮

૧૩૯

જાગીને મેં તો જોયું રે, અચરજ મોડું, શત્રુમાં;

રહ્યું જોવાનું ખીજું ન કાંઈ.

—ટેક.

- નેનારો જૂઠો જાણ્યો રે, જાણી ભૂલ્યો, આપથી;
 દોડે એવાને આપે આપ ! —જગીને ૧
- અમિનો તણખો ઊડ્યો રે, બાળે વનને, ક્ષણમા;
 કેમ બાળે એ આગને આગ ? —જગીને ૨
- પાણીનો વહેજો ચાલ્યો રે, ભીંજી ધરતી, ધારથી;
 કેમ ભીંજાવે આપને આપ ? —જગીને ૩
- એછને અંતે ઘાડી રે, અખલડી ઘેલી, ચોદિશે;
 કેમ જીએ પોતાનું એ રૂપ ? —જગીને ૪
- ચાટલડે છાયા જોઈ રે, સદ્ગુરુસાને, ઓળખી;
 રહ્યો મૂંઝો વિલોધી વૃત્ત ! —જગીને ૫
- બોલું તો મુખકું લાગે રે, ખોટા શબ્દે, કાલના;
 બધું ધોળા પર કાળું હરામ !! —જગીને ૬
- અંધારે લોક ન દેખે રે, તોએ જિભો, આપથી;
 આદિઅંતમાં 'રંગ' અલગ !! —જગીને ૭

૧૪૦

- (રામરસ એસો હૈ—એ એકતારાની ધૂન)
 વહાંકી બાત ન્યારી હૈ મેરે લાઇ;
 જો જાને સો મૂક હો જાવે !—ટેક.
- બોલે જો કદિ એસોહિ સમજે,
 અવર ન જૂઝે કાંઈ;
 ગુંગાને જ્યોં ઘેબર ખાઇ,
 ડકારમાત દિખાઈ. —વહાંકી ૧
- રવીચિ સમુંદર ઊઠે પલમેં,
 આપ સમુંદર હોઇ;
 કૌન કહે જો ખીતી વાકો ?
 હોનેસે સમુઝાઇ. —વહાંકી ૨

ધાયલકી ગત બીરુ ન જાને,

જાને ધાયલ કોઈ;

૧વંઝા પ્રસવગતિ ક્યા જાને?

બોલત હાંસી આપ !!

—વહાંકી ૩

રૂપૈયામેં કષ્ટ પૈસા પાછ,

પાછ રૂપૈયા ન હોઈ;

સાત રંગ સુરધનુ ચમકાઈ,

‘રંગ’ ધનુષ ન બાપ !

—વહાંકી ૪

૧૪૧

(રામ રામ રે ગયા જીવને રડતા નથી—એ એકતારાની ધૂન)

તં...તનનન વાગે અન્યથ તંબૂરો.—ટેક.

સૂર લાગે અતિશે એનો મીઠો;

જોટો ક્યાએ ન એનો મેં દીઠો રે.—તંતનનન ૧

જાણે કોયલ ટહુકી અકાળે;

સૂણી ચૌદ પ્રહાંડો ડોલે રે.

—તંતનનન ૨

તાંબા રૂપાના બેઉ તાર રાગે;

વચ્ચે સોનાનો ધમધમ ગાળે રે.

—તંતનનન ૩

છએ ખુંટી સોહામણી શોભે;

દેખી સપ્તમ અક્કલ થોભે રે.

—તંતનનન ૪

દાંડો નીચો ને તુંબી એની ઉપર;

ગુરુકૃપાથી હાથ લાગે કળ રે.

—તંતનનન ૫

કાન ફોડીને જે કો સૂણે છે;

‘રંગ’ નાદ અનાદત ધૂણે છે રે!—તંતનનન ૬

૧૪૨

વાહ વાહ રે, આજે આનંદની હેલી!—ટેક.

બિન બાદલ ત્યાં ખરખા થાએ;

નદીનાળાં તે ક્ષણમાં સૂકાએ રે!—વાહ ૧

વાયુ વનમાં અલૌકિક વાયો;

મેરુદ્વાડ પલકમાં તણાયો રે!—વાહ૦ ૨

૧૩મ સમૂળ ઉખડ્યાં આપે;

પંખી ઉડી નિરાશ'બ કાપે રે! —વાહ૦ ૩

વીજળી અખૂક અખૂક થાએ;

૨તમ જયોતિ ન બેઉ જણાએ રે!—વાહ૦ ૪

કાયલ ટહુકે ના મૂખી પ્રભેદે;

દેડકાં ડૂરંવાં ડૂરંવાં કરી કૂદે રે!!—વાહ૦ ૫

ચહાલી મૂકી હળ ધરમાં બરાણો;

અનુભવી ઉકેલે ઉખાણો રે! —વાહ૦ ૬

અવળે મ્હોંએ તે ચાતક પીએ;

દેખી 'રંગ' મરુ કાળ બહીએ રે!!—વાહ૦ ૭

૧૪૩

હુમ, હુમહુમ ચાલી અગમ ગઢ, ગુરુજી!—ટેક.

મારી ખાંભ ધરો અવિનાશી;

મારે જીવું ન મથુરાં કાશી રે. —હુમ૦ ૧

ભારે તરે ને હલકું હૂમે;

એવું ભગજલ અતિશે દૂબે રે!—હુમ૦ ૨

વાહ વાહ રે, અગમગઢશીભા !

જોગીજંડા બન્યા સહુ આભા રે!!—હુમ૦ ૩

ખાવળાએ તે કેળાંની લૂમો !

દેવદેવીઓ પાડે દેખી ખૂમો રે!!—હુમ૦ ૪

નીચે ડાળાં ને ઉપર મૂળીયાં;

લાખો જીવો એ ઉપર લટકીયા રે!—હુમ૦ ૫

ઉઘે માથે તે જે કા ચઢે છે;

'રંગ' અમૃતરસ પીએ છે રે!! —હુમ૦ ૬

ગાઓ ગાઓ રે, આજે ગુરુજીનો ગરબો.—ટેક.

એણે માંડી છે જ્ઞાનની પરબો;

પીતાં, જન્મમરણ દળે ખોલો રે.—ગાઓ ૧

રામે પીધો ને વસિષ્ઠે પામે;

આપપરમાં તે રામ દિખાયો રે.—ગાઓ ૨

બ્રહ્મા વિષ્ણુ ને મહેશ દેવા;

કરે ગુરુજીની નિશ્ચદિન સેવા રે.—ગાઓ ૩

સીધી વળાવી સંયમ—લગોટી;

કાપે સમૂળ અજ્ઞાન—ચોટી રે. —ગાઓ ૪

કરી મડદું ને પછી જીવાડે;

જીવશિવનાં તે ભૂત એ કાઢે રે !—ગાઓ ૫

અવળી વાણીથી હંસ હિચારે;

ગુરુશિષ્યનો ભેદ એ બાળે રે ! —ગાઓ ૬

લાખ પથરે રત્ન લપાયું;

લાખો રતનમાં પારસ પાયું રે.—ગાઓ ૭

ગુરુમંત્રનો ડંકો જ્યાં વાગ્યો;

‘રંગ’ જીગજૂની ઉઘથી જાગ્યો રે !—ગાઓ ૮

નહિ જાઉં રે નેહાળે, મહેતાજી મારે ! — ટેક.

એની સોટી છે લાખો મોટી મોટી;

કંઠક સારી ને કંઠ તો સાવ ખોટી રે.—નહિ ૧

ફરતો નેહાળને એક મોટો કોટ;

કરી મૂકે છોરાં દોટદોટ રે. —નહિ ૨

બૂલબૂલામણી ને ઉંડી ખાડો;

વચ્ચે વચ્ચે છે કાંટાની વાડો રે. —નહિ ૩

વર્ગે વર્ગે તે પાઠ અનરો;

મારી મારી ઉતારે એ ૧ ખાલો રે. —નહિં ૪
બડીબડીએ બંટ વગાડે;

પહેલો છેલ્લો, છેલ્લો પહેલો કાઢે રે. —નહિં ૫
ફટાખારી છે એકજ કાટે;

પામે પુણ્યે પનોતી ને ખૂટે રે. —નહિં ૬
દારપાળ છે 'રંગ' દ્યાળુ;

કુંચી આપીને જોલે એ તાળું રે. —નહિં ૭

૧૪૬

(સદ્ગુરુ સ્વામી મારે મંદિરે પધારો—એ એકતારાની ધૂન)

દરશન દીને દાડીર સદ્ગુરુ મારા;

બીજું ન માગું હું કાંઈ. —ટેક.

તમ દરશનથી જનમેજનમનાં,

ટળશે હમારાં પાપ. —દરશન૦ ૧

હૃદયકમળની સેજ ખિલાવી;

જેઉં હું નિશ્ચિન વાટ. —દરશન૦ ૨

હિંચી થાઉં નીચી થાઉં, અગાસીએ ચઢી જોઉં;

તોએ ન લાગે લાળ. —દરશન૦ ૩

શિર પર જટા સોહે, કાંધે કામળાં;

પાવડી ખટખટ થાય. —દરશન૦ ૪

મદનમનોહર મૂર્તિ નિહાળી;

ભૂલી હું તનનુંએ ભાન. —દરશન૦ ૫

'રંગ' દિવાની લખ આવરી;

રાખો ચરણની માંછ ! —દરશન૦ ૬

૧૪૭

આરતી.

(ધન્ય હો પ્રદક્ષિણા—એ રાહ)

દિગંબરા દિગંબરા, શ્રીપાદવલ્લભ દિગંબરા;

આરતી કરું હું પ્રેમે પ્રભુજી, વાસુદેવ ગુરુવરા ! —ધ્રુ.

પંચ ધાત દીવી અતિસુંદર, ભક્તિજુતે ભરપૂર;

પંચ પ્રાણ પ્રગટાવી અંદર, સોહંબ્યોતિ નૂર !—દિગંબરા ૧

સત્યઅંદને કાંધી પૂજે, સંયમ અક્ષત સાર;

મન કૂહાડાં અરપી રદિયાળાં, નિઃસ્વન ? જ્યજ્યકાર, —દિગંબરા ૨

સંકલ્પવિકલ્પ બળવી તાળી, અનહદ ધંટાનાદ;

કામક્રોધ ભૂતો સહુ ભાગ્યા, પ્રગટ થતાં શ્રુતિતાત ! !—દિગંબરા ૩

આપ ફેરવે આપ વિલોકે, ટળ્યો અહં અંધકાર;

કાળોધોળો નાશ થતાં ત્યાં, વરત્યો એકાકાર !—દિગંબરા ૪

રંગરાગ સહુ શ્રમીયાં પળમાં, મચ્યો અલૌકિક રંગ;

‘રંગ’ રહ્યો ના ધન્ય ગુરુવરા, બલો તમળ્યો સંગ ! !—દિગંબરા ૫

૧૪૮

(ગજલની રાહમાં ગવાશે.)

દિલરુઆ દિલકી સુનાઉં; સૂનેવાલા કૌન હૈ ?

૨ ભમેહકે બર બર પિલાઉં; પીનેવાલા કૌન હૈ ?—ધ્રુ.

ઝેએશોઈસરતમસ્ત દુનિયા, આકબતઈ સુખ ના ચહે;

ચાહે તો હાજર દિખાઉં; ચાહનેવાલા કૌન હૈ ?—દિલ ૧

આંખમેં દેખે જો સૂને કાનમેં બિનુકાન^૫ હૈ;

સોહં જપે પ્રતિશ્વાસ હંસા, એહિ અલ્લાહ કૌન હૈ ?—દિલ ૨

ઘટમેં બસે પ્યારા પિયા, બૂલા ફિરે ક્યૌં બન વિષે ?

જલમેં પિયાસી હાય શકરી^૬, તૃણા બુઝાવે કૌન હૈ ?—દિલ ૩

‘રંગ’ રંગે સુર^૭ કાસે, પીલા હરા^૮ સખ ખૂદ હૈ !

તું મૈં પિયા^{૧૦} મૈં તું પિયા, બસ સૂર બંસી એક હૈ !—દિલ ૪

૧. નિઃશબ્દ. ૨. ઇશ્વરી આનંદનો ખ્યાલો. ૩. વિષયોપભોગમાં ચક્રચૂર.
૪. પરલોક; મોક્ષ. ૫. કાન વગરનો. ૬. માછલી. ૭. સૂર્ય. ૮. પ્રકાશી રહ્યો છે.
૯. લીલો. ૧૦. પ્રિય પતિ; પરમેશ્વર.

આત્મવિચાર.

સો વાતોની એકજ વાત, તપસી ! સાંભળ સુગત;
 દેહમંદિરમાં દેવ ખિરાજે, જેની આણુ સરવ દિશ ગાજે.
 પાંચથી પર પચીસથી પાર, જેનો ન લગે અંત કે પાર;
 ત્રિગુણાતીત ત્રિગુણાધાર, ત્રણે પાર મનમાં ધાર.
 નિજ સ્વરૂપ એ સોહંકાર, આનંદ અર્થુવ દૂબકી માર;
 ૧ તત્ત્વમસિ પદ ગાવે સાર, શ્રુતિસ્મૃતિનો એહજ સાર.
 પંચભૂત માટીનું મહું, ઉપર સુંદર સોને મહયું;
 અંદર દુર્ગંધનો નહિ પાર, એણે કામણુ કર્યું અપાર.
 ભૂલી દેવ દેહને બજે, કંચન મૂઠી કાદવ સજે;
 ભૂલ્યા ભૂલ્યા વાંસે ધાય, જનમમરણના ખતા ખાય. ૧૦
 મુનિ કિન્નર દાનવ નર દેવ, સર્વે કરતા નિશદ્દિન સેવ;
 ભગે વિરહો જોગીઆળ, સદ્ગુરુકૃપથી લાગે બાળ.
 જાયું તેનો નિશ્ચયે નાશ; તે ક્યાંથી થાએ અવિનાશ ?
 પંચભૂત ઉપન્યાં સહુ જેમ, પ્રલય થાય અંતે સહુ તેમ.
 તેનો દેવ ક્યાંથી અવિનાશ ? ધાત મૃત્તિકા કાર્ય વિનાશ;
 પૂજે નર પાખંડી થાય; પાખંડે ક્યમ પાપ પળાય ?
 તરણા હેઠળ ડુંગર વસે, તરણું ખસતાં આપે દિસે;
 ચિત્તવિકાર તરણું એ જાણુ, માયા મોહ બિંદુ પરમાણુ.
 તે હેઠળ સિંધુ છે જાણુ, ચિત્ત ઠરે પ્રગટે સુર જાણુ;
 પુસ્તક વાંચી પાંડિત હોય, અહં વ્રહ્મીને અંતે રોય. ૨૦
 અક્ષરઅજગો એ અવિનાશ, જે જાણે તે પરખે પાસ;
 તે તુંડપ ન બેદ લગાર, ઘટ ઘટ જોલે એ ઝોંકાર.
 નાશી ત્યાગી અવિનાશી ગ્રહે, અંતર સમજી અજગો રહે;
 દેહ ભૂત વિનાશી જાણુ, અન્નવિકાર એ પરમાણુ.

રક્તરેત અમંગળ જેહ, તેનો બનીયો નિશ્ચે દેહ;
 અન્ને રહે અન્નમાં જાય, તે આતમ કયમ મંગલ થાય ?
 વધે ઘટે તે થાએ ક્ષીણ, સ્વપ્નાદિમાં થાએ લીન;
 એથી અજગો દેહી જાણુ, તે નિશ્ચય તુજ રૂપ પ્રમાણ.
 મન બુદ્ધિ ને પ્રાણાધાર, અહં ચિત્ત નવ ત્યાંહ લગાર.
 થાય જાય, ચંચળ સહુ એહ, એની સાથે શો રે નેહ ! ૩૦
 આંખ વિના દેખે સહુ વસ્ત, નિજનંદમાં રહે જે મસ્ત;
 કાન વિના સૂણે સહુ શબ્દ, સચ્ચિત્સુખનો એ છે ? અખંદ.
 મન બુદ્ધિ ને ચિત્તપ્રકાશ, બ્રહ્મા હરિ હર જેના દાસ;
 તેજ રૂપ તુજ તપસી જાણુ, સત્ય વાક્ય મુજ નિશ્ચય માન.
 જે જાણ્યે સર્વંથ થવાય, શેષ જાણુવું રહે ન ત્યાંય;
 એક મૃત્તિકા રૂપ અનેક, નામપસારો મિથ્યા ભેખ.
 વસ્ત્ર અનેક તંતુ એક, એક તાંતણે કુસુમર અનેક;
 ભાળી ચિત્ર તણી સેનાય, બાળક ન્હાવું લલે ઠગાય.
 દીસે ભાસે જે જે ભાત, તે સર્વે માયાની જાત;
 પૂરણ કૃપા પ્રભુની હોય, તો માયાથી મુક્તિ હોય. ૪૦
 કરે ભાવથી સદ્ગુરુસેવ, તે પામે પૂરણ તતખેવ;
 પ્રાપ્ય પ્રાપક એક થઈ જાય, સંશય સઘળા શાંત તો થાય.
 મન મારીને લહે મુકુંદ, સત્ ચિદ્ આતમ આનંદકંદ;
 જીવશિવનું ભાગે જૂત; માયાડંબર ક્યાં રહે તૂત ?
 ઊર્મિ અર્ણવડે માંહે રમે, અંતે અર્ણવ માંહે શમે;
 નામરૂપથી ભાસે ભિન્ન, ઓથે અદકું નીર અભિન્ન.
 ઊર્મિ અર્ણવની કહેવાય, અર્ણવ ઊર્મિ નવ લેખાય;
 નામ હેડળ નામી નીર, ભેદ પારખે વિરક્તો ધીર !
 જીવ શિવ ચૈતન્યની છાંય, અગ્નિ પોતપોતાનું ગાય;
 ભેદ ટળે તો ભીતિ જાય, પિંડગ્રહે બ્રહ્માંડ ઝલાય. ૫૦

પિંડ સૂરથી ત્વંપદ એક, તત્પદ પ્રહારે છે તેહ;
 નામરૂપમાં બેદ અનેક, અધિકારભેદે કરી દેખ.
 રાજ ચાકર સત્તા એક, અક્ષય અવ્યય નિર્મલ છેક;
 જીવ ચાકર રાજ દેવ, સત્તા ચૈતન પરિપ્રજ્ઞ તેહ.
 સૂણતાં સૂણતાં થાએ જ્ઞાન, આવે નિજ સ્વરૂપનું જ્ઞાન;
 વાચાપંડિત વ્યર્થ પ્રમાણ, સંગ ત્યજે પામે નિર્વાણ.
 એ સુખ પામે મૂળો હોય, 'રંગ' કરોડે વિરલો કોય!
 બિન બાદળ બરખાત્યાં થાય, બિના બીજ થાએ ચમકાર!!
 પંગૂ નાએ ઠૂંકા તાલ, ઝાંઝ બળત્રે શ્રીગોપાળ;
 નાદ મૃદંગ તણો સોહાય, સોહં સોહં રણકો થાય. ૬૦
 સુરતરાધિકા નાએ કા'ન, મન વૃંદાવન સત્ય પ્રમાણ;
 જે દેખે તે ગાંડો થાય, દેહભાન ભૂલી સહુ જાય!
 તપસી! ફરી ફરી કથવું કયાંય? મનવાણી મૂગી થઇ જાય;
 વિદ્યાવંતરી આઘી પળે, શાણા સાન ભૂલી ટળવળે.
 જે જાણે તે જૂદા હોય, કા કા શબ્દે કાયલ નહોય;
 માગે બીખ ને રાજ કહેવાય, એથી ઊંધું આન ન કયાંય!
 'રંગે' નાએ નાટકી રાજ, શિર પર પહેરે ખોટો તાજ;
 દેખી જેવા બાળક ધાય, મિથ્યા દેખા મન હરખાય!
 રવિવની ફેરો સાચો રાજ, તે કાં કરશે નીચાં કાજ?
 બિશ્લુક બીખ માગતો ફેરે, રાજ આન બિહુકતા હરે! ૭૦
 રણમાં ગાજે તે શરવીર, ચૂલા પાસે ઝબલવ વીર!
 મુખથી ભાખ્યે ભય નવ ટળે, માગ્યાં મોતી તે ક્યમ મળે?
 મસ્તક મૂકી ફૂજકાં ખાય, 'મુક્તાલાલ' મોટો તો થાય;
 સુખશ્યાની છોડે આશ, તેને ન નડે માયાપાશ.
 ધરથી ન ગમે જવું બહાર, પાલવ પત્ની નવ છોડાય;
 આખર જમથી અતિ દંડાય, ફરી પરણે ફરી ફરી રંડાય!

તપસી ! એક કહ્યું તું જ્ઞાન, આજસ સધળી મૂઢી જાણ;
 સદાચારપુખ્તોથી કરી, પ્રભુનું પૂજન હરથી કરી;
 સેવા સદગુરુ કરવી જાણ, તનમનધન એ પર કુરખાન;
 પ્રથમ ગુરુમાં બેઠા સગાર, ના માને તે સમજે સાર. ૮૦
 ગુરુ શિષ્ય એ નામજ માત્ર, રૂપ એક ને બહાં જાત;
 સ્વપ્નરોગનું ઔષધ જાણ, આપે સ્વપ્નવૈદ્ય પરમાણુ.
 જાગ્યે સધળું અચરજ થાય, રોગબીક સમૂળી જાય;
 તકે જીવડો હેઠે પડે, ત્રણ વેંતથી દૂર નવ પાડે !
 આપમતિ ત્યાં અંધ પ્રમાણ, કહેનારો અદ્ભુત કો જાણ;
 શ્રવણ કરે તે ભૂલે જ્ઞાન, નાચે કૂદે અદ્ભુત જાણ !
 બોલે તે ના બીજો લહે, જાણે તે મૂળો થઈ રહે !
 ખેલ અનેરો જાણવે 'રંગ' સમજે વિરલો કો નિઃસંગ !!
 દેશી જાણે દિલની વાત; પરદેશીને શી પંચાત ?
 કુળવંતી તે પતિને જાણે; કુલટા શીયળ શું સમજે ? ૮૦

મરણ પછી શું થાશે ત્યાંય ? આખર જીવડો જાશે ક્યાંય ?
 સહેશે જમનો અતિશે માર, એ દુખનો નહિ પારાવાર.
 જીવતાં જાણે જોગી હોય, બીજા રોગી આયુષ ખોય;
 રોકડ વેપારે સુખ હોય, મૂરખ ઉધારે અંતે રોય !
 આત્મવિસ્મૃતિ મોત પ્રમાણ, સ્વર્ગ નરક સ્વપ્ને સહુ જાણ;
 સ્વપ્ને હસતો સ્વપ્ને રડે, ચઢે સ્વર્ગ ને નરક પડે.
 મનની ભ્રમણા નરક નિશાન, સુખ સંતોષ સ્વર્ગ તું જાણ;
 વિષય સર્પ ઝેરી બહુ જાણ, દર્શનમાત્રે હરતા પ્રાણ.
 મણિ મોતનો બાણ પ્રમાણ, રખે લાલચે ખોતો પ્રાણ;
 કર્મે કારમાં કરશે જોડ, આખર એકલ રોશે જોડ. ૧૦૦

આપકર્મથી આપ અંધાય; દોષ અન્યને ક્યમ દેવાય ?
 હાથ થકી તું કરતો કર્મે, અંતે ચરરર કાપે મર્મે.
 દેખી મનમાં અતિ ગભરાય; રોવાથી આખર શું થાય ?

એતે જ્યાં લગી દેહ છે દેહ, સદ્ગુરુચરણે જાળને પડ.
 અંતે અંધારૂં થઇ જશે, શ્વાસ ખૂટતાં જમડાં હસે;
 પાણી પહેલાં પાળ જાણાય, મોતપૂર આણું ઠેલાય.
 ઘર લાગે ખોદાવે વાન, 'રંગ' અભાગી મૂરખ સાવ;
 પૂરા ગુરુને ખોળે જોહ, તે પામે એ નિઃસંદેહ.
 અધૂરો આથડે આપે, દુઃખ અન્ય તે કયમ કાપે ?
 અંધો અંધા વાંસે ધાય, આખર આથડી પસ્તાય ! ૧૧૦
 'સોહ' ઉપાસન કરવું પ્રેમ, જેથી પામે સધળું ક્ષેમ;
 'રંગ' અનેરો જામે અંત, કોણ કથે એ ખેલ અનંત ?
 ગાઇ ગવાડી થાક્યા સંત, તોએ ન આવે એનો અંત !
 અંતે મૂળા થઇને રહ્યા, એકે લળી અગોચર થયા !!
 રક્તવણુપૂતળી અર્ણવ માંહ, જાતાં અર્ણવરૂપ એ થામ !
 ભૂદયો જીવ ધ્વજમાં ભળે, આખર ધ્વજરૂપ થઇ રહે !!
 આગળ મુખથી નવ કહેવાય, જાણે આપે અંતર માંહ;
 'રંગ' એક, તપસી ! તું જાણ, ભેદ કથે તે દૈત પ્રમાણ !
 દૈતે દુષ્ટદરિયો છે જાણ, અદૈતે સુખ અક્ષય ખાણ !
 તેહ તું તું કથે છે શ્રુતિ, આગળ અટકે અંધી મતિ !! ૧૨૦
 ગુરુગમ મારગ પૂરણકામ, સંતચરણમાં સહુ વિત્રામ;
 જાણી કરવી સદ્ગુરુસેવ, 'રંગ' વિલોકે અંદર દેવ !
 એહ રૂપ તુજ, તપસી ! જાણ, અંદર ઉદિયા કાટિ ભાણ;
 તેજ થઇને તેજે શમે, 'રંગ' આપ આપથી રમે !
 એ સુખ ઉમુગ્ધા કેમજ લહે ? પૂછ્યે પ્રોઢા કેમજ કહે ?
 નવ કહેવાએ વીતી વાત, જોવા જેવી એ છે ભાત !
 જે દેખે તે આભો બને, આપ સૂણે ને આપજ ભણે;
 ગાય આપ બળવે તાલ, નાએ કૂદે અપરંપાર !
 જેની ગત તે તેહજ લહે, બીજા પામર નિરખો રહે;
 તપસી ! તુંહિ તુંહિ એ જાણ, 'રંગ' રાંકડો સાવ અજાણ !! ૧૩૦

૧. એ બ્રહ્મ હું છું. ૨. મીઠું. ૩. બાળા; પ્રેમની રીતથી અજ્ઞાત.

મનનસાર.

તપસી ! જાંધું વેતર મા, કંસાર છોડી ઘેંશ ખા મા;
 એક અવિચળ સઘળે ભર્યો, જળથળ સઘળે એકજ ઠર્યો.
 એની આણુ વરતે જગ માથ, વૃક્ષો આપે ફળ ફૂલ છાય;
 પર્જન્યધારા વર્ષે મેઘ, વીજ કડાડે જલીમ તેગ.
 સૂરજ દિવસે પહેરે ભરે, ચાંદો રાત અજવાળી કરે;
 રસરિતા આપે શીતળ નીર, ઋતુ ફળફૂલ આપે અતિધીર.
 સહુમાં રહીને સહુથી દૂર, જે પામે તે એકજ શર;
 ખીજ માજયા સહુ રંક, કલીબડે વગાડે ખાલી શંખ.
 છોડી માનામાનવિચાર, સંતચરણમાં પડે તત્કાળ;
 તે તો પામે સઘળો સાર, ખીજ ફૂટે તુષ્ટ અસાર. ૧૦
 વાદી વખાણે નાના બેદ, નેતિ નેતિ કહી થાકે વેદ;
 ગિરિવર જેવા ભાખે અંધ, પેટકારણે થાપે પંથ.
 તેથી સ્વારથ શો રંધાય? રગડયે રેત તેલ નવ થાય;
 કોઠી ઘેયે કાદવ ખાસ; કાજળમાં ક્યાંથી પરકાશ?
 અક્ષર નિઃશ્વાસે નીસર્યા, અંતે જઈને એમાં ભળ્યા;
 બાળક દેખે બાપની જન, તો અક્ષર એ થાય પ્રમાણ.
 વંશ્યાસુત વરઘોડે ચઢ્યો, વચમાં નરશૃંગે સંહર્યો;
 નભપુષ્પોનું કર્યું વિમાન, વેગે ઉપડ્યું વૈકુંઠ જાણ.
 એવી એવી મીઠી વાત, સમજાવે બાળકને તાત;
 મોટા થાતાં આપ કથે, ખીજને ભોળવવા મથે. ૨૦
 તપસી ! વારિ વલ્લોવ્યે ક્યાંય, તૂપ નીસર્યું દેખ્યું આંધ ?
 અક્ષર ચૂંધ્યે અક્ષરજ્ઞાન, ક્ષર અક્ષરથી પર એ જાણ.
 યથા પિડ પ્રહાડે તેમ, અંત કહે છે જાણી એમ;

સહુથી પાસે પિંડ પ્રમાણ, એનો ભેદ મૂળથી જાણ.
 પંચભૂતનું ખોખું એક, અંદર માંસહાડકાં છેક;
 રેતરધિરમાં આવ્યો પ્રાણ, માયાયત્રે ચાલે જાણ.
 માયી યંત્રી ન્યારો જાણ, એજ નચાવે પ્રાણ પ્રમાણ;
 વ્યષ્ટિ સમષ્ટિ એક જ માન, પરમાણુ મેરુ મહિમાન.
 નહોતું ત્યારે એક જ હતું, જાશે ત્યારે ના રહે જતું;
 ત્રણ કાળમાં એકીએક, પરબ્રહ્મ પૂરણ એ નેક. ૩૦
 તેજ રૂપ તુજ તપસી ! માન, દેહ શોધી દેહીગત જાણ;
 હું હું કરતું અંદર ફૂણ ? વધે રક્ષારે ના થાએ ન્યૂન.
 દેહ મરે આતમ નવ મરે, દેહ બળે આતમ નવ બળે;
 જાયે જાય વિનાશી જાણ, એ અવિનાશી એક પ્રમાણ.
 શ્વાસા સાથે સોહાં કથે, જીવશિવનો ભેદ જ મટે;
 માયા શુની^૩ ચાટે પાંવ, જન્મમરણનો આટે તાવ.
 શોકમોહનું જાય નિશાન, આનંદઅર્ણવ^૪ સુખની ખાણ;
 ઝેરવેરનાં નાસે ભૂત, 'રંગ' પ્રકાશે એ અવધૂત !
 પટની ઉપર ચિત્ર સુહાય, દેખી બાળક મન મલકાય;
 જન સવારી દેખી હસે, દેખી સેના આઘો ખસે. ૪૦
 ભાસશસ્ત્ર ભાસે શણગાર, નિરાભાસ એથે પટ સાર;
 મોટેરાં પહોંચે ના ત્યાંય, ઉભય વિલોકે નિર્ભય ધાય.
 ખાંડ રમકડાં ખાંડ બળર, વ્યાધ કૂતરાં વેચણહાર;
 નામરૂપનો માયાખેલ, મિથ્યા માની આનંદ રેલ.
 ફરીફરીને એક જ વાત, પ્રભે નાવે નાત કે ભાત;
 રાતદિવસ માયાવી ભેદ; સરજમાં ક્યાંથી એ ખેદ ?
 શુદ્ધ બુદ્ધ નિરામય છેક, નિત્ય નિરંજન નિશ્ચલ એક;
 બીજો છે મિથ્યા બકવાદ, મનવાણીનો એ છે તાત.

૧. એક વ્યક્તિગત તે વ્યષ્ટિ ને સમસ્ત વ્યક્તિગત તે સમષ્ટિ. ૨. નાશ પામે. ૩. કૂતરી. ૪. સમુદ્ર. ૫. છેતરાય.

નાદ સમાયે અંબર માંભ, શોખે પતો લાગે ક્યાંમ ?
 દોલ ગ્રહે તો દમ દમ થાય, દોલી મનમાં અતિ હરખાય. ૫૦
 અરણી ? એથે અગ્નિ રહ્યો, માંહે પ્રકાશ અતિશે ભર્યો;
 મંથન વિષ્ણુ તમર ચારે પાસ, દિગ્ જુક્તિથી કરે તપાસ.
 તલમાં તેલ લપાઈ રહ્યું, માખણ ઉમઠીમાં સખળે ભર્યું;
 બાળકને ગમ કેમ જ પડે ? દોડી દોડી આખર રડે.
 થાકી માતાપાલવ રહાય, મીઠું ગોરસ ખાંતે ખાય;
 તપસી ! ભણતર પડતું મેલ, યુગમ અગમ તણે એ ખેલ.
 નીચો નમીને ચરણ તળાંસ, પ્રીતે કરજે પાસે વાસ;
 કોક દિન મટકું એક મળે, કલેશ કારમા આધા પળે.
 આનંદનો ઉદ્ધિ^૪ રેલાય, કર્મ પાશ સહુ ટીલા થાય;
 એ સુખ જાણે વિરલો કોક, જીવતર બીજનું સહુ ફોક ! ૬૦
 સાધન કરતાં છાસઠ ગયાં, હાડ ચામ બે બાકી રહ્યાં;
 અંતર અંધારું ના ગયું, કર્મ ફૂટવું બાકી રહ્યું.
 બાવો દેખી મેલે હડી, દેહઅહંતા અંદર ગડી;
 મંતરજંતર ઝંખે ધન, પોર્યા પોરી મેલું મન.
 દામચામની છેડે વાત, સ્વારથ સાર થાએ બાટ;
 અંતે પોલ ઉધાડું પડે, ઉભયબ્રજ થઇ છાનું રડે.
 આખર આવે કંઠે પ્રાણ, અંદર થાએ ફુટતબાન;
 રોગ થકી વ્યાકુળ થઇ રડે, જે આવે તેને પગ પડે.
 ચોર ચોરીને જતાં ધન, દીવે સ્નેહ^૫ પૂરે કુજન;
 પ્રાણ જતાં બોલાવે વૈદ, તેથી કાર્ય થશે ક્યમ સિદ્ધ ? ૭૦
 તપસી ! જગ્યા ત્યાંજ રહવાર, હાથે કરી ક્યમ થાવું ખવાર ?
 દો દિનની છે શ્વાસસગાઇ, આખર બેલી કોઠિ ન બાઇ.
 ધરની નારી બીજે જાય, સગાં સહોદર શીરો ખાય;
 તપસી ! ચેત, બાકી દિન ચાર; આખર પડશે જમનો માર.

કંઠીવાળા કોરે રહે, દાનપૂન કરવાનું કહે;
 દેવદેવી મંદિર માંલ, આખર જીવડો એકલ ત્યાં.
 જીવતાં જાણી લેવું સાર, મૂવા પછી થાશે અંધકાર;
 મનની ઓથે મોહન રહ્યો, માયાપટ આગળ છે ધર્યો.
 પટ ફાટતાં તંતુ દિસે, મન હણ્યાતાં મોહન હસે;
 રંગબેરંગી ફૂલનો હાર, અંદર દોરો એકજ સાર. ૮૦

ફૂલ ખસંતાં ધાગો દિસે, અર્ક અમ્ર^૧ જતાં વિલસે;
 મન છે સંકલ્પોની માળ, સંધિમાં મોહન પ્રતિપાળ.
 સંધિકાળ વધતો જ્યમ જાય, સ્વૈરસમાધિ આપે થાય;
 જોવી વસ્તુઓ બે ચાર, એક એકથી જૂદી સાર.
 વૃત્તિ દોડે એકથી આન, સાક્ષી થઈ જોવું એ જાણ;
 જોતાં જોતાં દર્શન ધ્યાન, ધ્યેયરૂપ ધ્યાતા નિર્વાણ.
 સંધિ નિઃસંકલ્પે રહસે, દશ્યજવનિકા^૩ આપે ખસે;
 નિરાલંબઅલંબન થાય, અલંબિ તૂટે સહુ ત્યાં.
 હંસ કાગ બે કોડે રમે, બેદ પરસ્પર મિથ્યા શમે;
 કોહં કોહં કરતો જેહ, સોહં સોહં બોલે તેહ. ૮૦

જીવ શિવ બે એકજ થાય, જન્મ મરણની ભીતિ જાય;
 તપસી ! આગળ કહેવું કેમ, મન વાણી જ્યાં ચૂકે તેમ ?
 એ સુખ મુખથી કહ્યું ન જાય, જે ચાખે તે મૂગો થાય;
 મારગ વિષમ^૪ અતિશે કઢ્યો, અસિધારાવત્ તીક્ષણ લહ્યો.
 જન્મોજન્મે કરતા સેવ, તે પામે પૂરણ તતખેવ;
 ખીજાં પશુ મૃગજળગમ ધાય, જન્મમરણના ખત્તા ખાય.
 સાધન માંહી સાધન એક, આત્માનાત્મવિચાર વિવેક;
 દોષદષ્ટિ મન થાય વિરાગ, મોક્ષ એકમાં જો અનુરાગ.^૫
 શમ દમ સાધે ખતે કરી, જોગજુક્તિથી બેસે ઠરી:

ભાવલક્ષિતી ભેટે દેવ, પાખંડે નામે તતખેવ. ૧૦૦
 અનન્ય? સેવા ખાંતે કરે, મરતા પહેલાં રઆપો મરે;
 કૂડ કપટ હૈયાથી તજે, શીલસાજ સંતોષે સજે.
 સદ્ગુરુસામુન^૩ વિચારે મન, તેનું જીવતર થાએ ધન;
 સુરતદોર નાચે નટ જેમ, શ્વાસા ચૂકે દોડે કેમ?
 તૈલધાર વૃત્તિ સોહાય, તદાકાર તન્મય થઇ જાય;
 મન ષશોધતાં મોહન જડે, મૂરત^૫ જોતાં સૂરત^૬ નડે.
 એક અરૂપ નિરંતર દેવ, તેની કરવી નિશ્ચિન સેવ;
 સેવાથી તદ્રૂપ થવાય, રૂપ મટે ને સંશય જાય.
 સત્ય નિરંજન આદૌ જેહ, અહસ્તુરણે માયા તેહ;
 જ્ઞાનાન્તાને આવરણ થયું, મૂળરૂપ પોતાનું ગયું. ૧૧૦
 ત્યાંથી ઉપન્યું જગ વિશાળ, વિશેષે સહુ ગોલંકાર;
 મૂળ રૂપ રજજીનું મટયું, સર્વે આવી સર્વે ફૂટયું.
 ડરથી થરથર કંપે કાય, આસસમીર^૭ ઉરમાં નવ માય;
 ઠોકર વાગે લોહી ઝરે; બાધાપૂજા કેમજ કરે?
 દીવો લાવે સંત દયાળ, ભક્તન કેરા એ પ્રતિપાળ;
 ૧૦રાશ દેખતાં લાભે સુખ, સર્વ જગતનું કાળું મુખ.
 સ્વપ્ને રાવ^{૧૧} ભિખારી થાય, ધર ધર ટૂંકડા માગી ખાય;
 સેવકજનની પરશી કરે, ટૂંકડા માટે તંગડી ધરે!
 લાજ હાંકવા ન મળે વસ્ત્ર, ખિચડી ખાવા ન મળે પત્ર;
 ગલીએ ગલીએ ધકકા ખાય, જાણીતો જોતાં ગભરાય. ૧૨૦
 જાગે ત્યારે દેખે રાજ, શિર પર એતો એ છે તાજ;
 સેવક લૂંડી મુજરા કરે, રત્નાંકિત છત્રી શિર ધરે.
 ચમરી હાળે ચતુરા^{૧૨} ચાર, જોઇ અચરજ થાય લગાર;

૧. એકનિષ્ઠ. ૨. દેહાત્મબુદ્ધિરૂપ અહંકાર. ૩. વચન. ૪. (i) ખોળતાં (ii) ધોતાં; શુદ્ધ કરતાં. ૫. સ્વરૂપ. ૬. ચહેરો; આકૃતિ. ૭. સરુવાતમાં; સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ પૂર્વે. ૮. ઉપન્યું. ૯. વાયુ. ૧૦. દોરડું. ૧૧. રાજ. ૧૨. સ્ત્રિયો.

તપસી ! તું છે રાજધિરાજ; દૂકડો ભાગે કાં શિરતાજ ?
 જ્ઞાનાવરણે શિવ કહેવાય, અજ્ઞાને જીવ 'રંગ' મુંઝાય;
 જ્ઞાનાજ્ઞાનાતીત સ્વરૂપ, જે જાણે તે ભૂપનો ભૂપ.
 રાજ રાજ્ય પ્રજા અજ્ઞાન, સત્તા એ ઉપર છે જાણ;
 નિર્ગુણ નિશ્ચય એક એક, ઉપર દીસે નાના ભેખ.
 અગ્નિજૂથ^૨ આવ્યો વનરાજ,^૩ શબ્દ કરે બેંબે ભયરાજ;
 દૈવવશે ખડ ખાએ ધાન, જગત 'રંગ' એવો છે જાણ. ૧૩૦
 દેશી કેરો સૂણતાં ખોલ, આરંભે માને એ દેશ;
 સૂણતાં સૂણતાં આવે સાન, સ્કુરે દેહ ભૂલે અજભાન.
 સુદમ નીરમાં દેખે જાત, ખાર હાથ ઉછળે સાક્ષાત;
 સ્વાયો કોથી નવ સહેવાય, આનંદકાનન^૪ આપે ધાય,
 ખોળી ખોળી મરે ભરવાડ, ઘેટાં બેંબે પાડે રાડ;
 કંટક કંદર^૬ ખેડે જોડ, 'રંગ' નિહાળે કો દિન એહ.
 કાઘો કેદ એ સાચી વાત; ધ્યારે ક્યાંથી શી પંચાત ?
 લાગે મરમી ભેદુ હાથ, દેખાડે દો દિનમાં જાત.
 જપ તપ તીરથ હેતુ એહ, એ વિણ સઘળો છે મંદેહ;
 ભેદાભેદ તેટલો ખેદ, એક અભેદ જાણો નિર્વેદ. ૧૪૦
 જાણ્યે જોય^૭ બાકી નવ રહે; શબ્દાતીત એ કોણુજ કહે ?
 શાસ્ત્ર શિક્ષા સંબ્રમ માન, ગુરુશિષ્યનું શત્રુ નિશાન.
 બદ્ધમુક્તનું ક્યાં છે નામ ? સોહં સઘળે એકજ રામ;
 ક્યાં જાવું ? શું બાકી કામ ? એક અખંડ અદ્વૈતારામ.
 તપસી ! 'રંગ' અનેરો એહ, ખીજાં અંતે દેશે છેહ;
 જાગી જોયું જગની માંહ, જીવ જગત એકે ના ત્યાં.
 લેખ લેખની લેખનહાર, 'રંગ' એક જ્યાં ત્યાં નિર્ધાર;
 નાચે આપ નચાવે આપ, ખોલે આપ બોલાવે આપ.

૧. જ્ઞાન અને અજ્ઞાનથી પર. ૨. બકરાંતુ ટોળું. ૩. સિંહ. ૪. જગતનું
 સ્વરૂપ. ૫. વન. ૬. ખીણ. ૭. જાણવા યોગ્ય. ૮. દગો.

અવળું દેખ્યે આઘો દિસે, આઘો ખાસે ત્યાં ના વસે;
 દેશ કાળ વસ્તુ પરિણામ, ૧માન મેયતું^૨ ના છે નામ. ૧૫૦
 તપસી ! ક્યાં કથવું નિર્વાણ ? કાણુ સમજે ગાંડી વાણુ ?
 શન્યપાર શામળીયો વસે, દેખી શન્ય અંતરમાં હસે !
 તપસી ! એજ એજ તું જાણુ, તત્ત્વમસિ ટંકાર પ્રમાણુ;
 જાણી અજગો થઇને રહે, સહુથી હાં હાં કરતો રહે.
 'રંગ' જન્મશે અદ્ભુત માંભ, જોવાનું ના રહેશે ત્યાંય;
 તાર વિના વાગે તંબૂર, સાત થકી અદકો એ સૂર.
 સણુતાં સહેજ સમાધિ થાય, સણુવાનું કંઈ ન રહે ત્યાંય;
 રંગરાગ બીજ સહુ શમે, એકાતીત અક્ષર જ્યાં રમે.
 દેખે અલખ કરોડે એક, લક્ષ્યાતીત મર્મ છે છેક;
 દેખે તે અંધો થઇ જાય, આપ પરાયું નવ દેખાય. ૧૬૦
 તપસી ! કા વિધ^૩ કથશે કૂણુ ? શન્યશિખર સંભળાએ ધૂન;
 કૂણુ સાંભળે ગાએ કૂણુ ? ખાળે પાપ ભગાવે પૂન !
 જમડાં સણુતાં નાસી જાય, જીવ શિવ એકુ નવ ત્યાંય;
 'રંગ' અલોકિક આપે લહે; તપસી ! જાણી મૂજો રહે!! ૧૬૪

૧૫૧

નિદિધ્યાસ.

તપસી ! બ્રહ્મ અગોચર એક, એ વિષ્ણુ સંધળું મિથ્યા છેક;
 કાગળની ફરિણી^૪ જેમ, માયાડંબર સંધળું તેમ.
 જે જાણે તે અજગો થાય, બીજ દોડી ખત્તા ખાય;
 હવું હશે છે એક અમાપ, ચૈદલોકનો એ છે આપ.
 એણે કામણુ કર્યું અનુપ, આપે ધર્યું રમણીનું રૂપ;

૧. પરિભાણુ; માપ. ૨. માપવા યોગ્ય. ૩. કઈ રીતે. ૪. પોતાની મેજે. ૫. હાથણી.

તાત નપુંસક માતા તૂત, મેથી ઉપન્યું મોટું ભૂત.

દેખી મોટા મોટા ભમે, કોક વિરલા અંદર રમે;

મોટું અચરજ મોટા લડે, નાસ્તિ તેને માની રડે !

ખાળક ફાસલાવાની વાત, જમની પુત્રી કાળી રાત !

નવ જાણે તે બખતો ફરે, ઝાની મૂગો થઇને ફરે !!

૧૦

તપસી ! બોલ્યાનો નહિ લાગ, જેવા જેવો એ છે બાગ;

વણ સિંચે અંકુર ઉપજે, ફૂલ સુગંધી કંઇ કંઇ મજે !

અણ ઉપન્યું દેખાએ કેમ ? રજની ? માંહી સમણું જેમ;

સુંદરી નારી તરુવર કાગ, મન વગડું ને મન છે વાધ.

શૂન્ય શૂન્યને હણવા ધસે, ડર થકી ડાગળી હા ખસે !

જીવ બચાવા મૂકે દોટ, અંધારામાં લાગે ચોટ; ૨

હેઠો પડતાં જાગ્રત થાય, આપ આપથી વિરિમત થાય ?

કીડો વમળ માંહે જઇ પડયો, સુખ માન્યું ને અંતે રડયો.

એક વમળથી બીજે ધાય ખત્તા ખાઇ સીધો થાય;

જીવ બચાવા ફાડે મુખ, સુખ સુખ કરતાં બેટે દુઃખ ! ૨૦

કોક નાવડો દૈવે જોય, મૂકે બહાર લાવીને સોય;

કયાં કર્મ ભોગવ્યે છૂટાય, આપ કરે ને આપ અંધાય.

એ તો કર્મકાયદો કલ્હો, તું પોતે અકર્મા રહ્યો;

જન્મ ધર્યો એ જૂઠી વાત; કર્મ કર્યાનો કયાં છે ઘાટ ?

બેદહેદનું ત્યાં ના નામ; હાથપાંવનું કયાં છે ઠામ ?

નામરૂપનો કરવો ત્યાગ, માયા કૃત્રિમ એ છે લાગ;

નથી છતાં દેખાએ જેહ, માયા વંધ્યાપુત્ર સમ એહ !

પાછળ નટવર સોહં એક, રાધારમણી મિથ્યા છેક !!

જલ તરંગ બરફ એ નામ, મૂળે અમૃત એકજ ધામ;

બાહેર દેખી લડકે ભૂત, અંદર જેતાં સધળું તૂત.

૩૦

મૂળે એક પ્રકાશી રહ્યો, સધળું ખાઈ ભૂખ્યો રહ્યો;
 સત્ય નિરંજન નિર્મલ એહ, બીજો નાહી નિઃસંદેહ.
 કમળો થાતાં દષ્ટિ ફરે, પીળું દેખી દુઃખે ઝુરે;
 જ્ઞાનશક્તિ^૧ અંજન થાય, આગંતુક કમળો એ જાય,
 મૂળ એહની એહજ આંખ; ક્યાંથી આવે એને જાંખ ?
 માન્યું તેથી દુઃખી થાય, ના માન્યું તો શું રંડાય ?
 તપસી ! અટપટ સધળો ખેલ, રેશમ સૂતર એકજ રચેલ;
 બાળક ના જાણીને રડે, મોટા જાણી જોઈ પડે !
 જ્ઞાની બંને ફેંકે દૂર, રાચે આપ દિગંધર નૂર !!
 છે હતું ને રહેશે એહ, તેજ રૂપ તું નિઃસંદેહ.

૪૦

સત્ ચિત્ આનંદ સોહકાર, જેને મારી ન શકે કાળ;
 પાંચ પાછળ પોતે રહ્યો, બાજી અટપટ ખેલી રહ્યો.
 કુરોળીઓ ખેંચે ને તાર, આપ થકી પ્રગટાવે ચાર;
 આદિ અંત મધ્યમાં એક, તાર તૂત જાણે સહુ છેક.
 ઉપાવક જવાળા વિધવિધ જેમ, કાષ્ટ અંગારા સધળું તેમ;
 ગુપ્ત પ્રગટ એહનો એહ, જાણે તો તૂટે સંદેહ !
 જાણે સદ્ગુરુ આવી બાંધ, તોજ ભેદ એ ખુદ્દો થાય.
 તપસી ! મૂઢી સધળો ગર્વ, માની સદ્ગુરુ પોતે યશર્વ;
 મૂઢી મસ્તક ચરણ પખાળ, તોજ તૂટશે ભવની જાળ.
 મિથ્યા બંધ સપડાવે કેમ ? બાજીગરની બાજી જેમ.

૫૦

પમોડો જાણે સધળો મર્મ, હસે કૂદે ને પામે શર્મ.^૨
 માળી પુણ્ય વિધવિધ રંગ, માંહે દોરો એક અભંગ;
 ફૂલ ખસે તો ધાગો દિસે, દેખી જ્ઞાની અંદર હસે !
 મનની વાંસળ મોહન વસે, વૃત્તિ ખસતાં આપે દિસે.

૧. સળી. ૨. વજ્ર. ૩. અગ્નિ. ૪. શંકર. ૫. છાકરો (મહારીનો મદદનીશ).

સંધિ અચૂક ઝલાયે આપ, તો માંહે દિસે જગ્યાપ !
 વધતાં વધતાં થાય અમાપ, સ્હેજ સમાધિ કોરી છાપ !!
 ડાઘો લાગે અંદર કેમ, ભટ્ટી માંહી જતાં હેમ ?
 દશ્ય દેખનહારો એક, દષ્ટિ દેખે મિથ્યા છેક !
 એક અગોચર દેખે ફૂલ ? નિમક પૂતળી અંતે લૂણ !!
 ભખ્યે ભેદ ના ભાગે જાણ; ભખનારો ત્યાં કોણ પ્રમાણ ? ૬૦
 ‘હું અમે’ એ મિથ્યા વાત; નામગોતની ત્યાં ક્યાં જાત ?
 કહેવા માટે એવું કહ્યું. બાકી મિથ્યા સઘળું લહ્યું !
 મિથ્યા મિથ્યા કરતો મરે, તેથી અર્થ કોડી નવ સરે;
 મિથ્યા કહેનારો તું ફૂલ ? નિર્ગુણ માંહે ક્યાંથી ગુણ ?
 મૂળ ગુણ ના, ક્યાં નિર્ગુણ ? ભૂત નહિ ત્યાં ભૂવો ફૂલ ?
 પૂછે ફૂલ, સાંભળે ફૂલ ? કોણ આર્ય ને કો છે દૂલ ?
 એ તો પ્રપંચ મિથ્યા જાણ, બાકી સઘળું એક પ્રમાણ.
 ના જાણે તે મિથ્યા લહે, અહં દેહ માનીને રહે !
 દેહી તું તો અજગો જાણ, પંચપાર ત્રણેથી માન;
 અન્નવિકારી દેહ મલિન, તું અવિકારી રાખ યકીનર. ૭૦
 મન ચંચળ તું નિશ્ચલ એક, બુદ્ધિ ખૂટી ત્યાં તો છેક;
 બિંદુ સાગર માંહે ભળ્યું, કહેવાને બાકી ના રહ્યું !
 બીજાં દીપાં સાવ અજાણ, વૃથા શ્રમાવે લૂલી વાણ !!
 નાર નાટકી લટકો કરે, મૂરખ અંદર તલસી મરે.
 પોપટપંચી કરે અનુપ, મૂરખ જોઇ ભૂલે રૂપ;
 રૂપાતીત છત્રી એ જાણ, આંખ આંધળી ત્યાં નિખાણ !
 પાછું ભાળે વિરલો કાક, આપ નિહાળી ટાળે શોક !!
 સત્ ચિત્ આનંદ એક અનુપ, ચૌદ લોકનો એ છે ભૂપ;
 સમજા માંહે માગે ભીખ, ના માને એ કોની શીખ.
 સમજાં શમતાં ખેંચે ખર્જ, દેખી શ્વત્ય સમેટે ડગ !! ૮૦
 અસત્ નહિ ત્યાં સત્ નિર્માન; અચિત્ શ્વત્ય ત્યાં નિત શું જાણ ?

દુઃખ બૂલાવે આનંદ એમ, શન્યસંકેત કહે સહુ તેમ !
 સાક્ષી શન્ય તણો જે એક, તેજ તેજ તું તપસી છેક;
 નહોતું ત્યારે હતો અરૂપ, થયું માની પડયો ભવરૂપ.
 સંત વગાડે જે રણુદોલ, ફૂદ ફગાવી માયાપોલ !
 એક અખંડ નિરંજન દેવ, માયા બટકી કરતી સેવ.
 ભેખડ ઊંચી બીચ નવાણુ, દેખ કેસરી 'રંગ' સુખણુ;
 જેં જેં કરી વૃથા કાં મરે, છોડી એણુરે તૃણુપણું ચરે ?
 કહું કેટલું થાક્યો હાથ, આદિ મધ્ય તું એક અખત;
 મનમૃગ મારી રહે નિર્ભાંત, 'રંગ' કેસરી માયાકાંત. ૬૦
 અજળ કરામત માયાખેલ, મૂષકદરમાં પેઠો શેર !
 દુઃખે પાડે ચીસેચીસ, બીજ ઉપર કાઢે રીસ ! !
 દેખે ત્યાં તો સઘળું તૂત, કેમ ફસાયો એ અદ્ભુત !
 પૂટી આંખ કરે અંજન, સદ્ગુરુ આવી દુખભંજન;
 તોજ સૂઝે સવળી વાત, થાય ઉજળી કાળી રાત.
 વણુ શશી સૂરજ તારક ત્યાંચ, દિવ્ય રોશની આપે થાય !
 કાળું ધોળું મટે સમૂળ, નામરૂપનું નાસે કુળ ! !
 ગુરુશિષ્ય મિથ્યા સંબંધ; મુક્ત કોણુ જ્યાં ના છે બંધ ?
 પડિત મૂરખ એક અભેદ, બાળવૃદ્ધનો ત્યાં ના ખેદ !
 સ્ત્રી પુરુષ નપુંસક એક, પાપપુણ્ય મિથ્યા ત્યાં છેક ! ! ૧૦૦
 પૂજા પોથી સઘળું તૂત, માળા મણુકા મિથ્યા ભૂત !
 દેવભક્તનો ટળ્યો વિરોધ, જીવશિવનો ખૂટયો શોધ ! !
 જન્મમરણની તૂટી ગાંઠ; સ્વર્ગ નરકનો ત્યાં ક્યાં ઘાટ ?
 પરબ્રહ્મ પરમેશ્વર એક, રૂપ અરૂપી નિર્મળ છેક;
 શુદ્ધ બુદ્ધ નિરંજન નિત્ય, અગમ અગોચર આન અનિત્ય !
 વણુથંભે લટકાવે આલ, વંધ્યોદરમાં મૂકે ગાલ;
 ખેલ ખેલી ન્યારો રહે; તપસી ! આપે થઈને રહે !
 લડવા દે લહીયાને ખૂબ, 'રંગ' વિલોક તું ગુપચૂપ ! ! ૧૦૮

૧૪૧

૧૫૨

- બ્યારે પતન થશે દેહનું આ—ટેક.
લોકો કહેશે, કોણ હતો આ ?
ક્યાંથી આવ્યો? હાય ! ગયો ક્યાં ?
નવ જાણ્યું, હા ! આજ લગી કાં ? —પતન૦ ૧
ના બોલ્યો કંઈ, મૌન ધર્યું ના !
ના ભટક્યો કંઈ, સ્થિર રહ્યો ના !!
હાં હાં કરતાં લોપ થયો ક્યાં ? —પતન૦ ૨
મેઘાડંબર ઘોર છવાયું !
અંધતમે ચોદિશ હા વ્યાપ્યું !!
ક્ષણ ચમકારે નભ ચમકાવ્યું !!! —પતન૦ ૩
ધા દિલના બેચાર રુઝાવ્યા !
દુખઆંસુડાં કંઈક નિવાર્યા !!
પ્રેમવેણુ કંઈ મૂકે ઉચાર્યાં !!! —પતન૦ ૪
ફૂલ ગુલાબો ખૂબ હસાવ્યાં !
બુલબુલ છાતીફાટ રડાવ્યાં !!
વનઝરણાં કંઈ મંદ નચાવ્યાં !!! —પતન૦ ૫
પ્રેમખંજનો ખૂબ લૂંટાવ્યો !
લૂંટ્યો તે મન અતિ હરખાયો !!
અન્ય રડી રડી મન પછતાયો !!! —પતન૦ ૬
કંકર શંકર કંઈક પૂજાવ્યા !
શંકર કંકર કંઈક બનાવ્યા !
આનંદાશ્રુ રંગ નિહાળ્યા !!! —પતન૦ ૭
ના લાવ્યો કંઈ, સાથ લીધું ના !
ના આવ્યો ત્યાં, ૧વાત ગયો ક્યાં ?
'રંગ' જેમનો તેમ રહ્યો આ !! —પતન૦ ૮

૧. 'ગયો ક્યાં' એ વાતજ ક્યાં રહી ? અથવા, 'ગયો ક્યાં' એ વાતમાત્ર-કથનમાત્ર-છે; કેમકે જ્યાં આગમન નથી ત્યાં ગમન ક્યાંથી સંભવે ?

(ગઝલની રાહમાં ગવાશે.)

મૂકી દોષી કલમ અંધો, હવે ના કાંઈ લખવું છે;
 લખ્યું તે ના લખ્યું ચાશે, જનો સહુ ભૂલી એ જાશે !—ટક.
 ન કાંઈ કહેવું છે ભાઈ, વિચારી રહેવું છે આંહો;
 દેવસ એ ચાર વા કાંઈ, હશે જે આયુ તે ભાઈ ! —મૂકી૦ ૧
 બહુ રખડયો બહુ ભટકયો, હવે ના ક્યાંય જાવું છે;
 ન લેવું છે ન દેવું છે, વિચારો આંહો રહેવું છે ! —મૂકી૦ ૨
 સમય આવ્યે બન્યું જાયે, પ્રભુ કિરતાર છે ન્યારો;
 ‘કર્તુ મેં’ ‘હું કરું’ શાને, વૃથા અભિમાન ગોઝારો ? —મૂકી૦ ૩
 ૧વયુ પ્રારબ્ધ પોષે છે, ખુશામત ૨જહાં તણી શાને ?
 ફરે અલમસ્ત સ્વાનંદે, ફિકર શ્વષ્ઠ: કાલની શાને ? —મૂકી૦ ૪
 ન ડર છે મોતનો ભાઈ, ન જીવનની તથા કાંઈ;
 જીવનમૃત્યુ ઉભય સાંધ, ખડા ચોકી કરે આંહો ! —મૂકી૦ ૫
 વૃથા ગુમાન ભણતરનું, લખ્યું તે ના લખ્યું આંહો;
 જનિરક્ષરનો સદક્ષરતા, પ્રભુને પ્રાણપ્રિય ભાઈ ! —મૂકી૦ ૬
 વિવાદો વાદ કાંઈ કીધા, પ્રશંસા નિંદ સહુ સેલાં;
 હવે ના ઝેર પીવું છે, વિચારી આંહો રહેવું છે ! —મૂકી૦ ૭
 વૃથા બકવાદમાં ભાઈ, ન ઝાંખી ધશની ક્યાંઈ;
 બહો મૂવા વિબુધ^૫ ભારી, ન શાંતિની કણી પાછ !—મૂકી૦ ૮
 પ્રભુકૃપની ઝડી આઈ, જનમશંકા ટળી ભાઈ;
 મરી ગઈ ભીતિ બેકારી, બન્યો નિર્દોષ અધિકારી ! —મૂકી૦ ૯
 પ્રભુની વાડીમાં આંહો, અનેરાં ચિત્ર છે ભાઈ;
 અનેકે એક દેખાઈ, સદેકે નૈક^૬ છવિ છાઈ ! —મૂકી૦ ૧૦
 કરોડો જન્મની આધિ, થઈ ગઈ ખાખ સહુ વ્યાધિ;
 ટળી ગઈ ‘રંગ’ ઉપાધિ, મળી સ્વાનંદ સુરગાદી !! —મૂકી૦ ૧૧

૧. શરીર. ૨. દુનિયા. ૩. આવતી કાલ. ૪. અભણનું નિર્દોષ ભણતર.
 ૫. વિદ્વાનો. ૬. ન+એક=અનેક.

संस्कृत-भराढी

અથ નર્મદાગાંતર ૧ ।

વન્દે નર્મદામ્ ।

સુખદાં સુમદાં સુરનરવાન્દતામ્

સર્વકામદાં શર્મદામ્ ॥ વન્દે૦ ॥

૭૭૭ લાક્ષ્મીં નતજનતારિણીમ્ ।

તૂર્ણગામિનીં જનવનચારિણીમ્ ।

તરક્ષિણીં તતતટશોભિનીમ્ ।

શુભદાં વરદાં કર્મદામ્ ॥ વન્દે૦ ॥ ૧ ॥

કોટિકંદર્પમદવારિણીં વારુણીમ્ ।

૭૭૭ કલ્લોલકલભાષિણીં ભામિનીમ્ ।

૧ મત્સ્યકચ્છાદિગતિદાયિનીં દામિનીમ્ ।

સુહાસિનીં શિવહરનંદિનીમ્ ।

મતિદાં ગતિદાં ભર્મદામ્ ॥ વન્દે૦ ॥ ૨ ॥

ભુક્તિમુક્તિપ્રદાં 'રક્ત'મોદપ્રદામ્ ।

દુષ્ટજનદુઃખદાં ભક્તજનસૌખ્યદામ્ ।

કલિમલૌઘાપહાં ત્રિવિધતાપાપહામ્ ।

શિવાત્મજાં જનિમૃતિભક્ષિકામ્ ।

પરદાં ફલદાં હર્મ્યદામ્ ॥ વન્દે૦ ॥ ૩ ॥

૨

પદ (ચાલ — પાંડુનૃપતિ૦)

પાંસુવલિતસર્વતનું દત્તગુરું દિગંબરમ્ ।

અત્રિસુતં યોગિવરં નમત માનવાઃ ॥ ધ્રુ૦ ॥

૨૬૬૭ 'કરણે' ન વરં કાલહરં કષ્ટપ્રદમ્ ।

૭૭૭૭૭ કિસૌખ્યકરં ભજત રે જનાઃ ॥ પાંસુ૦ ॥ ૧ ॥

૧. મત્સ્ય એ ઇન્દ્રિયલોભુપતાનું, અને કચ્છ એ સંયમનું સ્તોતક છે.

૨. શાબ્દિક પાંડિત્યનું નિદર્શક છે.

रंगराग दोषहरं पापहरं पुण्यसरम् ।

२. लङ्गमरुन्धरं मात शंकरम् ॥ पांसु० ॥ २ ॥

गगनकुटुम्भावेष्टयवा । मेहि मनः सर्वहरः ।

१. आवृताक्षमन्तरजं ध्याय गङ्गाधरम् ॥ पांसु० ॥ ३ ॥

३

(चाल—भाव धरा रे०)

दत्तगुरुं त्वं भज मन एकमनेकम् ॥ ध्रु० ॥

दुर्लभमानुषदेहमवाप्य । कर्तव्यं खलु निजहितमाद्यः ।

स्मर्तव्यं गुरुधाम सदैवम् । भवजलतारम् ॥ भज० ॥ १ ॥

सुरनरमुनिजनवन्दितपादम् । भक्तकामकल्पद्रुममीड्यम् ।

तापत्रयदावानलमेकम् । पापहुताशम् ॥ भज० ॥ २ ॥

औदुम्बराक्षतलक्ष्मस्तव्यम् । मित्यक्षतलक्ष्मीनातशुभाङ्गम् ।

दण्डकमण्डलुशोभितहस्तम् । २. मस्करिनाथम् ॥ भज० ॥ ३ ॥

भक्तजनार्पितमुक्तिसरोजम् । बोधामृतनाशितभवरोगम् ।

आनन्दान्धवप्लावितशोकम् । 'रङ्ग' सखायम् ॥ भज० ॥ ४ ॥

४

(चाल—इस तन धनकी०)

दत्तगुरुं त्वं भज मन एकम् ।

नास्ति द्वितीयं ते शरणं कौ ॥ ध्रु० ॥

काषायांबरधृतषड्वेपम् ।

पालितभक्तनिवहमजमीशम् ॥ दत्त० ॥ १ ॥

दुस्तरः वज्रनिधिकृतपारम् ।

नाशिततापद्वामलतैक्षण्यम् ॥ दत्त० ॥ २ ॥

हिममौक्तिकवत्तरलसं दृतिम् ।

त्यक्त्वा 'रङ्ग' प्रयाहि शरण्यम् ॥ दत्त० ॥ ३ ॥

(चाल—इदं वा सातवम्)

भज दत्तं दाण्डेजन्मं कालेकलं त्वत्रिसुतं तम् ॥ ध्रु० ॥

दिग्बलविभूषितकायं दमिताक्षं त्वेकमनेकम् ॥

भक्ताचित्तदिव्यपदं नैराजं मोक्षतरुं तम् ॥

शरणागतदुःखदुताशं करुणाग्निं शान्तिसरोजम् ॥

चाल० मृगमदातेलकाङ्तिभालम् । मौल्यङ्कितमूर्धसुरेशम् ।
भस्माङ्कितसर्वतः तम् । शिशुमत्तपिशाचसुवेषम् ॥ भज० ॥

श्वक्रीडनकौकिलं भक्तापितकामकुबेरम् ॥

निगमान्तधापेन ॥ ईलं भवसिन्धुतरणवरनाथम् ॥

स्रग्भाजनवाद्यत्रिशूलशंखारिसनाथमनाथम् ॥

चाल० सौन्दर्यसद्द्रुस्फूर्तिम् । देवत्रयमूर्तिप्रतिम् ।
कामान्तकजूर्तिममूर्तिम् । रङ्गापितशान्तिदुःखघ्नम् ॥ भज० ॥

(चाल—शिवदर्शन मजला०)

भज सद्गुरुमजमविनाशम् ॥ ध्रु० ॥

पापतापदैन्यान्तकमेकम् । सच्चित्सुखमविलासम् ॥ भज० ॥ १ ॥

भक्तकामकल्पितनरदेहम् । जन्मजरान्तकमीशम् ॥ भज० ॥ २ ॥

योगिध्येयमघोराहम् । करुणाकरपरमेशम् ॥ भज० ॥ ३ ॥

बालोन्मत्तपिशाचसुवेषम् । सुरनरनुत्तपदमेशम् ॥ भज० ॥ ४ ॥

‘रङ्ग’रङ्गसङ्गधनं धीशम् । वासनविपिनताशम् ॥ भज० ॥ ५ ॥

अथ दत्तार्तिक्यम् ।

जय जय जय गुरुदेव ॥

वन्दे अत्रिकुमारं त्रिभुवनभर्तारम् ।

जनिमृतिसंस्तितिकालं तापत्रयहारम् ॥

जय जय जय गुरुदेव ॥ ध्रु० ॥

करुणापारावारं योगिजनाधारम् ।

कृतभवजलनिर्घारं षड्विंशतारम् ॥ जय जय० ॥ १ ॥

भोगाद्विपद्धारं कृतमादासारम् ।

नतजनवरदातारं निगमपञ्चसारम् ॥ जय जय० ॥ २ ॥

दुतगलमौक्तेकहारं कीर्णजटाभारम् ।

धाम्ना निर्जितमारं षड्गुणसंहारम् ॥ जय जय० ॥ ३ ॥

दुःशीलातिकरालं भस्मांकितभालम् ।

शंखत्रिशूलभाजनस्रग्वाद्यारि^१करम् ॥ जय जय० ॥ ४ ॥

कलिकल्मषहन्तारं सुरनरमुनितारम् ।

वृत्तविजनैकविहारं ह्रस्विसुधाहारम् ॥ जय जय० ॥ ५ ॥

देवत्रयावतारं शान्तिसुधागारम् ।

दूरीकृतनतभारं रंगारंगकरम् ॥ जय जय० ॥ ६ ॥

८

(चाल—ऊठ गोपालजी जाई धेनु कहे०)

ध्याय ह्यत्रिजमरं^२ जीव करुणाकरं तद्विना कोऽपि नो तारकस्ते ।

ब्रह्म सत्यं जगद्विद्धि मिथ्या परं चिन्तयाहर्निशं तत्त्वमन्ते ॥

॥ ध्रु० ॥

मोहरात्रिगता ह्यानदीप्तिस्तताऽह्यानतल्पे वृथा किं नु शेषे ।

बुध्य कस्त्वं कुतो देशिकं ब्रज ततो दान्तिवैराग्यतः शून्यदेशे ॥

ध्याय० ॥ १ ॥

स्थूलमेतद्वृथा सूक्ष्ममन्तर्वृथा कारणे का कथा तत्परं तत् ।

द्वैतमुल्लङ्घ्य यत्तद्धि रूपं तु सत्ते न नानाऽस्ति त्वत्तस्तु चान्यत् ॥

ध्याय० ॥ २ ॥

नाम रूपे न ते जातिगोत्रे न ते किन्त्व मन्वते ब्रूह कस्मात् ।
न त्वहं नापि त्वं सर्वमेतत्क्षरं विद्धि विदुः । तं विरम तस्मात् ॥

ध्याय० ॥ ३ ॥

शुक्तिरजतं यथा सर्वमतस्तथा भासमात्रं वृथा स्वप्नकल्पम् ।
भूपतिस्त्वं वृथा भिक्षसे किं पथा भुङ्क्ष्व राज्यं ततानन्तकल्पम् ॥

ध्याय० ॥ ४ ॥

तीर्थभ्रमणं वृथा शास्त्रश्रवणं तथा नो श्रुता रक्तं यदि मौनगाथा ।
सा श्रुतेस्त्यागत तत्त्वमस्यत्र ते जन्म व्यर्थं गतं कोऽन्यत्रात ॥

ध्याय० ॥ ५ ॥

९.

दत्त दिगंबर उठ करुणाकरा,

पहांट^१ झाली पुरे झोंप^२ आतां ॥

भक्तजन हे उमे वाट पहाती समे,

दर्शनें दई त्यां शीघ्र शाता^३ ॥ ध्रु० ॥

अरुण तम दूर करी कुंकुमें नभ भरी,

बापडी ही उषा पदर^४ पसरी ॥

गंग खळखळ करी त्वघर्शें जग भरी,

मंद वाहे कशी अनिललहरी ॥ दत्त० ॥ १ ॥

वनगंधर्व हे सुस्वरें गाइती,

मोर केकारवें नृत्य करिती ॥

मुनिकुल गर्जती वेदमंथरगिरा,

उठ बा श्रीधरा राघु^५ पठती ॥ दत्त० ॥ २ ॥

अलिकुलें पद्मदलीं गुंजती प्रियकरा,

मेटती हीं मुदा^७ चक्रपिल्लीं^८ ॥

१. परोढियुं. २. उध. ३. शांति. ४. पाखव. ५. पोपट.
६. लभरानां टोणां. ७. आनंद्यी. ८. अक्षवाकनां अन्यथा; लुवान
अक्षवाकनां गेडां.

'रंग' कडी उमा पाई दे मुखप्रभा,
'लोक' दे सतत वा चरणकमळीं ॥ दस्त० ॥ ३ ॥

१०.

(चाल—केशवकरणी भगवद्गीता०)

नको नको हा 'चावट' घंदा परदोक्षण नरा ॥
फुकाचा कालक्षेप पामरा ॥ ध्रु० ॥
घडी घडीने काळ खातसे आयुष्य करुनी त्वरा ॥
येतसे शीघ्र शरीरी जरा ॥
दया नसे त्या यमरायाला देह चीरी चरचरां ॥
फिरविशी डोळे तें गरगरां ॥ चाल० ॥
म्हणुनी पाय गुरुचे धरा ॥
मुखानें दत्त दत्त हें स्मरा ॥
अंतीं मोक्षसुखाला वरा ॥
देह नासुनी^१ होईल मुरदा जाळिती भडभड खरा ॥
मानसीं विचार करीं रे बरा ॥ नको० ॥ १ ॥
कोण कोठुनी^२ जासी कोठें^३ कोण असे आसरा ॥
विचारीं नित्य मनीं प्रेयकर ॥
रांडां^४ राहतील मागे^५ रडतील गद्गदस्वरा ॥
भोगिती अन्य वित्तदारा ॥ चाल० ॥
हिताचे बोल मनीं हे धरा ॥
समर्पण दत्त^६ तनु करा ॥
सुखाचा राजमार्ग हा खरा ॥
जितेपर्णी हा 'रंग' बधुनी^७ घे मूल सुखाचा खरा ॥
सोडुनी आडवाट ये घरा ॥ नको० ॥ २ ॥

१. आणोटावा हे. २. यथावला; नकाशे. ३. पगडी नष्टने; सणी नष्टने.
४. कथांशी. ५. म्यां. ६. पाछण. ७. नेष्ट ले.

(चालू भूपाळीची)

नमूं नमूं वा रातेल्या ॥ दत्तनयन गिंगंबरा ॥ सोडुनी
 भवराखाचा आशा ॥ शरण तुजला आलों मी ॥ ध्रु० ॥ न करीं
 स्नान संध्या ध्यान ॥ नाहीं केलें तव पूजन ॥ स्तोत्र पाठ
 पारायण ॥ नाहीं केलें कदाचन ॥ १ ॥ न कळे काव्य आणि
 गान ॥ नाहीं व्युत्पत्तीचें ज्ञान ॥ भाव एक शुद्ध पूर्ण ॥
 १रितें आन सर्वही ॥ २ ॥ तूंचि माय बाप सखा ॥ बंधू
 भगिनी आणि भ्राता ॥ इष्ट मित्र तूंचि तता ॥ भक्तांचा
 पालकू ॥ ३ ॥ वेडें वांकुडें शेंबडें २ ॥ बाळ ओंगळ ३ धाकुटें ४ ॥
 नाहीं ऐकिलें देखिलें ॥ मायबापें ५ अन्हेरिलें ॥ ४ ॥ देव
 भावाचा भूकेला ॥ ऐकुनी पांडुरंग-धांवा ६ ॥ सच्चिद् आनंदाचा
 गाभा ॥ उभा ठेला अंतरीं ॥ ४ ॥

धांवा

(चालू-बाळा जो जो रे०)

दत्ता येई रे ॥ जिवलग, प्रणालेलाव्या माझ्या ॥ ध्रु० ॥
 तुज विण चैन नसे, चैन नसे, काम न कांहीं सूचे ॥
 तारक कोण असे, नव दीसे, आन न कोणी भासे ॥
 अनाथनाथ असा, अवधूता, तूंचि एक भगवंता ॥
 येई येई वा, गुरुराया, संतांल्या माहेरा ७ ॥ दत्ता० ॥ १ ॥
 बुडतों भवडो ८, पैलथडी, सत्वर नेई कुडी ९ ॥
 लाटा १० उसळती, विषयांच्या, कामक्रोधमोहाच्या ॥

१. भाक्षी. २. वींटाणुं. ३. गडुं. ४. न्हाजुं. ५. धूतकार्यु; दूर क्युं. ६. देवने अकडम न्हावे यदी आववा करेली आर्तप्रार्थना. ७. भडियर. ८. येथी पार. ९. देडजुं आणुं. १०. आणो.

ममता गरानें, मज धरिलें, कांहीं न मागें चाले ॥
 पहासी कां न असा, वा सदया, सहर दुस्तर माया ॥ दत्ता० ॥ २॥
 जन्मुनी नरदेहीं, म्यां^१ कांहीं, सुकृत केलें नाहों ॥
 प्रचंड उभारिले, पापाचे, डोंगर दुष्कृत्याचे ॥
 धांवें झडकरी^२, असुरारि, कृपावज्र करीं घेई ॥
 कर्माकर्मातिं, ने^३ विलया, देई अभय दासा या ॥ दत्ता० ॥ ३॥
 गुरुजन साधुंची, देवाची, निदा केली साची ॥
 ऋषिमुनि निंदियले, वंदियले, म्लेच्छग्रंथ ते सारे ॥
 अमृत सोडुनियां, स्वगृहीचें, परगृहमदिरा झोंकें^४ ॥
 झाली क्षीण अतां, ही काया, धांव धांव यतिराया ॥ दत्ता० ॥ ४॥
 माता 'इष्टा' रेखां, लवलाही^५, तान्हे^६ कोठें जाई ॥
 तूंचि सांग बरें, कोणी कडे, तुज विण जाणें घडे ॥
 कोठें ठाव नसे, त्रिभुवनीं, तुज विण रानीवनीं ॥
 लागें दीन असा, तव पायां, दे 'रंगा' पदछाया ॥ दत्ता० ॥ ५॥

१३

(चाल-भाव धरा रे०)

सदा त्वां^१ भावें संतांचे चरण धरावे ॥ ध्रु० ॥
 उपदेश जरी ते नव देती । दर्शनमात्रें जन उद्धरिती ॥
 स्वैरालापें शास्त्रें कथिती । लक्ष असावें ॥ संतांचे० ॥ १ ॥
 विद्याधनजनगर्व त्यजावा । मूक बोध तो श्रवण करावा ॥
 अहंपणा मूर्छी खंडावा । अल्प वदावें ॥ संतांचे० ॥ २॥
 आज्ञा 'वरचे वरी झेलावी । गृहकृत्यें तीं सर्व करावीं ॥
 उंचनीच ही मति दवडावी^{१०} । गुणगण गावे ॥ संतांचे ॥ ३॥
 प्रसंग पाहुनी प्रश्न करावा । संशय मनीं तिळभरी नुरवावा ॥ ११
 सेवे कार्जी देह झडावा । मरुनी उरावें ॥ संतांचे० ॥ ४॥

१. मे. २. सत्वर; उट. ३. वध न. ४. गटगटाडें धुं. ५. दूर हडसेवी भूकतां.
 ६. अेकायेक. ७. धावळुं आणक. ८. तारे. ९. उपरनी उपर; ग्हांमांथी
 नीकणतांनी साथे न. १०. दूर करी; डाढी नापवी. ११. आडी रडेवा न हेवा.

मूर्ति सांवली नित्य करायो । अन्योन्यांतें हेचि कथावी ॥
'रंग' बलाना अन्य त्यजावी । समरस व्हावें ॥ संतांचे ० ॥ १५ ॥

१४

(चाल-भावधरा २०)

गुरुगुण गावे जरी तुजला सौख्य असावें ॥ ध्रु० ॥
काम क्रोध षड्विपु मर्दावे । क्षमा शांति सन्मित्र वरावे ।
सदा संतपदकंज धरावे । तरीच जगावें ॥ जरी० ॥ १ ॥
यमनियमादीं सादर व्हावें । शीलपालनीं दक्ष असावें । पर
उपकारीं आधीं मरावें । बहुश्रुत व्हावें ॥ जरी० ॥ २ ॥ पर-
गुणकथनीं प्रेम असावें । निजकथनीं त्वां मौन धरावें । दोषे-
क्षण अवघे सोडावें । समदृग व्हावें ॥ जरी० ॥ ३ ॥ पाद तीर्थ-
यात्रें झिजवावे । श्रवण हरिकथाश्रवणीं भावें । गुरुगुणगानीं
मुख रत व्हावें । नम्र असावें ॥ जरी० ॥ ४ ॥ कीर्तीनिं जग
सर्व भरवें । सहज कर्म तें नित्य करावें । 'रंग' वासनामूळ
नसावें । स्थिरमति व्हावें ॥ जरी० ॥ ५ ॥

१५

(चाल-ताराया भक्तजनांला ०)

येई बा सदगुरुराया । निरसीं भवबंधन माया ॥ ध्रु० ॥
पहासी असा किती अंत अनंता । काय मागसी मज भगवंता ।
पापी असें तरी तूं अघत्राता । धांवत ये सदया ॥ येई
बा० ॥ १ ॥ तुज विण कोणा बाहूं समर्था । तारक त्रिभुवनीं आन
न नाथा । गाऊनी गाथा नमवूं माथा । अभय करीं सखया ॥
येई बा० ॥ २ ॥ गुंतलासीं कोठें गुरुनाथा । उपेक्षिणी कां दीन
अनाथा । मरतो तव विरहें अजी ताता । तारीं 'रंग' कृपया
॥ येई बा० ॥ ३ ॥

धांघ धांघ दत्ता किती बाहूँ^१ आतां ॥
 चैन नसे चिस्ता येई बेगी ॥ १ ॥
 येई बेगी दत्ता तुंचि माता पिता ॥
 आन नसे त्राता कोणी जर्गी ॥ २ ॥
 जर्गी माय बाप तुंचि सखा कृप ॥
 स्वस्वरूपी थाप बाळ तुझे ॥ ३ ॥
 बाळ तुझे माई अंका बरी घेई ॥
 बोधस्तन देई मुखी माझ्या ॥ ४ ॥
 मुखी माझ्या शोष पडतो विशेष ॥
 प्रेमरस धीश पाजीं 'रंगा' ॥ ५ ॥

घेनु जेवीं वत्सा धांघ दत्ता तैसा ॥
 तुज विण कैसा राहूं जर्गी ॥ १ ॥
 कोठे जाऊं आतां कोण करी शाता ॥
 तुज विण त्राता आन नसे ॥ २ ॥
 येई येई दत्ता कात्तेलोच्छर्त ॥
 भवभयहर्ता तुंचि माझा ॥ ३ ॥
 नको पाहूं अंत सदया अनंत ॥
 उद्धरीं हा जंत 'रंग' तोका^२ ॥ ४ ॥

तुझ्या तारांचा मिकारी ॥ नको धाहूं^४ द्वारोद्वारी ॥ १ ॥
 ग्रीद जाईल जाईल ॥ कीर्ति लोपेल^३ सकळ ॥ २ ॥

दासा बेई बा पदरीं ॥ माझी स्वीकारी मादारी ॥३॥
 आस बंधु तुंचि एक ॥ माय बाप गुरु सख ॥४॥
 नेणें तुज विण अन्य ॥ आलों शरण शरण्य ॥५॥
 चरणीं लोळूं दे निःसंग ॥ जेणें धन्य जर्गी 'रंग' ॥६॥

१९

बहुत दि-जि उपवासी ॥ आलों आशें तुज पासीं ॥१॥
 देई उच्छिष्ट भोजन ॥ तेणें संतुष्ट हें मन ॥२॥
 नसे पक्वाभाची चाड^१ ॥ शेष भाजी पाला गोड^२ ॥३॥
 जेणें भंगे भवभय ॥ 'रंग' होई हो तन्मय ॥४॥

२०

मन मर्कट चंचल ॥ धावे सैरावैरा^३ खळ ॥१॥
 मोहमादिस पीऊन ॥ नाचे विषय-क्षीं जाण ॥२॥
 शस्त्र निःसंगें ताडिजे ॥ दोर अभ्यासें बांधिजे ॥३॥
 ध्यानधारणे लाविजे ॥ आत्म 'रंग' तें पाविजे ॥४॥

२१

मन बंधाचें कारण ॥ मन नेई^४ स्वर्गीं जाण ॥१॥
 मन मोक्षाचें जीवन ॥ करीं अभ्यासें वा क्षीण ॥२॥
 मन प्राण एकवटे^५ ॥ वृत्ति तिळ तिळ तूटे ॥३॥
 होतां निःशेष संकल्प ॥ 'रंग' मेटे सच्चिद्रूप ॥४॥

२२

मन संसृतिसांकडें ॥ मनें लावियेलें बेडें^६ ॥१॥
 भुलुनी आत्मसुख बळें ॥ हाडचामीं जीव खेळे ॥२॥
 कोण कोढोनी ना कळे ॥ नाहीं तेथें जीव भूले ॥३॥

१. पदवा; अपेक्षा. २. गळथुं. ३. अन्धवस्थित. ४. सर्व ज्ञान. ५. ओष्ठ याय. ६. गांडपण.

१ अवघा संकल्पाच खेळ ॥ पल ब्रह्म तें निर्मळ ॥४॥
 अभ्र सारितां^२ आकाश ॥ चित्रमूर्ती पटभास ॥५॥
 स्पंदनिःस्पंदरहित ॥ भासे 'रंग' सच्चित्सुख ॥६॥

२३.

अपकारी आला द्वारी उभा ठेला ॥
 दुःखें पीडियेला शांतवी जो ॥ १ ॥
 तोचि साधु भला नको टिळे माळा ॥
 देवाला कंटाळा सोंगाचा^३ ह्या ॥ २ ॥
 दया क्षमा शांति नित्याचे सांगाती^४ ॥
 क्रोध नसे चित्ती देव तोचि ॥ ३ ॥
 अभय अचल मन तें निर्मळ ॥
 जैसे गंगाजळ वंद्य लोकीं ॥ ४ ॥
 स्वप्नी परनिंदा नसे नीच धंदा ॥
 परोपरी^५ वंदा जीवेंभावें ॥ ५ ॥
 देहदंड खंड पापाचें उदंड ॥
 मायामय बंड जेथें नसे ॥ ६ ॥
 राहो तो स्मशानीं 'रंग' जनीं वनीं ॥
 साक्षाज्जनार्दनीं मेद नसे ॥ ७ ॥

२४,

विदेशी विद्येच्या नाहीं लागियेलों ॥ स्वार्थास मूकलों
 धांव आतां ॥ १ ॥ निंदियेले संत सज्जन महंत ॥ भवसुख-
 जंत तारीं देवा ॥ २ ॥ देवहीन रंक वाढलों मी शंख ॥
 अविद्येचा पंक^६ क्षालीं वेगीं ॥ ३ ॥ नीचाहुनी नीच परी
 तव दास ॥ करीं ना उदास गुरुराया ॥ ४ ॥ मातेनें लाथेनें

१. सधणो. २. भसेडतां. ३. कृत्रिम वेषनो. ४. सोपती. ५. व्यनेड
 रीते. ६. डाहव.

ताडेजं हो वत्स ॥ जलें विण मत्स केवीं राहे ॥५॥ पडेल
 देऊळ जकाच वरी ॥ तरी कैसी परी^१ होय जर्गी ॥ ६ ॥
 येई रे येई तं अनार्थांच्या नाथा ॥ सद्गुरु समर्था पाव आतां
 ॥ ७ ॥ तळमळे 'रंग' करीं भवभंग ॥ दाखवीं श्रीरंग पाय
 २तुझे ॥ ८ ॥

२५.

जावें संतांसी शरण ॥ भावें करावें नमन ॥ १ ॥
 तनु मन धनें सेवा ॥ वरी दाखविती देवा ॥ २ ॥
 भवजल हें अफाट ॥ कोण दावी येथें वाट ॥ ३ ॥
 काम क्रोध मद मत्सर ॥ नक्र सूसर जलचर ॥ ४ ॥
 मोह अहंतेच्या लाटा^३ ॥ मन धावे दाहो वाटा ॥ ५ ॥
 ४वारा कल नेचा थोर ॥ जन्ममृत्यु डोह^५ घोर ॥ ६ ॥
 देहपोत^६ छिद्रें फार ॥ जरी सुकृत अपार ॥ ७ ॥
 'रंग' संत कर्णधार^७ ॥ तेचि पावविती पार ॥ ८ ॥

२६.

दत्त दत्त ध्यान वेडावलें मन ॥
 तनु धन प्राण पायीं तुझे ॥ १ ॥
 मागणें तें लई आणि नाहीं माई ॥
 पददास्य देई तोष तेणें ॥ २ ॥
 संतानाचें जालें तोडियेलें बलें ॥
 निःसंकल्प केलें स्वामीरयें ॥ ३ ॥
 त्रिलोकीचें राज्य तव पदरज ॥
 सर्वसुखकंज भृंग 'रंग' ॥ ४ ॥

१. वले; स्थिति. २. तारा. ३. छाणो. ४. वायु. ५. धरो. ६. होडी.
 ७. सुकानी. ८. वधारो.

सुखाचें आगर मुक्तीचें माहेर^१ ॥ दयेचा सागर दत्त
माझा ॥ १ ॥ मीतंपण माझे हरपुनी ओझे ॥ एक रूप तुझे
दावीं देवा ॥ २ ॥ संसारसागरीं बूडतो वेव्हारीं ॥ धांव
असु^२ पाव वेगीं ॥ ३ ॥ दुर्वृत्तिदानचें पीडियेलों भारो ॥
धांव दनारें धांव आतां ॥ ४ ॥ काष्ठासी पालवी आणेली
वेगीं ॥ कुष्ठ^३ लगवगीं निवारिलें ॥ ५ ॥ वंध्या दूभविली
बेल खंडियेली ॥ रत्नपेटी दिली विप्राकरीं ॥ ६ ॥ आतांचि
आळस कां करी मानस ॥ ७ ॥ हंबरे पाडस^४ पेकसी ना ॥ ७ ॥
कोठें गुंतलासी अगा तपोराशि ॥ उदास झालासी आजि कां
गा ॥ ८ ॥ काय करू आतां कोठें जाऊं दत्ता ॥ शरण समर्थां
तूंचि एक ॥ ९ ॥ तारीं किंवा मारीं बैसलोंसे द्वारीं ॥ दड^५ धरणें
धरीं निश्चयाचें ॥ १० ॥ लाज तुझे हातीं जावो राहो मातो
॥ कोण करी खंती जीवित्वाची ॥ ११ ॥ तुज विण आन
नावडे निर्वाण ॥ 'रंग' तनु मन तुझे पायीं ॥ १२ ॥

मनं निर्मयिलें मनेंचि^६ मोडिलें ॥ आदिअंतीं भलें एक ब्रह्म ॥
नित्य शुद्ध बुद्ध परम पवित्र ॥ निरंजन सूत्र पटीं शोभे ॥
मय्येचि पसारा तेणें येरझारा ॥ कल्पनाबाजारा स्वप्न मोठें ॥
स्वप्नीं राज्य केलें जाग्रतीं निमालें ॥ तैशा परी झालें अज्ञानीं ॥
अंधत्वा^७ व्याप्त तमिस्रा^८ समाप्त ॥ होतां अर्क दीप्त दीसों लागे ॥
'रंग' चहूं कडे एकचि उजेड^९ ॥ अंधकारवेड दूर पळे ॥

जाग रे राजसा सच्चिद्घन हंसा ॥ परम पुरुषा जाग वेगीं ॥
कमें बांधियेलें मोहें व्यापियेलें ॥ तेणें तळमळे^{१०} झोंपीं जीव ॥
श्रुतिबिदिजन गाती मधुस्वन ॥ तत्त्वमसि भान ऊठ वेगीं ॥
झोंपेचें हें सोंग^{११} टाकुनी सवेग ॥ ऊठ वा निःसंग पहांट झाली ॥

१. भडियर. २. उतावणथी; वार न धगाडतां. ३. आंधडे. ४. वाळरडुं.
५. अडंगो. ६. यिता. ७. बांगी नाभ्युं. ८. गमनागमन. ९. रात. १०.
अनवाणुं. ११. उंधमां. १२. डेकी दडने.

अरुण उठेला अंधकार गेला ॥ अरुचा मेळ^१ लोपला तो ॥५॥
 द्विज उसे ठेले पाय बंदियेले ॥ स्वानासी आणिले प्रेमजल ॥६॥
 चक्रवाकपे^२ जीविलेले^३ ॥ एकरस झालीं ब्रह्मानंदी ॥७॥
 हंस उठियेला सोहंभाव ठेला ॥ कोहं मावळला 'रंग' तम. ॥८॥

३०

नावा ग्रंथ केले संतीं ॥ परी एक अर्थ अंतीं ॥ १ ॥
 देव सत्य देह मिथ्या ॥ जीव भोगी केल्या कृत्या ॥ २ ॥
 जेण जैसें जैसें केलें ॥ फळ तैसेंचि लाघलें ॥ ३ ॥
 जीव परकार्यी गेला ॥ चिरंजीव तोचि झाला ॥ ४ ॥
 'रंग' पीडी जो पराला ॥ पापी तोचि ओळखिला ॥ ५ ॥

३१

मागणें तें एक आहे ॥ कृपादृष्टीं बाळ पाहे ॥ १ ॥
 नको वैभवसंपत्ति ॥ सदा राहूं दे सन्मति ॥ २ ॥
 मुखीं नसावें अनृत ॥ सदा सेवावे सत्संत ॥ ३ ॥
 'रंगा' आन चाड नाही ॥ सर्व तुझे रूप पाही ॥ ४ ॥

३२

काय करू कीर्ति धन ॥ जेणें शिरजोर^२ मन ॥ १ ॥
 विद्या वितड भांडण ॥ ^३कोंडा कर्दम कांडण ॥ २ ॥
 नारपोर घरदार ॥ सर्व नश्वर बाजार ॥ ३ ॥
 रूपीं अरूप जाहलों ॥ 'रंग' अरंगी ऊरलों ॥ ४ ॥

३३

संकल्पांचे वर्नीं कोंडावला^४ जीव ॥ तृष्णेचे ^५कुंपणीं
 भांबावला^६ ॥ १ ॥ काम क्रोध लोभ मद तो मत्सर ॥ वनचर
 हिंस्र भयंकर ॥ २ ॥ आशा भूतावळीं वेष्टियेलें दाट ॥ आंत
 ना बाहेर सूचे वाट ॥ ३ ॥ पंचाक्षरी^७ आला सद्गुरु सुदैव ॥

१. टोणु. २. उल्लाभां ना रहे अंतुं; माया उपर यही जेसे तेजुं. ३. कुसुमी.

४. धेरायो; पूरायो. ५. वाडोभां. ६. गलरायो. ७. भांत्रिक.

दिला सोहसंत्र प्रेमभावे ॥ ४ ॥ अभ्यासे आटिलें द्वैत देहभान ॥
 लया गेलें पूर्ण मीतूपण ॥ ५ ॥ जेथें जाय मन तेथें समा-
 धान ॥ अंतर्बाह्य एक नारायण ॥ ६ ॥ जाणें येणें सर्व खुंटलें
 मायिक ॥ आत्माराम दिसे सर्व एक ॥ ७ ॥ संकल्पांचें रान
 निःशेष जाहलें ॥ जन्मकर्म सर्व दग्ध केलें ॥ ८ ॥ सर्वाला
 मारुनी एकचि उरला ॥ एकसर्वभाव मावळला^१ ॥ ९ ॥
 सातां पैल 'रंग' अरूप देखिला ॥ अस्तोदयभाव लया
 गेला ॥ १० ॥

३४

अरण्य पट्टण दोन्हीं सम आम्हां ॥ निरिच्छ नितांत
 पूर्णकामां ॥ १ ॥ झोंपडी महाल सम पाही मन ॥ मंचक
 अजिन भेद कोण ॥ २ ॥ शाल चिंध्याकंथा तनु दिगंबर ॥
 कस्तूरी भटणें उस्मसार ॥ ३ ॥ इंद्रियकटक^३ सेवेसी सादर
 भूतमात्र येर^४ बद्धकर ॥ ४ ॥ वृक्ष फळफूल निर्झर जीवन ॥
 देऊनी पोषिती पंच प्राण ॥ ५ ॥ पक्वान्नाची चाड कोण करी
 मना ॥ तिळभरी मागों नणों^५ जनां ॥ ६ ॥ दिवाराती सूर्यचंद्र
 प्हारेगोर ॥ करी केरझाड सुसमीर ॥ ७ ॥ इंद्र मागे आज्ञा
 बंदुनी चरण ॥ कुबेर भंडारी सिद्ध जाण ॥ ८ ॥ व्याल व्याघ्र
 येती वस्तीसी राहती ॥ सुस्वरें ते गाती पक्षीजाती ॥ ९ ॥
 मयूर नाचती केका एकविती^६ ॥ गंधर्वाप्सरस लाजविती
 ॥ १० ॥ आत्मपरभाव पूर्ण मावळला ॥ एषणांचा नग^७ भस्म
 झाला ॥ ११ ॥ येती जाती सारे मायिक नश्वर ॥ 'रंग' तोचि
 एक श्रेयस्कर ॥ १२ ॥

३५

शरण आलों तुझ्या पायां ॥ भटकौनी जर्गी बांया^८ ॥ १ ॥
 आतां धाडीं न परता ॥ पाहूनको रे पात्रता ॥ २ ॥

१. अस्त यथो. २. अर्था; लेपन. ३. सैन्य. ४. भीम. ५. अक्षता नथी.
 ६ संख्यावे छे. ७. पहाड. ८. व्यर्थ.

पात्र पाहुनी ठेविसी ॥ तुझी थोरवी^१ ते कैसी ॥ ३ ॥
 आम्हीं नालायक चोर ॥ नांव ऐकुनी आलों थोर ॥ ४ ॥
 नांवा सारिखें दे दान ॥ पद दावीं रे निर्वाण ॥ ५ ॥
 भक्ति पाहुनी पावसी ॥ वाण्या पैल रे भाससी ॥ ६ ॥
 त्यांत थोरपणा कैसा ॥ बाजारीचा भाव ऐसा ॥ ७ ॥
 नांव पतितपावन ॥ श्रुति स्मृति गाती जाण ॥ ८ ॥
 पतित तो देई काय ॥ मागे बाळा काय माय ॥ ९ ॥
 मायबाप आलों द्वारीं ॥ कृपाभीक 'रंगा' घालीं ॥ १० ॥

३६

निंदकांचे तोंडा कोण देई तोंड ॥ निंदास्तुति गोड
 दोन्हीं आम्हां ॥ १ ॥ प्रणवविस्तार पन्नास अक्षर ॥ वाईट
 चांगुल तेथें केंचें ॥ २ ॥ डी ओ जी तो डांग जी ओ डी तो
 गोंड ॥ वाचणार द्वाड^२ उलटें वाची ॥ ३ ॥ बुद्धिमेदें बोल
 भिन्न भिन्न फोल ॥ वस्तु समतोल एक जर्गी ॥ ४ ॥
 देवा तुला लाज अन्याशीं न काज ॥ निंदेची ती खाज जिरवीं
 वेगीं ॥ ५ ॥ कोणी कांही म्हणो ^३लाथाडो वा हणो ॥ तुज
 विण नेणों आणि कांहीं ॥ ६ ॥ होऊं सावधान विचारुनी
 मन ॥ सहं मानामान आनंदानें ॥ ७ ॥ संकल्प निःसार
 शब्दांचा बाजार ॥ 'रंग' एक सार दुजा नसे ॥ ८ ॥

३७

^४आडीं जैसें असे पोहण्यांत येतसे ॥ अंतर्बाह्य वसे
 साक्ष एक ॥ १ ॥ कूर्पी कटु नीर दुरुक्त बाहेर ॥ गढूळ
 निर्मळ तैसें तैसें ॥ २ ॥ ^५वरपांगी वेष टिके ना कसास ॥
 होत उपहास जर्गी सर्व ॥ ३ ॥ अंतरीं जे शांति संतांची
 विभूति ॥ वरकड^६ माती आडंबर ॥ ४ ॥ असे तें येतसे

१. मोटाछ. २. सेतान; तोडानी. ३. दात भारे. ४. कृपाभां.
 ५. उपरने; कृत्रिम. ६. भीछ.

देतां धन जैसे ॥ निर्धनें तें कैसें काय दायें ॥ ५ ॥ धर्मी
धर्मदान लावति धर्म ॥ अधर्मी अधर्म वा बिती ॥ ६ ॥
रोगी दलबळी रोगाचें प्रमाण ॥ पापी पाप जाण सैसें जर्मी
॥ ७ ॥ दुर्बल दीर्बल्य निश्चयी निश्चय ॥ हरिरंगो सत्य 'रंग'
तैसा ॥ ८ ॥

३८

ज्ञातैत सर्व खोटें ॥ पैल रूप तें गोमटें ॥ १ ॥
नाहीं रूपरंग जेथें ॥ गुण आकृति बोखटें ॥ २ ॥
सर्वा विसरुनी जावें ॥ तेव्हां आपें तेंचि व्हावें ॥ ३ ॥
व्हावें परी जें नेणावें ॥ नेणुनीचि तें जाणावें ॥ ४ ॥
जेथें जाणणें नेणणें ॥ व्यर्थ श्रम हें बोलणें ॥ ५ ॥
मन वाणी पैल रंग ॥ दृश्यादृश्य सर्व सोंग ॥ ६ ॥
अवघा मायेचा बाजार ॥ क्षराक्षरातीत पर ॥ ७ ॥
सर्वाधार सर्वा विण ॥ 'रंग' व्यर्थ वाणी शीण^१ ॥ ८ ॥

३९

देव पाहूं इच्छी मन ॥ धरीं संतांचे चरण ॥ १ ॥
दूर ठेवीं अभिमान ॥ पार्यां अर्पी तनमन ॥ २ ॥
सेवें देह द्विजवाचा ॥ कृपाप्रसाद पावाचा ॥ ३ ॥
अहो संत हे उदार ॥ देण्या नाहीं लहान थोर ॥ ४ ॥
कुळ गोत न पाहती ॥ आत्मस्वरूप करिती ॥ ५ ॥
जरी असे पुण्य गांठी ॥ 'रंग' ऐद्यां पडे गांठी ॥ ६ ॥

४०

आदिमंती एक ब्रह्म ॥ मध्यें कोठोनी हा भ्रम ॥ १ ॥
कैंक काळाचा चूकला ॥ जीव शोधी निज मूळा ॥ २ ॥
उत्पत्ति^३ होतां दृष्टि ॥ ब्रह्मीं भासे नसती सृष्टि ॥ ३ ॥
डोळ्यां कावीळ^४ जाहलें ॥ अवघें पीतचि भासलें ॥ ४ ॥

ज्ञानांजनें दृष्टि आली ॥ आंति समूळ नासली ॥ ५ ॥
 दोर अंधारीं न दिसे ॥ तोंवरीच^१ सर्प भासे ॥ ६ ॥
 आसैं दीप दीप्त केला ॥ सर्पभाव लया गेला ॥ ७ ॥
 आदिअंतीं एक दोर ॥ मध्ये भुजंगम घोर ॥ ८ ॥
 झाला नसोनी भासला ॥ अज्ञ देखोनी त्रासला ॥ ९ ॥
 तैसें ग्रह्णीं दिसे जग ॥ झालें नसोनी वाउग^२ ॥ १० ॥
 जीव देखोनी घाबरे ॥ वांया जन्ममृत्यु फिरे ॥ ११ ॥
 देहीं देव ओळखेला ॥ 'रंग' अभय जाहला ॥ १२ ॥

४१

स्थळ रितीं संतां विण ॥ तेंचि जाणावें स्मशान ॥ १ ॥
 तेथें राहूं नये कधीं ॥ मूळ विचारीं रे आधीं ॥ २ ॥
 जेथें दत्त दत्त घोष ॥ तेथें मना वाटे तोष ॥ ३ ॥
 शास्त्रश्रवण सत्कथा ॥ तेणें जावें मोक्षपंथा ॥ ४ ॥
 नसे ^३वाटाड्या सदगुरु ॥ पावे कैचा पैल पारु ॥ ५ ॥
 'रंग' संतपदीं लीन ॥ मागे दास्यत्वाचें दान ॥ ६ ॥

४२

आम्हीं दत्ताचे नोकर ॥ त्याची खातसों भाकर ॥ १ ॥
 कोण काय आम्हां देई ॥ कपाळीचें काय नेई ॥ २ ॥
 तुम्हीं एका^४ हो श्रीमंत ॥ नका होऊं मदोन्मत्त ॥ ३ ॥
 धन जाईल जाईल ॥ काळ जीवित खाईल ॥ ४ ॥
 वाचे वढा दत्त दत्त ॥ भावें सेवा साधुसंत ॥ ५ ॥
 'रंग' प्राण येतां कंठीं ॥ तेचि तारितील क्षितीं ॥ ६ ॥

४३.

न मिळो तें अन्न वल्ल प्रावरण ॥

परी दत्त जाण अंतरो ना ॥ १ ॥

कवडीमोल धन होवो निःसंतान ॥
 न राहो निशान कोण रडे ॥ २ ॥
 हेंचि मागों देवा दे गा संतसेवा ॥
 अंतरीं केशवा ठाणें देई ॥ ३ ॥
 न पडो विसर अवधूत धूसर ॥
 सबाह्यअंतर तूंचि देवा ॥ ४ ॥
 जग हें निःसार तूंचि एक सार ॥
 वृत्ति त्वदाकार होवो माझी ॥ ५ ॥
 सदा मुखीं नाम आन नसो काम ॥
 मोह दाम चाम निरसीं वेगीं ॥ ६ ॥
 'रंग' तोक^१ तुझें भव रोगें कूजे^२ ॥
 कोण वैद्य दूजें तुज विण ॥ ७ ॥

४४

देह तें देऊळ आत्मा देव मूळ ॥ प्रेम कंजफूल^३ तोष-
 वाया ॥ १ ॥ साधन विवेक वैराग्य निःशंक ॥ अन्य जें
 अशेख पोटपूजा ॥ २ ॥ अहंब्रह्मध्यान महावाक्यमनन ॥
 अन्योन्य कथन अभ्यास हा ॥ ३ ॥ 'रंग' देहभान होतां निर-
 सन ॥ सच्चित्सुखधन प्रकाशला ॥ ४ ॥

४५

करुणासागर देव विश्वंभर ॥ दत्त दिगंबर ध्याई मना
 ॥ १ ॥ तीन शिरें हात सहा संत गात ॥ वेदश्वान भाट
 मूक झाले ॥ २ ॥ वर्णितां वैखरी न चले ही हरी ॥ केव्हां
 नृकेसरी पाहीन वा ॥ ३ ॥ संतांचे माहेरा कां करी
 ४अव्हेरा ॥ 'रंग' येरझारा कोण टाळी ॥ ४ ॥

१. पाणक. २. डोहाय छे; दुःखी थाय छे. ३. कभणुं खू. ४. धूतकरी.

अनाथांच्या नाथा लाज तुझे हाता ॥
 पुनः पुनः माथा चरणीं ठेवों ॥ १ ॥
 न जाणे मी आन त्वद्यशवर्णन ॥
 शास्त्र व्याकरण नेणों कधीं ॥ २ ॥
 न केलें श्रवण कोठोनी मनन ॥
 न तपश्चरण काय ^१दावूं ॥ ३ ॥
 नीरस हे बोल बोबडे बेताल ॥
 वाजचितों गाल तुज पुढें ॥ ४ ॥
 तूंचि बापमाई गोड करुनी घेई ॥
 पैलपार नेई वूडों नेदी ॥ ५ ॥
 न मागे मी आन वैभवसाधन ॥
 एक वेळ म्हण 'रंग माझा' ॥ ६ ॥

तुम्हीं पेका सर्व संत ॥ द्वारीं आलों भवजंत^२ ॥ १ ॥
 नेणों मार्गों कैसी भीक ॥ द्यावी आपोआप शीख ॥ २ ॥
 नका पाहूं गुणदोष ॥ अपराधांचा भरला कोश ॥ ३ ॥
 तुम्हीं उदार कल्पतरू ॥ नका पाहूं अधिकारू ॥ ४ ॥
 काळा काजळ कोळसा ॥ अग्निसंगें झाला कसा ॥ ५ ॥
 तैसा दुःशील मी खळ ॥ 'रंग' करा हो निर्मळ ॥ ६ ॥

सर्वव्यापी नारायण ॥ कैसें करूं आवाहन ॥ १ ॥
 अन्तर्बाह्य सच्चिदान्न ॥ कैसें करूं हो मी ध्यान ॥ २ ॥
 कोठें नसे तो आपण ॥ काय अर्पू हो आसन ॥ ३ ॥
 नाहीं जेथें लेश मळ ॥ कैसें अर्पू स्नाना जळ ॥ ४ ॥
 सूर्यचंद्र तेजें तपे ॥ तेथें दीप कैसा खपे ॥ ५ ॥

सर्वभक्षी काळ त्याला ॥ अर्पू नैवेद्य कोठला ॥ ६ ॥
 शुद्ध अंतःकरण जाण ॥ परी केलें सिंहासन ॥ ७ ॥
 तेथें बैसविला देव ॥ प्रेमजळीं ^१न्हाणीं शिव ॥ ८ ॥
 प्राणपुष्पें हो पूजिला ॥ द्वैत नैवेद्य अर्पिला ॥ ९ ॥
 सत्य चंदन लाविला ॥ कामक्रोध धूप भला ॥ १० ॥
 सोहंभाव दीप केला ॥ मोहतम लयीं नेला ॥ ११ ॥
 भक्तीतांबूल दीधला ॥ ऐक्यभावे आलिंगिला ॥ १२ ॥
 व्यवहारीं येरझारा ॥ प्रदक्षिणा प्राणाधारा ॥ १३ ॥
 शब्द येती जे वाहेर ॥ तेचि प्रार्थना धिमळ ॥ १४ ॥
 ऐसें केलें हो पूजन ॥ ^२हारपलें देहभान ॥ १५ ॥
 मन होऊनी उन्मन ॥ 'रंग' नाचे नारायण ॥ १६ ॥

४९

कर्हींचा मी ऊभा द्वारीं तव देवा ॥ धांव ये केशवा थांबूं
 नको ॥ १ ॥ तिळतिळ तूटे जीव हा माधवा ॥ पाहीन
^३केधवां रूप तुझें ॥ २ ॥ कापाय वासस माथां जटाभार ॥
 हातीं दंड माळ शोभतसे ॥ ३ ॥ जन्मींचा भिकारी फिरें
 दासोदारीं ॥ ^४लोटीं ना माघारी ^५दीननाथ ॥ ४ ॥ बहुतां जन्मां
 अंतीं पावलें हें द्वार ॥ न करीं धिक्कार दयासिंधो ॥ ५ ॥
 उच्छिष्टाचा भूका 'रंग' रंक तोका ॥ न मागे भवसुखा
 दास्य देई ॥ ६ ॥

५०

केव्हां घेशी दाद ऐकशी फिर्याद ॥ अर्मकाचा ^१नाद
 पुरवीं वेगें ॥ १ ॥ वाळ मागे चंद्र माता हसे सांद्र ॥ सर्व-
 सुखकेन्द्र ^२स्तन्य देई ॥ २ ॥ भूलवोनी छंद करी सुखकंद ॥
 उमजल्या ^३मंद आप होई ॥ ३ ॥ तैशी नारायणा करावी
 करुणा ॥ तारा हीना दीना पांडुरंगा ॥ ४ ॥

१. न्हावडावुं. २. हारार्थ गथुं, हडपाठ गथु. ३. क्यारे. ४. धडेदीश.
 ५. पाछो. ६. आणकनो. ७. धावणु. ८. समजणु आवे अटवे.

सर्व सुखाचें आगर ॥ देव दत्त दिगंबर ॥ १ ॥
 सहा हात षड् विभूति ॥ तीन शिरें सत्सुखज्योति ॥ २ ॥
 शील धेनु धर्म परी ॥ श्वाननिगम जवळीं ॥ ३ ॥
 योगभूमि तें इमशान ॥ ^१बाह्य वायु गंगास्नान ॥ ४ ॥
 कांखे झोळी माधुकरी ॥ नित्य नवी भिक्षा बरी ॥ ५ ॥
 वस्त्र नाहीं दिगंबर ॥ परी बाप विश्वंभर ॥ ६ ॥
 जर्गी नटला नारायण ॥ त्यासी कैसें आच्छादन ॥ ७ ॥
 भक्तसंगें 'रंग' धरी ॥ देह विदेही नृहरि ॥ ८ ॥

एका एका सर्व जन ॥ भावें भजा नारायण ॥ १ ॥
 जर्गी तारक दुसरा ॥ नाहीं नाहीं हो आसरा ॥ २ ॥
 स्नान संध्या टिळे टाळ ॥ भक्ति विण व्यर्थ माळ ॥ ३ ॥
 स्नेहें विण दीप जसा ॥ भक्ति विण थाट^२ तसा ॥ ४ ॥
 बहुतां जन्मींचें सुकृत् ॥ हाता लागे नरपोत ॥ ५ ॥
 तरा यावन्न विभिन्न ॥ अंतीं पश्चात्तापें खिन्न ॥ ६ ॥
 देह स्वस्थ 'रंग' वरा ॥ नाहीं आली जें हो जरा ॥ ७ ॥
 आत्मसार्थक ^३तें करा ॥ मुक्तिसुख शांति वरा ॥ ८ ॥

चला चला हो माहरीं ॥ भक्तजनांचे माहेरीं ॥ १ ॥
 मात रेणुकेचें स्थान ॥ तेथें वसे दत्त जाण ॥ २ ॥
 करी भक्तांचा सांभाळ ॥ द्वैत येऊं नेदी काळ ॥ ३ ॥
 'रंग' म्हणे काळ गेला ॥ हाता फिरोनी न आला ॥ ४ ॥

चला चला रेवातटीं ॥ अनसूया ती गोमटी ॥ १ ॥
 असे आश्रम पावन ॥ होत नेत्रसंतर्पण ॥ २ ॥

जरा मृत्यु दूर जाती ॥ मोक्ष लागे बलें पाठी ॥ ३ ॥
 'रंग' माया भ्रम नासे ॥ पूर्ण ब्रह्म दत्त दिसे ॥ ४ ॥

५५

ऐसें कैसें केलें देवा ॥ घडली नाहीं कांहीं सेवा ॥ १ ॥
 नाहीं देहाची ह्या चाड ॥ जावो अथवा राहो द्वाड ॥ २ ॥
 परी पडो न विसर ॥ हेंचि मार्गों दिगंबर ॥ ३ ॥
 चरण 'विसंबो' ना क्षण ॥ 'रंग' राहो निर्मळ मन ॥ ४ ॥

५६

पडतां पापीं धारो धर्म ॥ दावी सत्यासत्य वर्म ॥ १ ॥
 सत्य तप धृति सार ॥ शौच हेचि पाद चार ॥ २ ॥
 नेत्र प्रवृत्ति निवृत्ति ॥ स्वर्ग मोक्ष फळ देती ॥ ३ ॥
 दया दान हात होती ॥ जीव अहिंसा निश्चिती ॥ ४ ॥
 'रंग' निश्चयें राहती ॥ पुनरावृत्ति न पाहती ॥ ५ ॥

५७

प्राणें विण देह जैसा ॥ धर्म विण नर तैसा ॥ १ ॥
 चंद्रा विण कीं ते राती ॥ दीप जैसा विण वाती ॥ २ ॥
 खानपान भय मैथुन ॥ निद्रा पशंत समान ॥ ३ ॥
 कोण विशेष नृदेहीं ॥ जरी सारासार नाहीं ॥ ४ ॥
 धर्म हेंचि धन नरा ॥ प्राणा पैल रक्षा करा ॥ ५ ॥
 अंतीं तोचि हो सांगाती ॥ 'रंग' दारादि न रहाती ॥ ६ ॥

५८

सर्व निगाम चें सार ॥ ब्रह्म सत्य जग निःसार ॥ १ ॥
 मानोभावे गुण गावे ॥ रूप देवाचें तें घ्यावें ॥ २ ॥
 परकार्यी देह जावा ॥ लाभ अनंत हा घ्यावा ॥ ३ ॥
 जर्गी मरून उरावें ॥ कीर्तिरूपें अमर व्हावें ॥ ४ ॥
 ब्रह्मीं षकरस व्हावें ॥ 'रंग' अरंग तें पहावें ॥ ५ ॥

पोटा पुरती भाकरी ॥ देगा न देगा वा हरी ॥ १ ॥
 लाज झांकाया लंगोटी ॥ मिळो न मिळो जीर्ण ती ॥ २ ॥
 देह रोगें होवो क्षीण ॥ परी मन पार्यी लीन ॥ ३ ॥
 जनीं वनीं वा स्मशानीं ॥ देह पडो त्वत्स्मरणीं ॥ ४ ॥
 दत्त दत्त ऐसें ध्यान ॥ मन व्हावें हें उन्मन ॥ ५ ॥
 सर्वा भूतीं 'रंग' रूप ॥ एक अभंग अनुप ॥ ६ ॥

सर्व साधनांचें सार ॥ आत्म अनात्म विचार ॥ १ ॥
 देव कोण देह कोण ॥ मन प्राण इंद्रिय कोण ॥ २ ॥
 सर्वा भूतीं देव एक ॥ निरंजन सच्चित्सुख ॥ ३ ॥
 तेथें अहंस्फुरण माया ॥ ज्ञानअज्ञानाची काया ॥ ४ ॥
 ज्ञानें परिच्छिन्न शिव ॥ छिन्न अज्ञानें तो जीव ॥ ५ ॥
 व्यष्टिसमष्टीचा झाडा ॥ पिंड ब्रह्मांड निवाडा ॥ ६ ॥
 स्वप्नीं लग्नांतले हळ ॥ वंध्यापुत्र जन्मा आला ॥ ७ ॥
 तेणें ^१नाथिले सुरवर ॥ कैची मिटे येरझार ॥ ८ ॥
 ज्ञान अज्ञान सांकडें ॥ पैल ब्रह्म तें रोकडें ॥ ९ ॥
 रंग रूप नाहीं जेथें ॥ कुळ गुण केवीं तेथें ॥ १० ॥
 चारि साही झाल्या कष्टी ॥ अठरा वर्णितां हिंपुटी ^२ ॥ ११ ॥
 सोहंशब्दें हंसमेटी ॥ 'रंग' अरंगी ते ज्योति ॥ १२ ॥

मोक्षाचें तें मूळ सत्संग विमळ ॥ साधन सकळ सिद्ध
 होती ॥ १ ॥ श्रवण मनन नित्य क्षण क्षण ॥ दृढ ब्रह्मज्ञान
 होत जेणें ॥ २ ॥ सद्य ते संत उदार महंत ॥ सारासा-
 अंत ^३ जिहीं केला ॥ ३ ॥ दगड ब्राह्मण बसविला कोडें ॥

पूजिती रोकडे लोक सर्व ॥ ४ ॥ देहीं देव ठेला न कळे
अज्ञाला ॥ अनुग्रह केला 'रंग' संतें ॥ ५ ॥

६२

संत ओळखावे शीतळ स्वभावे ॥ तनु मन भावे सेवा
कीजे ॥ १ ॥ मृदु नवनीत^१ कठिण पर्वत ॥ प्रसंग उदित
होई जैसा ॥ २ ॥ मुखीं रामनाम अन्य नसे काम ॥ पाहतां
विश्राम वाटे जीवा ॥ ३ ॥ पर उपकारें झिजविती^२ देह ॥
ब्रह्मांडीं निःस्नेह^३ वर्तताती ॥ ४ ॥ आप पर नाहीं निःसंग
सदाही ॥ रागद्वेष कांहीं नसे जेथे ॥ ५ ॥ दया तोचि धर्म
दान तेंचि कर्म ॥ तितिक्षेचें वर्म मूर्तिमंत ॥ ६ ॥ पतित-
उद्धार हाचि कुलाचार ॥ 'रंग' मिथ्याचार^४ लेश नसे ॥ ७ ॥

६३

पतिताचा तात तूचि भगवंत ॥ उद्धरिसी जंत केव्हां
बापा ॥ १ ॥ पीडियेलों भारी दत्ता ह्या संसारीं ॥ धांव वा
मुरारि धांव आतां ॥ २ ॥ तस्करें वधितां धांवलासी ताता
॥ विलंब कां आतां करितोसी ॥ ३ ॥ प्रल्हादाचे हांकें स्तंभ
तो कडाके ॥ दितिसुत^५ धाकें पाडियेला ॥ ४ ॥ गजेंद्र
धरिला वेगें सोडविला ॥ वेळ कां लाविला दीननाथा ॥ ५ ॥
द्रौपदीकारणें ओढितां खलानें ॥ वस्त्ररूप होणें लोपलें कां
॥ ६ ॥ फूटलें नशोव रूठला तो शिव ॥ धिक् धिक् कीव^६
येई ना कीं ॥ ७ ॥ कोणा बाहूं आतां कोण असे त्राता ॥
कोण देई शाता परदेच्या ॥ ८ ॥ पातलोंसे द्यारीं जन्माचा
भिकारी ॥ कृपेची भाकरी देई देवा ॥ ९ ॥ ब्रीदातें सांभाळीं
अगा नमाळी ॥ 'रंग' प्रतिपाळीं पोरका^७ हा ॥ १० ॥

१. भाभल. २. क्षीलु करे छ. ३. अनासक्त. ४. डोण; ढोंग. ५.
द्विःश्रयकशिपु. ६. दया. ७. अनाथ.

भावाचा भूकेला देव माझा भला ॥ खाई भाजीपाला
विदुराचा ॥ १ ॥ दुर्योधनमेवा न रुचे केशवा ॥ उंचनीच
हेवा नसे मनीं ॥ २ ॥ प्रेमें विण भक्ति स्नेहें विण दीप्ति ॥
व्यर्थ होतां कष्टी काय फळ ॥ ३ ॥ स्वप्नाचे पक्वान्नें तृप्तीचें
बोलणें ॥ कंठा विण गाणें व्यर्थ जर्गी ॥ ४ ॥ 'रंग' लागो
छंद भजनें मुकुंद ॥ सच्चित्सुखकंद दूर नसे ॥ ५ ॥

सगुण निर्गुण दोन्हीं समरस झालें ॥ पहातां ^१निवाले
नयन माझे ॥ १ ॥ सच्चिदानंदें मुखत्रितय धरिलें ॥ गुणैश्वर्य
झालें भुजपङ्क्त ॥ २ ॥ वेद मूक झाले नेति नेति गाती ॥
श्वानरूप वाहती पुढें मागें ॥ ३ ॥ शास्त्रें पक्षिरूपें कळोल
करिती ॥ श्मशानीं वसति केली देवें ॥ ४ ॥ योगभूमि
हेचि संत वाखाणिती ॥ श्वान सुरभि पहाती एक दृष्टि
॥ ५ ॥ ब्रह्मानंदें टाळी पिटीतां हो 'रंगें' ॥ भव भय भंगे
काळ कांपे ॥ ६ ॥

आपली लेखणी दत्ताचे चरणीं ॥ लिहुनी लिहुनी केंक
गेले ॥ १ ॥ ग्रंथांचा डोंगर भ्रांतीचा सागर ॥ चहुनी पडुनी
केंक मेले ॥ २ ॥ लेखन पठन व्यर्थ माया शीण ॥ जरी
मन क्षीण नाही झालें ॥ ३ ॥ वटवृक्षातलीं सद्गुरुमाऊली ॥
मौनमुद्रें भली हेंचि सांगे ॥ ४ ॥ जीव शिव एक विचार
अशेख ॥ त्रिगुणविवेक जग सर्व ॥ ५ ॥ बहुतीं लिहिलें तेंचि
तें कथिलें ॥ अन्य न देखिलें सर्व जर्गी ॥ ६ ॥ मायातीत
हरि वर्णू कैशापरी ॥ समन वैखरी 'रंग' आटे ॥ ७ ॥

અનુક્રમણિકા.

ગુજરાતી-હિંદુસ્તાની

લઝનેા

પૃષ્ઠાંક

અક્કલસે ખુદાકો પહેચાનો રે	૧૧૧
અજબ ખેલ જોયો રે, જોયો તે તો જોવું ભૂલ્યો ...	૧૦૦
અધવચ વગડે લૂંટારી રે, દોલત મારી લાખની ...	૧૧૮
અખ મૈં કહાં બાઉ શરણ છોડ ચરણ તોરે ...	૧૦૭
અખ મૈં ભઈ મસ્ત પિયા પકડ દસ્ત તેરો ...	૧૦૬
અવધૂત દેખ લો, જેથી જનમમરણ મીટ જાય રે ...	૪૪
અવળુંસવળું બોલું રે, સંતો મારા ક્ષમા કરે ...	૧૦૨
અંગ્રેજ કક્કો કહું છું સહુ સાંભળો	૫૧
આખર ખોટી રે, માનવી, લજ લે જગકરતાર ...	૭૨
આજ આનંદનું પૂર ઉરમાં વહે, છોળા પાલાંડમાં ના સમાએ ...	૨૨
આજે સૂણી ચમનમેં મોહન તિહારી બંસી.	૨૯
આવ દિગંબરા દત્ત કરુણાકરા, તુજ વિના ચેન નવ કાંઈ પડતું ...	૧૪
આવો જો સંતો તો વાતો બે કરીએ, દિલકુખડાં વિસરીએ રે ...	૯૦
ઊઠને જીવ ઉઘોગ અદકો કરી, જનમનાં પાપ સહુ નાખ ધોધ ...	૮
ઊઠને મૂઢ આલસ્ય નિદ્રા ત્યજ, સમરી લે શ્રીહરિ ભાવભૂખ્યા ...	૧૬
ઊંઘતાનો પાડો રે, જાગે તે તો પાડી હરે	૯૫
એક અક્ષર અવિનાશ વ્યાખ્યું બધે, તેજ તું તેજ તું વેદ બોલે ...	૨૧
એક અગોચર પ્રહારો, ઘટઘટમાં અવિનાશીજી ...	૯૧
એક અલખ નિરંજન સખ જગ, ભૂચર ખેચર એક હિ બાસા ...	૩૮
એક આધાર કિરતારનો જગતમાં, એ વિના શત્રુ શમશાન ઠાહું ...	૬
એક કિરતાર કલિતાર સૃષ્ટિતણો, મૂઢીને મૂઢ નાના ઉપાસે ...	૫
આચિતો હું તો જાગ્યો રે, સદ્ગુરુસાને નિંદથી... ..	૧૧૭

ઔષધિ કૌન પિલાવે ! ગુરુ ખિન, ઔષધિ કૌન પિલાવે ! ...	૨૫
કક્કો કહું છું ધ્યાન દઇ સહુ સાંભળો! ...	૪૬
કયા ખોળે અગ્નાના, અવધૂ, કયા ખોળે અગ્નાના... ..	૩૦
કહે દિવાના મુજકો, દુનિયા, કહે દિવાના મુજકો ...	૨૮
કહાં જના નિરખાના, સાધો, કહાં જના નિરખાના ? ...	૩૬
ગાઓ ગાઓ રે, આજે ગુરુજનો ગરબો ...	૧૨૨
ગાજો અતિશે ઘેરો, અંતરનાદ અનેરો... ..	૩૦
ગીતા અજ્ય પઢાયા રે, મુજકો ત્યાગી બનાયા રે ...	૩૧
ગુરુએ બતાવ્યું અચરજ આજ, ગુરુએ બતાવ્યું અચરજ ...	૧૦૫
ગુરુ ધર આવ્યા, વિદ્યો સહુ દૂર સિધાવ્યાં ...	૨૬
ગેંદ ખેલું રે હું તો સાહેલી સંગ ...	૧૧૭
ઘનઘોર બ્યોમ અજ જાયો, નભમેં સુરધનુ ખીચવાયો ...	૪૩
ઘરની ઘરની ઘરની રે, મૂળ શોધ કરો અસલી ઘરની ...	૮૮
ચૌદ બ્રહ્માંડ મેરી ઝોલી મેં !	૨૮
છેડ મા છેડ મા છેડ મા રે, વાત બ્રહ્મ વિના બીજ છેડ મા... ..	૮૮
છો સુખે નિંદતા નિંદકો હરિ મને, લાજ મારી તને દેવદેવા	૨૧
(જય જય) ગુરુ મહારાજ ગુરુ, જયજય પરબ્રહ્મ સદ્ગુરુ ...	૨૪
જગીને મેં તો જોયું રે, અચરજ મોટું, શૂન્યમાં ...	૧૧૮
જગ્યને જોગીડા દત્ત દિગંબરા, તુજવિના ભકતઅધ ટ્રાણુ હરશે	૪
જીવતાં દેખ લો, માહે જીવનજ્યોત અલખ ...	૧૧૬
જીવન દો દિનકા દો દિનકા, નહીં ભરોસા જમકા ...	૧૧૦
જીવાની દિવાની, પ્રાણી, જીવાની દિવાની ...	૧૦૫
જૂઠાં જુદગી જાય નર જો વહી, પાણીનું પૂર જયમ જાય દરિયે	૧૧
જો જાયું તે જાય, જગતમાં, જો જાયું તે જાય... ..	૩૩
જો ચાહે સો કહેના, પ્યારે, જો ચાહે સો કહેના ...	૧૧૮
જ્ઞાનધટા ઝૂકી આપ, ચિદાકાશી, સંતો ઝૂકી આપ રે ...	૮૬
જ્યારે પતન થશે દેહનું આ	૧૪૧

હુમ, હુમ હુમ ચાલી અગમ ગઢ, ગુરુજી !	૧૨૧
ઢેરન દે દિન ચાર, સાંધ, તેરે દારપે...	૨૭
ડાચું શું દર્પણ દેખે રે, મૂરખ પ્રાણી ?	૩૨
દૂંદેત દેખા જગતમેં, સાર વસ્તુ હૈ એક	૨
તપસી ! જીંધું વેતર મા, કંસાર છોડી ઘેંશ ખા મા	૧૩૦
તપસી છોડ દિયા સંસાર	૩૯
તપસી ! બ્રહ્મ અગોચર એક, એ વિષુ સધળું મિથ્યા છેક...	૧૩૬
તં... તનનન વાગે અજાયબ તંબૂરે !	૧૨૦
તીરથ કહાં જાના, મેરે ભાઈ !	૨૫
તું તો દત્ત દિગંબર ભજને રે	૮૨
તોડી દિવાલો મહેલની, ખેડા જમ્મ મેદાનમાં	૧૧૪
દત્તગુરુ અવધૂત, લજીલે પ્રાણી, દત્તગુરુ અવધૂત...	૩
દત્ત દિગંબર દેવ, લજીલે પ્રાણી, દત્ત દિગંબર દેવ	૩
દત્ત દિગંબર મન સુમરીલે, પુણ્યપંથ પાથેય ભરીલે	૨૪
દરદીનું દરદ એક દરદી જાણી શકે, આન મન દેખીને હાંસી આવે	૧૫
દરશન દીખે દાડી, સદ્ગુરુ મારા	૧૨૩
દિગંબરા દિગંબરા શ્રી પાદવલ્લભ દિગંબરા	૨૪
દિગંબરા દિગંબરા શ્રીપાદવલ્લભ દિગંબરા (આરતી)	૧૨૩
દિલરખા દિલકી સૂનાઈ, સૂનનેવાલા કૌન હૈ ?	૧૨૪
દિલ લાગી આગ બળતી ઉગારો રે	૬૨
દુખિયારી નાર, પિયુ તુજ કાજે રે	૬૦
દુનિયાઆ મનનું મટકું રે, પામર પ્રાણી !	૩૨
દુર્લભ મોંધું બ્રહ્મજ્ઞાન, દુર્લભ મોંધું બ્રહ્મ	૧૦૬
દેહમંદિરમાં દેવ બિરાજે, અનહદ વાળાં બાળે જી	૬૨
ધાર્મ્ય ધરણીધરનું ચાય; મૂરખ, કાં મન તું પરતાય ?	૮૪
નથી ગમતું નથી ગમતું આ ઘેર, જાવું પેલે દ્વાર	૨૩
નવ સૂઝે કામ, કંથ વિદેશે રે	૬૩

નહિ જાઉં રે નેહાળે, મહેતાજી મારે	૧૨૨
નામસુધારસ જે જન ચાખે, કાળ ન આવે પાસે રે	૮૮
નીતિ નેવે મૂકી રે, અનીતિ કાં ફાટે ધરી	૯૭
પશ્ચિમ વાની રે, વાદળી, ઝેરી બરખા થાય	૭૭
પ્રભુતો મારગ છે શ્રાનો નહિ કાયરનું કામ જે ને	૭૪
પ્રભુ પરખ્યા હદે જેણે, ફરે ભમતો જગે જાને...	૧૦૩
ફટ રે ભૂંડા આ શું કર્યું ? ઝોળખ્યા નહિ અવિનાશીજી	૩૪
બન જ અવધૂતા અવધૂતા, શોક મોહ અતીતા...	૨૦૮
બન જ દિવાના દિવાના, અસલ ફકીરી બાના	૧૦૯
બાલમ આજે મારે દેશ	૪૨
ખેડો ખેડો ભાળે રે, જોગી બીજું કાંઈ ના કરે...	૧૦૧
ખોલ ખોલ ખોલ પ્રેમ વેણુ એક ખોલ	૨૭
ભગ્ને શું મૂરખ ભૂત અનેક ? ઇશ્વર છે સઘળે એ એક	૮૪
ભણતર મોટું ભૂત તપસી !	૯૧
ભાવથી ભજન કર, હરિતાણું રટણુ કર, નિંદ પર છોડી દે મૂર્ખ પ્રાણી	૮		
ભાવવિણુ ભક્તિ નવ કામ આવે કદી, ભૂખ વિણુ ભાખરી વ્યર્થ ઝેરી-૧૨			
ભેદમાં ખેદ અભેદ નિર્વાણુ છે, ભક્તિમાં શક્તિ સઘળી પ્રકાશે—	૧૯		
મન છોડ દે કપટ હરિપદ ભજરે	૩૧
મન મર્કટ રે, કેમ ભમે છે, નિત નિત નૂતન ડાળીએ !	૮૬
મન મરજવા ! છે માતી અમ્મલખ એક અંતર સાગરે	૮૬
મન મૂઢ અગ્નણુ ! ફાંફાં કાં મારે છે અમથાં આલમાં !	૮૫
મન મૂરખ નાદાન અતિશે, શી રીતે સમજાવું રે	૯૦
મનુવા, ધરીલે ધરથી પ્રભુનું પ્યારું ધ્યાન	૧૧૪
મનુવા, હરિ ભજના હરિ ભજના, ફૂડ કપટ સખ ત્યજના	૧૦૯		
મરી તો ગયું રે, મૃત્યુ. મરી તો ગયું,	૧૦૩
મુખસે હરિ હરિ ખોલ, પાપીડા પ્રાણી, મુખસે હરિ હરિ ખોલ	૨૩		
મૂકી દીધી કલમ ખંધો, હવે ના કાંઈ લખવું છે	૧૪૨

મૂળ સંસારનું મૂઠ મન માંકડું, વિષયવૃક્ષે ભમે સ્વૈર ઘેલું ...	૧૭
મેરો દત્ત દિગંબર એકહિ તારનહાર ...	૧
મૈં તો દત્ત દિગંબર ધ્યાઈ ...	૨૮
મૈં દિવાની દિવાની, હક ઘરઠી ધ્યાસી ...	૩૬
યહ ઘર નહિ તેરા નહિ તેરા, સમજ સમજ મન મેરા ...	૧૦૮
લખવું અને જકવું નકામું, હા ! વધ્યું અવળું અધે ! ...	૩૭
વડલા હેઠે ખાવો રે, ટાઢી ટાઢી ધૂણી તપે ...	૧૦૦
વનવડલાની શીતળ છાયા, જોગી જંગલ વસતો રે ...	૮૯
વસમી છે વાટ, એ તો, વસમી છે વાટ ...	૧૦૪
વસમી વાટડી, માંહે કંટક શૂળ અપાર ...	૧૧૫
વહાંકી ખાત ન્યારી હૈ મેરે ભાઈ ...	૧૧૯
વાણી માંહી શૂરા રે, વજો નિજ મૂળ ભણી ...	૯૯
વાહ ફકીરી ! કોન અમીરી ! દાસી તેરે ચરણોમેં ...	૪૧
વાહ વાહ રે, આજે આનંદની હેલી ...	૧૨૦
વિષયની વાડીમાં જીવ ભૂલો પડ્યો, વિષયપુષ્પે ભમે મૂઠ ઘેલો	૧૩
વિષયની વાતમાં વિણ્ણ ભૂલી ગયા, રાખની આશમાં લાખ ખોયા	૧૦
વેણુ વાગે અલી ! હૃદયકુંજે હરિ, રાસ રમતા કરી વિવિધ લીલા	૧૯
શી કંઈ અર્ચના દત્ત દયાઘના, તું વિના આન નવકાંઠ ભાસે...	૨૨
શું થયું જે રૂપ તાં જે જીવ ગયું ફરો ? ...	૩૫
શૂન્યશિખર પર ચઢી, નિહાળ્યો વીજળીનો ચમકાર ...	૩૬
શે મુખે વર્ણવું કીર્તિ કિરતારની ? નેતિ નેતિ કહી વેદ થાક્યા	૯
સખી અલેક્ષ અજવાળી રાત, ગરબે રમીએ રે...	૫૬
સખી અંતરમાં પ્રજરાજ, બાહેર શીદ જઈએ ...	૬૬
સખી ઝાડ ગળે ફળ આપ, દુખડાં ક્યાં રડીએ ! ...	૬૮
સખી પડવે લીધો પંથ, પિયુ પરદેશે રે ...	૫૯
સખી શરદ પૂનમની રાત, ગરબે રમીએ રે ...	૬૯
સગપણ સાચું રે, શીલનું, જેથી રીઝે રયામ ...	૭૫

સતસે નાહો ચીજ પરમ	૪૨
સમજ મન મારા રે, જાતું એક દિન વહી	૬૪
સાનમાં સમજવ્યું, શાણે સાનમાં સમજવ્યું	૧૦૪
સુખ થયું; દુખ ગયું; કેવું ?	૧૧૨
સૂણ ચતુર સૂળાણુ ! વાતભડી કહું છું રે તુજને મીઠડી	૮૭
સૂણ સહિયર, નિજ કર્મતણી કથની કહું	૬૪
સૂતો શું તાણીને સોડ ? આખર ઉઘો સઘળા કોડ	૮૩
સૂન સૂન તપસી ! જ્ઞાન સૂનાવું, ફિર ફિર ખ્યાન લગાવ	૨૬
સો વાતોની એક જ વાત, તપસી ! સાંભળ સુગત	૧૨૫
હમારા અસ્થાન મરઘટ ધાટ	૪૧
હરિગુણ ગાઓ રે, પ્રીતથી, ઘાશે બેડો પાર	૭૩
હરિજન આવો રે, હેતે, હરિરસ પીવા... ..	૬૭
હરિજન આવો રે, હેતથી, ધરીએ હરિનું ધ્યાન	૭૬
હરિના નામનો, મૈથી મોટો છે આધાર	૧૧૫
હરિ હરિ ગાતાં રે, હરિજન હરિ થયા	૯૮
હા અને ના તણી વચ્ચે, હૈયું આ મૃદતું હવું... ..	૩૭
હું તો નમું છું અનસૂયાસુતને રે	૭૮
હું તો મામણુ ગુરુધર દાસી રે	૮૨
હું તો વરી છું શ્રીપાદચિત્તને રે	૭૯
હું બિખારી બિખારી, ગુરુધરની દાસી... ..	૪૫
હું મૂરખ નાદાન, સંતો, હું મૂરખ નાદાન	૧
હોય કોઈ ખાસા રે, આવો અમીરસ પીવા	૬૬
હોય દેવાંશી તે દેવને ઓળખે, ભૂત ભક્તિ કરે ભૂત કેરી	૨૦

संस्कृत - ग्रांथी

अनाथांच्या नाथा लाज तुझे हाता	१६५
अपकारी आला द्वारी उभा ठेला	१६६
अरण्य पट्टण दोन्ही सम आम्हां	१६०
अर्पिली लेखणी दत्ताचे चरण्णी	१७१
आडीं जैसैं असे पोह-यांत येतसे	१६१
आदिअंतीं एक ब्रह्म मध्यें कोठोनी हा भ्रम	१६२
आम्हीं दत्ताचे नोकर त्याचो खातसों भाकर	१६३
ऐका ऐका सर्व जन भावें भजा नारायण	१६७
ऐसैं कैसैं केलें देवा घडली नाहीं कांहीं सेवा	१६८
कर्धींचा मी ऊभा द्वारीं तव देवा	१६६
करुणासागर देव विश्वंभर	१६४
काय करूं कीर्तिधन जेणें शिरजोर मन	१५९
केव्हां घेशो दाद ऐकशो फिर्याद	१६६
गुरुगुण गावे जरो तुजला सौख्य असावें	१५३
चला चला रेवातटीं अनसूया ती गोमटी	१६७
चला चला हो माहूरीं भक्तजनांचे माहेरीं	१६७
जय जय जय गुरुदेव	१४७
जाग रे राजसा सच्चिद्घन हंसा	१५८
जावें मंतांसी शरण भावें करावें नमन	१५७
तुझ्या द्वारींचा भिकारी नको धाडूं द्वारोद्वारीं	१५४
तुम्हीं पेका सर्व संत द्वारीं आलों भवजंत	१६५
दत्तगुरुं त्वं भज मन एकम्	१४६
दत्तगुरुं त्वं भज मन एकमनेकम्	१४६
दत्त दत्त ध्यान वेडावले मन	१५७
दत्त दिगंबर उठ करुणाकरा	१४९

दत्ता येई रे जिवलगा प्राणावेसाव्य माझ्या	...	१५१
देव पाहं इच्छी मन धरीं संतांचे चरण	...	१६२
देह तें देऊळ आत्मा देव मूळ	...	१६४
द्वैताद्वैत सर्व खोटे पैल रूप तें गोमटे	...	१६२
धांव धांव दत्ता किती बाहूं आतां	...	१५४
धेनु जेवीं वत्सा धांव दत्ता तैसा	...	१५४
ध्याय ह्यत्रिजमर जीव करुणाकर	...	१४८
नको नको हा चावट धंदा परदोषेक्षण नरा	...	१५०
न मिळो तें अन्न वस्त्र प्रावरण	...	१६३
नमूं नमूं बा यतिवर्या दत्तात्रेया दिगंबरा...	...	१५१
नाना ग्रंथ केले संतीं परी एक अर्थ अंतीं	...	१५९
निंदकांचे तोंडा कोण देई तोंड	...	१६१
पडतां पापीं धारी धर्म दावी सत्यासत्य वर्म	...	१६८
पतिताचा तात तूंचि भगवंत	...	१७०
पांसुवलितसर्वतनुं	...	१४५
पोटा पुरती भाकरी देगा न देगा वा हरी	...	१६९
प्राणें विण देह जैसा धर्म विण नर तैसा	...	१६८
बहुत दिनांचा उपवास आलों आशें तुज पार्सी	...	१५५
भज दत्तं दण्डितजम्भं	...	१४७
भज सद्गुरुमजमविनाशम्	...	१४७
भावाचा भूकेला देव माझा भला	...	१७१
मन बंधाचें कारण मन नेई स्वर्गी जाण	...	१५५
मन मर्कट चंचल धांवें सैराबैरा खळ	...	१५५
मन संसृतिसांकडे मनें लावियेलें वेडें	...	१५५
मनें निर्मियेलें मनेंची मोडिलें	...	१५८
मागणें तें एक आहे कृपादृष्टी बाळपाहे...	...	१५९
मोक्षाचें तें मूळ सत्संग विमळ...	...	१६९

येई बा स गुरुराया	१५३
वन्दे नर्मदाम्	१४५
विदेशी विद्येच्या नादीं लागियेलों	१५६
शरण आलों तुझ्या पायां भटकोनो जर्गी बांया ...	१६०
सगुण निर्गुण दोन्हीं समरस झालें	१७१
संकल्पांचे वर्नीं कोंडाषला जीव... ..	१५९
सदा त्वां भावें संतांचे चरण घरावे	१५२
संत ओळखावे शीतळ स्वभावें	१६९
सर्व निगामाचें सार ब्रह्म सत्य जग निःसार ...	१६८
सर्वव्यापी नारायण कैसें करूं आवाहन ...	१६५
सर्व साधनांचें सार आत्मअनात्म विचार ...	१६९
सर्व सुखाचें आगर देव दत्त दिगंबर	१६७
सुखाचें आगर मुक्तीचें माहेर	१५८
स्थळ रितें संतां विण तेंचि जाणावें स्मान ...	१६३

शुद्धिपत्र.

५४	लीटी	अशुद्ध	शुद्ध
१७	४	भडी	भूडी
१८	११	दत	दंत
२५	२०	रग	रंग
४४	१७	वर्णित	वर्णित
„	२२	वस्त्र	वस्त्र
५०	१६	काश	क्राश
५६ ने ६५	१७ ने १५	दत्त	दंत
६०	२४	संज्ञाथी	संज्ञाथी
६१	२२	आवरलेखी	आवरलेखी

૬૧	૨૭	હડ-રધ	હડ-રધ
૬૩	૨૨	કરમો	કરમો
૬૪	૮	બેરગી	બેરગી
૬૬	૧૦	અર્ધાંગે	અર્ધાંગે
૭૦	૧૧	બાડ	બોડ
૭૨	૪	વિદ્યુત્	વિદ્યુત્
૭૫	૭	એકરસ	એકરસે
૮૫	૬	માતી	મોતી
૧૦૪	૧૩	ઢાંકયો	ઢાંકયો
૧૦૯	૧૮	બગન	બોગન
૧૨૧	૧૭	ભગબલ	ભવબલ
૧૨૮	૨૫	દેનાય	દેવાય
૧૩૯	૨૭	નિત્	ચિત્
૧૪૭	૧૨	સુખાધિમ્	સુખાધિમ્
૧૪૮	૧૫	બ્રહ્મ	બ્રહ્મ
૧૪૯	૧૯	કરિતો	કરિતી
૧૫૨	૫	જાડકરી	જાડકરી
૧૫૪	૧૧ ને ૧૬	ધેનુ-તુંચિ	ધેનુ-તુંચિ
૧૫૯	૭ ને ૧૫	જેણ-વિતંડ	જેણે-વિતંડ
૧૬૦	૧૨	મટળેં ઉસ્મસાર	મટળેં મસ્મસાર
,,	૧૫ ને ૨૧	નળોં-જાલા	નેળોં-જાલા

કેટલેક ઠેકાણે અનુસ્વાર, ધ્રુવ દીર્ઘ ઇ નો થોડો ભાગ તથા કોઈ કોઈ અક્ષરો બરાબર ઉઠ્યા નથી તો તે તે ઠેકાણે સુધારીને વાંચવા નમ્ર વિનંતિ છે.

પુસ્તકો મળવાનાં ઠેકાણાં :-

૧. અમૃતલાલ નાથાભાઈ મોદી

મોદીત્રાંચ, નડીઆદ.

૨. ગુજર્અથરત્ન કાર્યાલય

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

૩. મંગળદાસ રાયચંદ શાહ

કેસુર મામાનું ચકલું, ભરૂચ.

૪. વિઠ્ઠલભાઈ જાદવભાઈ પટેલ

લીલોડ (નર્મદાતટ)

પોસ્ટ પાલેજ.

